

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

CAESAR'IN GALLİA SAVAŞI VE ROMA ORDUSU

Yüksek Lisans Tezi

Batuhan KAYA

Tarih Anabilim Dalı

İZMİR

2024

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

CAESAR'IN GALLİA SAVAŞI VE ROMA ORDUSU

Yüksek Lisans Tezi

Batuhan KAYA

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Mehmet Ali KAYA

Tarih Anabilim Dalı
Tarih Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum *Caesar'ın Gallia Savaşı ve Roma Ordusu* adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Batuhan KAYA

ÖNSÖZ

Roma ordusunun gelişimi, Caesar'ın tarih sahnesine çıkmadan önce ve çıkmasından sonrasındaki zaman dilimi ve dünya askeri tarihinin en çarpıcı seferlerinden biri olan Gallia seferi antik ve modern tarihçilerin ilgi alanında olduğu kadar benim de ilgi alanıma girmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri personeli olmam dolayısıyla eskiçağ tarihi dahilinde olan Roma ordusu ve gelişimi, Romalı büyük komutanlardan Gaius Julius Caesar'ın hayatı ve Roma ordusunun en etkin ve güçlü olduğu dönemlerde Caesar'ın önderliğinde icra edilen bir harekât olan Gallia Seferi üzerine yoğunlaşmamın benim için daha anlamlı olacağını düşündüm. Bu bağlamda Roma'nın krallık dönemindeki düzensiz kabile birliklerinden başlayarak, yaşadığı değişim ve gelişmelerle antik dönem dünyasının en etkin ordularından biri olmasına giden yolda Roma ordusunu aktarmaya gayret ettim. Ardından Caesar'ın özellikle Gallia Seferine kadar olan hayatını anlatarak, Caesar'ı Gallia seferine hazırlayan süreci aktarmaya çalıştım. Son bölümde ise önceki iki bölümün birleşmesiyle ortaya çıkan büyük, uzun ve başarılı bir harekât olan Gallia Seferini anlatmaya gayret ettim. Bana bu imkânı veren Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Başkanlığına ve değerli hocam Prof.Dr. Mehmet Ali Kaya'ya teşekkür ederim.

İZMİR/2024

Batuhan KAYA

ÖZET

Roma Devleti, tarih sahnesine çıktığı ilk zamanlardaki krallığıyla, kralını kovmasının ardından meydana gelen cumhuriyetiyle ve Akdeniz'i içine alan bir imparatorluk olarak, tarihin akışına günümüzde tartışmaları her alanda devam eden bir yön vermiştir. Roma bu akışın yönündeki değişimi daima olmasa da belirli zamanlarda ordusuyla ve bünyesinden çıkardığı yetenekli liderleri ile bu iki unsuru birarada kullanabildikleri askeri hareketlerle yapmışlardır. Bu sebeple tezin konusu Caesar'ın Gallia Seferi ve Roma Ordusu olarak belirlenmiştir.

Roma tarihi içerisindeki siyasi, idari, ekonomik değişimler devamlı olmuştur. Değişimlere göre de Roma içerisinde önem verilen alanlar, makamlar ve kavramlar farklılık göstermiş ve değişime uyum sağlamıştır. Fakat Roma ordusu tüm gelişimin içerisinde önemini daima korumuş, bazen değişim ana sebebi olmuştur. Roma ordusunun değişime muhtaç olduğu zamanlarda koruduğu bir takım gelenekleriyle beraber gününün gerekliliklerine de başarılı bir şekilde uyum sağlaması, Roma'nın her dönemdeki ordularının, hafife alınmayacak bir güç olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Roma ordusu hakkındaki tarihsel süreç çeşitli alt konularda incelenmiştir. Roma ordusunun organizasyonel değişimleri, krallık dönemi gelişmeleri, Servius reformları, Camillus ve Marius düzenlemeleri alt başlıklarıyla anlatılmıştır. Roma ordusunun ana unsurlarından olan yardımcı kuvvetleri ve işlevi aydınlatılmıştır. Roma, kara ordusunun kabiliyetleriyle öne çıksa da ihtiyaç duyulduğu zamanda meydana gelen deniz kuvveti gayretinin ürünü olan donanması konusunda bilgi verilmiştir. Organizasyon çerçevesi değişen Roma ordusunun karmaşıklaşan bu çerçevesini yöneten emir komuta yapısı ile hiyerşisi hakkında temel kavramlara da değinilerek, bu büyük yapıyı idame ettiren ikmal ve lojistik sistemi incelenmiştir.

Tarihe yön veren devlet olarak Roma, kültürü, kurumları ve ordusuyla bunu gerçekleştirmiş ve bu uzun zaman dilimi içerisinde birçok devlet adamı ve komutanı dünyaya tanıtmıştır. Bu şahsiyetlerin en ünlülerinden olan Caesar bu kapsamda teze konu edilmiştir. Caesar henüz doğmadan hayatının şekillenmesine yol açan Roma Cumhuriyeti'nin son yüzyıllık siyasi çalkantıları, Tiberius Gracchus'un reformlarından itibaren anlatılmıştır. Caesar'ın soyu olan Julius ailesi tanıtılmış ve fazla ayrıntısına sahip olmadığımız çocukluğu ve gençliğine değinilmiştir. Siyasi hayatına başlamasıyla, basamaklarını birer birer tırmandığı *Cursus Honorum* ve

devamındaki *Triumvirlik* ve *Consullük* süreci aktarılmıştır. Gallia Seferi tezin ana konusu olduğu için Caesar'ın Gallia Seferi öncesi hayatına ve onu seferi icra etmeye yönelten döneme yoğunlaşmıştır. Yaptıklarının sonuçlarına katlandığı bir süreç olarak ve Caesar'ı tanıtmak adına hayatının devamına Gallia Seferi öncesi olduğu kadar yoğunlaşmadan değinilmiştir.

Roma ordusunun ve Roma'nın sahip olduğu en yetenekli komutanlarından Caesar'ın bulunduğu yer ise Gallia Seferi olmuştur. Romalılara uzun bir dönem büyük korku hissettiren Gallialıların (Keltler de denilebilir ve Germenler de dahildir) Roma ile ilişkileri tarihsel sürecin nasıl Gallia'nın ilhakıyla sonuçlandığı ile ilgili sebep sonuç ilişkisi yaratmak için tezin ana konusunda incelenmiştir. Devamında ise Gallia Seferi başlangıç durumunun ardından aktarılmıştır. Sefer içerisinde yaşanan Helvetii göçü, Ariovistus ile mücadele, Belgae'da yaşanan karşılıklı manevra ve muharebeler, Aquitania'da egemenliğin genişletilmesi, Germania seferi, Britannia çıkarmaları ile küçük bir kıvılcım olarak başlayıp Caesar'ı çok zor durumlarda bırakan Vercingetoriks İsyanı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Caesar'ın emir komutasında bulunan dönemin en gelişmiş askeri yapısı olan Roma ordusunun çoğunlukla eksik mevcutlarına rağmen, Caesar'ın üstün liderliğinde kendi yeteneklerinin de sınırlarını zorlayarak yaptığı muharebeler ve olaylar aktarılmıştır. Caesar'ın, dünya tarihi için önemli dönemlerden biri olan Roma'yı iç savaşa sürükleyecek kararında Gallia seferinin etkisi muhtemelen büyük olmuştur. Yaklaşık on yıllık bir süreçte farkında olarak veya olmadan hem bir lider olarak kendisini hem de ordusunu takip edecek olan olaylara hazırlamıştır. Gallia'da henüz lejyonerleriyle bağının olmadığı anlarda liderliği ve kararları ile Roma'ya zaferi getiren anlarda pay sahibi olan Caesar, Gallia sonrası dönemde Gallia'da ordusuyla kurduğu bağın büyük faydasını görmüştür.

Sonraki dönemlere yön veren şahsiyetlerden biri olarak Caesar, yetenekleri ve liderliğiyle kabiliyeti yüksek olan bir ordunun başında, geniş kapsamlı Gallia seferinde nihayetinde başarılı olmuştur. Fakat ayrıntılarıyla birlikte önemi her daim aynı kalan bu dönem her incelendiğinde farklı dersler ve sonuçlar çıkarabilmek mümkün olmuştur. Birbirlerinden ayrılamayacak kadar iç içe geçen Roma ordusu, Caesar ve Gallia seferi, sebepleri ve sonuçları önemli bir dönem olarak tezde incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Roma, Caesar, Gallia Seferi, Roma Ordusu

ABSTRACT

Rome, as a kingdom in the first times when it risen in history, as a republic founded after its king was expelled and as an empire that ruled the Mediterranean has given a direction to the course of history, the debates of which still continues in all topics today. Although not always, Rome changed the direction of this course with their armies and talented leaders and by combining these two in military operations. For this reason, the subject of the thesis has been determined as Caesar's Gallic Campaign and the Roman Army.

Political, administrative and economic changes in Roman history have been constant. According to the changes, the issues, authorities and concepts that were given importance in Rome differed and adapted to the change. But the Roman army has always kept its importance, sometimes it has even been the main reason of development. The successful adaptation of the Roman armies to the requirements of its contemporaries along with its traditions preserved when it needed transformation, brought the result that armies of Rome, in every period, were a power that cannot be underestimated. In this context, the historical process about the Roman army has been examined in various sub-topics. Organizational changes of the Roman army, developments in the kingdom period, Servius reforms, Camillius and Marius regulations are explained. Auxiliary forces, which were one of the main elements of the Roman army, and its functions are clarified. Although Rome stands out with the capabilities of its land army, information is given about its navy, which is the product of the naval effort occurred when needed. Whose organizational framework was in a constant shift, the basic concepts about the command structure and hierarchy that controlled this complex framework of the Roman army were also mentioned, and the supply and logistics system that maintained this great structure was examined.

As a state that shaped history, Rome accomplished this with its culture, institutions and army, and in this long period of time, many statesmen and commanders were introduced to the world. Caesar, one of the most famous of these personalities, has been the subject of the thesis in this context. The political upheavals of the Roman Republic, which shaped Caesar's life before he was born, have been described since the Gracchus reforms. The Julius family, the descendants of Caesar, is introduced and his childhood and youth, of which we do not have much detail, are

mentioned. *Cursus Honorum*, in which he climbed the steps one by one when he started his political career and the process of *Triumvirate* and his year of *Consulship* that followed were conveyed. Since the Gallic Campaign is the main subject of the thesis, it has been focused on Caesar's life before the Gallic Campaign and the period that led him to carry out this expedition. As a process in which he suffered the consequences of his actions and in order to introduce Caesar, the continuation of his life after the Gallic Campaign is mentioned, but without as much concentration as before the campaign.

The meeting place of Caesar, one of the most talented commanders of the Roman army and Rome, was the Gallic Campaign. The relations of the Gauls (also called Celts, including the Germans) with Rome, which made the Romans feel a great fear for a long time, were examined in the main topic of the thesis to create a cause and effect relationship with how the historical process resulted in the annexation of Gaul. In the continuation, the Gallic Campaign was narrated with its events after the initial situation. The Helvetii migration during the campaign, the struggle with Ariovistus, the maneuvers and battles in Belgae, the expansion of sovereignty in Aquitania, the Germania campaign, the Britannia landings, and the Revolt of Vercingetorix, which started as a small spark and left Caesar in very difficult situations, were examined in detail. Despite the mostly deficient presence of the Roman army, which was the most advanced military structure of the period under Caesar's command, the battles and events that Caesar made under his superior leadership by pushing the limits of his own abilities were reported. The Gallic Campaign probably had a great influence on Caesar's decision to drag Rome, one of the most important periods in world history, into a civil war. In a period of about ten years, he has prepared both himself and his army as a leader, consciously or unconsciously, for the events that will follow. Caesar, in the post-Gallia period saw the benefit of the bond he established with his army in Gallia, who had a share in the moments that brought victory to Rome with his leadership and decisions in the moments when he was not yet connected with his legionnaires in Gallia.

As one of the figures who shaped later periods, Caesar with his talent and leadership was ultimately successful in the extensive Gallic campaign as the commander of an army. However, its importance has always remained the same any

time examined with its details, it has been possible to draw different lessons and conclusions from this period. The Roman army, Caesar and Gallic Campaign, which were so intertwined as to be inseparable from each other, were examined in this thesis with its causes and consequences as an important period.

Anahtar sözcükler: Rome, Caesar, Gallic War, Roman army

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	ivii
HARİTALAR LİSTESİ	ixi
RESİMLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
CAESAR DÖNEMİNE KADAR ROMA ORDUSU	5
1.1. Roma'nın Kuruluşundan Servius Reformlarına Kadar Roma Ordusu ...	5
1.2. Servius Reformları ve <i>Comitia Centuriata</i>	9
1.3. <i>Plebs</i> ler ve Askerlik	11
1.4. Camillius ve Manipulus Lejyonu	15
1.5. Marius'un Profesyonel Cohors Lejyonu	20
1.6. Yardımcı Kuvvetler	23
1.7. Donanma	24
1.8. Emir Komuta	26
1.9. Lojistik	28
İKİNCİ BÖLÜM	32
GALLİA SEFERİNE KADAR CAESAR'IN HAYATI	32
2.1. Caesar Öncesi Roma'da Siyasi Durum	32
2.2. Caesar'ın Soy: Juliuslar	39
2.3. Caesar'ın Çocukluğu	41
2.4. <i>Cursus Honorum</i>	44
2.5. <i>Triumvir</i> ve <i>Consul</i>	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	65
CAESAR'IN GALLİA SEFERİ	65
3.1. Caesar'ın Gallia Seferinden Önce ve Komşuları; Gallia, Germania, Britannia ve Roma ile İlişkiler	65
3.1.1. Gallia	65
3.1.2. Britannia	67

3.1.3. Germania	68
3.1.4. Roma ile İlişkiler	69
3.2. Caesar'ın Seferi Arifesinde Gallia: Siyasi Durum.....	78
3.3. Caesar'ın İlk Yılı: Helvetii Göçü ve Ariovistus	81
3.4. Belgae Kabileleri: Tarafların Güçleri ve Savaş Planları	91
3.4.1. Belgae Kuvvetlerinin Geri Çekilmesi ve Caesar'ın Takibi.....	93
3.4.2. Nerviler ve Atuatuca Kuşatması	94
3.5. Veneti ve Aquatani Kabileleri: Kara ve Deniz Savaşları.....	97
3.6. Aquitani'nin Diğer Bölgeleri	100
3.7. Germania Seferi: Ren Nehri'nin İlk Defa Aşılması.....	102
3.8. Britannia Seferleri	104
3.8.1. İlk Britannia Seferi	104
3.8.2. İkinci Britannia Seferi: Gallia'da İlk Direnişlerin Başlaması ve Dumnoriks'in Öldürülmesi	108
3.8.3. Caesar'ın Britannia'dan Gallia'ya Dönüşü	109
3.9. Gallia'da İsyanlar: Senones, Carnutes, Menapi ve Treveri Kabileleri	110
3.10. Ren Nehri'nin İkinci Defa Geçilmesi: Ambioriks ve Sugambri Kabileleri	114
3.11. Büyük Gallia İsyanı ve Vercingetoriks.....	117
3.11.1. Vercingetoriks'in Lider Seçilmesi	117
3.11.2. Gallia'da İsyanın Büyümesi: Caesar'ın Hamleleri ve Fetihleri.....	118
3.11.3. Vercingetoriks'in Yeni Stratejisi	120
3.11.4. Avaricum ve Gergovia Kuşatmaları	121
3.11.5. İsyanın Bütün Gallia'yı Sarması.....	125
3.11.6. Alesia Kuşatması	126
3.12. Caesar'ın Gallia'daki Son Yılı	129
3.13. Caesar'dan Sonra Gallia	132
SONUÇ:	133
EKLER.....	138
Kaynakça.....	170

HARİTALAR LİSTESİ

1. Harita-1 Caesar'ın Gallia Seferi Öncesi Gallia, Britania ve Germanya Siyasi Durumu
2. Harita-2 Helvetilerin Muhtemel Göç Yolları
3. Harita-3 Caesar'ın İnşa Ettirdiği Tahkimatlar
4. Harita-4 Caesar'ın Takviyeler ile Transalpina Gallia'ya Geri Dönüşü
5. Harita-5 Arar Nehrindeki Roma Baskını
6. Harita-6 Caesar'ın Başarısız Baskın Girişimi
7. Harita-7 Armecy Muharebesi
8. Harita-8 Ariovistus'a Karşı İlerleme
9. Harita-9 Ariovistus ile Savaş
10. Harita-10 Axona Savaşı
11. Harita-11 Caesar'ın Belgae'da İlerleyişi
12. Harita-12 Nervilerle Savaşın İlk Gelişimi
13. Harita-13 Nervilerle Savaşın Devamındaki Manevralar ve Sonuçlanması
14. Harita-14 Atuatuca Kuşatması
15. Harita-15 Caesar'ın Orduyu Dağıtması
16. Harita-16 Venetilerle Deniz Savaşı
17. Harita-17 Tencteri ve Usipetes ile Savaş
18. Harita-18 Caesar'ın İki Britannia Seferi
19. Harita-19 Caesar'ın İÖ 54 Yılı İçin Kış Tertiplenmesi
20. Harita-20 Menapi Direnişinin Kırılması
21. Harita-21 Üç Koldan Ambioriks'in Aranması
22. Harita-22 İÖ 53-52 Kış Tertiplenmesi
23. Harita-23 Büyük İsyan ve Caesar'ın İlerleyiş Yolu
24. Harita-24 Avaricum Kuşatması
25. Harita-25 Gergovia Kuşatması ve Caesar'ın Planı
26. Harita-26 Labienus'un Parisi Operasyonu
27. Harita-27 Vercingetoriks'in Vengeanne'daki Başarısız Taaruzu
28. Harita-28 Alesia Kuşatması
29. Harita-29 İÖ 52-51 Yılı Kış Tertiplenmesi

RESİMLER LİSTESİ

1. Resim-1 Avaricum Kuşatması *Ager, Vinea* ve Kuşatma Kuleleri
2. Resim-2: Alesia İç Tahkimtları 1
3. Resim-3: Alesia İç Tahkimtları 2
4. Resim-4: Alesia Dış Tahkimtları 3
5. Resim-5: Alesia Suyla Doldurulan İç Tahkimtları

KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
gr.	: Gram
km.	: Kilometre
İÖ	: İsa'dan Önce
İS	: İsa'dan Sonra
Ath.	: Athenaeus
App.	: Appianos <i>Rhomaika</i>
App. <i>B Civ.</i>	: Appianos <i>Bellum Civile</i>
CAH	: <i>The Cambridge Ancient History</i>
Caes. <i>BAfr.</i>	: Caesar <i>Bellum Africo</i>
Caes. <i>BCiv.</i>	: Caesar <i>Bellum Civile</i>
Caes. <i>BGall.</i>	: Caesar <i>Bellum Gallicum</i>
Cic. <i>Att.</i>	: Cicero <i>Epistulae ad Atticum</i>
Cic. <i>Off.</i>	: Cicero <i>De Officiis</i>
Cic. <i>Vat.</i>	: Cicero <i>In Vatinius</i>
Dio	: Dio Cassius <i>Rhomaika</i>
Dion.Hal.	: Dionysios Halikarnasseos <i>Rhomaikes Arkhaiologias</i>
Flor.	: Florus <i>Epitome de Tito Livio Bellorum Omnium Annorum</i>
	<i>DCC Libri II</i>
Hdt.	: Herodotos <i>Tarih</i> (çev. M. Ökmen)
Liv.	: Livius <i>Ab Urbe Condita</i>
Liv. <i>Per.</i>	: Livius <i>Periochae</i>
Macrob. <i>Sat.</i>	: Macrobius <i>Saturnalia</i>
Plut.	: Plutarkhos <i>Bioi Paralelloi</i>
Polyb.	: Polybios <i>Historiai</i>
Sall.	: Sallustius <i>Catiline's Conspiracy</i> (Cat.), <i>Bellum Jugurthinum</i> (Jug.), <i>Histories</i> (Hist.)
Strabon	: Strabon <i>Geographika</i>
Suet.	: Suetonius <i>De Vita Caesarum</i>

GİRİŞ

İÖ 753 yılında kurulan Roma İÖ 509 yılına kadar krallık olarak kalmıştır. Mutlak güce sahip kralın neden olduğu olaylar neticesinde Roma halkı, kralını kovarak cumhuriyet olmuştur. İÖ 396 yılına kadar İtalya’da hakimiyetini yayma çabasındaki Roma, İÖ 390 yılındaki Gallae istilasıyla darbe almış fakat felaketin yarattığı tahribatı kısa sürede onararak güçlenmiş bir şekilde egemenliğini genişletmeye devam etmiştir. İÖ 282 yılında İtalya’da hakimiyetini tesis eden Roma yeni ufuklara gözünü dikmiştir. Ufuktaki Kartaca ile girilen mücadele sonucunda galip gelmiş ve devamında İspanya ve Yunan yarımadasını hakimiyeti altına almıştır. İÖ 121’de Germen tehlikesi, üç yüz yıl önce Kelt istilasının yaşandığı dönemdeki korkuyu yaşatsa da Romalılar, tehdidi bu kez bertaraf etmeyi başarmıştır. Bu süreç içerisinde Roma Anadolu’da da etkisini hissettirmiş, devamında kendi generallerinin mücadele alanına dönmüş ve karmaşık bir hal içerisindeyken bünyesinden Gaius Julius Caesar’ı yaratmıştır.

Roma ordusu kuruluşundan itibaren Caesar’ın emrindeki ordu halindeki ordu olana kadar geçen yaklaşık 700 yıllık bu zaman diliminde tüm bu olaylara başarı veya başarısızlıklarıyla yön vermiştir. Özellikle kötü neticelerden sonra aldığı derslerle aynı felaketin tekrar yaşanmaması için çaba gösteren Roma ordusu, bunu yaparken teknolojik ve mühendislik alanındaki gelişmeleri de takip etmiştir. Bünyesinden çıkardığı başarılı general ve liderlerin de Roma’nın büyük atılımlarında önemli ölçüde payı bulunmuştur. Çeşitli alanlarda dünyaya büyük eserler bırakmış bir unsur olarak Roma, kuşkusuz askerlik sanatı alanında da askerleri, generalleri ve kullandığı yöntemlerle göz ardı edilemez bir üne kavuşmuştur.

Avrupa’da İS 14. yüzyılda hümanizma ile başlayan klasik eskiçağ tarihi araştırmaları özellikle 19. yüzyılda sistemik bir hal almıştır. Yunan ve Roma tarihi bu dönem içerisinde çeşitli alanlarda incelenmiştir.¹ Caesar, dünya sahnesine çıkan ve belli dönemlere yön vermiş tarihsel şahsiyetler tarafından -unvanını kullanmak dahil- okunmuş ve örnek alınmıştır.² Roma araştırmaları 19. yüzyılın son yarısında bütün dönemleriyle, Theodor Mommsen gibi önemli tarihçilerin gayretleriyle bir atılıma

¹ İplikçioğlu 1990, 34-39.

² Erdkamp 2008, 1. Kaiser, Czar, Tsar unvanları, Caesar’dan türetilmiştir.

sahne olmuş ve Caesar da bu dönem içerisinde yalnızca tarihteki ünlü şahsiyetler tarafından örnek alınan bir devlet adamı olmaktan çıkıp, her yönüyle araştırılmaya başlanan bir konu olmuştur. Roma ordusu ve özellikle ordu tarihi, Roma'nın genel tarihinden ayrı olarak ele alınamayacak bir konu olsa da hakkındaki ayrıntılı araştırmalar 20. yüzyıl ve devamında bir alt başlık olarak incelenmeye başlamıştır. H.M.D. Parker'ın *The Roman Legions* (Oxford 1928) eseri yalnızca Roma ordusu ile ilgili yazılmış dönem çalışmalarından biri olmuştur. Gallia Seferi de Roma ve eskiçağın askeri tarihinin alt başlığı olarak 19. yüzyılın son yarısı ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ilgi çekmeye başlamıştır. Napoléon III'ün, *Historie de Jules César, II, Guerre des Gaules* (Paris 1865–66) ve T. Rice Holmes'ün *Caesar's Conquest of Gaul* (Oxford 1911) gibi eserleri de bu konuda öncü çalışmalar olmuştur. Roma ordusu, Caesar ve Gallia Seferi farklı bakış açıları ile oluşturulmuş çeşitli tezlerin tartışma konusu olmuş ve bu tartışmalar her bir bakış açısının savunucuları tarafından araştırılmaya başlandıkları tarihten itibaren günümüze kadar önemli kaynaklar sunmuşlardır. Bu tezdeki amaç ayrı bakış açılarının her birini tartışmak olmayacaktır. Anlatılan konuda eğer varsa konunun değişik ele alınış biçimleri aktarılacak kaynak ve metodolojiye önem verilecektir.

Tez çalışması üç ana başlık altında incelenmiştir. İlk bölüm olan *Caesar Dönemine Kadar Roma Ordusu* başlığı altında Caesar'ın Gallia Seferi öncesindeki Roma ordusunun tarihteki gelişimine ana hatlarıyla değinilecektir. Roma ordusunun temel unsurlarının da anlatıldığı bu bölüm, son bölümde tezin ana konusu olan Gallia Seferi'nin anlaşılmasının kolaylaştırıcaktır. İkinci bölüm olan *Gallia Seferi'ne Kadar Caesar'ın Hayatı* bölümünde de Caesar'ın doğumunun yaklaşık yarım yüzyıl gerisinden itibaren başlayarak Roma'nın içerisinde bulunduğu siyasi ve sosyal durum ve bunun Caesar'a olan etkilerini ayrıntılandırmak amaç edinilmiştir. Caesar'ı Gallia'yı fethetmeye götüren yolda kariyerinin seyri incelenmiş ve gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Gallia seferi sonrası yaşanan siyasi olaylar, İç Savaş, İskenderiye, Afrika ve İspanya Seferleri ve devamında suikasta uğramasına kadar geçen süreç de aktarılmış olsa da Gallia Seferi'ne kadar olan hayatına yoğunluk verilmiştir. Üçüncü bölüm Caesar'ın Gallia Seferi, tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu bölümde de ilk alt başlıkta Gallia'nın Caesar zamanında hakkında bilinenleri ve Roma-Gallia ilişkileri aktararak tarihsel süreç incelenmiştir. Ardından Caesar'ın Gallia Seferi anlatılmaya

gayret edilmiştir. Dipnotlar ile kullanılan kaynaklardaki farklı bilgiler okuyucuya sunularak yorum okuyucuya bırakılmış ve tezin önceki bölümlerinde aktarılmayan konular hakkında bilgiler verilerek geneli tamamlayıcı halde sunulmaya çaba sarfedilmiştir.

Kaya, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi* (2016), *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı* (2018), *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi III* (2021), Demircioğlu *Roma Tarihi I. Cilt Cumhuriyet* (2019), Roma tarihini genel olarak ele alan ve tezin yazımında kullanılan kitaplardır. *Caesar Dönemine Kadar Roma Ordusu* bölümünde Livius (*Ab Urbe Condita*), Polybios (*Historiai*) ve Halikarnassoslu Dionysios (*Rhomaikes*) (*Arkhaiologias*) gibi antik kaynaklardan yararlanılmıştır. Aynı bölümde faydalanılan günümüz kaynakları ise Parker 1971, Keppie 1984, Goldsworthy 2000, 2003, Erdamkp 2008 ve Sage 2018 olmuştur. Son dördünden en güncel olanı Sage 2018 eseridir. Sage'nin eserinde Roma'nın krallık dönemlerinden başlayarak cumhuriyet döneminin sonuna kadar Roma ordusu incelenmiş ve bu konuda doyurucu bir baş ucu kitabı olmuştur. Yurdakul 2013 de Roma ordusu konusunda yapılmış Türkçe bir çalışma olarak teze ışık tutmuştur.

Gallia Seferi'ne Kadar Caesar'ın Hayatı bölümünde Appianos (*Bellum Civile* ve *Rhomaika*), Plutarkhos (*Bioi Paralelloi*), Suetonius (*De Vita Caesarum*), Caesar (*Bellum Civile*) antik, Taylor 1941, Durant 1944, Broughton 1951-1952, Goldsworhty 2006, Griffin 2009 ve Billows 2009'dan modern kaynaklar olarak faydalanılmıştır. Billows'un Caesar hakkındaki araştırması, dönemin olaylarına Caesar açısından bakılmasını sağlayarak incelemesi son derece değerli bir çalışma olmuştur.

Üçüncü bölüm olan *Caesar'ın Gallia Seferi* bölümündeki ilk alt başlıkta Gallia tarihi ve Roma-Gallia ilişkileri incelenirken Livius, Plutarkhos ve Polybios'un eserlerinin yanı sıra, Herodotos (*Tarih*), Strabon (*Geographika*), Cassius Dio (*Rhomaika*), Florus (*Epitome de Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCC Libri II*), Sallustius (*Catiline's Conspiracy, The Jugurthine War, Histories*), Livius (*Periochae*) antik eserler olarak kullanılmıştır. Keltler konusunda Kruta 1976, Kaya 2016, Cunliffe 2018, Germanler konusunda Todd 1971 modern kaynaklar olarak üçüncü bölümün ilk alt başlığında kullanılmıştır. Caesar'ın Gallia Seferi bölümünün temelini ise Caesar'ın yazdığı *Bellum Gallicum* eseri oluşturmaktadır. Bu eserin hem LOEB edisyonundan hem de Türkçe çevirisinden (Çev. Özgüler 2017) yararlanılmıştır. Holmes 1911 ve

Sage 2011 de modern çalışmalar olarak sundukları bilgilerle Caesar'ın Gallia Seferi'nin ayrıntılarının pekiştirilmesinde faydalı olmuştur. Caesar'ın *Bellum Gallicum* eserinin tekrarlanan çalışmalarla inceleyen Harkness 1883, Harper ve Tolman 1891, Dodge 1892, Greenogh, D'ooge ve Daniell 1898, Towle ve Jenks 1903 ve Kelsey 1918'in ana metinlerinden yararlanılmasının yanı sıra haritalarından da faydalanılarak seferin intikalleri, önemli muharebeleri öncesi ve sırasındaki taktik durumları, tertiplenmeleri ve yer, mesafe gibi hususlar araştırılmıştır. Yer ve bölge isimlerinde orijinal yazımları kullanılmış olup modern yerleri belirtilmiştir. İsim ve unvanların da orijinal yazımları kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CAESAR DÖNEMİNE KADAR ROMA ORDUSU

1.1. Roma'nın Kuruluşundan Servius Reformlarına Kadar Roma Ordusu

Roma Ordusu, Caesar'ın komuta ettiği ordu şeklinde organize edilinceye kadar birçok gelişmeden ve değişimden geçmiştir. Bu gelişmeler ve değişimler, savaş alanında alınan mağlubiyetler, şehrin, krallığın veya cumhuriyetin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durum veya olağanüstü önlemler gerektiren olaylar neticesinde yaşanmıştır. Böylece Roma, Etruria ile Latium arasında kalan ve Etrüsk Krallarının hüküm sürdüğü bir şehir devletinden, Akdeniz'in her köşesinde askeri faaliyet yürütme kapasitesine sahip bir imparatorluk halini almıştır. Bu arada Roma ordusu, sahip olduğu silahlar, organizasyon ve kullandığı taktikler bakımından gelişmiştir. Ancak bunların tamamı Romalıların buluşu değildir. Duruma, zamana ve teknolojik gelişmelere olan duyarlılığı ve bunları benimseme ve uyum sağlama kabiliyetleri Romalıları, dönemlerinin en büyük ve en etkin askeri sisteminin sahipleri yapmıştır.³

İlk kral Romulus'un ve onun ismini aldığı rivayet edilen kentin ordusunun en azından şehrin kurulduğu günlerde kesin kurallarla belirlenmiş bir askeri organizasyonunun olduğunu düşünmek zordur. Kral Romulus'un ordusu düzenli bir şehir devleti ordusu olmaktan ziyade eski dönemlerden beri var olan ve *Gens* olarak adlandırılan klan/sülale (Latince: *Clan*) veya kabile/oymak üyelerinin bir araya gelmesinden oluşuyordu.⁴ Bu klan veya kabiledaki savaşçıların büyük çoğunluğunun birbiri ile kan bağı bulunmaktaydı. Fakat kabile şefinin (*Curio*) kan bağı olmayan yakın çevresindeki arkadaşları (Latince *sodales*) ile şefin takipçileri olan yanaşmaları (Latince *clientes*) da savaşçı grubun üyeleri idi.⁵ Aristokrat bir lider olan kabile şefi (*Curio*) komutasındaki bu savaşçı gruplar, işgal veya toprak ele geçirme amacı gütmekten daha çok çevre köyleri ve kasabaları yağmalamak ve ganimet elde etmek ya da kendi sahip olduklarını korumak amacıyla kentin yakın çevresiyle sınırlı faaliyette bulunmaktaydılar.⁶

³ Sage 2018, ix.

⁴ Demircioğlu 2019, 50.

⁵ Armstrong 2016, 70.

⁶ Goldsworthy 2000, 26.

Kısıtlı alanda faaliyet gösteren Roma'nın savaşçı kabilelerinin askeri örgütlenmeyle ilgili ilk değişimi, Romalıların askeri ve sosyal alanda Yunan etkisi hissedilen Etrüsklerle olan münasebetlerinin artması ile Yunan silah ve zırhlarının Etrüskler üzerinden Latin bölgesine tanıtımıyla gerçekleşmiştir. Erken krallık dönemindeki küçük ölçekli siyasi ve askeri kazanımlar sonucunda Roma kentinin zenginleşmesi ve nüfus olarak artması, Romalıların düzensiz örgütlenmiş savaşçı gruplardan, Yunan modelindeki daha düzenli çiftçi-savaşçılara (çiftçi-vatandaş) geçiş yapmaya ve *falanks* (Latince *phalanx*, Antik Yunanca *φάλαγξ*) organizasyonunu benimsemelerine sebep olan gelişmelerden olmuştur. Bir mızrak savaşçısı olan, bronz bir miğfer, göğüs zırhı ve ortalama 90 cm çapında bronzla kaplı dairesel bir kalkanla yoğun bir şekilde korunan *Hoplites*lerin yan yana dizilmesiyle oluşturduğu düzene de *Falanks* (veya *Hoplites Falanksı*) adı verilmiştir. *Hoplites falanksı* savaşı muhtemelen İÖ 7. yüzyılın başlarında Yunanistan'da gelişmiş ve İÖ 6. yüzyıl başlarında *Magna Graecia*'daki (İtalya yarımadasının güneyi) Yunan kolonileri yoluyla İtalya'ya yayılmıştır. *Hoplites falanksı* bireysel olarak değil, grup olarak savaşmıştır ve *hoplites* için bireysel silah becerisi değil *falanksın* uyumunu korumak önemli olmuştur. *Hoplites falanksı*nda savaşçı olmak diğer düzenlere göre nispeten daha az eğitim gerektiriyordu ancak yeni bir asker-toplum ahlakına ihtiyaç vardı. Buna göre Akhilleus gibi kahramanların veya aristokratik savaşçıların bir savaş alanının etrafında dolaşmaları, ruh hallerine göre savaşa girip çıkmaları, yalnızca dikkat çekmek için rakip seçip onlarla savaşmaları ve asıl kaygıları olan kişisel onurun kazanılması mümkün değildi.

*Hoplites*lerin ve bunların oluşturduğu *falanksın* yükselişi sosyal değişim ve şehir devletinin yükselişi ile ilişkilendirilmiştir. Zira savaşa dahil olan savaşçılar, aristokratlar ve onların takipçileriyle sınırlı tutulmamıştır. Gerekli teçhizatı karşılayabilecek durumda olan herkes -vatandaş olmak kaydıyla- *Hoplites* olabilmıştır. Şehir devletleri geliştikçe ve büyüdükçe, çiftçilerden oluşan nüfusun daha yüksek bir oranını içermeye başlamış veya içermek zorunda kalmış bulunan Roma ordusunda mülkiyete sahip çiftçi vatandaşlar da aristokratlar kadar devletin korunmasında çıkar sahibi olmuş ve bu yüzden onlardan devlet için savaşmaları beklenmiştir. Beklentiye toplumu korumak için savaşma yükümlülüğünü üstlenmeyi kabul ederek cevap veren mülkiyet sahibi vatandaşlar savaşta ordunun temelini oluşturmuşlardır. Böylece onlar

şehir içinde siyasi bir güç kazanmışlardır.⁷ Bu, zamanla vatandaşlık görevi olarak yükümlülükten çıkarak vatandaşın ideali olmuş ve şehir devletine olan aidiyet duygusunun gelişmesinin temelini oluşturmuştur.⁸

Bu “evrilmiş” daha gelişmiş ve düzenli Roma *falanksı* organizasyonunda *curia* (çoğul *curiae*) ordunun temelini oluşturmuştur.⁹ *Curia* düzeninde her bir *curia*’ya 100 asker ve 10 süvari ile orduya katkı sağlama yükümlülüğü verilmiştir.¹⁰ Roma Krallığı, sosyo-askeri örgütlenmesinin her biri 10’ar *curia*’dan oluşan *Ramnenses-Luceres-Titienses* isimli 3 *Gens*’ten (çoğul *gentes*) meydana gelmesiyle de toplam olarak 3000 piyade (*milites, pedites*) ve 300 süvari (*celeres, flexuntes*) kuvvetinde bir orduya sahip olmuş ve bu orduya da *legere* (toplamak, seçmek) fiilinden türetilen *Legio* (lejyon) ismi verilmiştir. *Legio*’ya savaşçı gruplar dönemindeki gibi aristokrat aile üyeleri ile onların *sodales* ve *clientes*’i değil, farklı bir kavram olan *Quiris*’ler (Latince çoğul *quirites*) seçilmiştir.¹¹ Fakat Roma’da yaşayan herkesin *Quiris* olduğu sonucunu çıkarmak yanlıştır. *Quiris*’in “Baba Çocuğu, Babanın/Babadan Olma” anlamına gelen *Patricii* sınıfına mensup bir erkeği tanımlamış olmasından da anlaşılacağı üzere bu zamanda orduda askerlik yapmak *Patricii* soyundan olanların ayrıcalığıydı.¹²

⁷ Goldsworthy 2000, 27-29.

⁸ Goldsworthy 2003, 23.

⁹ Demircioğlu 2019, 50-51. *Curia* en temelinde Roma halkının bölünmesi veya tasniflenmesidir. *Curia*’ların tasniflenmesinin soy, arazi, ikamet edilen bölge gibi kavramlardan hangisine göre yapıldığı kesin olarak bilinmese de her *Curia*’nın kendi bölgesinin olduğu bilinmektedir ve en azından ortak askeri, politik ve dinsel paydaları ve soy bağları bulunmaktadır. *Comitia Curiata*’daki oylamada *Curia*’nın oy kullanması ve senato’ya (*Senatus*) her *Curia*’nın on temsilci göndermesi politik, orduya piyade ve süvari göndermesi askeri ve her *Curia*’nın bir *Curio* önderliğinde dini ayinleri yürütmesi de dini paydayı oluşturmaktadır denilebilir. Böylece *Curia* temelinde oluşan birliktelik yani *Comitia Curiata*, kendisinin *Lex Curiata de Imperio* ile yetki vermesiyle ve senato’nun da onayıyla askeri ve politik bağlamda *Imperium*’a, ilahi bağlamda da *Auspicium*’a sahip kral’a (Rex) itaat etmiştir. Mommsen 1894 Vol.1, 99.

¹⁰ Sage 2018, 10.

¹¹ Oxford Latin Dictionary 1982’de barış zamanı fonksiyonlarındaki Romalı vatandaşlar toplu olarak *Quiris* olarak tanımlanmıştır. Oxford Latin Dictionary 1982. Mommsen, *Quiris*’in eskiler tarafından “mızrak taşıyıcılar” olarak yorumlandığı ve kralın eski ilahilerde mızraklı savaşçıları “*Quirites*” olarak çağırdığını belirtmiştir. Bu iki ayrı anlamın senteziyle yalnızca vatandaşların mızrak taşıyacak ehliyeteye sahip olmasından, sadece vatandaşların askerlik yapabileceği sonucunu çıkarmak isabetli olacaktır. Mommsen 1894 Vol.1, 90.

¹² Demircioğlu *Patricii*’yi şu şekilde tanımlamıştır: “*Patricii*, işte, içtimai ve siyasi bünyesi bu birliklerde uzuvlaşmış olan Roma vatandaşları topluluğu, en eski Roma’da, asıl Roma

Patricii Quirites'lerin oluşturduğu Roma *falanks*ında üç *Tribus*'tan her birine bir *Tribunus Militum* komuta etmektedir.¹³ Süvari kuvvetine de *Tribunus Celerum* olarak adlandırılan bir subayın komuta ettiği bilinmektedir. Bahsi geçen *Celeres*'in *Curia*'da orduya alınan süvari olabilecek kabiliyetteki vatandaşlar mı olduğu yoksa Romulus'un kral muhafızlığını yapan soylular ve onların oğullarından oluşan atlılar (*Equites*) mı olduğu kesin değildir.¹⁴ Fakat keskin bir ayrım yapmaya gerek kalmadan bu ikisinin de geçerli olduğu düşünülebilir. Hem soylulardan hem de ata sahip olup bakımını yapabilecek ekonomik düzeyde olan vatandaşların (*Ordo Equester*), barış zamanında kral muhafızlığı, savaş zamanında da süvari kuvvetlerini oluşturduğunu değerlendirmek isabetli olacaktır.

Savaşçı grupların faaliyetlerinin ardından, Roma kentinin sosyo-ekonomik ve politik durumunun gelişmesiyle askeri organizasyonunun daha düzenli bir kent devleti ordusuna evrilmesi mantıklıdır fakat savaşçı grupların da bu değişimle ortadan kalktığı düşünülmemelidir. Nitekim klanların askeri örgütlenmesi ve bu klanların müstakil hareket etme kabiliyetleri, geç krallık ve erken cumhuriyet dönemlerinde dahi gücünü korumuş görünmektedir. Fabii kabilesinin Veii şehri ile sadece klan olarak mücadele etmesi, Appius Cladius'un beş bin takipçisi ile Roma'ya gelmesi, Cn. Marcius Coriolanus'un Roma'yı *clientes*lerden oluşan bir orduyla terk etmesi ve Sabin kökenli Appianus Herdonius'un birkaç bin adamdan oluşan bir savaşçı grubuna liderlik etmesi, klanların gücünü geç krallık ve cumhuriyet zamanında koruduğuna delil olan hikayelerdir.¹⁵

cemaatini (*Populus Romanus Quiritium* veya *Populus Romanus Quirites*) teşkil ediyordu. Çünkü yalnız bunlar tam vatandaşlık hukukuna sahip idiler. Gerçekten tam vatandaş olmaya hak kazandıran ticaret ve mülkiyet hukuku (*Ius Comercii*), eşitliğe dayanan evlenme hukuku (*Ius Conubii*), aktif seçim hukuku (*Ius Suffragii*), sonra memur seçilme ve memurluk yapma demek olan pasif seçim hukuku (*Ius Honorum*) ve nihayet bir memurun onlar hakkında verdiği kararı temyiz etme hukuku (*Ius Prouocationis*) tam olarak yalnız bunların imtiyazında idi: mecliste ve devleti idarede yalnız bunlar söz söylüyorlar, orduda silah hakkı bunlarda olduğu için yalnız bunlar hizmet görüyorlardı. Ekserisi büyük arazi sahibi olan bu tam hukuklu vatandaşlara baba oğulları anlamına gelebilecek olan *Patricii* deniyordu". Demircioğlu 2019, 52. Kaya 2018, 365.

¹³ Mommsen 1894 Vol.1, 91.

¹⁴ Keppie 1984, 3. Sage 2018, 11. Bu atlı sınıfın, Proto-Equites yani bir tür erken dönem şövalye sınıfı olarak da tanımlanmıştır. Armstrong 2016, 72.

¹⁵ Armstrong&Fronda 2020, 19-20.

1.2. Servius Reformları ve *Comitia Centuriata*

Roma Krallığı'nın bulunduğu coğrafyada genişlemesiyle bünyesindeki insan gücü artmıştır. Romalıların kendileri, Etrüskler, Latinler, Sabinler gibi birçok farklı kültürden farklı *Tribus*lar (kabileler), şehrin civarlarındaki bölgelere yerleşmeye başlamıştır. Roma, konumu itibarıyla kuzey ile güney arasındaki ticaret yolunda olmasıyla da ticaretin getirdiği zenginlikten payını almaktadır. Fakat bu zenginliğe ve konuma sahip olmak isteyen ve ayrıca İtalya'nın diğer bölgelerinden çeşitli sebeplerden dolayı yer değiştirmeye zorlanan kültürlerin de hedefinde bulunmaya başlamıştır. Şehrin büyümesi ve gelişmesi ile kendisine yönelen tehditlerin boyutunun değişmesi, şehri korumak için oluşturulmuş sistemin geliştirilmeye olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Oluşan bu ihtiyaca, Titus Livius ve Halikarnassoslu Dionysos eserlerinde kral Servius Tullius'un (İÖ 578-534) ve onun ismiyle anılan reformlarının cevap verdiği aktarılmıştır.¹⁶

Roma şehrinin nüfusunun, göçler ve ilhak edilen toprakların sakinlerinin şehre nakledilmesi gibi faktörler sonucu artması ile şehrin ve krallığın korunması için daha fazla insan gücü kullanma kabiliyeti artmıştır. Fakat mevcut sistemde yalnızca Romulus *Tribus*larının şehri koruması öngörüldüğünden yeni gelmiş ve Roma kentinin çevresine yerleşen çok sayıdaki Romulus olmayan *Tribus*'un insan gücünün nasıl askeri güce aktarılacağı sorunu ortaya çıkmıştır.¹⁷ Askerliğin yalnızca *Quiris*'lerin hakkı ve ödevi olması da ayrı bir problem sahası teşkil etmiştir. Çünkü büyüyen şehrin yalnızca *Quiris*'lerden oluşan bir sistem ile korunması imkanının kalmadığı anlaşılmış ve daha geniş bir insan gücü tabanına bu ödev ve hakkı yaymanın zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bunların sonucu olarak da Romulus *Tribus*'larının *Quiris*'lerinden oluşan *Curia* Meclisi'nin (*Comitia Curiata*) da daha kapsayıcı bir oluşuma dönüştürülmesi ihtiyacı doğmuştur.

İhtiyaç ve problem sahasının birincisi olan insan gücünün yönetilmesi için öncelikle insan mevcudunun belirlenmesi gerekmiştir. Bu amaçla da ilk nüfus sayımı (*Census*) gerçekleştirilmiştir. *Curia* bölümlenmesinin kesin olarak bilinmemesine

¹⁶ Liv. 1.42.5-1.43.8. Dion.Hal. 4.16.1-4.18.2.

¹⁷ Cornell 1995, 179.

rağmen en azından ortak bir bölgeyi paylaşan ve soy birliği olan vatandaşlardan oluştuğunu ve buralarda ikamet eden üç *Gens*'in (*Ramnenses-Luceres-Titienses*) *Curia*'da olduğunu belirtmiştik. Şehre ve çevresindeki bölgelere yeni gelip yerleşenlerin soy olarak bu üç *Gens*'e dahil olamayacağı ve *Gens*'in ikamet ettikleri bölgeye yerleşip *Curia* sistemine dahil olamayacakları bir gerçek olduğundan yapılan *Census*'ta yeni bir bölümlleme sistemi ortaya çıkmıştır. Yapılan *Census*'ta vatandaşlar soy birliğine (*Gens*) dayalı değil, ikamet yerine (*Tribus*-Yerel kabileler) bağlı olarak bir sayım işlemine tabi tutulmaya başlanmıştır.¹⁸ Bu bölümlenmeyle Roma'da 4'ü kentsel (*Tribus Urbanae*: Palatina, Collina, Esquilina, Suburana), 17'si kırsal (*Tribus Rusticae*: Aemilia, Camilia, Claudia, Clustumina, Cornelia, Fabia, Galeria, Horatia, Lemonia, Menenia, Papiria, Pollia, Pupinia, Romilia, Sergia, Voltinia ve Voturia) *Tribus* oluşturulmuştur.¹⁹

İkinci problem sahası olan askerlik hak ve ödevinin kimlere verileceği konusunda ise *Patricii* olan *Quiris*'lere ilave olarak *Plebs*'lerin de askere alınmasıyla çözüm getirilmeye çalışılmıştır.²⁰ Böylece yalnızca aristokratik bağlarla doğuştan

¹⁸ Cornell 1995, 173-178. Demircioğlu 2019, 57-58.

¹⁹ *Tribus* teşkilatlanmasının oluşturulduğu gün itibarıyla Livius ve Halikarnassoslu Dionysus'un aktardığı şekilde en işlevsel halinde uygulanmaya başlandığı ve bu halini koruduğu düşünülmemelidir. Çünkü teşkilatlanmanın uygulanmaya başlandığı dönem itibarıyla, tamamıyla Servius Tullius'a ait olması, teşkilatlanmanın yapılış şekli ve yöntemi gibi konularda çelişkiler mevcuttur. Örneğin Livius (Liv. 2.21.7) "tribus una et viginti factae" (yirmibir *tribus* yapıldı) ifadesi bulunmaktadır. Buna göre burada 21 *Tribus*'un oluşturulduğu mu yoksa var olanların 21 şeklinde yeniden düzenlendiği mi tam olarak bilinmemekte ve iki şekilde de yorumlanabilmektedir. İÖ 504'te Roma'ya göç eden Claudius'lardan Claudia'nın ve İÖ 499'da Romalıların Crustumium'u yıkmalarından sonra oradan gelen insanlardan Clustumina'nın oluşturulduğu ve İÖ 495'te bu iki göçle gelen büyük insan topluluğunun *Tribus* olarak listelere eklendiği bilinmektedir (Cornell 1995, 174-175). Bahsi geçen bu dönemlerin de kesin olarak Servius Tullius'un krallığından sonraki dönemlerde olduğu hatta cumhuriyet döneminde olduğu kuşku götürmezdir. *Tribus*'ların sayısı, oluşturulduğu yıllar ve yöntemleri gibi ilave ayrıntılı araştırma gerektiren konulara değinmek tez konumuzun dışına çıkacaktır. Fakat burada en nihai haline gelinceye kadar geçirdiği değişimler göz ardı edilerek, teşkilatlanmanın çıkış mantığının ve yönteminin, çelişkileri olsa dahi genel olarak Servius Tullius'a atfedilmesinin uygun olduğu değerlendirilmektedir. *Tribus*'ların sayısı daha sonraki dönemlerde 35'e kadar çıkmıştır. Erdkamp 2008, 30. Demircioğlu 2019, 57-58. Kaya 2018, 365.

²⁰ Demircioğlu 2019, 57.

sahip olunan ve “asil” bir soydan gelenlerin askerlik yapabilmesi yerine şehirde bulunan bütün eli silah tutabilecek tabana bu hak ve ödev yayılmıştır.

1.3. *Plebsler ve Askerlik*

Demircioğlu, *Plebs* kavramını şöyle tanımlamıştır: “Fakat Eski Roma’da bunlardan gayri de bir kısım halk vardı; Filhakika burada yabancılarla vatandaş olmayanlar gibi hiçbir hukuku bulunmayan insanlar olduktan başka bir de *Plebs* denilen ve vatandaşlık hukukunun ancak bir kısmına sahip olan bir halk zümresi mevcuttu. *Plebs*’ler devlet himayesine mazhar oluyorlar, ticaret ve mülkiyet hukukuna sahip bulunuyorlardı. Fakat eşitliğe dayanan evlenme hukukuna sahip olmadıklarından *Partici*’lerle evlenemiyorlar, üzerlerinde silah hizmeti olmadığından orduya askere alınmıyorlardı. Binnetice siyasi haklardan da mahrum idiler; yani ne seçebiliyorlar ne de seçilebiliyorlardı. Bundan dolayı bunlara oy hakkı olmayan vatandaş (*Cives Sine Suffragio*) da deniliyordu. Böylece bunlar tam hukuklu Roma vatandaşlarının (*populus romamus quirritium*) *gens*, *curia* ve *tribus* teşkilatı ile kült nizamının dışında kalıyorlardı. En çok bulundukları yer taşra idi; Roma’da ancak *Pomerium* dışında oturabiliyorlardı.”²¹ Mommsen de Roma vatandaşlarının yanında *Clients*’lerinin bulunduğunu ve şehrin gelişmesiyle yakın tepelerinde ikamet eden veya buralara taşınan insanların siyasi haklarından -veya sahip olmadığı haklardan- yola çıkarak bu insanların “yığın” (Latince: *Plebs*) olarak adlandırıldığını ifade etmiştir.²²

Farklı gelir düzeylerine ve sosyal statüye sahip ayrıca farklı yerlerde ikamet eden grupların, nasıl bir yöntemle bir ordu oluşturabileceği ise önceki ikisini takip

²¹ Demircioğlu 2019, 52.

²² Mommsen 1894 Vol.1, 109. Ancak burada *Plebs*’leri Roma toplumunun aristokrat kısmı olan *Patricii*’yi oluşturmayan tüm parçaları (köleler ve yabancılar hariç) olarak genelleyici bir tanım yapmak konu açısından daha uygun olacaktır. Çünkü *Plebs* ve *Patricii* ayrımını tanımlamaya çalışan çok fazla farklı görüş bulunmaktadır. *Patricii*’lerin krallığın güç mekanizması içerisindeki yükselişi ile aristokrasiyi oluşturması ve gelir düzeyinin artırması, diğer grup olan *Plebs*’lerin olumsuz olarak bir alt sınıf ve *Patricii*’lere karşı kurulmuş bir sosyal sınıf olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Fakat *Plebs*’ler, negatif anlamda alt bir sosyal sınıf değil pozitif olarak *Patricii*’lerden ayrı öteki bir sosyal sınıf olarak görülmelidir. *Patricii*’lerin *Plebs*’ler üzerinde olumsuz sosyal haklar ve koşullar yaratmaya çalışmasının sonucu yaşanan “Güçler Çatışması”nın ise *Plebs*’lerin haklar elde etmek değil haklarını korumak adına yapıldığı değerlendirilmelidir. Güçler Çatışması için bkz. Demircioğlu 2019, 53. Cornell, 1995, 256. Kaya 2018, 370-371. Parker 1971, 10.

eden üçüncü bir problem sahası oluştur. Buna da vatandaşların *Census*'ta ikamet yerlerine ilave olarak maddi gelirlerine dayalı olarak bir ayırım yapılması ve farklı seviyelerde maddi gelire dahil olan vatandaşların kendi gelir grupları içinde yüzlükler (Latince: *Centuria*) şeklinde küçük sosyo-ekonomik gruplar olarak teşkilatlanması ile çözümler getirilmeye çalışılmıştır. Bu yeni düzenle Roma'nın sahip olduğu *Curia* tasniflemesi, yerini *Centuria*'ya bırakmıştır. Böylece aristokratik bağlarla değıl krallığa maddi olarak daha fazla katkı sağılayan/geliri bulunan gruplardan oluşan *Centuria*, ordunun temel en küçük birimi olmasının yanı sıra, Roma'nın yönetiminde söz sahibi olabilecek yeni oluşturulan meclis olan *Centuria* Meclisi'nin (*Comitia Centuriata*-Yüzlükler Meclisi) temel birimi olmuştur.²³ *Census*'taki bu tasniflemeye göre vatandaşlık tanımında bir değışiklik olmuştur. *Patricii*'nin yanı sıra *Plebs*'lerin de askerlik yapıp, *comitia centuriata*'da söz sahibi olmasıyla vatandaşlık, geniş bir çerçeve kazanmıştır. Hem meclis hem de askeri organizasyon olan tasnifleme aşağıdaki gibi yapılmıştır:²⁴

Sınıf	Centuria Sayısı	Varlık Miktarı(As[324 gr. Bronz])	Teçhizat
Equites	18	>100.000+At	Miğfer, Göğüs zırhı, Baldır Zırhı, Yuvarlak Kalkan, Mızrak ve Kılıç
1. Sınıf(<i>Classis</i>)	80+2(mühendis)	>100.000	Equites ile aynı
2. Sınıf	20	75.000-100.000	Miğfer, Baldır Zırhı, Yuvarlak Kalkan, Mızrak ve Kılıç

²³ Cornell 1995, 179. Demircioğlu 2019, 58.

²⁴ Erdkamp 2008, 29. Yapılan tasniflemenin oluşturulma şeklinin yıllar içinde değışiklik gösterdiğı ve ilk halinin nasıl olduğu konusunda antik kaynakların da yetersiz kaldığı akıldan çıkarılmamalıdır. Nitekim Liv. 1.42.5-1.43.8 ve Dion.Hal. 4.16.1-4.18.2 kendi antik kaynaklarından aldıkları bilgileri sergilemektedirler. Bu yüzden sistemin son hali olan tablodaki gibi olduğu kabul edilmelidir.

3. Sınıf	20	50.000-75.000	Miğfer, Yuvarlak Kalkan, Mızrak ve Kılıç
4. Sınıf	20	25.000-50.000	Miğfer, Yuvarlak Kalkan, Mızrak, Cirit ve Kılıç
5. Sınıf	30+2(Bando)	12.5000-25.000	Sapan ve Cirit
Sınıfsızlar(<i>Capite Censi</i>)	1	<12.5000	
Toplam	193 Centuria		

Bu organizasyonda her Centuria kendi içinde *Juniores* (17-45 yaş) ve *Seniores* (46 yaş üstü) olarak ikiye ayrılmıştır. *Juniores* saha ordusunu meydana getirmiş, *Seniores* ise saha ordusunun yokluğunda şehrin savunması için görevlendirilmiştir.²⁵ Sahada aktif olarak görev yapan ordu mevcudunun, yalnızca *Juniores*'den oluşan 4000 ağır piyade, 600 süvari ve sayısı belli olmayan hafif piyadeden oluştuğu genel kanı olarak değerlendirilmektedir.²⁶ Değerlendirilmektedir dememizin sebebi, Titus Livius ve Halikarnassoslu Dionysus'un aktardıklarının bir sonuç olmasıdır. Tabloya göre süvari hariç sayılara bakıldığında 40+10+10'dan (1,2 ve 3. Sınıflar ve yalnızca saha ordusu) toplam 60 *Centuria* olması gereken mevcut 40 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni *Centuriata* sistemi ilk kurulduğunda muhtemelen teçhizatı neredeyse aynı ağır piyadenin, 3 sınıf (1, 2 ve 3. Sınıflar) ve toplam 60 *centuria* olarak değil, birleşik tek bir sınıf olarak 40 *centuria*'dan oluşması olabilir. Ayrıca sayısı belli olmayan 4 ve 5. sınıfların da tek bir sınıf olarak hafif piyade kuvvetini oluşturduğu aynı şekilde düşünülebilir.²⁷ Buna göre de herhangi bir sınıf ayrımı olmadan ağır piyade ordusunun savaş alanında *Hoplites Falanksı* gibi belli bir derinlik ve safta tertip aldığı, hafif piyadenin (*Rorarii*) de savaşın safhasına göre atışlar ve perdeleme için ağır piyade safının önünde veya bu görevi bittiğinde arkasında konumlandığı

²⁵ Sage 2018, 22. Erdkamp 2008. 31.

²⁶ Sage 2018, 25. Keppie 1984, 6. Southern 2006, 88.

²⁷ Sekunda 2001, 16. Goldsworthy 2003. 25. Erdkamp 2008. 31.

değerlendirilebilir.²⁸ Süvari sayısının 600 olarak tahmin edilmesi de ilk sınıflandırmada *equites centuria*'sının toplamda 18 olmadığını veya 18 olsa dahi, *centuria* olmasına rağmen yüz kişiden oluşmadığı düşüncesini uyandırmaktadır. Daha sonraki bir dönemde mülk ayrımının tek sınıfa indirgenemeyeceği bir zamanda çeşitlendirmenin daha ayrıntılı yapıldığı ve reformda yeniden değerlendirmeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Fakat niyayetinde İÖ 5. yüzyılda Roma ordusu karşımıza toplam mevcudu 60 *Centuria* ve 1800 süvari olan bir güç olarak çıkmaktadır. Kralların kovulmasından sonra yapılmış olması muhtemel ilave reformlar veya Roma'nın çok cepheli savaşları, mevcudun yükseltilmesi sonucunu doğurmuştur.²⁹ Bu ilave ile yapılan mülkiyet ayrımları da *falanksı* tek bir vücuttan, özelleştirilmiş parçaların/birliklerin olduğu bir yapıya dönüştürmüştür. Buna göre farklı ağır piyade sınıfları/birlikleri farklı isimlerle ve farklı saflarda tertiplenmeye başlamıştır.³⁰ 1. sınıf, savaş diziliminin en önünde en genç askerler *Hastati* adıyla, 2.sınıf 1'in arkasında orta yaş askerler *Principes* adıyla, 3. sınıf da 2'nin arkasında ordunun gediklileri olarak *Triarii* adıyla anılmaya başlamıştır.³¹

Servius Tullus'un reformları, daha sonraki tüm gelişmeler bu reformların üzerine inşa edileceği için önem arz etmektedir. Ayrıntılar hakkında dönemin antik kaynaklarının eksik kalan kısımları ve bu sebeple de araştırmacılarının yorumlarıyla doldurulmaya çalışılan alanlar olsa da oluşturulan temel prensipler dikkate değerdir. Savaşçı gruplardan veya *curia*'nın *tribus*'larından oluşan bir orduya nazaran yarattığı yeni ve düzenli bir ordu ve anayasal diyebileceğimiz esaslarda kurduğu vatandaşlık hak ve ödevleri ile bunları genişleyen bir nüfusa yayması ve bunda gösterdiği başarı, Roma'nın takip eden yüzyıllarda askeri olarak kurduğu sistematığın temelini oluşturmuştur.

²⁸ Parker 1971, 10.

²⁹ Sekunda 2001, 17-18. Keppie 1984, 7. Erdkamp 2008. 31.

³⁰ Conolly 2016, 96.

³¹ Parker 1971, 10. Parker 1971, 14. *Falanks*'taki bir farklı isimlerle anılan sınıf/birlik ayrımından yalnızca Parker söz etse de takip eden yıllarda ortaya çıkan bu isimlendirmelerin temeli burada atılmış olabilir. Fakat bir *falanks*'taki askerin ayrımı yalnızca teçhizatının ağır veya hafif olmasına göre yapılabileceğinden, ağır piyade içindeki ayrımın Roma *falanks*'ı için yaştan ibaret olduğu sonucunu çıkarmak uygun olacaktır. Sage 2018, 93. Connolly 2016, 128.

1.4. Camillius ve Manipulus Lejyonu

Krallık döneminde savaşçı gruplarla ve Servius Reformlarıyla düzenli bir ordu ile çevresindeki tehditlerle mücadele eden Roma, cumhuriyet ile de aynı şekilde mücadelesine devam etmiştir. Fakat Roma, kuzeyden gelen Senones akınına karşı koyamamış ve sonraki yıllarında ağır travma yaşayacağı bir yenilgi almıştır. Roma Cumhuriyeti ağır bir şekilde hırpalanmış olmasına karşın askerî anlamda yenilginin sebeplerinden alınan derslerle birlikte toparlama gayreti içerisine girmiştir. Alınan yenilgi tek başına birtakım derslerin alınmasına sebep olmamış, değişik coğrafyalarda farklı birliklerle karşılaşan Romalılar, bu ordulara karşı koyacak düzenlemeler ortaya çıkarmaya yönelik yenilikler yapmıştır.

Servius reformlarında olduğu gibi tüm bu değişimlerin tamamıyla Camillus'a ithaf edilmesine modern tarihçiler şüpheyle bakmaktadırlar. Fakat Roma'yı Galyalı istilasından kurtarması yanında başarılı iç ve dış politika kariyeri ve ordudaki değişimin onun emir komuta ettiği Roma ordusunda gerçekleşmeye başlaması, bu değişimlerin onun ismiyle anılmasına sebep olmuştur.³² Fakat İÖ 4. yüzyıl savaşları ve antik kaynaklardaki değişen savaş anlatımlarından bunun tek bir kişi tarafından bir anda yapılmış bir değişim değil, içinde bulunulan ve takip eden asır boyunca süregelen bir evrim olduğu anlaşılmaktadır.³³ Değişimlerin, savaşlarda yer alan aktarımlarında da çelişkilerin bulunması hangi değişimin ne zaman yapıldığını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Antik tarihçilerin modern bilgilerle kendi antik kaynaklarından aldıkları bilgileri yorumlamaları da kesin bir ayırım yapılmasını güçleştirmektedir.³⁴

Dönemin ilk kayda değer gelişmesi, mevsimlik askerler olarak nitelendirebileceğimiz ordu yapısının, Veiî kuşatması ile mevsim ötesine geçmiş olmasıdır. Normal şartlarda bahar aylarıyla sefere çıkmaya hazır olan ordu kış aylarında askerlerini terhis ederek bir sonraki döneme kadar faaliyetlerini kesmiştir. Askerler de bu dönemlerde çiftçi-vatandaş olarak bir sonraki askere alıma kadar çiftlikleriyle ve aileleriyle ilgilenmişlerdir.³⁵ Fakat herhangi bir kuşatmanın başarıya

³² Armstrong 2016, 93-96. Sekunda 2001, 25.

³³ Parker 1971, 11-12. Keppie 1984, 7.

³⁴ Rawson 1971, 29 ve 31. Sekunda 2001, 34. Keppie 1984, 8.

³⁵ Keppie 1984, 34.

ulaşması için uzun bir süreçte bunu devam ettirmek gerektiğinden, Roma bu süreç içerisinde çiftlikleriyle ilgilenemeyen askerlerine *Stipendium* denen bir ücret vermeye başlamıştır.³⁶ Organizasyon olarak değişimin de Gallialıların saldırısı ile başladığı değerlendirilmektedir. Senones kavminin gerçekleştirdiği açık düzen saldırısına, savunma ağırlıklı ve kapalı bir yapıya sahip olan *hoplites falanksı* karşı koyamamış ve Romalılar, Roma'nın yağmalanması ile sonuçlanan bir süreç yaşamışlardır.³⁷ Bunun sonucunda Romalılar, muhtemelen birliklerinin tek ve bütün bulunan bir saf halindeki düzeni terk edip aralarında belli bir mesafe bulunan topluluklar halindeki bir düzene geçiş yapmayı tasarlamış olabilirler.³⁸ Samnit savaşlarında muharebelerin Samnium'un dağlık arazisinde yaşanması ve de ordunun tek bir saf olarak dizilimde sıkıntı yaşaması üzerine bölümlenmelerin yapıldığı ve bölük diyebileceğimiz teşkilatlanmaya geçişin çalışması yapılmış olabilir.³⁹ Fakat yalnızca aynı silah ve teçhizata sahip olan birliklerin/sınıfların bir topluluk olarak ayrımı (*Hastati, Principes, Triarii*), tam anlamıyla bir değişim yaratmamış olabilir. Bunun için kullanılan teçhizatta da bir değişikliğe gidilmesi veya daha etkili olduğu görülen teçhizatların kullanımını sağlamak için düzende bir değişiklik yapılması gerekmiş olabilir. Bunun sonucu olarak da İtalyan kökenli bir kalkan olan oval biçimli *Scutum*'un kullanıma girmesi, taktik anlamda bunun kullanılması için farklı bir dizilime geçişe yol açmış olabilir.⁴⁰ Aynı şekilde *Pilum*'un da kullanıma girmesi taktik açıdan bir fark yaratmış ve buna binaen yarattığı farkla bir değişime yol açmış olabilir.⁴¹ Roma'nın İtalya

³⁶ Liv. 4.59. Polyb. 14.16. Keppie 1984, 7. Sage 2018, 51.

³⁷ Keppie 1984, 7. Southern 2006, 89.

³⁸ Erdkamp 2008. 55. Erdkamp, burada Yunan dünyasının da aynı tür kaygılarla bir değişime ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Özellikle farklı tür birliklerinin çıkışının da aynı zamanlara denk geldiği belirtilmiştir.

³⁹ Armstrong 2016, 148-149.

⁴⁰ Liv. 8.8. *Scutum*'un Samnitlerden alındığı konusunda antik yazarların görüş birliği bulunmaktadır. Sall. *Cat.* 49.37. Ath. 6.106. Yazarı bilinmeyen *Ineditum Vaticanum*'da aynı husus belirtilmiştir. Sekunda 2001, 36. Sage 2018, 111. *Scutum*'un Galya üzerinden İtalya'ya geldiği, önce Etrüskler, ardından da Samnitler tarafından kullanıldığı iddia edilmiştir. Ağır olan bronzdan yapılmış Yunan tarzı yuvarlak kalkan yerine daha hafif ve yapım maliyeti daha uygun olan *scutum*'un kullanılması bu geçişte sebeplerden biri olabilir. Armstrong 2016, 152.

⁴¹ Cumhuriyet döneminde kullanılan silahlar ve teçhizat hakkında ayrıntılı bilgi ve arkeolojik çalışmalar için bkz. Bishop ve Coulston 2006, 48-72. *Pilum*'un da Roma icadı olmadığı ve halihazırda Samnit, Kelt, Etrüsk komşuları tarafından kullanıldığı göz ardı edilmemelidir.

Yarımadası, Hispania ve Yunanistan gibi farklı coğrafyalarda fetihler yapma gayreti de ordusunun *hoplites falanksı* tarzı bir savunma ordusu yerine taaruz yapan bir orduyu gerektirmesi, bunlara yönelik değişikliklerin sebepleri arasında gösterilebilir.

Eski düzenin yarattığı güçlükler, yeni silahlar ve karşılaşılan düşmanların değişen taktiklerine karşı çözüm, Roma ordusunun *Manipulus* (Latince: Avuç dolusu) adı verilen düzene geçmesi ile neticelenmiştir. Bu sisteme geçiş yukarıdaki paragrafta sıralanan hususların hepsinin bir anda değil bir süreç içerisinde yaşanması ile nihai halini almıştır. Muhtemelen ilk süreç *falanks*'ın bir *manipulus* bölümlenmesine geçişi ile olmuştur.⁴² Bununla yalnızca ordunun manevra kabiliyetinin artırıldığı fakat ordunun taktiğinde değişime yol açmadığı değerlendirilebilir. Bu düzen içerisinde düşmanla yakın dövüşe girmeden önce yumuşatmak için *pilum* kullanılmaya başlanmış olabilir.⁴³ *Pilum*'un atılması için iki asker arasında belirli bir mesafe artırımına gidilmesi gerektiğinden yakın dövüş koruması için halihazırda kullanılan yuvarlak kalkan yerine *scutum*'a geçiş yapılmış olabilir. Başka bir bakış açısıyla da *manipulus*'a geçişten sonraki ilk değişiklik *scutum*'la yapılmış olabilir. Bunun neticesinde kalkanın boyutu ve işlevinden dolayı iki asker arasındaki mesafenin açılmasıyla, kitle halinde yapılan bir hücumda zaafiyetler yaşanmış olabilir. Bu zaafiyeti gidermek için de *pilum* kullanılmaya başlanmış olabilir. Hangi teçhizatın ilk, hangi teçhizatın sonraki dönemlerde kullanıma girdiği ve hangi silahın hangi değişime yol açtığı, antik kaynakların bu konudaki aktarımları sebep-sonuç ilişkisi kurulmadan yapıldığı için, modern tarihçiler tarafından yalnızca bilgi kırıntıları kullanılarak yaratılan varsayımlar üzerinden tartışılmaktadır.⁴⁴

Süreç içerisinde değişimler gerçekleşirken Roma orduları da geniş bir coğrafyada fetihlerine devam etmiştir. Sürecin sonucu olarak ise Roma ordusu silah, teçhizat ve kuruluşuyla Polybios'un aktardığı gibi olmuştur.⁴⁵ Polybios, bir lejyonun

Sage 2018, 102. *Ineditum Vaticanum*'da *scutum*'da olduğu gibi *pilum*'un da Samnitlerden alındığı belirtilmiştir. Sekunda 2001, 36.

⁴² Erdkamp 2008, 55. Southern 2006, 89.

⁴³ Sage 2018, 103.

⁴⁴ Rawson 1971, 13.

⁴⁵ Polyb. 6.19-42. Polybios bu aktarımını İÖ 216'daki Cannae muharebesinin sonrasında yapmıştır. Fakat İÖ 160 civarındaki bir yılda bunları yazmasından dolayı içinde bulunduğu

oluşturulma sürecinin *Dilectus* adı verilen asker toplama faaliyeti ile başladığını iletmiştir. 24 *Askeri Tribunus*'un seçilmesi ile beraber lejyonun en kıdemli *tribunus*'u, lejyonun toplam sayısı 4200 olana kadar asker seçimine devam etmiştir. Bunun öncesinde de *censor*'un süvari seçimine nezaret ettiği ve lejyon başına 300 süvari seçildiği aktarılmıştır. Bu seçimden sonra bir yemin töreni ile tamamlanan askere alma faaliyeti ile askerlere ilave düzenlemelerin yapılması için bir gün verilerek dağıtılmıştır. Belirlenen günde *tribunus*'lar komutasında toplanan tek lejyonda önce gelirine göre en fakir olanlardan 1200 *Velites* seçilmiştir. Ardından yaşa göre en genç olanlardan 1200 *Hastati*, biraz daha yaşlı olanlardan 1200 *Principes* ve son olarak da en yaşlı ve gediklilerden 600 *Triarii* seçilmiştir. *Triarii* mevcudunun hiçbir zaman 600 kişiyi geçmemesiyle birlikte toplam lejyon mevcudunun tehlikeli zamanlarda 5000'e kadar çıktığını belirtmiştir.⁴⁶

Velites, küçük bir kılıç, *galea* (miğfer), *parma* (kalkan), mızrak ve cirit ile savaşta ordunun perdelenmesi ve uzak mesafeli atışlarını yapmakla görevlendirilmiştir.⁴⁷ *Hastati*, ağır piyade birliği olarak *gladius* (kılıç), *scutum* (kalkan), *pilum* (mızrak) ve *pectorale* veya *loricae* adı verilen vücut zırhlarıyla teçhiz edilmiş olarak ilk safta yer almıştır.⁴⁸ Aynı teçhizat ile *principes, hastati*'nin arkasında yer almıştır. Üçüncü sıra *triarii* ise eski zamanların *falanks* ordusundan kalma mızraklılar ve kötü bir durumda son savunma hattı olma göreviyle, diğer teçhizatı aynı fakat *pilum* yerinde *hasta* ile teçhiz edilmiş olarak muharebe meydanında yerlerini

dönemdeki gelişmelerle 50 yıl önce gerçekleşen bir süreci ve sonucunu harmanlamış olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Rawson 1971, 14.

⁴⁶ Livius'un aktarımına göre de *Hastati* ve *Principes* sıraları aynı iken üçüncü sıra, her biri 168'er askerden oluşan *Triarii, rorarii* ve *accensi* teripleniyordu. Liv. 8.8. Livius'un bu aktarımının, beş sınıf olarak ayrılan vatandaşları nitелеmek için icat etmiş olabileceği düşünülmektedir. Rawson 1971, 31. *Gladius*'un da Hispania seferlerinde öğrenilip Roma ordusunun envanterine girdiği değerlendirilmektedir. Polyb. 6.23. Roma her teçhizatı olduğu gibi bu konuda da taklidin ardından bu silahın kullanımını mükemmelleştirmiştir.

⁴⁷ Polyb. 6.22.

⁴⁸ Polyb. 6.23. Liv. 8.8. Goldsworthy 2003, 28-31.

almıştır.⁴⁹ Bu dizilimde *hastati* ve *principes*'e *Antepilani*, *Triarii*'ye *Pilani* denilmiştir.⁵⁰

Muharebe, *velites* birliklerinin düşmanın aynı görevdeki birlikleriyle atışlı çarpışmasıyla başlamıştır. Ardından *hastati*'nin ilk hat ve *principes*'in de *hastati*'nin karşı koyamadığı durumda ikinci hat olarak vuruşmaya katılmasıyla muharebe devam etmiştir. *Triarii*, üçüncü ve son hat olarak diz üstü çökmüş vaziyette ilk iki hattın gidişatına göre muharebeye girmiştir. İyi giden bir savaşta muharebeye katılmayan *triarii*, kötü bir gidişatta ordunun arkasına çekilip tekrar tertip alacağı veya geri çekilmeyi perdeleyen bir kuvvet olarak iş görmüştür.⁵¹ Bu dizilim daha sonra anlamı farklı bir kavramı tarif edecek de olsa *Triplex Acies* olarak ifade edilmiştir.

Birlik teçhizatının yanı sıra *manipulus*, bir birliklenmeye yol açtığından karmaşık bir emir-komuta zincirinin de oluşmasını sağlamıştır. *Manipulus*'ta her bir ağır piyade safı, 10 *manipulus*'a (*ordines* veya *vexilla* da denilmektedir) bölünmüştür. Her *manipulus* da iki *centuria*'ya bölünmüştür. Bu ayrımın ardından her *centuria*'ya birer komutan atamak zarurietini doğmuştur ki bunlara da *centurio* adı verilmiştir. Her bir *centurio* da kendine ast ve bulunduğu birimin arka kısmını yönetmek için kullanacağı bir *optio* seçmiştir. Her *manipulus* ayrıca en güçlü ve yapılı olanlarından iki tane işaret taşıyıcısı *vexillarii* seçmiştir.⁵² İlk saftaki 1200 kişinin 10'a bölümünden meydana gelen 120 kişilik *manipulus*'un ikiye bölümünden oluşan birim olan *centuria*, ismi yüzlükler olmasına rağmen 60 kişiden oluşmaktadır. Bunun sebebinin Romalıların eski geleneklerine bağlı olmalarından dolayı *centuria* ismini değiştirmedikleri anlamı çıkarılabilir. *Velites* için bir emir-komuta zinciri

⁴⁹ Polyb. 6.23.

⁵⁰ Sancaklar *triarii* sırasının önünde tertiplenmiştir. Bu sebeple sancağın da önündeki ilk iki saf "*ante-pilani*" yani ön-sancak olarak nitelendirilmiştir. Liv. 8.8. *Pilani*'de de aksi geçerlidir. *Triarii*'nin bir kolon olarak teriplenmesinden de bu ifadenin ortaya çıkmış olduğu değerlendirilmektedir. *Pilani*'ye *Signa*, *Antepilani*'ye de *antesignani* tanımlamaları da yapılmaktadır. Erdkamp 2008, 55. Sage 2018, 94.

⁵¹ Liv. 8.8. "Res ad triarios venit" deyişinin, işlerin *triarii*'ye kaldığını ve ordunun kötü bir durumda olduğunu belirten bir ifade olarak ortaya çıktığını belirtmiştir.

⁵² Polyb. 6.24. *Centurio*'lar 3 saf olarak ayrıldıktan sonra ilk önce her saf kendine, kıdemli 10 *centurio* ardından ikinci bir 10 *centurio* seçer. *Manipulus* için seçilen ilk *centurio*, savaş konseyine de katılır *maniplus*'un komutanı olarak kabul edilir. Çünkü *manipulus*'un başına ayrıca atanan bir personel bulunmamaktadır.

oluşturulmamış fakat toplam *velites* mevcudu *manipulus* sayısına bölünerek *manipulus*'un emrine atanmıştır. Lejyon başına seçilen 300 süvari kuvveti de *turmae* adı verilen 10 parçaya bölünmüştür. Her bir *turmae*'ya ilk seçilen en kıdemli olmak üzere 3 *decurion* seçilmiştir.⁵³

Böylece emir-komuta yapısı sağlam ve değişik muharebe kısıtı ve düşman kabiliyetlerine göre farklı silahlar kullanabilen bir ordu oluşturulmuştur. Farklı saflar halinde dizilim ile farklı birimler olarak teşkilatlanmak, Roma ordusuna hem manevra kabiliyeti kazandırmış hem de ihtiyat kullanma imkanı sunarak savaşlara yeni bir kuvvet çarpanı getirmesine yol açmıştır.⁵⁴ Bu teşkilatlanma ile Akdeniz'e hükmeden Roma, ilave ihtiyaçlar doğana kadar bu yapısını korumuştur.

1.5. Marius'un Profesyonel Cohors Lejyonu

Geç dönem Roma Cumhuriyeti, iç ve dış siyasi arenada birçok değişime ve mücadeleye sahne olmuştur. Bunlardan dolayı olarak Roma ordusu da etkilenmiş ve çoğunluğu Gaius Marius'a atfedilen sosyal ve organizasyonel bir değişim süreci yaşamıştır.⁵⁵

Önceki dönemlerinde halk milis kuvveti olarak teşkil edilen ordu, denizaşırı seferlerin, uzak fetihlerin olduğu bir yayılma sürecinde bu özelliğini büyük ölçüde korumuş olsa da bazı macera sever askerler, zorunlu olan 16 yıl veya 4-6 sefer dönemi askerlik hizmeti sonrasında da ordu içerisinde hizmet etmeye devam etmiştir.⁵⁶ Sosyal ve ekonomik sebepleri de olan bu değişim, yeni bir ordu anlayışının ilk adımlarından biri olmuştur.⁵⁷ Yani ordu halk milis kuvveti olarak kendini korumuş olsa da profesyonel bir askerlik anlayışı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bölüm 2.1'de açıklandığı gibi Roma'nın içinde bulunduğu ekonomik durum sebebiyle yaşanan sosyal sorunlar sonucunda asker mevcudunun düşmesi de, çözüme kavuşturulması gereken bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Gaius Marius'un gönüllü olan her vatandaşı minimum varlık

⁵³ Polyb. 6.25.

⁵⁴ Erdkamp 2008, 55. Sage 2018, 94. İÖ 168'deki Pydna ve İÖ 202'deki Zama gibi kritik muharebelerde esnek yapısı ve manevra kabiliyeti ile *manipulus* düzeni, Romalıları zafere ulaştırmıştır. Sage 2018, 96-97. Sabin 2000, 7.

⁵⁵ Southern 2006, 94.

⁵⁶ Keppie 1984, 34-35. Sage 2018, 233-234.

⁵⁷ Sage 2018, 240.

zorunluluklarını göz ardı ederek askere almasıyla ve ücretli olarak askerlik yaptırmasıyla da bu sorun çözüme kavuşmuştur.⁵⁸ Çözüm süreci yalnızca bir kısım gönüllünün ücretli olarak yaptığı profesyonel askerlik anlayışıyla başlamış ve bu anlayış zamanla genele yayılarak sonuçlanmış, halk milisi olan Roma ordusu bu değişimle profesyonel bir ordu olmuştur. Minimum varlık değerlerinin zorunlu kıldığı minimum teçhizat isterleri ortadan kalktığından, Roma, devlet olarak askerlerin teçhizatını karşılamaya başlamıştır.⁵⁹

Marius, sosyal hayatın askerliğe alımda getirdiği bu sorunlara çözüm getirdikten sonra temeli Scipio Africanus'a dayanan bir organizasyonel değişikliğe geçmiştir.⁶⁰ Özellikle Africanus'un Hispania'da vur-kaç taktikleriyle mücadele eden yerlilere lejyon olarak müdahale edecek fiziki alan bulamaması ve tek bir *manipulus*'un da müdahalede yetersiz kalması, lejyonun altında daha güçlü bir ana ast birlik doğmasına sebep olmuştur. Savaşların artan katılımcı mevcutları ve değişen savaş teknikleri de *manipulus*'un ilk çarpışmayı karşılama başarısında bir düşüşe yol açmıştır. Ayrıca 30 ana ast birimden oluşan bir *manipulus* değişen koşullarda emir-komuta zincirinde bir takım aksamalara sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak da ilk çarpışmayı daha kuvvetli karşılayabilecek ve emir-komuta ilişkisini basitleştirecek olan fakat eski organizasyonun da etkileri terkedilmeyecek olan *Cohors* dizilimi ortaya çıkmıştır.⁶¹

Cohors'ta, *manipulus* diziliminde arka arkaya sıralanan *hastati*, *principes* ve *triarii* sıralarından oluşan 6 *manipulus* birleştirilerek bir *cohors* oluşturulmuştur. *Hastati*, *principes* ve *triarii* arasındaki silah ve teçhizat ayrımları da kaldırılarak hepsi aynı teçhizatı kullanmaya başlamıştır.⁶² Savaş alanında bunun sonucu olarak herkes bir *hastati* veya *principes* rolüne büründüğünden her asker muharebeye *pilum* atarak başlamış ve devamında yakın dövüşe geçmiştir. 30 *manipulus* yerine 10 *cohors* dizilimine geçilerek emir-komuta ilişkileri de sadeleştirilmiştir. *Centuria* mevcudu da

⁵⁸ Goldsworthy 2003, 46-47. Southern 2006, 94.

⁵⁹ Keppie 1984, 42-43.

⁶⁰ Erdkamp 2008, 85-86. Southern 2006, 95.

⁶¹ McNab 2010, 87.

⁶² McNab 2010, 82.

80'e çıkarılmış, böylece bir *cohors*'da 480, lejyonda da toplam 4800 kişilik bir mevcut yaratılmıştır. *Cohors* içindeki geleneksel *manipulus* ve *centuria* ayrımı devam etmekle birlikte idari bir ayırmadan ibaret bir unsur olmuştur. Mülkiyet ayrımı ve buna bağlı olarak gelir düzeyi alt seviyede olanlardan seçilen *velites* de lağvedilmiş, bunların yerine aynı işlevi gören ve farklı özellikleriyle ün yapmış olan yabancı yerel savaşçı gruplar veya paralı askerler orduya dahil edilmiştir.⁶³ Süvari kuvvetleri de askere alımda silah altına alınan bir birim olmaktan çıkıp *velites* gibi yabancı yerel savaşçı gruplar ve paralı askerlerden oluşan bir unsur olmuştur.⁶⁴

Organizasyonel yapıdaki değişikliklerin yanı sıra Marius'un döneminde gerçekleştiğine dair kanıtların bulunduğu lojistik ve silah teknolojisi ile ilgili gelişmeler de mevcuttur. Lojistik faktörde Marius, lejyonlarının kamp takipçilerinin mevcudunu azaltmıştır.⁶⁵ Kamp takipçilerinin azalması ile lejyonerlerin ihtiyaç duyabileceği hizmetler için gerekli bir takım teçhizatın lejyonerler tarafından taşınması gerekmiştir. Lejyonerlerin bazı şahsi malzemeleri ve teçhizatı lejyonun kamp takipçilerinden ayrı olarak yük katarları tarafından taşınmıştır. Fakat Marius, özellikle taktik üstünlüğün kazanılması için ordunun hıza ihtiyaç duyduğu zamanlarda daha hızlı bir şekilde hareket etmesini sağlamak amacıyla bir tahta çubuk ucuna asılan torba yardımıyla lejyonerlerin ihtiyaç duyabilecekleri tüm malzemenin taşınmasını sağlamış ve böylece yük katarına olan bağımlılığın da önüne geçmiştir.⁶⁶ Silah teknolojisi olarak da *piluma* bir yenilik getirmiştir. *Pilum*'un tahta gövdesi ile saplanan ucu arasındaki dingilinde yaptırdığı bir değişiklik düşmanın kalkanına saplandığında bükülmesini sağlayarak, düşmanın *pilum*'u geri çıkarıp atmasını engellemiştir. Düşman, bükülmeden dolayı *pilum*'u çıkaramadığı için kalkanını bırakmak ile bırakmamak arasında kalmıştır. Çünkü bırakmadığı takdirde taaruz süratini kaybeden düşmanın taaruz etkisi de azalacaktır. *Pilum* kalkanında saplı kaldığı halde taaruza devam ederse de hareketlerindeki çeviklik azalacak ve taşıdığı ağırlıktan dolayı erken

⁶³ McNab 2010, 88.

⁶⁴ Erdamkp 2008. 87.

⁶⁵ Sage 2018, 221.

⁶⁶ Keppie 1984, 46.

yorulacaktır. Bıraktığı durumda ise kalkanının korumasından muharebenin geri kalanında yararlanamamış olacaktır.⁶⁷

Böylece Roma 6 yüzyıl içerisinde sürekli bir değişim ve gelişim ile Caesar'ın emrinde Gallia'yı fetheden bir kuvvete dönüşmüştür. Mevcut sorunlara başarılı çözümler sunmayı başarabilen Roma, ordusunun organizasyonel avantajlarını taktik sahada da doğru şekilde kullanmayı başarabilen komutanları vasıtasıyla Gallia'nın en kuzeybatı ucundan Mısır'a kadar olan büyük bir coğrafyada fetihler gerçekleştirmişlerdir. Roma ordusunun gelişiminde Romalıların komşu olduğu, temasta bulunduğu ve savaştığı bütün milletleri ve onlardan öğrendiklerini, kendi güçlü yanlarıyla harmanlayarak kullanmayı öğrenmeleri ve bu adaptasyonda gösterdiği başarı da uzun yıllar içerisinde Akdeniz'in en büyük gücü olmalarında katkı sağlamıştır.⁶⁸

1.6. Yardımcı Kuvvetler

Roma'nın lejyonları oluşturulma sistemi ve organizasyonu ne kadar kuvvetli olursa olsun mevcut ve farklı fonksiyonlar sunan birlikler bakımından yetersiz kalmıştır. Roma yalnızca kendi vatandaşlarından lejyonlar oluşturabileceğine göre asker mevcudu ile ilgili bir problem yaşaması kaçınılmazdır. Roma bu probleme faaliyet göstereceği bölgedeki dost ve müttefik topluluklardan asker isteyerek çözüm bulmaya çalışmıştır.⁶⁹ Bu askerlere *Socii* (Müttefikler) adı verilmiştir. Ayrıntılı bir aktarım elimize ulaşmadığı için Livius'un aktarımlarından bu birliklerin Roma lejyonları gibi organize ve teçhiz edildiği varsayılmaktadır.⁷⁰ Roma ordusunun kanatlarında tertiplendiğinden de *Alae* ismi de bu birlikler için kullanılmıştır. Romalılar bu birliklerin başına *Praefecti Sociorum* denilen komutanlar atamışlar ve böylece her ne kadar yabancı olsa da *Socii* denilen birliklerde emir-komutayı kendi ellerine almıştır.⁷¹ *Socii*, İtalya Yarımadasındaki müttefiklerden oluştuğundan ve Müttefikler Savaşı sonunda müttefiklik kurumu son bulduğundan dağıtılmıştır. Tüm

⁶⁷ Yurdakul 2013, 374.

⁶⁸ Connolly 2016, 87.

⁶⁹ Keppie 1984, 10. Erdkamp 2008, 52. Demircioğlu 2019, 184.

⁷⁰ Liv. 8.8. Erdkamp 2008, 52.

⁷¹ Keppie 1984, 10. Demircioğlu 2019, 184.

eski müttefik statüsündeki yeni vatandaşlar bu süreç sonrasında lejyoner olarak askere alınmışlardır.⁷²

Roma'nın bu süreçten sonra ağır piyade haricinde bir askeri birim için askere alım yapmaması, özellikle süvari ve atışlı birlik ihtisaslı birlik temininde, İtalya yarımadası dışındaki müttefik devletlere ve paralı asker gruplarına yönelmesini sağlamıştır. Süvari temini, süreç içerisinde değişmekle birlikte Numidia, Hispania, Gallia ve Germen gruplardan oluşmaya başlamıştır. Lağvolan *velites* yerine de Balear Adalı sapancılar ve Giritli okçular bu konuda yaşanan boşluğu doldurmaya çalışmıştır. *Auxilia* (tekil: *Auxilium*) adı verilen bu yardımcı birlikler haklarında organizasyonel ve taktiksel olarak bilgi olmasa da Roma'nın savaşlarında bulunmuştur.⁷³

1.7. Donanma

Roma, karada lejyonlarıyla büyük bir güç olarak yerini almasına rağmen ihtiyacı olmadıkça denizlerde, karada gösterdiği güce ulaşamamıştır. Dönemsel olarak özellikle denizde kendisini sınavan mücadelelerde donanmasının gücünü artırsa da, bu dönemlerin ardından aynı seviyeyi korumamıştır. Adcock, Roma'nın donanma politikasını, daimi olan bir donanmaya sahip olma isteksizliklerinden dolayı, bir donanmaya sahip olmaktan kaçınmak olarak belirtmiştir.⁷⁴

Romalılar, büyük seferberlik çabaları gerektiren haller haricinde 20 parça gemiden oluşan donanmalarına komutanlık etmek üzere *Duumviri-Duoviri Navales* adlı bir kurum kurmuşlardır. Bu kurumun İÖ 311 ve İÖ 282'de korsanlığı önlemeye yönelik faaliyetlerinin olduğu bilinmektedir.⁷⁵ Özellikle Sicilia'nın Roma'nın etki alanına girmesi ve buralara yönelik girişimler ile Kartaca Savaşları Roma'nın donanma ihtiyaçlarını ortaya çıkarmış olsa da bu hareketlerin tamamlanmasının ardından Romalılar donanmaya olan ilgilerini kaybetmişlerdir.⁷⁶ Sonraki dönemde de denizdeki faaliyetlerini çoğunlukla *velites*'lerin lağvından sonra olduğu gibi müttefik

⁷² Keppie 1984, 48.

⁷³ Erdkamp 2008, 87-88.

⁷⁴ Adcock 1940, 37.

⁷⁵ Adcock 1940, 33. Flower 2004, 76.

⁷⁶ Adcock 1940, 33-37. Demircioğlu 2019, 184.

devlet, krallık veya şehir devletlerinin güçlerini kullanarak *Socii Navales* adı verilen bir sistem ile yürütmüşlerdir.⁷⁷

Romalılar kendi donanmalarına Yunan modelinde olduğu gibi bir sistemde denizciler temin etmişlerdir. Geliri kendisine orduda bir teçhizat temin etmeye yetmeyecek kadar düşük olan vatandaşlar, deniz hizmetine yönelmişlerdir. Çünkü bu hizmette kürek çekmek için herhangi bir teçhizat gerekmediğinden ve de ödeme yapıldığından genellikle düşük gelir grubundaki vatandaşlardan deniz hizmetinde yararlanılmıştır veya bu vatandaşlar mecburen bu hizmeti seçmek zorunda kalmıştır.⁷⁸ Gemilere ordudaki *centurio* eşidi personel komuta etmekle birlikte donanmanın genel komutası da Romalı liderlerde bulunmuştur.

Akdeniz’de savaş gemilerinin gelişimi Homeros’un tek katlı ve tek kürekçi sıralı küçük savaş gemilerinden gelişerek önce iki sıralı kürekçilerin olduğu *bireme* adı verilen savaş gemilerine ardından ise üç sıralı kürekçilerin bulunduğu *trireme*’ye evrilmiştir.⁷⁹ İÖ 3. yüzyıl sonrasında ise *quinquereme* Roma donanmasında yaygınlaşarak kullanıma girmiştir. Romalıların bu geçişe yön veren yaklaşımları onların bir donanma-gemi savaşı mantığından çok yüzen piyade tarzı bir deniz savaşı anlayışına bürünmeleri olmuştur. Caesar’ın da uyguladığı gibi Romalılar güçlü olan piyade kuvvetlerini gemilere bordalayarak kullanmaya çalışmışlardır. *Bireme* ve *trireme* gibi küçük güverteli gemiler yüksek mevcutlu piyadeyi bindirme kapasitesine sahip olmamıştır. *Quinquereme*’nin buna imkan sağlaması ve ilave Roma icadı araçların da güverteye inşasına alan vermesinden Romalılar bu gemiyi ana muharebe gemisi yapmıştır.⁸⁰ *Quinquereme*, Romalılar herhangi bir donanma geleneği inşa etme gayretinde olmadığından ve de yüzen piyade taktikleri çoğunlukla istenen neticeyi

⁷⁷ Liv. 28.45. Flower 2004, 76.

⁷⁸ Flower 2004, 77. *Proletarii*’nin bu hizmeti gördüğü belirtilmiştir. Burckhardt 2021, 38-39. Burckhardt da Yunan modelinde yukarıda belirttiğimiz gelir grubunda olan *Thetes*’lerin bu işte gönüllü olduklarını belirtmiştir.

⁷⁹ Casson 1971, 43-48, 53-60, 77-94. Antik dönem gemileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Casson 1971.

⁸⁰ Adcock 1940, 46. İlave araç olarak Adcock düşman gemisini bordalamaya yarayan bir kanca ve köprü görevi gören *corvus*’un yüzen piyade savaşı tercihinin bir ispatı olarak nitelemiştir.

verdiğinden cumhuriyet dönemi boyunca Romalıların ana muharebe gemisi olarak kullanımda kalmıştır.

1.8. Emir Komuta

Roma ordusu sivil olarak seçilmiş yöneticilerin de dahil olduğu üst düzey makamlar tarafından belli bir dönem için komuta ve idare edilmiştir. Bunlardan en önemlisi *imperium* (emretme/yönetme yetkisi) ile tam komuta yetksine sahip *consuller* olmuştur.⁸¹ Orduya dair her türlü iş ve işlevden sorumlu olan sivil dönem yöneticileri ve savaş dönemi generalleri, Roma ordusunun tüm başarı ve başarısızlıklarından sorumlu olmuşlardır. *Consullük* süresi biten yöneticiler yerine yeni *consul* seçilmiş veya aynı yetkilerle donatılmış bir *promagistrat* olan *proconsul* göreve devam etmiştir. *Questorlar* da *cursus honorum*da sivil yöneticiler olarak seçilmişlerse de özellikle ilerleyen dönemlerde bu görevlerini belirgin bir şekilde kaybetmek üzere- ikmal ve ordu hazinesi işlerinde görev almışlardır.⁸² Fakat sevk ve idarede herhangi bir görev almamışlardır. Bu makamlara idari işlerde yardımcı olmak üzere sayısı yıllar içinde artan *tribunuslar* (*Tribuni militum*) Roma ordusunun ilk dönemlerinde atanmış, sonraları ise seçilmiştir.⁸³ Her lejyon için şövalye sınıfından (*Ordo Equester, Equites*) seçilen 6 *tribunus*, varlık ve tecrübelerine göre ince şeritli (*tribunus angusticlavius*) ve kalın şeritli (*tribunus laticlavius*) olarak ikiye ayrılmıştır. İnce şerit, genç yaştaki atlı sınıfa mensup bireylerin askeri tecrübe (*prima rudimenta*) kazanması için bir eğitim rütbesi olmuştur.⁸⁴ Kalın şerit ise *consul*den sonra komutadaki ikinci adam olmuştur.⁸⁵ Fakat yıllar içerisinde savaş konusunda yetenekli aristokratik üst sınıf üyelerinin azalması, *tribunus laticlavius*'un yerini bu konuda kendini kanıtlamış ve *consul* veya komutadaki *proconsul* tarafından senato ile istişare edilerek seçilip atanan *legatus*'a bırakmasına sebep olmuştur.⁸⁶ *Tribunuslar* lejyonlarına bağlı olarak *consul* veya *proconsul* emri altında idari işlerine devam etmiş fakat *legatus* makamının ortaya çıkması ile birlikte büyük görevler almamışlardır. *Legatus* özellikle Caesar'ın Gallia

⁸¹ Demircioğlu 2019, 183.

⁸² Roth 1999, 258

⁸³ Clark 2016, 275.

⁸⁴ Ward 2012, 129.

⁸⁵ Dando-Collins 2010, 47-51.

⁸⁶ Parker 1971, 51-53. Sage 2018, 126.

seferinde gördüğümüz şekilde ordunun muharebede bir kısmının idaresi, farklı görevlere atanmış unsur olarak ayrılan parçaların/müfrezelerin lideri olmak gibi çeşitli üst düzey görevlerde bulunmaya başlamıştır. Komutası altında olduğu generalin *imperium*'unu kullanan *legatus*lar, Roma ordusunda lejyon komutanı (*Legatus Legionis*) olarak kalıcı bir makam haline gelmiştir. Muhtemel alacakları görevlerden dolayı askerlik konusunda tecrübeli ve senatör olan *legatus*lar belli dönemlerde sivil görevler de almışlardır.⁸⁷

Roma ordusunu emir-komuta zincirinde üst düzey komuta yetkisine sahip *consul*, *tribunus* ve *legatus* makamları ile alt birimler ve lejyonerler ile bağlantıyı *centuriolar* sağlamıştır.⁸⁸ Fakat *centurio* basit bir bakışla yalnızca ara kademedede bulunan bir rütbe olmamıştır. *Centurio*, ceza veya ödülle disiplini sağlayan bir terbiyeci, muharebe anında edindiği tecrübelerle birliklerini ön safta idare eden ve örnek olan bir savaşçı, muharebe dışı zamanlarda güçlüklerin olduğu durumlarda lejyonerlerin direncini yükselten ve komutana bağlılıklarından şaşmasını engelleyen otoriter bir unsur, hayatını askerlikle kazanmış profesyonel bir asker, üst ve ast unsurlarla iletişimi sağlayan önemli bir ara kademe ve askerlik hayatı boyunca sivil-asker ilişkileri için bir temsilci olarak Roma ordusunda büyük öneme sahip olmuştur.⁸⁹ Sıradan bir lejyoner için sıralanan özellikleriyle *centurio*, bir ülkü olmuş ve her bir lejyoner ileride bir gün *centurio* olmanın hayaliyle yaşamıştır. Cumhuriyet döneminde *plebslerin* de alabileceği bir rütbe olmasıyla *centurio*, tıpkı *patricilerin cursus honorumu* gibi daha büyük işlerde çalışmaya hevesli olan *plebsler* için -savaşlardan sağ çıkabilirlerse- bir basamak olmuş ki bu da politik bir kariyer için de fırsat sunmuştur. Bütün bu yönleriyle bu rütbe Roma ordusunun itici gücü olmuş, fetih ve zaferlerinde büyük payı bulunmuştur. Caesar'ın da Gallia seferinde *centuriolar* hakkında övgü dolu hikayeleri ve isimlerini vererek okuyucusuna aktarması bu rütbeye verilen bu önemin bir göstergesi olmuştur.

⁸⁷ Sage 2018, 127.

⁸⁸ Sage 2018, 127.

⁸⁹ Ward 2012, 15-18. *Centurio* hakkında ayrıntılı bilgi ve *centurio*'nun ordu içerisindeki farklı fonksiyonlarının ayrıntılı incelemesi için bkz. Ward 2012.

Tribunus rütbesinde olduğu gibi tecrübeye göre bir terfi sistemi geliştirilmişse de *Centurio* rütbesinin mevcutları ve öneminden dolayı daha karmaşık bir yöntem oluşturulmuştur. Bir *manipulus* içinde teşkilatlanmış iki *centuriadan* herbirine biri *Prior* (önde, öncelikli) diğeri *posterior* (sonra, sonraki) olmak üzere iki *centurio* atanmıştır.⁹⁰ Bir *Cohors* içindeki 6 *centuria*'da, *triari*'ye *pilus*, *princeps*'e *manipulus princeps*, *hastatus*'a da *manipulus hastatus* ismi verilmiştir. Buna göre de *Triari centuriolarına primi/posteriori centurio Pili*, *principes centuriolarına primi/posteriori centurio principis*, *hastatus centuriolarına primi/posteriori centurio hastati* isimleri verilmiştir.⁹¹ Yan *cohors*lar ile ilgili ast-üst münasebetleri kesin olmamakla birlikte on *cohors*'luk lejyonun birinci *cohors*'una komuta eden *centurio*'suna *primus pilus* adı verilmiştir. Muharebe öncesinde *Primus Pilus*'a lejyonun taktik sahadaki savaşçı komutanı olarak *consul* ile birlikte savaş konseyine katılma onurunu verilmiştir.⁹²

Centurio'nun astı konumunda bulunan *Optio*, *centurio*'ya yardımcı ve vekil olarak eğitim ve idari işlerde yardımcı olmuş ve ön saflarda savaşan *centurio*'nun astı olarak arka saflardaki birlik bütünlüğünü sağlamıştır. *Decurion*, sıradan bir lejyonerden çok büyük farkı olmamakla beraber isminden de anlaşılabilceği gibi 10 kişiden sorumlu olan bir rütbe olarak vazifeler almıştır. Süvari kuvvetlerinde de *decurion*, manga komutanı gibi bir vazife üstlenmiş; süvari *opito*'su da onun astı olarak görev almıştır.⁹³

1.9. Lojistik

Roma ordusunun en büyük başarılarından biri de organizasyon, silah ve teçhizatını zamanın gerekliliklerine uygun olarak yönetmesinin yanında lejyonerlerini her şartta besleyebilmesi ve sefer için gerekli her türlü malı temin edebilecek bir lojistik altyapı sağlayabilmesi olmuştur.

Modern hesaplamalarla yapılan ve (**R**ecommended **D**aily **A**llowance) RDA kısaltmasıyla ifade edilmiş olan Tavsiye Edilen Günlük Hakediş/Ödeneğin, ortalama

⁹⁰ Radin 1915, 300.

⁹¹ *Cohors* örgütlenmesi içerisinde teçhizat ayrımının ortadan kalkmasıyla tüm askerler aynı işlevde olsa bile geleneklerine bağlı Romalılar, yalnızca isim olarak kalsa dahi bir ayrım yapmışlardır.

⁹² Radin 1915, 301. Parker 1971, 31-36.

⁹³ Dando-Collins 2010, 43-44.

bir Roma lejyonerinin günlük ihtiyacının 3000 kalori olduğunu ortaya çıkarmıştır.⁹⁴ Bu gerekliliği tamamlamak ve en azından lejyonerlerin günlük yaşantılarına devam etmelerini sağlamak için Roma ikmal sistemi, lejyoner başına 1 kg'dan fazla miktarda yiyecek ürünü temin etmek zorunda kalmıştır.⁹⁵ En ideal koşullarda bir lejyoner günlük olarak ortalama 850 gr. buğday ve türevleri, 160 gr. et ve türevleri, 40 gr. sebze , 27 gr. peynir, 40 gr. zeytin yağı , 160 gr. ekşi şarap/sirke, 40 gr. da tuz tüketmiştir.⁹⁶ Hayvan başına ortalama 35 kg (15 kg yiyecek ve 20 litre su) da hesaplara dahil edildiğinde 4800 kişilik bir lejyon ve 1400 katırdan oluşan yük hayvanı katarıyla beraber günlük yaklaşık 54 tonluk yiyecek temin edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır.⁹⁷ Günlük yiyecek ve içecek temininin yanı sıra barınma için çadır, ısınma ve yiyecekleri pişirmek için yakacak, barınma imkanlarının korunması için kullanılan odun ve kalas, özellik arz eden kuşatma, nehir geçişi, çıkarma gibi hareketlerin gerçekleşebilmesi için her türlü malzeme, lejyonerlerin teçhizatlarının tamirat ve tadilatının yapılabilmesi için kurulacak hizmetler, hayvan -özellikle savaş atları- bakım hizmetleri gibi birçok malı içeren bir tedarik, temin ve bakım sisteminin oluşturulması gerekmiştir.

Romalılar bu büyük yükü üç şekilde karşılamışlardır. Bunlardan ilki civarda bulunan her türlü ürünün hasat edilmesi, ikincisi dost hatlardan veya boyunduruk altına alınan halklardan temin etme, üçüncüsü ise yağma ile elde etme olmuştur.⁹⁸ Ordunun hareket sahasının coğrafi özelliklerine, mevsimsel koşullara, bölgedeki dost ve müttefik varlığına göre Romalılar bu üç yöntemden yalnızca birini ya da ikisini veya üçünü de bir arada kullanarak lojistik ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bölgede bulunan ürünlerin hasat edilmesi ve yağma eski uygulamalardan olsa da Romalıların kendinden öncekilere göre en büyük başarısı, temin faaliyetlerinde ortaya koyduğu sistematik

⁹⁴ Roth 1999, 12.

⁹⁵ Roth 1999, 24. Roma lejyonerinin standart diyetine *Frumentum*'a (ekmek için buğday) ek olarak et, sebze (*Holus, Legumen*), peynir (*Caseus*), tuz (*Sal*), ekşi şarap (*Acetum*) ve zeytin yağı (*Oleum*) da dahil edilmiştir. Roth 1999, 26.

⁹⁶ Roth 1999, 43.

⁹⁷ Roth 1999, 66-67. Roth'un hesaplamalarındaki değerlerin ortalaması alınmıştır. Peddie 1996, 57'de Caesar'ın günlük ihtiyacını 79 ton olarak hesaplamıştır.

⁹⁸ Roth 1999, 154.

yaklaşım olmuştur. Roma ordusunun ihtiyacı olan ürün temini *senatus, comitia centuriata, consul, quaestor* gibi birçok merkezi idari ve mali yöneticinin içinde bulunduğu bir hiyerarşi içerisinde gerçekleşmiştir. *Consul*'ün ihtiyaçları tespit edip *senatus* ve *comitia centuriata*'nın bu ihtiyaçlara onay vermesi ve devamında bununla ilgili olan verginin toplanması ve devlet imkanlarının kullanılması bu hiyerarşinin tepesindeki en temel unsur olmuştur.⁹⁹

Temin edildikten sonra malların ihtiyaç duyulan bölgeye gönderilmesi de Roma'nın lojistik konusundaki bir diğer büyük başarısı olmuştur. Roma'nın kültürel ve ekonomik genişlemesinin de basamağını sağlamış olan “yollar”, ordunun ulaşım ve erişim kapasitesini de artırarak askeri yayılmaya da imkan yaratmıştır. “Yollar” denilince yalnızca karada stabilize olan yol değil, deniz ve nehir ulaşımı ile kara yolları üzerine kurulan köprü, konaklama kolaylıkları gibi büyük bir altyapının akla gelmesi, “yollar” sözcüğünün genişliğini anlamak açısından faydalı olacaktır. Bu altyapının oluşturulmasında merkezi idare yöneticilerinin eylemlerine ek olarak yerel yönetimin unsurlarının ve ordunun bizzat kendisinin de katkısı olmuştur.¹⁰⁰

İhtiyaç malzemelerinin kara ve su yolu ile ulaşımından sonra ordunun asgari ihtiyaçlarını beraberinde taşıması gerekmiştir. İlk zamanlarında ordu takipçileri ve yük katarlarını bu işte yoğun olarak kullanılmıştır. Roma askerleri Marius reformlarıyla 40-45 kg'a kadar olan kendi yüklerini taşımaya başlamıştır.¹⁰¹ Bu uygulama Roma ordusunun hareket kabiliyetini üst düzeye çıkarması gerektiği zamanlarda yararlı olmuş olsa da yukarıda miktarlarını ve kalemlerini belirttiğimiz ordunun ana yüklerinin taşınmasında yük katarları kullanılmaya devam etmiştir. Özellikle yiyecek konusunda Romalılar standart olarak 17 günlük bir döngü belirlemişlerdir.¹⁰² Bu döngünün bitmesiyle ihtiyaç duyulan ürünler yük katarlarından karşılanmış eğer yük katarı operasyonel sebeplerden dolayı ordunun yanında değilse dost ve müttefik hatlarda veya kurulan lojistik üslerden bu ihtiyaçlar güzergâh emniyeti de alınarak orduya ulaştırılmıştır. Bu bağlamda modern bir tanımla taktik seviye, taktik-

⁹⁹ Roth 1999, 245-246

¹⁰⁰ Merrow, Hassell ve Starace 2020, 50.

¹⁰¹ Judson 1903, 36.

¹⁰² Judson 1903, 36. Merrow, Hassell ve Starace 2020, 25.

operasyonel seviye ve operasyonel seviye olarak üç kademeli bir ikmal sistemi tesis edilmiştir.¹⁰³

Lejyonerlerin temel ihtiyaç malzemelerini temin etmesinden sonra gelen bir diğer konu barınma olmuştur. Bunu da inşa ettikleri ve zaman içerisinde tesisleşmesinde ve hizmet sunumunda Polybios'un ilk anlatımından itibaren mükemmelleşmiş yazlık (*Castra Aestiva*) ve kışlık (*Castra Hiberna*) kamplar ile sağlamışlardır.¹⁰⁴ *Primus Pilus* rütbesinden emekli olan *centurio*'ların atandığı *praefectus castrorum* sorumluluğundaki kamp ve kamp hizmetleri, lejyonerlerin ihtiyaç malzemelerini tüketebileceği, teçhizatının bakımını yapabileceği, sağlık hizmetlerini kullanabileceği, içerisinde dış etkilerden korunabileceği ve en önemlisi de savaşa hazır olmak için dinlenebileceği bir tesis olmuştur.¹⁰⁵ Taktik sahada lejyonerlere savunma imkanları veren korunaklı bir alan içerisinde her türlü hizmeti sunmasının yanında kamplar, Roma ordusunun taarruz yöntemlerinden biri de olmuştur. Düşman derinliklerinde veya kritik bölgelerde Romalıların inşa ettiği ve tahkimatlarını geliştirdiği kamplar düşmanı yıpratmada ve amaçlarını engellemede kullanılmıştır.¹⁰⁶

Sonuç olarak Roma ordusu, kuruluşundan itibaren var olduğu süreç içerisinde askeri organizasyonu, emir komuta yapısı, idare ediliş şekli ve lojistik faktörleri gibi geniş bir çerçevede karşısına çıkan her türlü düşmanla mücadele edebilecek bir unsur olmuştur. Caesar da kabiliyetlerini bildiği Roma ordusuyla kendi liderlik yeteneklerini Gallia'da sergilemiştir.

¹⁰³ Merrow, Hassell ve Starace 2020, 60-63.

¹⁰⁴ Polyb. 6.26-36'da ayrıntılı olarak bir Roma kampını aktarmıştır. İlave ayrıntılı bilgi için bkz. Judson 1903, 70-81.

¹⁰⁵ Keppie 1984, 150-151.

¹⁰⁶ Peddie 1996, 59-60.

İKİNCİ BÖLÜM

GALLİA SEFERİNE KADAR CAESAR'IN HAYATI

2.1. Caesar Öncesi Roma'da Siyasi Durum

Caesar'ın doğumundan önce ve Caesar'ın Roma siyasetine giriş yapmaya hazırlandığı yıllarda, İÖ 3. ve İÖ 2. yüzyıllar içerisinde Roma Cumhuriyeti'nin politik yapısında yaşanan değişimler, Tiberius Sempronius Gracchus ile kardeşi Gaius Sempronius Gracchus'un toprak reformu girişimleri ile İÖ 1. Yüzyılda yapılan Müttefikler Savaşı ve Marius-Sulla çekişmesiyle neticelenen İç Savaş'ın etkileri devam etmektedir. Sıralanan gelişmeler, Caesar'ın Roma siyasetine girdiği andan itibaren içinde belirli bir tarafta duracağı ve hayatının gidişatını belirleyen olaylar olmuştur.

Roma'nın İtalya yarımadasında hakimiyeti ele geçirmesi, Makedon savaşları ile İlyria ve Yunanistan'ı kendisine bağımlı kılması, Kartaca Savaşları ile Afrika ve İspanya'da hakimiyeti elde etmesi ve Kartacalıları ağır şekilde yenmesi onu Batı Akdeniz'e hâkim tek güç yapmıştır. Zaferler ile Roma zenginleşmiş, birçok üst rütbeli subay ile mensubu oldukları aileler elde edilen zenginlikten payını almış, boyun eğdirilen milletlerden yüksek miktarda köle alımı yapılmış ve köle ticareti cumhuriyet içerisinde yaygınlaşmıştır. Köle sayısının artmasıyla birlikte ve Romalı büyük ve üst sınıf ailelerinin zenginleşmesiyle, çiftçilik alanında *Latifundia* ve zanaat alanında *Ergastula* ismi verilen yüksek üretim kapasitesine sahip tesisler ortaya çıkmış, bunlar bir nevi aile şirketleri olmaya başlamıştır.¹⁰⁷ Genişlemekte olan bu aileler mevcut zenginliklerini de artırmak için daha fazla toprağa ihtiyaç duymuşlardır. Cumhuriyet bünyesine daha fazla kölenin girmesi neticesinde köle fiyatlarının düşmesi de *Latifundiaların* ve *Ergastulaların* üretim kapasitelerini artırmıştır.¹⁰⁸ Ucuz işgücü ve artan karlar bu aileleri, daha büyük topraklara sahip olmasını sağlamış, daha büyük topraklar da daha büyük kârlara yol açarak sosyal hayatta bir dengesizlik unsuru yaratmaya başlamıştır. Dengesizliği yaratan neden Roma'ya savaşlarda canını ve kanını veren, barışta ise vergisini veren küçük toprak sahibi Roma vatandaşlarının bu

¹⁰⁷ Çil 2021, 86. Billows 2009, 10.

¹⁰⁸ Çil 2021, 87.

büyüyen üretim ortamı ile rekabet edemeyişi olmuştur. Romalı küçük ailelerin rekabet edemeyişi giderek fakirleşmesine ve borçlanmasına ardından borcu için elindekileri satmasına devamında ise de çareyi Roma'ya taşınmakta aramasına sebep olmuştur.¹⁰⁹

Roma'nın yaptığı mücadelelerle büyümesi ve genişlemesi zenginlik getirmiş olsa da savaşta kaybedilen hayatlar ve özellikle Hannibal Barca ile yapılan muharebelerde alınan mağlubiyetler cumhuriyetin üst sınıf ve yönetici kesimine dahil olan vatandaş sayısını azaltmıştır. İÖ 216 yılında Cannae Savaşı'ndan sonra yaşlı bir senatör olan Marcus Fabius Buteo senatonun kaybedilen üyelerinin yerlerini telafi etmek için uygun niteliklere sahip 177 yeni vatandaş senate üyesi yapmıştır.¹¹⁰ Yeni katılımlar ile senatonun ihtiyacı olan sayılar tamamlanmışsa da farklı ve yeni ailelerin senatoya girmesi, senatonun geçmişten getirdiği geleneklerde bozulmaya veya değişime sebep olmuştur.¹¹¹ Özellikle Hannibal Savaşı'ndan sonra alınmaya başlanan galibiyetler ve bunun getirdiği zenginliğe erişmeye istekli üst sınıf aileler ve onların politikaya ilgili hırslı bireyleri galibiyetlerdeki muzaffer insanlar olup şan, ün ve para kazanmak için gittikçe daha çok artacak olan politik mücadelelerin temelini atmıştır.

Roma'nın ilk genişlemeleri az sayıda üst sınıf ailenin bu işte yetenekli komutan ve yönetici olarak Roma'ya liderlik etmeleri ile yaşanmıştır. Bu komutan ve yöneticiler toplumun her kesimini Roma'nın elde ettiği güce ve zenginliğe ortak etmiş ve toplumun her kesimini sosyal olarak bir dengede tutmak için gayret sarfetmiştir. Bu dönemde yetenekli liderlerin, takip eden ve birden fazla dönem yöneticilik ve diktatörlük yapmalarına karşı çıkılmamış, hatta teşvik edilmiştir.¹¹² Fakat Roma'nın varlığını tehdit eden çatışma ortamı, İÖ 1. yüzyıl başlarında büyük ölçüde son bulunca ve uzak bölgelerdeki zenginlik getiren proje ve zaferlerle sonuçlanan savaşlar

¹⁰⁹ Çil 2021, 88.

¹¹⁰ Liv. 23.22- 23.23. Plut. *Fab.*9. Billows 2009, 4. Broughton 1951, 248'de Buteo'nun bu görev için tayin edilip görevi kısa sürede tamamladıktan sonra görevden çekildiği belirtilmektedir.

¹¹¹ Mommsen 1894 Vol.3, 297-298.

¹¹² Broughton 1951, 39-56 (Cincinnatus: İÖ 458 Dict., İÖ 439 Dict.). Broughton 1951, 87-95-97-112-113 (Camillus: İÖ 396 Dict., İÖ 390 Dict., İÖ 389 Dict., İÖ 368 Dict., İÖ 367 Dict.). Broughton 1951, 234-243-285 (Fabius Maximus: İÖ 221 Dict., İÖ217 Dict., İÖ 209 Cos.). Broughton 1951, 301-320 (Scipio Africanus: İÖ 205 Cos., İÖ 204 Promag., İÖ 203 Promag., İÖ 202 Promag., İÖ 201 Promag.)

yaşanmaya başlayınca, yukarıda bahsi geçen eski gelenekleri bir ölçüde uygulamayan ve senatoya yeni dahil edilen hırslı aileler ve onların içinden çıkan liderler sıranın kendilerine gelmesi için birtakım değişikliklere sebep olmuştur. Bütün magistratlıklar bir sıraya konulmuş ve aynı magistratlık görevinin aynı kişi tarafından yapılabilmesi için arasında belli zaman periyotları geçmesi gerektiğine yönelik ve bu makamlarda görev almak için minimum yaşlara yönelik birtakım değişiklikler yapılmıştır.¹¹³ Bir kişinin takip eden veya birden fazla dönem üst düzey bir yöneticiliğe sahip olması, diğer rakiplerini avantajsız bir konumda bırakacağından Roma, bunu engellemeye çalışmış ve bu bir şekilde tek başına kısa bir süreliğine de olsa büyük bir güce ve üne ulaşan herhangi bir yöneticiye karşı bir korku beslenmesine yol açmıştır. Bahsedilen konuma ulaşan herhangi bir magistrat büyük tepki toplayarak en kolay biçimde “Tiran” olmakla suçlanmış ve kral olmak istediği yönünde varsayımlarda bulunularak etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır. Scipio Africanus’un Roma için yaptıklarından sonra gönüllü sürgüne gitmesi ve mezarının Roma’da olmamasını istemesi yukarıda bahsedilen yönde faaliyet gösteren senatörlerin yürüttüğü haksız suçlamalarla karşı karşıya kalmış olduğu için yaşanmıştır.¹¹⁴

Toplum içindeki sosyal adalet dengesinin bozulması ve yeni denilebilecek senatonun içinde politik mücadelelerinin artması, Roma’yı giderek düzensiz bir durum içerisine götürmüştür. Roma’daki duruma çözüm getirmesi gereken senato üyelerinin kendi zenginliklerini artırma peşinde artan faaliyetleri, Roma vatandaşlarının durumunu görmelerine engel olmuştur. Tiberius Sempronius Gracchus ise burada ortaya çıkmıştır. Scipio Africanus’un soyundan gelmesine karşın politik olarak senatoyu karşısına alarak halkın içinde bulunduğu fakirliğe ve devletin toprak yönetimi konusundaki kötü ve acımasız işleyişine son vermeye yönelik Toprak Reformu girişimini uygulamaya çalışmıştır. Tiberius Gracchus’un isteği Roma’yı canı, kanı ve vergisiyle yaşatan Roma vatandaşına hak ettiği hayat kalitesini geri vermek olmuştur. Küçük ailelerin tekrardan toprak sahibi olarak Roma’ya olan katkılarını

¹¹³ *Lex Villia Annalis* Liv. 40.44.1. Brouhron 1951, 388. Ayrıntılı bilgi için bkz. Evans ve Kleijwegt 1992.

¹¹⁴ Billows 2009, 6. Liv. 38.50.4-60.

artırması ve kendi ailelerine bakabilmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesini amaçlamıştır. Bunun dolaylı bir sonucu olarak da verdiği vergi veya elinde olan mülkiyet miktarı düştüğü için orduya bile yazılamayan ve sayıları açgözlü insanların hırslarından dolayı fakirleşen ve sayıları sürekli artan Roma vatandaşlarını da bu durumdan kurtarmayı amaçlamıştır.¹¹⁵ İÖ 133'te yapılmaya çalışılan bu reform, *Latifundia* ve *Ergastulal*ara büyük ölçüde sahip olan senato üyelerini rahatsız etmiştir. Çünkü reformun içeriğinde kendi sahip oldukları çiftliklerin de kamu yararına kullanıma açılarak dağıtılması öngörülmüştür. Reform girişiminin üzerinden 30 yıl geçmiş olmasına karşın İÖ 104 yılında yapılan nüfus sayımında, Roma'daki tarım arazilerinin 2.000 *patrici* ailesi arasında paylaşıldığı, Roma'da ise o dönem 900.000 *plebsin* olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁶ Bu da durumun oluşan tepkilere rağmen ve yöneticilerin kayıtsızlığından dolayı giderek daha kötü bir duruma evrilmesine kanıt olarak değerlendirilebilir.

Tiberius Gracchus'un bu girişimi günümüzdeki anlamlarıyla tam olarak uyuşmasa da "*Populares*" partisini veya kampını oluşturmuş ve halkçı girişimlerde bulunan liderler, bu kampın savunucuları olarak anılmaya başlanmıştır. Senato ve varlıklı üst sınıf insanların savunuculuğunu yapanlar ise "*Optimates*" olarak anılmaya başlanmıştır.¹¹⁷ İÖ 133 yılındaki reform girişiminin usul ve esas yönleriyle hukuksal boyutu tartışılrsa da netice olarak başarısız olmuştur. Senato tarafından Tiberius Gracchus'a, tiranlık ve krallık elde etme suçlaması yapılmış ve yaşanan olaylar neticesinde Tiberius Gracchus öldürülmüştür.¹¹⁸ Kardeşi Gaius da aynı şekilde

¹¹⁵ Romalılar içinde bulunulan dönemde savaşa giderken kendi teçhizatlarıyla gidiyorlardı. Ne kadar varlıklı iseler o miktarda silah ve teçhizat kuşanabildiklerinden varlıklı vatandaş sayısı Roma'nın ihtiyacı olan ağır piyadenin sayısını da etkiliyordu. Fakat bu sayı saydığımız sebeplerden dolayı gittikçe düşmekteydi. Mülkiyet-askerlik ilişkisi hakkında ilave bilgi için bkz. *Birinci Bölüm Servius Reformları*. Polybios da. (Polyb. 6.19.) varlık sınırının 4000 (ki bu miktar bile istenilen sayıya ulaşılmasını engelleyecek bir miktar olmuştur) *Asses* 'e düştüğünü ifade ederek fakirleşmenin farkında olunduğuna yönelik bir kanıt sunsa da gerçek bir çözüm için Tiberius Gracchus zamanına kadar durum hakkında herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.

¹¹⁶ Cic. *Off.* 2.21. Aydoğdu 2016, 378. Durant 1944, 118.

¹¹⁷ *Optimates*-*Populares* hakkında ilave bilgi için bkz. Demir 2021, 96-108. Kaya 2018, 371-378.

¹¹⁸ Plut. *Tib. Gracc.* 19.1-6.

Tiberius'tan sonra benzer bir girişimde bulunmuşsa da abisi ile aynı kötü talihi İÖ 121'de paylaşmıştır.¹¹⁹ Netice olarak yalnızca toprak reformu alanında kalmayacak olan *Populares-Optimates* çekişmesi Caesar'ın yaşadığı Roma Cumhuriyeti'nin son dönemine miras kalmıştır.¹²⁰

Roma vatandaşlarının durumunun daha da kötüye gitmesi, Tiberius Gracchus'un öngördüğü gibi Roma ordusunun durumunun da kötüye gitmesine sebep olmuştur. Vatandaş sayısı (askerliğe elverişli varlığa sahip) azaldıkça asker sayısı da azalmıştır.¹²¹ Bunun sonucu olarak Romalılar gittikçe artan bir oranda İtalyan müttefiklerinin desteğine ihtiyaç duymuştur. Fakat Roma için bir Roma vatandaşı kadar gayret göstermeyecek olan İtalyan müttefik askerlerinin davranışlarıyla Roma ordusu içerisindeki disiplinsizlik ve firarlar artmıştır.¹²² Sonuç olarak Roma'nın savunması giderek zayıflamıştır. Germania'dan gelen Cimbri ve Teutones kabilelerinin İÖ 121 yılında başlayan göçü, İÖ113'te İtalyan topraklarını tehdit eden bir işgale dönüşmesi ihtimalini ortaya çıkarmıştır.¹²³ Tehdide karşı koymak için görevlendirilen birbirini takip eden Roma kuvvetleri üst üste başarısızlıklar yaşayarak imha olmuştur.¹²⁴

Kuzeyden gelen tehdit devam ederken Roma, güneyinde Numidia'da ikinci bir tehditle de yüzleşmek zorunda kalmıştır. Numidia'da Jugurtha isimli bir soylu, ülkede devam eden ortak yönetimi sona erdirip ülkenin tek hâkimi olmak için kardeşi ve yeğenlerine yönelik müdahalede bulunmuş, onları öldürmüş, ele geçirdiği Cirta kentinde yaşayan Romalıları katletmiştir.¹²⁵ Roma buna İÖ 111'de savaş ilan ederek karşılık vermiştir.¹²⁶ İÖ 106'da savaşı bitirmek için Quintus Metellus'un yerini alması gerektiğine yönelik bir vaatle Gaius Marius yılın *consulü* seçilmiştir.¹²⁷ Gaius Marius,

¹¹⁹ Plut. *G.Gracc.* 17.1-6

¹²⁰ Kaya 2018, 378.

¹²¹ App. *B Civ.* 1.27.

¹²² Billows 2009, 19.

¹²³ Plut. *Mar.* 11.

¹²⁴ Flor. 1.38.4. İlave bilgi için bkz. Evans 2005.

¹²⁵ Flor. 1.36.3-4.

¹²⁶ Flor. 1.36.6-7.

¹²⁷ Plut. *Mar.* 8.5.

Lucius Sulla tarafından uygulanan bir plan ile de vaadini yerine getirmiştir.¹²⁸ Caesar'ın hayatında da etkili olacak geleceğin iki büyük adamının çekişmesi de bu sırada başlamıştır.

Jugurtha savaşında askerlerin iş yüküne ortak olması, onların yediği yemekle aynı yemeği yemesi, onlarla basit ve sade bir şekilde beraber yaşaması, inşa işlerinde beraber çalışması, en önemlisi askerleriyle her türlü tehlikede beraber olmasıyla Gaius Marius askerlerin sevgisini kazanmıştır.¹²⁹ İÖ 102'de geçici süreliğine İspanya'ya yönelen kuzey kabileleri geri dönmeye ve nihai hedefleri olan İtalya'nın işgalini tamamlamaya karar vermişlerdir. Halk ve üst sınıflar nezdinde ünü artmış ve general olarak yeteneklerini de kanıtlamış olan Gaius Marius yaklaşan Germen tehlikesine karşı koymak için İÖ 104-100 arasındaki yıllarda peş peşe consul seçilmiştir.¹³⁰

Gaius Marius, asker toplamada önceki dönemlere göre yaptığı bir değişiklikle Roma için yeni bir dönemi başlatmıştır. Buna göre varlığı olsun ya da olmasın her Roma vatandaşı askere yazılabilecek, askerliği sırasında belirli bir ücret alacak ve sefer sonrası terhis edildiğinde kendisine arazi verilecektir.¹³¹ Bu değişim Roma vatandaşı asker sayısını artırmış olsa da askerlerin cumhuriyete değil generallerine bağlı olması sonucunu doğurmuştur. Askere yazılanlar savaşta zaferi yani ganimetle elde edilecek geliri kazandıracak generallerine sadık olmaya başlamışlardır. Yıllar geçtikçe ve de başarılı seferler sonucunda, kendilerine şan ve para kazandıran generallere fanatizme kadar varan bir sadakat duygusu geliştirmiştir.¹³² Sadakat ve yıllar içinde beraber talim yaptıktan sonra savaşlara katılmış olmakla inşa edilen profesyonel askerlik, Caesar'ın Gallia seferinde de göreceğimiz gibi mutlak itaatin gerektiği muharebelerin kritik anlarında generalleri zafere ulaştıran önemli olgu olmuştur. Caesar da her durumda kendisinin peşinden gelecek sadık ve bağımlı bir ordunun gerekliliğini ve önemini anlamış ve Gallia seferinde uzun bir süreç içerisinde bu özellikte bir orduyu yavaş

¹²⁸ Flor. 1.36.17. Plut. *Mar.*10.

¹²⁹ Plut. *Mar.* 7. Sall. *Jug.* 85.47.

¹³⁰ Broughton 1951, 558,562,567,570,574. (sırasıyla İÖ 104,103,102,101,100)

¹³¹ Sall. *Jug.* 86.1-2. Caes. *BAfr.* 56. Billows 2009, 25.

¹³² Billows 2009, 26.

yavaş inşa etmiştir. Sonrasında da Pompeius Magnus ile yapacağı İç Savaş'ta kullanmıştır.

İÖ 102'de Gaius Marius komutasındaki yeni profesyonel ordu Aqua Sextae'da Teutones kabilesine ağır bir mağlubiyet yaşatmıştır.¹³³ Yenilgi o kadar ağır olmuştu ki Plutarkhos, Gaius Marius'un hayatını anlattığı eserinde "Massalia halkının bağlarının etrafını ölülerin kemikleriyle çevrelediği ve içinde cesetler eridikten ve üzerine bütün kış yağmurlar yağdıktan sonra toprağın çok zenginleştiği ve öyle bir hale geldiği söylenir. İçine batan kokuşmuş maddeyle derinliğine kadar dolmuş, sonraki yıllarda çok büyük bir hasat vermiş ve Arkhilokhos'un böyle bir işlemle "tarlalar beslenir" sözünü doğrulamıştır." diyerek boyutunu aktarmaya çalışmıştır.¹³⁴ Teutones kabilesinden sonra İÖ 101'de Cimbri kabilesi ile Po ovasındaki Vercellae'de (bugün Raidius Ovası) bir muharebe yapmıştır.¹³⁵ Bundan da zaferle ayrılan Marius, "ikinci Camillus" olarak Roma'ya dönmüştür.¹³⁶

Başarılarının ardından Gaius Marius altıncı kez (İÖ 100) consul seçilmiştir.¹³⁷ Halkın gözünde hem kuzeylilerin istilasından kurtaran hem de fakirleşmiş halka askerlik yaptırmasıyla beraber kazanılan zaferlerle bir miktar zenginlik getiren kahramanı olmuştur. İÖ 100 yılının *Plebs Tribunusu* Lucius Appuleius Saturninus bu sırada Gaius Marius'un terhis ettiği askerlerine vaat ettiği toprağın verilmesi yasasına karşılık Roma'nın vatandaşlara dağıtılan ekmek fiyatlarını düşürme yasasını çıkarmaya çalışmıştır.¹³⁸ Aynı yılın *Praetoru* C. Servilius Glaucia, *Lex Viliia Annalis*'in hükümlerini yok sayarak (ki Marius'un tekrarlayan consullükleri de yasanın hükümlerine aykırıdır) İÖ 99 yılı için *consullüğe* aday olmak istemiştir.¹³⁹ Marius'un politik arenada destek verdiği ve birbirlerinin müttefiki olan Glaucia ve Saturninus, kendilerine muhalefet eden tarafın adayı olan Memmius'un ölümüne

¹³³ Flor. 1.38.7.

¹³⁴ Plut. *Mar.* 21.4.

¹³⁵ Flor. 1.38.14. Plut. *Mar.* 27.4.

¹³⁶ Durant 1944, 120. Plut. *Cam.* 24.5. İÖ 390'da Camillus, Senones istilasından Romalıları kurtaran generalin ismidir. Livius Camillus'u Roma'nın ikinci kurtarıcısı olarak nitelemiştir. Liv. 7.1.10

¹³⁷ Broughton 1951, 574.

¹³⁸ Broughton 1951, 575.

¹³⁹ Broughton 1951, 574-575.

sebepe olmuştur.¹⁴⁰ Yaşanan şiddet olaylarından dolayı Senato, *Senatus Consultum Ultimum* (*Senatus Consultum De Re Publica Defendenda-Roma Cumhuriyeti'nin Korunmasına Dair Senato Kararı*) ilan ederek consul Gaius Marius'a şiddet olaylarını bastırması için yetki vermiştir. Fakir halkın isteklerini gerçekleştirmeye çalışan bir siyasi şahsiyet ve Marius'un siyasi müttefiki olan Saturninus, yaşanan arbede esnasında şiddet olaylarından vazgeçmesine ve teslim olduğunu bildirmesine karşın, hırslı ve öfkeli senato yanlısı (*populares*) bir grup tarafından sığındıkları senato binasında, başına taş atılarak öldürülmüştür.¹⁴¹ Saturninus'un katil zanlısının Rabirus olduğu tespit edilmiştir ve davası yıllar sonra görülmüştür.¹⁴² Fakat Saturninus'un, senato yanlısı grup tarafından öldürülmesine karşın, Gaius Marius'un koruması altındayken öldürülmesi, Marius'un sorumlu tutulmasına sebep olmuştur.¹⁴³ Gaius Marius, halktan elde ettiği desteği, senatonun komutunu uygulayıp aristokrasiyi koruyan tavrıyla büyük ölçüde kaybetmiş ve emekli olmuştur.¹⁴⁴ Roma aristokrasisi, üçüncü defa (ilk ikisi Gracchus cinayetleridir) halkçı olarak görülen bir siyasi karaktere yasama süreci içerisinde sebepleri ne olursa olsun sonucu şiddete uzanmasına varacak kadar bir muhalefet göstermiş ve ardından da şiddetin gerçekleşmesiyle olayları “yasal” bir cinayetle sonlandırmıştır. Caesar'ın doğup büyüdüğü Roma, buraya kadar anlattığımızdan da anlaşılacağı üzere politik karmaşanın yoğun yaşandığı bir başkent olmuştur.

2.2. Caesar'ın Soy: Juliuslar

“...hoc mense a(nte) d(iem) quartum Idus Quintiles Iulius procreatus sit.”

“...bu beşinci ayın on beşinci gününden dört gün önce Julius doğurulmuştur.”

145

¹⁴⁰ Flor. 2.4.4.

¹⁴¹ Flor. 2.4.5-6. Plut. *Mar.* 30.1-3. App. *B Civ.* 1.32. Broughton 1951, 576.

¹⁴² Dio 37.26-27. Suet. *Jul.*, 12.

¹⁴³ Billows 2009, 29.

¹⁴⁴ Plut. *Mar.* 30.4. Durant 1944, 120.

¹⁴⁵ Roma takviminde günler ayın belirli günlerden önce olarak numaralandırıldı ve söylenen ilk gün birinci gün olarak sayılırdı. Bu durumda Caesar ismi Quintiles (beşinci ay) olmasına karşı Caesar'ın doğumu, öncesine eklenen aylardan dolayı yedinci ayın on beşinci gününden dört gün önce yani 12 Temmuz olarak bilinmektedir. Macrobi. *Sat.* 1.12.34.

Caesar, İÖ 100¹⁴⁶ yılının 12¹⁴⁷ Temmuz’unda aynı ismi taşıdığı Gaius Julius Caesar ve Aurelia Cotta’nın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Caesar, ailesinin kökenlerini anne tarafından Marcius soyundan Ancus Marcius’a yani krallara, baba tarafından ise Alba Longa’yı kuran Aenas’ın oğlu ve savaştaki başarısından dolayı “Julus” ismini de alan Ascenius’un soyundan Venus’e yani tanrılara ulaştığını belirtmiştir.¹⁴⁸ Julus Ascenius’tan doğan Julius soyu, Roma Kralı Tullus Hostilius tarafından Alba Longa tahrip edilince Roma’ya taşınarak, Roma aristokrasisine dahil olan *Patricii* ailelerinden biri olmuştur.¹⁴⁹ Roma’da geçen yıllar içinde Gaius Julius Caesar memurluklarına başlamadan önce Juliuslardan pek çok şahsiyet üst düzey kamu görevlerini üstlenmişlerdir.¹⁵⁰

Caesar’ın dedesi hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte bir *patricii* ailesine mensup olan Marcia ile evlenmiş, soylu bir Plebs ailesinden olan Cotta ile oğlunu evlendirmiş, kızı Julia’yı ise soyu diğerleri kadar ünlü olmayan fakat yıldızı parlak bir *plebs* olan Gaius Marius ile evlendirmiştir.¹⁵¹ Böylece Caesar’ın hayatı dedesinin çocukları için kurduğu bu ortamda gelişmiştir. Gaius Julius Caesar’ın babası C. Julius Caesar, İÖ 100 yılından önce *Quaestor*, İÖ (103-)100 yılında toprak dağıtım komisyonunda görevli memur, İÖ 92 yılında *Praetor*, İÖ 91 yılında Asia’da Proconsul olarak Roma’ya hizmet etmiş ve İÖ 85 veya 84 yılında Pisa’da ölmüştür.

¹⁴⁶ Mommsen 1894 Vol.4, 278. Mommsen, ab urbe conditia (Başlangıçtan itibaren/Roma şehrinin kuruluşundan itibaren) ile başlattığı Caesar’ın doğum yılını 654 yılı (İÖ 100) yerine Caesar’ın elde ettiği mevkilere mümkün olan en alt yaş kısıtından iki yıl önce elde ettiğine değinerek 652 (İÖ 102) yılında doğduğunu iddia etmiştir. Mommsen 1894 Vol.4, 280’de Caesar’ın doğumu öncesinde de örnekleri mevcut olduğu belirtilerek bir Roma memurunun çeşitli olaylarda gösterdiği başarıdan dolayı yaş kısıtının aşağıya indirilebileceği de belirtilmiştir. Caesar’ın da erken dönemlerdeki memurlukları hariç daha sonrasında aldığı unvanlardan (*Corona Civica* gibi) dolayı yaş kısıtının gevşetilmesinin bu sebepten dolayı olabileceği değerlendirilebilir. Diğer bir olasılık olarak da kanunlarla bazı kişilerin istisna veya hariç tutulmasına yönelik uygulamaların olduğu öne sürülmektedir. Taylor 1941, 126-132. Goldsworthy 2006, 106.

¹⁴⁷ Goldsworthy 2006, 30. Goldsworthy, 13 Temmuz olarak iddia etmiştir.

¹⁴⁸ Suet. *Jul.* 6. Durant 1944, 167. Crawford 1974 nr.258 ve nr.320’de açıklandığı üzere Juliusları Aenas tarafından Venus ile ilişkilendiren sikkeler bulunmaktadır.

¹⁴⁹ Griffin 2009, 11.

¹⁵⁰ İÖ 489 yılından itibaren Juliuslar 1 *Decemvir*, 1 *Censor*, 1 Diktatör, 1 *Magister Equitum*, 9 *Consul*, 3 *Proconsul*, 7 *Praetor*, 8 *Tribunus Militum* çıkararak Roma yönetiminde görev almıştır. Broughton 1952, 574-575.

¹⁵¹ Suet. *Jul.* 6. Plut. *Caes.* 1.

2.3. Caesar'ın Çocukluğu

Caesar'ın çocukluğu hakkında özellikle 16 yaşına kadar yaşadığı süreç hakkında elimizde çok fazla kaynak günümüze ulaşmamıştır. Ana kaynağımız olan Suetonius'un eseri öncesi kayıp olduğu için, 16 yaşındayken Caesar'ın babasını yitirmesiyle başlayan süreçten sonrası elimize ulaşmıştır.¹⁵² Plutarkhos'un eserinde de Caesar'ın 16 yaşında iken Cornelia Cinna ile olan evliliğinden itibaren başlayan kısmı elimize ulaşmıştır.¹⁵³

Caesar'ın çocukluğu *Pontifex Maximus* olarak seçilip de *Via Sacra* üstünde Forum'daki Vesta Tapınağının yanındaki devlet yerleşkesine geçene kadar Quirinalis ve Viminalis tepeleri arasında Subura'daki mütevazı evde geçmiştir.¹⁵⁴ Roma'nın o dönemlerdeki ortalama eğitime başlama yaşları olan yedi yaşları civarındayken evinde eğitimine başlamıştır. Azatlı bir köle olan Marcus Antonius Gniphos tarafından, Latince ve Yunanca okuma yazma ile temel eserler eğitiminin yanı sıra, felsefe ve retorik dersleri verilmiştir.¹⁵⁵ Özellikle İÖ 1. yüzyılın başlarında siyasi olarak önceki dönemlerine göre daha aktif olan bir ailenin içinde olmaktan dolayı da bir tür çıraklık olarak düşünebileceğimiz bir çerçevede günün siyasi ve politik gündemini de akrabaları sayesinde en ön sıradan takip etmiştir.¹⁵⁶ Belirli dönemlerde sağlık problemleri yaşamış olsa da, fiziksel olarak düzgün yapılı ve ayrıca at binme ve kılıç kullanma konusunda yetenekli ve kendini eğitmiş olduğu ifade edilmiştir.¹⁵⁷

Caesar'ın yaşadığı dönemde Roma'nın yaşadığı ilk büyük politik olay temeli kısmen de olsa yukarıdaki bölümlerde açıkladığımız olaylarla atılmış olan İtalyan Müttefikleri ile savaş olmuştur. Tiberius Gracchus'un toprak yasası İtalyan müttefiklerin bölgelerinde olan toprakların da kamuya açılması demek oluyordu ki bu, müttefiklerin yasanın karşıtı olmalarına sebep olmuştur. Gaius Gracchus daha ılıman

¹⁵² Suet. *Jul.* 1.

¹⁵³ Plut. *Caes.* 1.

¹⁵⁴ Suet. *Jul.* 46.

¹⁵⁵ Suet. *De Grammaticis*, 6. Suetonius, Gniphos'un Gallia (Cisalpina) kökenli olduğunu belirtmiş ve İskenderiye'de eğitim almış olduğunu aktarmıştır. İlk eğitim verdiği ailenin Juliuslar olduğunu ve Cicero'nun *Praetorluk* yaptığı yıllarda derslerinin bir katılımcısı olduğunu ifade etmiştir. Goldsworthy 2006, 39.

¹⁵⁶ Billows 2009, 35.

¹⁵⁷ Suet. *Jul.* 45. Suet. *Jul.* 57.

bir politikayla meseleye çözüm bulmaya çalışarak, kamulaştırılan bölgedeki müttefiklerin vatandaş olmasını öngörmüş fakat bu da Roma vatandaşlarının sahip oldukları ayrıcalıklarını başkalarıyla paylaşmayı istememelerinden dolayı içinden çıkılmaz bir hal almıştır.¹⁵⁸ Askere alımlarda Roma vatandaşı sayısının giderek düşmesi, Roma'yı müttefiklere bağımlı hale getirmiş fakat müttefik askerleri ne elde edilen zaferlerden hak ettiklerini düşündükleri payı almışlar ne de varlıklı ve politik bağlantıları güçlü olan birkaç aile dışında kan ve canlarıyla hak ettiklerini düşündükleri Roma vatandaşlığını elde edebilmişlerdir. Tüm bu sorunları çözmek için müttefiklere vatandaşlık verilmesi yönündeki teklifiyle konuyu tartışmaya açan adımın sahibi Marcus Livius Drusus olmuştur.¹⁵⁹ Fakat Drusus'un teklifi, Romalılar tarafından kabul edilmemiş ve oylaması dahi yapılmadan İÖ 91'de suikasta uğrayarak öldürülmüştür.¹⁶⁰

İtalyan müttefikler, suikast ve daha sonrasındaki yaşananları açığa çıkarmak için kurulan komisyonun adaleti değil de vatandaşlık teklifine sıcak bakanlara karşı bir cadı avı başlatmasıyla, Roma ile olan bağlarını koparmış ve askeri olarak hazırlık yapmaya başlamışlardır.¹⁶¹ Caesar'ın akrabalarının da mücadele ettiği ve mücadeleler esnasında öldüğü karışıklıklar Müttefikler Savaşı olarak adlandırılmış ve Roma için belli dönem gerileyişlerle neticelense de sonunda Roma'nın üstünlüğü ile son bulmuştur.¹⁶²

Roma iç savaşın karışıklığı ile çalkalanırken, Asia Minor'da bunu fırsat bilen Mithridates IV Eupator, Roma kontrolündeki Asia Minor ve Yunanistan'a kadar uzanan bir işgale başlamıştır. Mithridates'e karşı alınacak tedbir ve yetkilisinin kim olacağı da bir *populares-optimates* çekişmesine dönüşmüştür. Burada ipleri koparan olay Sulpicius Rufus'un, Marius'a Mithridates ile yapılacak savaşın komutasını vermesiyle, İÖ 88 yılı *consulü* olan Sulla'yı saf dışı bırakmak istemesi olmuştur.¹⁶³ Sulla siyasi olarak yenilgiyi kabul etmemiş ve Marius'un temsilcileri ulaşmadan

¹⁵⁸ Çil 2021, 97-101.

¹⁵⁹ Broughton 1952, 21.

¹⁶⁰ Flor. 2.5.9.

¹⁶¹ App. *B Civ.* 1.38-39.

¹⁶² App. *B Civ.* 1.40. Flor. 2.6.1-14.

¹⁶³ App. *B Civ.* 1.55-56. Flor. 2.9.6.

Campania'daki askerlerinin yanına gitmiştir. Burada Sulla, ordusunu ikna etmiş ve Roma'ya ordusu ile yürümeye başlamıştır. Sulla'nın darbesine hazırlıksız yakalanan Marius ve Sulpicius Rufus Roma'yı direniş için örgütlemeye çalışsalar da başarısız olmuş ve Roma'dan kaçmışlardır.¹⁶⁴ Böylece bir kez daha *optimates* tarafı olayları şiddet içeren bir şekilde sonuca ulaştırmayı başarmıştır. Marius Afrika'daki yandaşlarına sığınmayı başarmış fakat Sulpicius Rufus yakalanarak öldürülmüş ve oylamada kabul edilen yasası da geçersiz sayılmıştır.¹⁶⁵

Sulla, Mithridates ile karşılaşmak üzere İÖ 87'de yola çıktığında Cn. Octavius ve L. Cornelius Cinna'nın consul seçilmesini sağlamıştır.¹⁶⁶ Müttefikler savaşının küçük çaplı direnişleri devam ediyorken Sulla'nın İtalya'da bırakılmasına izin verdiği lejyonlar da bu direnişlere müdahale etmeye devam etmiştir. Politik karmaşa, müttefikler savaşı henüz devam ederken Cinna'nın halihazırda gerginlik yaratan vatandaşlık yasasında yapmayı öngördüğü *populares* yanlısı değişikliklerle ve de Marius ve taraftarlarının sürgünden geri dönmesini teklif eden yasası üzerine daha da gergin bir hal almıştır.¹⁶⁷ Güçlü bir *optimates* desteğini arkasına alan Cn. Octavius, bunun üzerine Cinna ve taraftarlarını Roma'dan kovmuş ve Cinna'nın *consullüğü* aynı grup tarafından düşürülmüştür.¹⁶⁸ Cinna da Sulla gibi taraftarlarının olduğu askeri bir garnizona sığınmış ve Roma'yı ele geçirmeye çalışmıştır. Marius'un da olayı haber alıp, Cinna'nın desteğine Afrika'dan gelmesiyle Roma ele geçirilmiştir.¹⁶⁹ Şehir ele geçirildikten sonra Marius resmi bir geri gelme kararı çıktıktan sonra şehre girmiş ve kendisini sürgün durumuna düşüren eski müttefiklerinden -ki aralarında Caesar'ın akrabaları da vardı- intikam alma çabasına girişmiştir.¹⁷⁰ Birçok önde gelen aile mensubu bu insan avında hayatını kaybetmiştir.

¹⁶⁴ App. *B Civ.* 1.57-59. Plut. *Mar.* 34.1-35.6.

¹⁶⁵ Plut. *Mar.* 35.7. App. *B Civ.* 1. 59.

¹⁶⁶ Broughton 1952, 45-46.

¹⁶⁷ App. *B Civ.* 1.64. Broughton 1952, 46.

¹⁶⁸ Flor. 2.9.10. Broughton 1952, 46

¹⁶⁹ App. *B Civ.* 1.64-71. Flor. 2.9.10-13. Plut. *Mar.* 41-43.

¹⁷⁰ Plut. *Mar.* 43-45. App. *B Civ.* 71-75. Flor. 2.9.13-17.

Caesar'ın doğumundan itibaren bu kaos döneminde hangi süreçleri yaşadığı hakkında kaynağımız bulunmamaktadır. Fakat kariyeri amcası Marius'un Roma'yı ele geçirmesiyle başlamıştır.

2.4. *Cursus Honorum*¹⁷¹

Caesar'ın yetişkin olması, Marius tarafından başlatılan insan avında hayatını kaybeden Merula yerine *Flamen Dialis* olarak aday gösterilmesiyle başlamıştır. İÖ 87 yılında yetişkin olduktan sonra bu göreve aday gösterilmiştir.¹⁷² Bunun gerçekleşmesi için *Flamen Dialis*'in eşinin de *Patricii* olması şartı bulunduğundan evlenip evlenmediği kesin olmayan fakat nişanlanmış olduğu zengin bir atlı sınıfı mensubu (*Ordo Equister*) Cossutia'dan ayrılarak, döneminin ard arda dört yıl (İÖ 87-84) *consul* seçilen Cinna'nın kızı Cornelia ile evlenmiştir.¹⁷³ Fakat *Flamen Dialis* olmak için belli rituelleri olan bir tören gerektiğinden bu göreve aday gösterilmiş olmasına rağmen tören tam yapılamadığı için Caesar resmi olarak *Flamen Dialis* olmamıştır.¹⁷⁴

Marius İÖ 86'da ölmüştür. İÖ 84 yılında da Sulla Batı Anadolu'daki (Asia Minor) faaliyetlerini sonlandırmış ve Roma'daki duruma müdahale etmek için harekete geçmiştir. Yaklaşan Sulla'ya karşı koymak için barışçıl bir yol olmadığını gören Cinna, Sulla'ya karşı koymak için ölen general Marius'un yerini almış, mücadeleyi Yunanistan'da sürdürmeye karar vermiş fakat Brundisium'dan karşıya geçerken çıkan arbedede, İÖ 84'te öldürülmüştür. Sulla, İÖ 83'te İtalya'ya ayak basmış Roma'ya ilerlemeye başlamıştır. Roma'ya ilerlerken karşısında ciddi bir mukabelede bulunan olmamıştır. Cinna taraftarları direniş sergilemelerine karşın başarılı olamamışlar, Marius'un oğlu da direniş sırasında uzun bir kuşatmadan sonra öldürülmüştür. Gnaeus Pompeius da Sulla'nın İtalya'ya gelişi ile yıldızı parlayan bir general olarak siyaset sahnesine çıkmaya başlamıştır. Resmi olarak tören tamamlanmamışsa da Caesar'ın *Flamen Dialis* olarak bazı yükümlülüklerini yerine

¹⁷¹ Şerefliiler Hiyerarşisi. *Cursus Honorum* hakkında ilave bilgi için bkz. Kaya 2018, 367.

¹⁷² Billows 2009, 46-47.

¹⁷³ Suet. *Jul.* 1.

¹⁷⁴ Siyasi hayatına çok fazla kısıtlama getirecek olan bu hayata Caesar'ın kendisinin de isteyip istemediği bilinmemektedir. Ata binmeme, *Pomerium* dışına çıkmama, *Cursus Honorum*'da kariyer yapmak da dahil birçok engeli olan bu memuriyetin gerçekleşmemesi Caesar'ın hayatını köklü bir şekilde değiştiren ilk olaylardan olmuştur.

getirmeye çalıştığı, bütün çatışmalarda Roma’da olduğu, siyasetin herhangi bir tarafından uzak olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷⁵

Sulla İÖ 82’de Collina kapısında yaşanan direnişi kırdıktan sonra Roma’ya girmiştir. Roma’daki durum Marius’un 6 yıl önceki gelişinden daha karmaşık olmuştur. Sulla karşıtı olan ve Sulla taraftarı olmayan önde gelen ailelerin hepsi ölüm fermanlarıyla ölüme mahkum edilmişlerdir. Caesar da hem Marius’un yeğeni olması hem de Cinna’nın kızı Cornelia ile evli olmasından dolayı bu fermanlardan nasibini almıştır. Diktatör Sulla, Caesar’ın tarafsızlığının teminatı olarak, Gnaeus Pompeius Magnus’un yaptığı gibi mevcut eşinden boşanmasını talep etmiştir. Caesar’ın hayatındaki ilk sıradışı girişimi de bu isteğe karşı gelmesi olmuştur. İsteğe karşı gelmesiyle Cornelia’nın çeyizinden men edilen Caesar, hayatından da endişe ederek çareyi kaçmakta bulmuştur. Sabın arazisinde çok dikkatli bir şekilde sürgün hayatı yaşamış fakat buna rağmen yakalanmış ve ancak kendisini yakalayan askerlere yüz yıllık kazançlarına eşit bir miktarda rüşvet vererek ellerinden kurtulmuştur.¹⁷⁶ Sulla’nın gazabından ise ancak annesi Aurelia, diğer büyük önde gelen aileler ile Vesta rahibeleri ve bazı Sulla destekçilerinin de araya girmesiyle kurtulmuştur. Sulla, Caesar için “içinde birçok Marius var” diyerek gönülsüzce de olsa onu affetmiştir ve İÖ 79’da diktatörlüğü bırakmış, siyasetten de çekilerek kırsaldaki evine yerleşmiştir. İÖ 78 yılında da ölmüştür.¹⁷⁷

Caesar affedildikten sonra İÖ 82’de Roma’da bulunmanın tehlikeli olabileceğini düşünerek veya yönlendirilerek Marcus Minucius Thermus’un emir komutasında olacak şekilde Asia’ya gitmiştir. Burada *Praetor* olan Thermus’un *Contubernalis* (sadık arkadaş) çemberi içinde bulunmuş ve tecrübe kazanmıştır¹⁷⁸. Lesbos (bugün Midilli) adasında devam eden kuşatmayı desteklemek için Bithynia’ya Kral Nichomedes IV Philopator’un söz verdiği gemileri almaya gitmiştir. Burada gereğinden fazla kalması ve tekrar daha sonraki bir zamanda geri dönmesi Caesar

¹⁷⁵ Goldsworthy 2006, 57.

¹⁷⁶ Seut. Tanrısall Julius Caesar, 74. Goldsworthy 2006, 59.

¹⁷⁷ Plut. *Sul.*38.

¹⁷⁸ Genç ve önde gelen ailelerin oğulları, resmi bir görevden önce *Contubernalis* olarak bir magistratın maiyetine girer, küçük işleri yerine getirerek ve gözlemleyerek ordu hakkında tecrübe kazanırlardı. Goldsworthy 2006, 65.

hakkında bir takım iddialar oluşmasına sebep olsa da görevi yerine getirmiştir.¹⁷⁹ Kuşatmanın tamamlanmasında da başarı ve cesaret gösterdiğinden Thermus tarafından Roma'nın en yüksek ikinci nişanı olan *Corona Civica* (birincisi *Corona Graminae*) ile ödüllendirilmiştir.¹⁸⁰ Toplum içinde de yüksek saygınlık yaratan bu yüksek nişanı askeri geçitlerin yanı sıra Roma'daki bütün törenlerde taşımıştır. Thermus'un komutasından sonra Cilicia'da Publius Servilius Vatia Isauricus komutasında da görev almıştır.¹⁸¹

Sulla'nın ölümünden sonra geçmişe göre nispeten durgun ve barışın hakim olduğu bir Roma'da yılın *consuller*inden M. Aemilius Lepidus, Sulla öncesi döneme ait birkaç yasanın yeniden yürürlüğe girmesi ve Sulla döneminde fermanlarla malları haczedilmiş ve yağmalanmış ailelere mallarının ve itibarlarının geri verilmesini tasarlayan bir programı gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bunu tasarladığı sırada Kuzey İtalya'da çıkan bir isyanın haberi üzerine dönemin diğer consülü Q. Lutatius Catulus ile birlikte isyanı bastırmak için hareket etmiştir. Fakat Lepidus'un isyanı bastırmaktan çok isyancılarla beraber olduğunun ortaya çıkmasıyla senato Catulus'un yanına dönemin en fazla askere sahip ve yetkinlikte olan generali Pompeius'u görevlendirmiştir.¹⁸² Caesar bu karışık durumun içinde Roma'ya döndüğünde Lepidus'tan kendisine katılması yönünde bir teklif gelmişse de, teklifi Lepidus'un takip edilmeye layık olmadığını düşünerek geri çevirmiştir.¹⁸³

Caesar, Roma'ya döndükten sonra kariyerine avukat olarak devam etmiştir. Politikaya atılmadan önce çağdaşlarının da yaptığı gibi davalarda isminden söz ettirmeye çalışmıştır ve bu sayede bir itibar kazanmaya gayret etmiştir. Roma'ya döndükten sonra İÖ 78-75 yılları arasında önceki dönemlerdeki yöneticilerinin kötü davranışları sebebiyle görülen davalarda görev almıştır. Bu süreçte Cn. Cornelius

¹⁷⁹ Suet. *Jul.* 2. Caesar'ın Kral Nichomedes'in metresi olduğu iddia edilmiştir.

¹⁸⁰ Suet. *Jul.* 2.

¹⁸¹ Suet. *Jul.* 3.

¹⁸² Pompeius'un Sulla tarafından sevilmesi, onu yaşının gerektirdiğinden daha büyük yetkilerle donatmış ve böylece Pompeius, Sulla tarafından gayri meşru olarak yüksek kamu görevi unvanlarına sahip hale getirmiştir. Halihazırda İtalya'da bulunan en büyük ve güçlü ordu da onun olduğu için senato Pompeius'a karşı gelmektense onu yanlarında görmek için yardıma çağırmıştır. Billows 2009, 58-60.

¹⁸³ Suet. *Jul.* 3.

Dolabella'yı Macedonia valisi iken yaptıklarından ve C.Antonius'u haraç almaktan dava etmiştir. Karşısına da dönemin ünlü hatip ve avukatlarından Hortensius ve Cicero müdafî avukatları olarak çıkmıştır.¹⁸⁴ Caesar davaları yargılanan kişilerin bağlantılarından dolayı kaybetmiş olsa da savunduğu ilkeler dolayısıyla ünlenmiştir. Kariyerinin devamında da çeşitli tarihlerde kötü yönetimlere yönelik davalarını sürdürmüş ve bu sebeple savunduğu veya dava ettiği kişilerden dolayı mağdur olanların sevgisini kazanmıştır. Öte yandan da suçladığı kişilerin ve taraftarlarının da öfkelerini ve nefretini kazanmıştır.

Mahkemede yaptığı konuşmalarla aldığı eğitimin üst düzey olduğunu kanıtlamış olsa da bu konuda daha etkin bir konuşmacı olmak için eğitim almaya karar vermiştir. Aynı zamanda davalar sonucunda kazandığı nefretin soğumasına ihtiyaç duymuştur. Eğitim için Rodos adasına Apollonios Molon'un yanına gitmek için yola çıkmıştır. Yolda korsanların saldırısına uğrayarak esir düşmüştür. Fidyesi verilene kadar esaret altında korsanlarla yaklaşık kırk gün geçirmiştir.¹⁸⁵ Bu süre boyunca şiirler ve hitabet metinleri yazmış ve bunları korsanlara, onların alaycı bakışları altında sunmuştur. Korsanları, kurtulduğunda öldüreceğini söyleyerek tehdit de etmiştir.¹⁸⁶ Dedişini de fidyesi ödendikten sonra yapmıştır. Caesar korsanların elinden kurtulunca ilk olarak Miletos'a giderek öcünü alacak kadar bir filo toparlamış ve korsanları yakalamıştır. Onları Pergamon'a (bugün Bergama) götürüp mahkum etmiş, olayı Asia valisi Marcus Juncus'a ulaştırmaya çalışarak adaleti sağlamak istemiştir. Marcus Juncus'un konuya yönelik isteksizce davranışları ve öncelikle korsanların mallarından elde edilecek geliri kazanmak için ağırdan alması sonucunda da Pergamon'a Marcus Juncus'tan herhangi bir emir gelmeden geri dönmüş ve kendi adaletini sağlayarak korsanları idam ettirmiştir. Caesar'ı Sulla'nın cadı avından sonra ikinci defa ölümle burun buruna getiren korsanların kaçırması da böylece sonlanmıştır.

¹⁸⁴ Billows 2009, 62. Goldsworthy 2006, 72-74.

¹⁸⁵ Suet. *Jul.* 4. Plut. *Caes.* 2. Plutarkhos bu süreyi 38 gün olarak vermiştir ve tarihlendirmesini Caesar, Cilicia'daki görevinden dönerken olduğunu aktarmıştır ve Sulla'nın ölümü üzerine Roma için Rodos'u terk ettiğini aktarmıştır.

¹⁸⁶ Plut. *Caes.* 2.

Caesar eğitim için Rodos'a gitmiştir fakat ikinci bir gelişme Caesar'ın eğitimini yarıda bırakmasına sebep olmuştur. Mithridates'in ikinci defa Batı Anadolu'ya (Asia Minor) işgale yönelik planları Caesar'ın yetkisi olmadığı halde inisiyatif alarak yerel çözümler geliştirip Roma'ya hizmet etmesine neden olmuştur.¹⁸⁷ Bu kısa ve cesur hamle bölgeye görevlendirilen vali Lucius Licinius Lucullus'a bir miktar da olsa zaman kazandırmıştır. Ardından çağrılması üzerine kariyerini devam ettirmek için Roma'ya geri dönmüştür.

Caesar'ın kuzeni C.Aurelius Cotta'nın ölümü *Pontifex Maximus*'a bağlı onbeş kişilik *Pontifices* kurulunda bir boşluk yaratmıştır. Roma'nın en saygın ailelerinden seçimlerin yapıldığı bu seçimde Caesar, kuzeni yerine ömür boyu devam eden politik ve dini makama seçilmiştir.¹⁸⁸ *Flamen Dialis* makamından farklı olarak kısıtlayıcı kurallarının olmaması bu makamı politik kariyer yapmak isteyenler için daha etkin ve istenen bir görev olmasına sebep olmuştur. Caesar'ın mahkemeler ve askeri görevlerinde elde ettiği başarılar ve aldığı inisiyatiflerle elde ettiği saygınlığına ilave olarak genç yaşına rağmen bu göreve seçilmesi de seçenlerin nezdinde uyandırdığı saygınlığın ve yetkinliğin de ifadesi olmuştur. Ailesinin Marius'la akrabalığının olması ve eşi Cornelia'nın Cinna ailesinden olmasına rağmen *optimates*lerin ağırlığının bulunduğu bir seçimde bu göreve getirilmesi de Caesar'ın güvenilirliğinin ve tehdit olarak görülmediğinin kanıtı olmuştur.¹⁸⁹ İlk resmi görevine İÖ 73'te atanan Caesar, *Pontifex* olarak katıldığı senatoda Sulla kanunlarında *Tribunus Plebis*'in yetkilerini kısıtlayan ve mahkemelerdeki hakim statüsü ile ilgili yasalar konusunda *populares* yanlısı görüşleri desteklemiştir.¹⁹⁰ İÖ 72 veya 71'de 24 *Tribunus Militum*'dan biri olarak seçilmiştir ve *Tribunus militum* olarak Spartacus İsyanının bastırılmasında askere alım ve talim görevlerinde yer almıştır.¹⁹¹

¹⁸⁷ Suet. *Jul.* 4. Caesar'ın, Rodos'tan Batı Anadolu'ya (Asia Minor) geçmiştir fakat Suetonius'un düşman atlı komutanını kovup, kararsız kalan devletleri kendine bağladığı yerin tam neresi olduğu kesin değildir.

¹⁸⁸ Broughton 1952, 113.

¹⁸⁹ Taylor 1941, 118.

¹⁹⁰ Sall. *Hist.* 3.48M. Suet. *Jul.* 5.

¹⁹¹ Plut. *Caes.* 5. Broughton 1952, 125. Spartacus için isyanın ilk süreçleri başarılı bir şekilde geçmiştir. Onun komutasında savaşan köleler, Romalıları mağlup etmiş ve özgürlüklerine ulaşma şansı yakalamışlardır. Fakat asilerin içerisinde oluşan görüş ayrılıklarından dolayı bir

Caesar *Tribunus militum* olarak görev yaptığı süreç içerisinde Pergamon'da kendisini esir eden korsanlarla ilgili karar vermeyen Marcus Juncus'a Asia'daki kötü yönetiminden dolayı dava da açarak sonucu bilinmese de kamu hayatında da aktif olmuştur. İÖ 70'te, önceki dönemlerdeki karışıklıklarda taraftarı oldukları grup mağlup olduğu için itibarları, malları ve vatandaşlıkları alınmışların tekrardan vatandaş olabilmelerini sağlayacak yasanın yani, *Lex Plotia de Reditu Lepidanorum*'un çıkarılmasına destek vermiş ve Sulla öncesi yasalara dönüş için yapılan çalışmalarda gayret göstermiştir.

Pontifex ve *Tribunus Militum* olarak görev yaptığı zaman içerisindeki çalışmalarından sonra Caesar, İÖ 69 yılı için yirmi *Quaestor*'dan biri olarak seçilmiş ve Hispania Ulterior (bugün Batı İspanya- Portekiz bölgesi) Valisi C. Antistius Vetus'un emrine atanmıştır. Caesar *Quaestor*luk için İspanya'ya ayrılmadan önce halası Julia -Marius'un eşiydi- ölmüştür. Ona anlamlı bir tören düzenlemiş ve İkinci bölümde (*Bölüm 2.2. Caesar'ın Soy: Juliuslar*) belirttiğimiz üzere halasının soyunu yani kendi soyunu tanımlayarak kendini ve ailesini yüceltmeye gayret etmiştir. Törende ayrıca Sulla'ya yenildiği günden itibaren devlet düşmanı sayılan amcası Marius'un da maskelerini (*imago*) hazırlatarak Marius ile olan bağına sahip çıkmıştır.¹⁹² Bu sahiplenme *optimates* tarafından tepkiyle karşılanırsa da özellikle *populares* tarafından sevilmesine ve cesaretinden dolayı da *populares*in siyasi olarak önde gelenleri tarafından desteğin artmasına sebep olmuştur. Aynı sıralarda Caesar,

iç çekişme yaşanmaya başlamış ve isyanın ilk baştaki hızı yavaşlamıştır. Eski *Praetor* olan M. Licinius Crassus'a yetki verilmesiyle durum asiler için bir felakete dönüşmüştür. Spartacus'un liderliğini yaptığı orduyla karşılaşan Crassus, Spartacus'u bozguna uğratmış ve köle isyanını sonlandırmıştır. Crassus'un bozgunundan kaçan grubu da Sertoriusla mücadele etmek için Hispania'ya gidip zaferle dönen Pompeius imha etmiştir. İki muzaffer komutan başarılarından dolayı İÖ 70 yılının consulleri olarak seçilmişlerdir. Caesar'ın İtalya yarımadası dışında görevlendirildiğine dair bir kanıt bulunmadığından Spartacus İsyanında görevli olduğu düşünülebilir. Fakat Crassus'un emri altında İÖ 71 yılında Spartacus'un kuşatılmasında ve bozguna uğratılmasında payı olup olmadığı bilinmemektedir. Taylor 1941, 122. Goldsworthy (Goldsworthy 2006, 80), Germenlerle karşılaşmasında Caesar'ın Germenlerle ilk defa karşılaşmadıklarını Spartacus'un ordusunda da Germenlerin olduğunu ve yendiklerini belirterek lejyonierlerini cesaretlendirmeye çalışmasını örnek göstererek bir bağ kurmaya çalışmıştır fakat konuya dair kanıtımızın olmaması Caesar'ın bu yıllardaki görevini gölgede bırakmaktadır. Caesar'ın Crassus ile olan yakın ilişkisinin temellerinin bu dönemde atıldığı varsayılmaktadır.

¹⁹² Plut. *Caes.* 5.

beklenmedik bir şekilde karısı Cornelia'yı kaybetmiştir. Asil soydan gelen yaşlı kadınlara cenaze töreni bir âdet olsa da genç karısı için düzenlediği tören bir ilk olmuş ve Caesar'a iyi bir koca olarak itibar kazandırmıştır. Caesar, Cornelia ile olan bağıyla da Cinna ailesiyle olan bağlantılarını ön plana çıkarmıştır, ki Cinna ailesi de Sulla tarafından ağır bir yaptırıma uğramıştı ve bu da halasının cenazesinde olduğu gibi itibarının artmasına yardımcı olmuştur.¹⁹³

Caesar, Hispanya Ulterior'da görev yaptığı süre içerisinde mali ve idari işlerle ilgilenmiştir. Böyle bir görev için Gades'te bulunduğu sırada Herkül tapınağında Büyük İskender'in heykelini gördüğünde, Büyük İskender'in otuz üç yaşında dünyayı fethettiğini fakat kendisinin otuz bir yaşında henüz kayda değer hiçbir başarıya ulaşamamış olduğunu görünce üzülmüştür.¹⁹⁴ Bunun üzerine daha büyük işler başarmak için memuriyet vakti dolmadan Roma'ya dönmek için vali Vetus'un iznini almıştır.¹⁹⁵ Caesar, dönüş yolunda direkt olarak Roma'ya dönmemiş, Cisalpina Gallia'daki ve çeşitli yerlerdeki Roma kolonisi olan fakat Roma vatandaşı olmayan (Latin kolonileri) bölgelerdeki insanların sorunları ile ilgilenmeye gayret etmiştir. Bu gezisi sırasında Cilicia'daki çatışmalar yüzünden asker toplama faaliyetlerinden rahatsız olan bölge halkının rahatsız hissetmelerinde haklı olduğunu ifade etmiş ve vatandaşlığın Roma için mücadele eden ve gereklilikleri yerine getiren her kesime verilmesine yönelik düşüncelerini paylaşmıştır.¹⁹⁶

¹⁹³ Plut. *Caes.* 5. Billows 2009, 80.

¹⁹⁴ Suet. *Jul.* 7.

¹⁹⁵ Suet. *Jul.* 8. Görevden erken ayrılma ile ilgili Caesar'ın durumu ve önceki örnekleri için Bkz. Taylor 1941, 122.

¹⁹⁶ Suet. *Jul.* 8. Caesar'ın bu tutumlarının gelecekte elde etmeyi hayal ettiği gücün temelini hazırlamak için mi olduğu ya da kısa vadede daha popüler hale gelmesini sağlamak için mi olduğunu bilemeyiz. Caesar'ın *Quaestorluğu* ile başlayan süreçten sonra iki cenaze törenindeki cesur söylem ve eylemleri ve Cisalpina Gallia (Transpadani) gezisi ile attığı adımlar onu, amcası Marius ve kayınbabası Cinna gibi populares yolunu tercih ettiğini göstermektedir. Bu tercihin sebebinin optimates tarafından desteklenmemesi ile bağlantısının olup olmadığı bilinmemektedir. Fakat eğer Caesar, kurgusunu o günden itibaren büyük bir hesap ile yapıp adımlarını bu yönde birer birer attıysa bize büyük dehasına hayran kalmak düşmektedir. Bu kurgu eğer bu şekilde tasarlanmışsa Caesar'ın kendisinin müdahil olacağı ve resmi olarak başlatacağı iç savaşın İÖ 69-68 yıllarında başladığını iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Caesar, Roma'ya döndükten sonra İÖ 68 veya İÖ 67 yılında Pompeia ile evlenmiştir.¹⁹⁷ Pompeia'nın, Sulla'nın mevkidaşlarından Q.Pompeius Rufus'un torunu ve günün en etkin generali olan Pompeius'un da akrabası olması, bu evliliğin onun *optimates* ile olan bağlantılarının ve iletişiminin hala açık olduğunu göstermiştir. Caesar, Roma'ya döndükten ve evlendikten sonraki süreç içerisinde İÖ 67 yılında *Via Appia*'nın (Appius yolu) *Curator*luğunu üstlenmiştir.¹⁹⁸ Bu görevde de karşılayabileceğinden fazla miktarda meblağlar tutarında yaptıklarıyla itibar kazanmaya gayret etmiştir.¹⁹⁹ Aynı yılda Pompeius'a korsanlarla mücadele etmesi için olağan üstü yetkiler verilmesini teklif eden *Lex Gabinia*'ya destek veren tek senator olmuştur ve desteğiyle de yasanın kabul edilmesine olanak sağlamıştır.²⁰⁰ İÖ 66 yılında da Mithridates Savaşı'nın komutasının Pompeius'a olağan üstü yetkiler ile veren *Lex Manilia*'ya destek vermiştir. İÖ 65 yılında, *curator* olarak yaptığı harcamalarla beğeni kazanan ve takdir alan Caesar, itibarını yükseltmesine araç olacak olan *Aedilis Curulis* görevine seçilmiştir.²⁰¹ Bu görevde de gelirini fazlasıyla aşan harcamalar yapmış olmasına rağmen halkın isteklerine cevap verecek şekilde düzenlediği şölen, oyun ve törenlerle onların sevgisini ve takdirini kazanmıştır.²⁰² Bu törenler esnasında amcası Marius'un heykel ve büstlerini yaptırıp kamusal alanda sergilemiştir. *Optimates*ler tarafından tepkiyle karşılanan, özellikle de Marius'un emriyle öldürülen Catulus'un oğlu Q.Lutatius Catulus tarafından, bu girişim Caesar'ın kendini senatoda etkin bir şekilde savunmasıyla yürürlükte kalmaya devam etmiştir.²⁰³ Fakat bu girişim Caesar'ın amcası Marius'un ilkelerinin ve politikalarının mirasçısı olduğunun tartışmasız olarak anlaşılmasına sebep olmuştur. Crassus'un *censor* olarak görev yaptığı İÖ 65 yılında, Crassus'un Transpadani'deki yerleşimlere vatandaşlık

¹⁹⁷ Suet. *Jul.* 6.

¹⁹⁸ Plut. *Caes.* 5.

¹⁹⁹ Yol boyunca yapılan ve tamir edilen yapılara inşaatları yaptıranın ismi de yazıldığından Roma siyasetine ilgisi olmayan birinin bile Caesar ismini gördüğünde bir sempati duyması kuşkusuz namının yayılmasına katkı sağlamıştır. Goldsworthy 2006, 105.

²⁰⁰ Plut. *Pomp.* 25. Goldsworthy 2006, 103.

²⁰¹ Suet. *Jul.* 10. Plut. *Caes.* 6.

²⁰² Suet. *Jul.* 10. Goldsworthy 2006, 107. Caesar o kadar çok düzenlemede etkin olmuştu ki mevkidaşı Bibulus harcamaları paylaşmasına rağmen tüm itibarın Caesar'a gitmesinden yakınmıştır.

²⁰³ Plut. *Caes.* 6.

verilmesi teklifine de destek vermiştir fakat muhalefetin daha güçlü olmasından dolayı gerçekleşmesini sağlayamamıştır.²⁰⁴ Böylece *populares* lehine ortaya çıkan her fırsata destek vermeyi sürdürmüştür ve bu da gittikçe halk tarafından sevilmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca Crassus'un aynı yıl içerisindeki Mısır'ın ilhakı teklifine de destek vermiş ve Crassus ile olan bağlarını da kuvvetlendirmiştir. Aynı yıl Caesar'ın ismi, resmi olarak suçlanmadığı bir darbe girişiminde anılmış fakat sözde darbe gerçekleşmemiştir.²⁰⁵

Caesar, İÖ 64 yılında eski bir *aedilis curulis* olarak davalarda hakimlik yapmıştır. M. Porcius Cato'nun hazineden sorumlu olmasıyla beraber yaptığı kapsamlı çalışmayla hazineden zimmetine para geçirmiş kişilere açtığı davalarda ve Lucius Sergius Catilina'ya açılmış davalarda görev almıştır. Zimmete para geçirilen davalarda tarafını suçluların cezalandırılması yönünde belli etmiş fakat Catilina konusunda kesin bir çizgide politik çıkarlarından dolayı durmamıştır.²⁰⁶

İÖ 64 yılının sonu Cicero'nun ve Gaius Antonius'un İÖ 63 yılı için consul seçilerek Catilina'yı politik olarak yenmeleri ile bitmiştir.²⁰⁷ Çok fazla politik karışıklığa sahne alacak olan İÖ 63 yılı Caesar'ın destek verdiği fakat yürürlüğe girmeyen Publius Servilius Rullus'un özellikle Mithridates Savaşından dönen Pompeius'un emekli askerleri için teklif ettiği toprak yasası tartışmaları ile başlamıştır.²⁰⁸ Kabul edilmeyen yasanın ardından Caesar özellikle korumakta gayret ettiği Cisalpina Gallia halkının şikayetleriyle kötü yönetiminden dolayı Gaius Calpurnius Piso'yu dava etmiştir. Piso'yu Cicero savunmuştur ve davayı kazanmıştır fakat Caesar'ın Cisalpina Gallialıların hamiliğini üstlenmesi bölge halkı nezdindeki itibarının artmasıyla sonuçlanmıştır.²⁰⁹ Ardından aynı yıl Caesar Numidia'daki politik

²⁰⁴ Dio 37.9.3.

²⁰⁵ Suet. *Jul.* 9. Goldsworthy 2006, 111'de bu girişimin Suetonius'un veya eski cumhuriyet özlemi duyan antik tarihçilerin icadı olabileceğini değerlendirmiştir. Caesar'ın böyle bir girişimde bulunması için bir sebep yoktur. *Cursus Honorum*'u uygun bir şekilde tırmanan ve gün geçtikçe itibarı artan bir şahıs olarak Caesar'ın yaptıklarını ve elde ettiklerini tek bir hareketle yok edecek kadar sabırsız olması ve riske atması olası gözükmemektedir.

²⁰⁶ Suet. *Jul.* 11. Broughton 1952, 162.

²⁰⁷ Broughton 1952, 165.

²⁰⁸ Plut. *Cic.* 12.2-5. Broughton 1952, 168.

²⁰⁹ Goldsworthy 2006, 121.

çekişmelerin Roma mahkemelerinde görülen bir davasında halihazırdaki kralın oğlu Juba'nın karşıtı görüşteki tarafta yer alarak Juba'nın öfkelerini üzerine çekmiştir.²¹⁰ Caesar'ın aynı yıl dahil olduğu diğer bir olayda da Gallia Seferi'nde *Legatus*'u olacak olan Titus Labienus'u Rabirus davasını açmaya teşvik etmesi olmuştur. Caesar'ın doğumundan önce yaşanan ve sonucunda *populares* yanlısı Saturninus'un *optimates* yanlısı Rabirus tarafından öldürülmesi ile sonuçlanan olaylardan dolayı Rabirus yıllar sonra hakim karşısına çıkarılmıştır. İki hakimden oluşan kurulun da bir üyesi Caesar diğer üyesi de uzak kuzeni Lucius Julius Caesar olmuştur. Rabirus eski bir suçlama olan *Perduellio* ile yargılandığı için de mahkeme sansasyonel bir hal almıştır.²¹¹ Rabirus, kendisini Cicero ve Hortensius gibi dönemin ünlü avukatları savunmuş olmasına karşın suçlu bulunmuştur ve idama mahkum edilmiştir. Fakat idam kararı veren Caesar'ın da dahil olduğu hakimler kurulu Rabirus'a temyiz için *Comitia Centuriata*'ya gitme hakkı tanımıştır. Rabirus temyize gitmiş ve oylamanın Rabirus aleyhine gittiği anlaşılmaya başlayınca Quintus Caecilius Metellus Celer tarafından Janiculum tepesindeki bayrağın yarıya indirilmesiyle oylama sona ermiş ve davanın oylaması yeniden yapılmamıştır.²¹² Labienus'un oylamanın yeniden yapılması için hakkı saklı olmuştur da senatonun gücünü kendi lehine kullanan *optimatesler* için verilen gözdağının yeterli olduğu düşüncesiyle böyle bir girişimde bulunulmamıştır. Yılın devamında Q.Metellus Pius'un ölümüyle beraber boşalan *Pontifex Maximus* makamı için yapılan oylamayı kazanmıştır ve Roma'nın ruhani ve dini en yüksek

²¹⁰ Suet. *Jul.* 71.

²¹¹ Dio 37.26-27. Goldsworthy 2006, 122. *Perduellio*, önceki yasalarla bir Roma vatandaşına idam cezası verilmesinin yasaklanmış olmasına karşın, gönüllü sürgüne dahil izin verilmeyen ve sonucunda idam cezası verilen kökeni krallar zamanına dayanan eski bir suçlamadır.

²¹² Dio 37.26-28. *Comitia centuriata* askerlikle ilgili bir toplantı olduğundan bu meclis toplandığında nöbetçiler hariç olmak üzere Roma'da asker olarak görülen tüm vatandaşlar şehir dışındaki meclis alanına intikal etmektedirler. Böylece şehrin savunması için şehirde yeterli sayıda asker bulunmamaktadır. Herhangi bir düşman, gözcüler vasıtasıyla rapor edilirse yarıya indirilen bayrakla beraber meclis sonlandırılır ve tüm meclis savunmaya geçmek üzere şehre intikal ederdi. Celer de eski bir yargılama usulüne karşı, Roma herhangi bir düşman tehdidi ile yüz yüze olmamasına karşı yine eski bir gelenekle temyiz oylaması için toplanan meclisi dağıtmıştır.

memuru olmuştur.²¹³ Pontifex Maximus seçilen Caesar, yılın devamındaki seçimlerde de rahat bir şekilde İÖ 62 yılının *Praetor*'larından biri olarak seçilmiştir.

İÖ 62 yılı seçimleri için consul adaylarından biri de önceki yıl seçimi kaybeden Catilina olmuştur. Fakat dağıttığı yüksek miktarda rüşvete rağmen seçimi kazanamamıştır.²¹⁴ Catilina aldığı borçlar ile verdiği rüşvetler sonucunda başarısız olunca çareyi cumhuriyeti anıları çok da geçmişte kalmayan darbe yöntemiyle ele geçirmeye yönelik planlar yapmaya başlamıştır. Cicero tarafından kanıtlarıyla beraber kurguladığı darbe ortaya çıkarılmıştır.²¹⁵ Catilina Roma'dan kaçmayı başarmışsa da en büyük destekçileri ve tertibin elebaşlarından beşi yakalanmıştır.²¹⁶ Cicero ortaya çıkardığı darbeye ilgili kararın ne olacağını danışmak üzere senatoyu toplantıya çağırınca Caesar'ın dahil olduğu tartışmalar bu oturumlarda yaşanmıştır.²¹⁷ Cicero daha önceki örneklerinde olduğu gibi senatonun bir *Senatus Consultum Ultimum* ile beraber asilerin ölümle cezalandırılmasını istemiştir. Fakat darbenin elebaşları yakalanınca ve ortada bir *Senatus Consultum Ultimum* ilan etme gereği kalmamıştır.²¹⁸

Cicero'nun cumhuriyet tarihinde adını daha kalıcı hale getirmek için sansasyonel bir çözüm getirmek istemesi, Catilina tertibi suçluların cezalandırılması hususunu karmaşık bir duruma sokmuştur. Roma'da idam cezasının *perduellio* hariç yasak olması da durumun karmaşıklığını artırmıştır. Rabirus davasının da gidişatı Cicero'nun hafızasında taze olduğundan, vereceği tek taraflı bir kararın yükü altında Rabirus gibi ezilmektense meseleyi temkinli bir şekilde senatonun vereceği ve kendisinin önderlik edeceği bir kararla çözüme kavuşturmak istemiştir.²¹⁹ Cicero oturumu açtıktan sonra senatörler, kıdemlerine göre fikirlerini ifade etmişlerdir. Caesar'a sıra gelinceye kadar idam konusunda bir mutabakat oluşmuştur fakat Caesar bu rüzgarı biraz da olsa değiştirecek bir konuşma yapmıştır. Konuşmasını, senatonun

²¹³ Suet. *Jul.* 13. Caesar, seçimi kazanmak için o kadar çok rüşvet vermiştir ki annesine seçimi kaybettiği takdirde bir daha eve gelemeyeceğini söyleyerek evi terk etmiştir.

²¹⁴ Sall. *Cat.* 26.1-5.

²¹⁵ Sall. *Cat.* 28.2-4.

²¹⁶ Sall. *Cat.* 32.1. Goldsworthy 2006, 134.

²¹⁷ Sall. *Cat.* 50.3-54.6.

²¹⁸ Goldsworthy 2006, 137-138.

²¹⁹ Goldsworthy 2006, 134.

vereceği kararın duygusal olarak senatörlerin öfkeli bir anında verilmiş olacağını belirterek geri dönüşü olmayan bir karardan ise itidal ile vermeye davet etmiştir. Darbecilerin ölümüyle sonuçlanacak bir kararın darbecileri bir ömür boyu çekecekleri bir cezadan mahrum bırakacağını belirtmiştir. Senatonun yetkisi olmadığı halde idama yönelik bir karar vermesinin gelecek için kötü bir örnek olacağını ifade etmiş ve Sulla fermanlarında olduğu gibi vatandaşların haksız olarak sadece villaları için bile suçlanabileceklerini söylemiştir.²²⁰ Caesar, yakalanan elebaşların mal varlıklarının elinden alınması ve Roma şehrinin daimi bir hapisanesi bulunmadığından elebaşlarının birbirlerinden uzak cumhuriyet şehirlerinde gözetim altında bulunmalarını çözüm olarak teklif etmiştir. Çetin tartışmalar sonucunda M.Porcus Cato, Silanus ve Cicero'nun önderlik ettiği idam yanlıları tartışmada üstün gelmiş ve darbeye teşebbüsünde rol alan ve yakalanan beş elebaşı idam edilmiştir.²²¹ Catilina kaçtıktan sonra da silahlı mücadeleye devam etmiş fakat elebaşlarının idam edilmiş olması nedeniyle kendisine verilen destek azalmıştır. İÖ 62'de yaklaşık üç bin kişilik grubuyla Roma kuvvetleri ile savaşan Catilina bu muharebede hayatını kaybetmiştir.

Caesar'ın İÖ 62 yılındaki *Praetorluğu* darbecilere kanuna karşı gelerek idam cezası verilmesi kararını savunan kişilere saldırması ile başlamıştır. Bu saldırıların ilki Q.Lutatius Catulus'un uzun yıllardır sorumluluğunu üstlendiği fakat hazineden yardım almasına karşın 15 yıldır tamamlayamadığı Jupiter Optimus tapınağının akibetini sormakla gerçekleşmiştir. Bunun ikinci bir sebebi Catulus'un, Caesar'ı Catilina darbesinde bir görevi olduğuna yönelik yaptığı propagandadan kaynaklanmaktadır. Hazineden gelen yardımları etkin olmayan bir biçimde kullandığı suçlamasıyla Catulus'u tehdit etmiştir. Fakat Caesar konuyu sadece gündeme taşıyarak rencide etmeyi tercih etmiş resmi olarak bir dava talebinde bulunmamıştır.²²² Caesar'ın *Praetorluğunun* ikinci hareketi o yılın *Tribunus'u* olan Metellus Nepos'un İtalya'nın saldırı altında olduğu ve durumun Asia'da bulunan Pompeius'un gelmesiyle çözülebileceğine yönelik teklifine destek vermesi olmuştur. Caesar'ın bu çözüme

²²⁰ Sall. Cat. 51.33.

²²¹ Sall. Cat. 55.6.

²²² Suet. Jul. 15.

destek vermesi, kendisinin Pompeius'la olan bağlantısından çok Nepos'un hukuksuz işlemlerinden dolayı *optimates* taraftarlarından hesap sormaya yönelik düşüncelerinden dolayı olmuştur. Fakat yaşanan tartışmalar çetinleşmiş ve Caesar'ın da gereğinden fazla dahil olduğu tartışmalar çatışmaya dönünce Caesar dahil olmak istemediği bir karışıklığın içinde kalmıştır. *Optimates*lerin Caesar için aradıkları fırsat ayaklarına gelmiş ve Caesar'ı bir ölçüde bu çatışmanın yaratıcılarından olduğunu ima ederek itibarının azalmasına sebep olmuşlardır. Caesar, yaptığı hatanın da farkına vararak önce *Lictor*'larını yanından uzaklaştırmış, ardından da *Praetor* giysisini çıkararak görevi bırakma niyetinde olduğunu belli etmeye çalışmıştır. Fakat bu niyetini anlayan destekçileri de yaptığı hataya rağmen onu desteklediklerini belli etmek için evinin önünde toplanmış ve göreve devam etmeye davet etmişlerdir.²²³

Caesar'ın *Praetor*luğunun son büyük olayı ise kendi kurgusu dahilinde olmayan bir skandaldan dolayı gerçekleşmiştir. Roma'da her sene yüksek mevkili bir memurun evinde "*Bona Dea*" (İyi Tanrıça) kutlanmaktadır ve hem *Praetor* hem *pontifex maximus* olarak o yıl törene ev sahipliği yapmak için Caesar'ın evi seçilmiştir.²²⁴ Tören devam ederken Caesar'ın eşi Pompeia ile ilişkisi olan Publius Clodius Pulcher eve gizlice girerek Pompeia ile görüşmek istemiştir. Clodius'u farkedenden bir hizmetçinin uyarısıyla Caesar'ın annesi töreni yarıda kesmiş ve evi kapattırmıştır. Clodius içeride yakalanmış ve ilgili birimlere haber verilerek törenin kutsallığının lekendiği bildirilmiştir. Bu Caesar için büyük bir skandal olmuştur ve Pompeia'dan boşanmıştır. Caesar, Clodius'u siyasi destekçi olarak gördüğünden, annesinin ve kız kardeşinin Clodius'u teşhis eden ifadelerine ve sonucunda karısını boşamasına rağmen, Clodius'u suçlayacak herhangi bir ifade vermemiştir. Karısını neden boşadığı sorusuna ise "Ailem yalnızca suçtan değil şüphesinden bile uzak olmalıdır" cevabını vermiştir.²²⁵ Clodius önemli bir kovuşturmayla uğramadan skandaldan ceza almadan kurtulmuştur.

²²³ Suet. *Jul.* 16.

²²⁴ Ev sahipliğini Caesar yapsa da asıl sorumluluk ev sahibi olan memurun eşinde bulunmaktadır. Çünkü törene erkeklerin katılması veya bulunması yasaklanmıştır. Ev sahibinin malikanesinde dini ritüeller ve ziyafet eşliğinde İyi Tanrıçaya dular sunulmaktadır. Bu durumda da Caesar'ın eşi Pompeia ve annesi Aurelia tören hazırlıklarını yapmıştır.

²²⁵ Suet. *Jul.* 74.

Caesar, *Praetor*luğundan sonra *Propraetor* olarak *quaestor*luğunu da yaptığı Hispania Ulterior'a atanmıştır. Caesar'ın atandığı yere gidişi öncesinde, önceki dönemlerde borç aldığı bütün borçverenleri, borçlarının tahsilini istemiştir. Borçları ödenene kadar da Caesar'ın şehri terketmesine engel olmuşlardır. Caesar'ın borçlarını ödeyebilecek parası olmadığı için, yardımına uzun yıllardır siyasi arenada müttefiki olan Crassus koşturmuştur. Borçlarının büyük bir kısmının Crassus tarafından ödenmesi ve kalan kısmı için de garanti verilmesi ile Caesar'ın borçverenleri, gidişine müsaade etmişlerdir. Caesar için *Hispania* hem kendi yönetim ve askeri yeteneklerini geliştirmek hem de kalan borçlarını kapatmak için elverişli bir ortam sunmuştur. Sertorius isyanından beri istikrar konusunda sıkıntılar yaşayan bölgedeki halkın borçları konusunda başarılı girişimlerde bulunmuş ve sorun çıkaran kabillerle *propraetor*luğu sırasında mücadele ederek zafer elde etmiştir.²²⁶ Özellikle bölgede kurduğu ilişkiler sayesinde gelecek yıllarda yararlanabileceği müttefikler elde etmiştir. Ayrıca yaptığı küçük çaplı seferden de kendi borçlarını kapatabilecek kadar gelir elde etmiştir.

2.5. *Triumvir ve Consul*

Caesar, görev süresi bittiğinde Roma'ya dönerken Roma'daki siyasi durum önüne *consull*üğünde kullanılabilecek fırsatlar çıkarmıştır. Pompeius Magnus, korsanlar ve Mithridates ile olan mücadelede galip gelmiş olmasına karşın siyasi olarak fazla deneyime ve bağlantılara sahip olmadığı için Asia Minor'da tesis ettiği durumun onaylanması ve terhis olan askerlerine yapılacak arazi dağıtımı için senato ile görüş ayrılıkları yaşamıştır. Crassus da *Publicani* olarak isimlendirilen vergi toplayıcıları tarafından vadedilen verginin toplanamaması yüzünden maddi olarak kayıp yaşayan şirket sahiplerinin borçlarının hafifletilmesi ile ilgili senatoda girişimlerde bulunmuş fakat başarılı olmamıştır. Biri asker diğeri zengin olan bu iki önde gelen şahsiyetin çözüm çabalarına güç çatışmaları içerisinde karşı gelen taraf *optimates*ler olmuştur. Caesar da *optimates*lerin muhalefetinden, Hispania'da aldığı galibiyet için bahsedilen *Triumph* (Zafer Töreni) kutlamak veya *consull*ük için aday

²²⁶ Suet. *Jul.* 18. Plut. *Caes.* 12.

olması arasında bırakılarak nasibini almıştır.²²⁷ Caesar çok istese de zaferini kutlamamış, daha önemli tasarılarını hayata geçirmek için kendisine imkan veren *consullük* makamına mümkün olan en erken yaşta erişmek için adaylığını koymuştur.

*Optimates*lerin Pompeius ve Crassus'un isteklerine olan muhalefetleri ve daha önceki dönemlerde bunları elde edebilecek kapasitede siyasilere bağlantılarının olmayışı, onları Caesar'ı desteklemeye sevk etmiştir. Caesar'ın sonu kötü bitse de Pompeius'un isteklerini yerine getirmeye çalışan Nepos'u desteklemesi ve Crassus ile olan yakın bağları da bu önde gelen iki adam için teşvik edici sebepler olmuştur. Bu şartlar altında çetin geçen seçimler sonucunda *populares*, Crassus ve Pompeius'un de yardımıyla Caesar'ın, *optimates* ise M.Calpurnius Bibulus'un *consul* seçilmesine destek vermişlerdir. Seçim sonuçları da bu şekilde gerçekleşmiştir. Caesar'ın kurduğu çıkarlar ağı o zamanlarda olmasa da takip eden zamanlarda *Triumvirlik* (Üç Adam Yönetimi) olarak adlandırılmıştır.²²⁸ Triumvirliğin kuruluş zamanı ile ilgili çelişkiler olsa da sonrasında yapılan evlilikler ve Caesar'ın icraatları bu yapıyı üç adamın da çıkarlarına işleyen bir mekanizma haline getirmiştir.²²⁹ Caesar *consul* olduktan sonra kızı Julia'yı Pompeius ile evlendirmiş ve kendisi de Piso'nun kızı ile evlenmiştir.

Caesar göreve geldiğindeki ilk icraatı, "*Acta Diurna*" ile senatoda konuşulanların yayınlanmasını sağlayacak bir resmi gazete hazırlamak olmuştur.

²²⁷ Roma'da askerlerin barış zamanında Pomerium'a girişinin yasaklanmasına yalnızca zafer törenleri istisna olmaktadır. Zafer töreni kutlayan bir komutan da fiili olarak asker sayıldığından sivil görevlere adaylığına yasak getirilmiştir. Roma'da istisnalarla bazı kişilere yokluğunda aday olma imkânı verilmişse de senatodaki muhalefet bu hakkı Caesar'a vermemiştir. Bu sebepten Caesar zafer töreni ile *consullük* adaylığı arasında kalmak durumunda bırakılmıştır.

²²⁸ Kaya 2018, 384.

²²⁹ Drogula 2019, 125. Plut. *Caes.* 13. Suet. *Jul.* 19. Cic. *Att.* 2.3. Bu kaynaklara göre seçimden sonra bir koalisyon girişimi yapıldığı iddia edilmektedir. Gruen 1974, 88-89. Dio, 37.53.4-37.56.1. Bu kaynaklara göre de Triumvirliğin seçimden önce oluşturulduğu aktarılmaktadır. Triumvirliğin zamanı aktarımlara göre değişse de Caesar'ın adı konmayan bir şekilde iki büyük önderin desteğini seçimden önce aldığı yüksek olasılıklıdır. Cicero'ya teklif götürmesini ise elini güçlendirerek görevi sırasındaki muhalefeti daha da başarılı bir şekilde etkisiz hale getirmek için olduğunu düşünebiliriz. Cicero'ya Balbus tarafından teklif götürülene kadar Cicero'nun kurulan Triumvirlikten haberinin olmaması da olasılık dahilindedir. Cicero sonuç olarak teklifi kabul etmemiştir. Goldsworthy 2006, 165'te de *consul* seçilmesinin böyle bir oluşumda Caesar'ın elini güçlendirdiği yorumu yapılmıştır yani ona göre de resmi olarak seçimden sonra *Triumvirlik* kurulmuştur.

Böylece özellikle önemli konularda senatoda kimin ne görüş bildirdiği konusunda halkın haberdar olmasını sağlamıştır. Ardından mesaisinin ilk yasama konusunu ise Pompeius'un terhis olan askerlerine toprak dağıtım yasası ile hak ettikleri arazileri vermek oluşturmuştur. Yasa tasarısını geçmişte aynı tür yasaların yaşadıkları akıbeti bilerek en ince ayrıntısına kadar titizlikle hazırlayan Caesar, konunun görüşülmesi için senatoda oturumu açmıştır. *Optimates*lerin de dahil başarısını kabul ettiği tasarı, işin ucunda *popularese* yarayacak bir konu olduğu için senatodan onay alamamıştır. Caesar da konuyu tıpkı Gracchus'un yaptığı gibi yasayı halk meclisine sunmuştur. Yasa tasarısı halk meclisine geldiği andan itibaren sonu küçük kavgalara dönen olaylara varan derecede tartışmalara yol açmış olsa da nihayetinde kabul edilmiştir. *Populares* böylece yaklaşık yüz yıldır beklediği ve defalarca sonuç vermeyen amacına Caesar'ın *consullüğünde* ulaşmıştır. Arazi yasasının devamında Pompeius'un Asia Minor eyaletlerindeki düzenlemeleri onaylanmış ve Crassus'un *publicanilerinin* borç indirimi de yasalaşmıştır. İkinci bir arazi yasası ile de Roma'da nüfusu fazla olan fakir halktan bir kısmına arazi dağıtımının da onaylanmasını sağlamıştır. Triumvirlerin ikisi amaçlarına ulaşmış ve sıra Caesar'ın isteğinin gerçekleşmesine gelmiştir. O yılın *tribunus*larından Vatinius, Caesar'a Cisalpina Galya ve İllyricum eyaletlerinin ikisinin valiliğinin 5 yıllığına verilmesini teklif eden bir yasa sunmuştur ve kabul edilmiştir. Daha sonra da Transalpina Gallia'nın mevcut valisi Metellus Celer'in ölümüyle bu eyaletin de yönetimi, oylamayla Caesar'a *proconsullüğü* için verilmiştir. Caesar yılın geri kalanında bir süre bir suikast davası ile uğraşmıştır. İÖ 58 yılı için kendisine ve Triumvirlere yakın olan Gabinius ve Piso'nun seçilmesini sağlayarak bir bakıma kendi kendi consullüğünün de aklanmasını sağlamış ve proconsullüğü için hazırlanmaya başlamıştır.²³⁰

2.6. İç Savaş ve Sonrası²³¹

Caesar Gallia'daki savaşlarla meşgul iken Roma'da siyaset gerilimi tırmanan bir yolda ilerlemiştir. *Optimates-Populares* çatışması *Triumvirliğin* üyeleri ve

²³⁰ Plut. *Caes.* 15.

²³¹ Gallia Seferi ayrıntılı olarak incelendiğinden, Gallia Seferi sırasında Roma'da İç Savaşa sebebiyet veren olaylar incelenip İç Savaş ve sonrası aktarılacaktır.

Caesar'ın uzaktayken atamaya çalıştığı temsilcileri vasıtasıyla yürütülmeye çalışılmıştır. *Triumvirlik* İ.Ö 56 yılında Caesar'ın Luca'da yaptığı bir dizi görüşmeyle tazelenmiş ve Caesar, 5 yıllık ilave bir süre için Gallia'daki *İmperium*'unu uzatmıştır. Pompeius bu görüşmelerde Hispania eyaleti valiliğini, Crassus ise Syria eyaleti valiliğini almıştır. Bu gelişmelerle birlikte *Populares* etkisini artırdıkça *Optimates* de muhalefetini artırmıştır. Çatışmanın seyrini değiştiren en büyük iki olay ise Caesar'ın Pompeius ile evli olan kızı Julia'nın ölümü ve Crassus'un Caesar'ın da komutası altında da görev yapmış olan oğluyla beraber İÖ 53'te Carrhae'da (bugün Harran) Parthlara karşı giriştikleri mücadelede hayatlarını kaybetmeleri olmuştur.²³²

Caesar'ın Gallia Seferiyle artan ünü ve bundan dolayı Pompeius'un popularitesini kaybetmesi, onu sahip olduğu ordusuyla beraber *optimates*lerin etki alanına itmeye başlamıştır. Pompeius'un Caesar ile en güçlü bağı olan eşini kaybetmesi bu süreci hızlandırmıştır.²³³ Crassus'un ölümü ise var olan dengeleyici üçüncü ayağı ortadan kaldırınca *optimates*ler Pompeius'u süreç içerisinde kendi taraflarına çekmeyi başaramamışlardır. Gelişmelerin tepe noktası *optimates*in Pompeius'un kendi taraflarında olmasıyla, Caesar'ın çözüm için sunduğu teklifleri geri çevirmesiyle olmuştur. Caesar, komutasının bitimiyle beraber *consullük* için gıyabında aday olmak istemiş fakat *optimates*in muhalefetiyle bu istek gerçekleşmemiştir. Senato, Caesar'dan sözde bir Parthia seferi için Pompeius'un ödünç verdiği lejyonu ve senatonun emrine atadığı bir lejyonunu istemiş, Caesar da herhangi bir isteksizlikle suçlanmamak için bunları derhal göndermiştir. Fakat lejyonlar hiçbir zaman bir Parthia seferi için konuşlandırılmamış, Capua'ya gönderilmişlerdir. Bu gelişmelerle birlikte senato, Caesar'ın tüm komutasını bırakmasına yönelik bir karar almıştır. Caesar tek güvencesinin askerleri olduğunu bilerek, bu teklife Pompeius'un da dahil edilmesi şartıyla onay vereceğini belirtmiştir. Senatodaki oylamada 370 karşı 22 oyla kabul edilen teklif Pompeius'un karşı çıkmasıyla gerçekleşmemiştir.²³⁴ Son bir teklifle Caesar iki komutanın da emrine

²³² Kaya 2021, 421-425.

²³³ Durant 1944, 179.

²³⁴ Durant 1944, 181.

verilecek iki lejyon ile sınırlandırılmasını öngören bir teklif yapmış fakat teklif kabul edilmeyerek teklifi yapan Caesar'ın temsilcileri Marcus Antonius ve Curio, *consul* Lentulus tarafından senatodan kovulmuştur. Bunun üzerine senato, Pompeius'a olağan üstü yetkiler vererek Caesar'ı halk düşmanı ilan etmiştir. Böylece İç Savaş'ın çatışma safhasına giden yol açılmıştır.

Caesar İÖ 10 Ocak 49'da XIII. Lejyonuyla Rubicon Nehrini geçerek İç Savaşı fiili olarak başlatmıştır. Hızlı bir ilerleyişle Corfinium'daki birkaç günlük direniş hariç Roma'ya varmıştır. Caesar yaklaşırken, elinde şehri savunmak için daha fazla kuvvet olmasına karşın Caesar'ın hızı ve on lejyonluk bir kuvvetle geldiği söylentisi ile Pompeius, Roma'dan çekilme emri vermiş ve bütün destekçileri ile beraber şehri terk etmiştir.²³⁵ Caesar, önceki savaşların yarattığı kaos ile beraber yaşanan vahşetin sarılamayacak yaralar açmasını önlemek için, yağmanın ve dehşetin önlenmesine yönelik kesin emirler vererek şehre ilerlemiş ve Roma'yı ele geçirmiştir.²³⁶ Ayrıca hoşgörülü ve affedici bir politikayla da en azından Pompeius ile Caesar arasında kalan kesimin sevgisini kazanmaya çalışmıştır. Pompeius, siyasi etkisinin büyük olduğu doğuya geçmek için Brundisium'a doğru çekilirken Caesar da onu takip etmiş ve silah bırakma çağrısını yenilemiştir. Fakat reddedilince geçişi engellemek için girişimde bulunmuş fakat engelleyememiştir.

Caesar, başarısız girişimin ardından Roma'ya dönerek yönetsel organizasyonu düzenlemiş ve Pompeius'un ordularıyla mücadele etmek için harekete geçmiştir. İlk işi Pompeius'un Hispania ile olan bağlantısını kesmek olmuştur. İki cepheli bir savaşta bulunmaktansa Pompeius Yunanistan'da hazırlanırken, Hispania'daki direnişi bastırmak için ilerlemiştir. Bu seferi için "Komutansız bir orduya karşı ilerliyorum, fakat dönüşte de ordusuz bir komutana karşı ilerleyeceğim" demiştir.²³⁷ Ayrıca Curio'nun emrine iki lejyon vererek Roma'nın ihtiyacı olan buğdayın güvenliğini sağlamıştır. Hispania İlerda'da karşılıklı kuşatma manevraları sonucunda kansız bir şekilde direnişi kırmış ve dönüş yolunda Pompeius'a taraf

²³⁵ Williams 2013, 37

²³⁶ Plut. *Caes.* 62.

²³⁷ Suet. *Jul.* 34.

olduğunu ilan eden Massalia'yı kuşatıp ele geçirerek batısını emniyete almıştır. Roma'ya döndüğünde on bir günlük bir süreç için diktatör ilan edilmiştir.²³⁸ Diktatör iken Roma'nın içinde bulunduğu mali krizle ilgili olarak borç indirimi için gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra ikinci kez consul seçilerek diktatörlüğü bırakmıştır. Sıra daha fazla güç toplamadan Pompeius ile yüzleşmeye gelmiştir. Caesar, Adriyatik Denizi Pompeius'un komutanlarından Marcus Calpurnius Bibulus'un donanmasının kontrolündeyken, cesur bir hamle ile Yunanistan kıyılarına çıkmıştır.²³⁹ Pompeius güçlü bir konumda olmasına karşın fazla tedbirli davranarak Caesar'a saldırmamıştır. Caesar, geçişinden sonra Pompeius'a barış teklifini yenilemiş fakat reddedilmiştir. Caesar barış teklifi reddedilince önemli bir ikmal merkezi olan Dyrrachium'u ele geçirmeye çalışmıştır. Fakat barış teklifini yapmak üzere gönderdiği heyetten Caesar'ın niyetini anlayan Pompeius da aynı bölge için harekete geçmiş ve Caesar'dan önce Dyrrachium'a varmıştır. Üstün sayıda kuvvete ve ikmal durumunda olmasına karşın Caesar'ın birlikleri karşısında, yeni bir araya gelmiş birliklerinin yeteneğinden çekinen Pompeius, kesin sonuçlu bir muharebeye girmemiştir. Caesar'ın geride bırakıp Adriyatik Denizi'ni geçiremediği birlikler de başarılı bir şekilde Yunanistan'a geçince Pompeius iki kuvvet arasında kalmamak için savunmaya geçmiş ve Caesar'ın hamlesini beklemiştir.²⁴⁰ Caesar Dyrrachium'da beklenmeyen bir kuşatma ile sayıca üstün bir düşmanı abluka altına almaya çalışmış fakat başarısız olarak geri çekilmeye zorlanmıştır.²⁴¹ Pompeius'un tedbirli yaklaşımı burada kesin bir sonuca ulaşmasına engel olmuş ve Caesar daha iyi şartlarda savaşabileceği bir fırsat bulana kadar çekilmiş ve yaralarını sarmıştır. İkmal elde etmek için yapılan stratejik manevralarla Pompeius Caesar'ı yakından takip etse herhangi bir tacizde bulunmamıştır. Pompeius'un kaderini değiştiren savaş İÖ 9 Ağustos 48'de Pharsalus'ta yaşanmıştır. Karşılaşan iki Roma ordusundan Pompeius'un liderliğini yaptığı taraf kaybetmiştir.²⁴²

²³⁸ Caes. *BCiv.* 3.2.

²³⁹ Caes. *BCiv.* 3.6.

²⁴⁰ Caes. *BCiv.* 3.26-27.

²⁴¹ Caes. *BCiv.* 3.46-72.

²⁴² Caes. *BCiv.* 3.96.

Pompeius, ordugâhına gidip sıradan vatandaş kıyafetlerini giyerek Mısır'da suikaste uğrayana kadar kaçışını sürdürmüştür.²⁴³ Caesar da onu takip ederek Mısır'a çıkmıştır. ²⁴⁴ Mısır'a çıktıktan sonra Caesar, kendini Mısır tahtı ile ilgili bir karışıklığın içinde bulmuştur. Burada politik olarak kendisine en çok faydayı sağlayacak Kraliçe Cleopatra'nın öncülük edeceği yönetimi desteklemiştir. İskenderiye'de zorlu bir abluka sürecinden sonra İÖ47'de Nil Deltası'nda yönetime olan muhalefeti yenmiş ve Mısır yönetimini Roma çıkarlarına hizmet edecek şekilde düzenlemiştir.²⁴⁵ Roma'ya dönmek istese de Syria ve Asia Minor'daki sorunlar ile ilgilenmeden dönmenin ileride daha büyük sorunlara sebep olacağını öngördüğünden, kuzeye ilerlemeye başlamıştır.

Syria eyaletinde idari olarak yaptığı değişikliklerden sonra Roma'ya sıkıntı çıkaran Mithridates'in oğlu Pharnaces'in eylemlerini haber alan Caesar, Anadolu'ya (Asia Minor) geçerek, Zela'da (bugün Tokat/Zile) Pharnaces'i mağlubiyete uğratmış ve bölgede istikrarı sağlamıştır. Bithinia ve Anadolu bölgelerinde de idari meseleleri çözüme kavuşturduktan sonra Roma'ya dönmüştür.²⁴⁶

Caesar Roma'ya döndükten sonra üçüncü defa *consul* seçilmiş ve bir kez daha borç kriziyle ilgilenmiştir. Ardından çok sevdiği X. lejyonun isyanı ile karşı karşıya kalmış fakat isyanı büyümeden bastırmıştır. Caesar, Pompeius ölmesine karşın direnişe devam eden *optimates*in diğer bir direniş noktası olan Africa'ya geçmiştir.²⁴⁷ İÖ 46 yılında Thapsus'taki (bugün Bizerte/Tunus) muharebe sonucunda Caesar, Afrika'daki direnişi de kırarak *optimates*lere ağır bir darbe vurmuştur.²⁴⁸ Afrika'daki yenilgiden sonra oradan kaçabilen Labienus ve Pompeius'un oğullarının olduğu küçük bir direniş grubu, ölmüş olan Pompeius'un güçlü etkisinin hala devam ettiği Hispania'ya geçmiş ve yeniden bir direniş tertipleme çabasına girmiştir. Fakat direnişi tamamen bitirmek isteyen Caesar, İÖ 46 yılının son günlerinde Hispania için harekete geçmiştir.²⁴⁹ Karşılıklı manevralarla ve tacizlerle geçen bir mücadele sonucunda

²⁴³ Caes. *BCiv.* 3.106.

²⁴⁴ Caes. *BCiv.* 3.107.

²⁴⁵ Caesar *De Bello Alexandrino*, 1-33.

²⁴⁶ Kaya 2021, 427-433.

²⁴⁷ Caes. *BAfr.* 1-6.

²⁴⁸ Caes. *BAfr.* 6-98.

²⁴⁹ Caesar *De Bello Hispaniensi*, 2.

Caesar, İÖ 45 yılında Munda'da (bugün Lantejuela/İspanya'da bir kasaba) elde ettiği zafer ile İç Savaşın sonucunu belirlemiştir.

Yokluğunda dördüncü defa consul seçilen Caesar, İÖ 45 yılının Eylül'ünde Roma'ya dönmüş ve ömür boyu diktatör ilan edilmiştir. Roma'ya dönüşünden sonra Roma'nın bozulan kurumsal yapısında, geçmiş yüzyıl içinde yaşanan karışıklıkların olmamasına yönelik reformlar yapmaya çalışmıştır. Yargı sistemindeki hakimlerin statüleri ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Nüfus sayımı yaptırarak bedava ekmek verilen aile sayısını yalnızca hakeden ihtiyaç sahiplerinin alabileceği şekilde güncellemiştir. İlk ziyaretini *Quaestor*luğunun dönüşünde yaptığı Cisalpina Gallia'ya ve halkına Roma vatandaşlığı vermiş ve önde gelen ailelerini de senatoya dahil ederek senatunun üye sayısını 900'e çıkarmıştır. Böylece bölge halkına yıllar içerisinde yürüttüğü tüm girişimlerde verdikleri destekten dolayı bir anlamda teşekkür etmiştir. Sonradan Jülyen olarak anılacak takvimi hazırlatarak günümüzde kullandığımız takvimin temelini İÖ 1 Ocak 45'te hayata geçirmiştir.²⁵⁰

Roma'da geçirdiği beş aydan sonra Parthia'ya düzenleyeceği bir sefer için hazırlıklara başlamıştır. *Optimates*in affedilenlerinin içerisinde bir grup, Caesar'a suikast düzenlemek için görüşmelerde bulunmaya da bu sıralarda başlamıştır. Caesar'ın Parthia seferi planları onları harekete geçmeye zorlamış ve Caesar İÖ 15 Mart 44'te senatoda suikaste uğrayarak hayatını kaybetmiştir.²⁵¹

²⁵⁰ Williams 2013, 50.

²⁵¹ Kaya 2018, 385.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAESAR'IN GALLIA SEFERİ

3.1. Caesar'ın Gallia Seferinden Önce ve Komşuları; Gallia, Germania, Britannia ve Roma ile İlişkiler

3.1.1. Gallia

Caesar, *Commentarii De Bello Gallico*'ya başlarken Gallia'yı tanımlayan şu girişi cümlelerine yer vermiştir: “*Gallia üç kısma ayrılmış bir bütündür, bu kısımlardan birinde Belgae kavmi, diğerinde Aquitani kavmi, üçüncüsünde de kendi dillerinde Keltae, bizim Galli olarak adlandırdığımız kavimler ikamet etmektedir. Bu kavimlerin hepsi dil, gelenekler ve kanunlar bakımından birbirinden farklıdır*”.²⁵²

Caesar eserinin belli bölümlerinde de aktardıklarıyla Keltler ve Germenler ile ilgili günümüze ışık tutan bilgiler sağlamıştır.²⁵³ Caesar'ın eserindeki tanımlama ve açıklamalarındaki amaç bu coğrafyada bulunan kavimlerin etnolojik kökenlerini veya beşeri yönlerini araştırmak olmamıştır. Kelt veya Germenlerin hayatları, yönetimleri, dinleri ile Romalıya benzemeyen yönlerini vurgulayarak hangi tür bir coğrafyada nasıl insanlarla -“barbarlar”- mücadele ettiğini verdiği bilgilerle aktararak kendi ününü ve şanını yükseltmeyi hedeflemiştir.

Caesar'dan önce Keltlerle ilgili bilgi veren ilk antik yazar Miletoslu Hekataios (İÖ 540-475) olmuştur. *Periodos Ges* (Yeryüzünün Tasviri) isimli olduğu bilinen eserinin fragmanlarından, Phokaia (Foça) kolonisi olan Massalia'nın, Ligur ülkesinin Kelt bölgesinde olduğunu belirtmiştir.²⁵⁴ Hekataios ayrıca Noreia ülkesi veya Noricum krallığı ile ilişkilendirilen Nurax/Nyrax kentinden Kelt kenti olarak söz etmiştir.²⁵⁵ Böylece ilk kez antik bir eserde Kelt ismi geçmiştir. Yunanların, eserlerinde Roma Cumhuriyeti'nden bahsetmeye başlamalarının sebebinin Romalıların artık gözardı edilemeyecek bir olgu olmaya başlamasından sonra olması, Keltler için de

²⁵² “*Gallia est omnis divisa in partes tres; quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Keltae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt.*” Caes. *BGall.* 1.1. Caes. *BGall.* (çev.S.Özgüler) 1.1.

²⁵³ Caes. *BGall.* 6.11-28. Burada Keltler hakkında yaşayış, toplumsal yapı, din gibi konularda bilgiler yer almaktadır.

²⁵⁴ Kaya 2016, 15.

²⁵⁵ Kruta 1976, 25.

geçerlidir. Yaşayışları veya Yunan dünyasını etkileyen hareketleri neticesinde Kelt tanımı, tarihin yazılı sahnesinde daha sık anılmaya başlamıştır.

Keltlerden kesin bir coğrafi tanım ile yaşadıkları bölgeyi tasvir ederek bahseden ilk antik yazar ise tarihçi Heredotos (İÖ 480-425) olmuştur. Heredotos'un aktardığına göre Istros (bugün Tuna Nehri) Nehri, Keltlerin Pyrene adlı şehrinden doğmuştur ve Cebelitarık Boğazına kadar batıda bu kavim yaşamıştır.²⁵⁶ Keltlerin batıdaki sondan bir önceki halk olduğunu, son halkın ise Kyneteler olduğunu belirtmiştir.²⁵⁷ Böylece en erken tarihli bu bilgilere göre Keltlerin İÖ 5.yüzyıl itibarıyla Alpler bölgesi, Fransa ve İspanya'nın bir kısmında yaşadıkları ile ilgili tarihi bilgi ve kayıtlarımız bulunmaktadır. Yunan dünyası ile ilişkilerine paralel olarak Keltler hakkında verilen ayrıntılar ve aktarımlar artmıştır. Xenophon (İÖ 430-355) *Hellenica*'da paralı asker olduklarını, Diodoros Siculus (İÖ 1.yüzyıl – İS 20) ise Keltlerin Sparta'nın Thebai seferine katıldığını aktarmıştır. Platon (İÖ 428-347) ve Aristoteles (İÖ 384-322) ve Rodoslu Eudomos (İÖ 5.Yüzyıl), Keltlerin çeşitli özellikleri hakkında bilgiler vermiştir. Polybios (İÖ 200-123) ve Fabius Pictor (İÖ 254-201) sonraki yüzyıllarda Kelt dünyası ile Roma arasındaki ilişkiler ve savaşlar hakkında bilgi aktarımı sağlamıştır. Caesar dönemine kadar gelen diğer bir önemli kaynak da Caesar'ın ve Coğrafyacı Strabon (İÖ 64-21)'un da çokça yararlandığı fakat günümüze ulaşmayan Poseidonos'un (İÖ 137-57) Tarihi'nin 23. Kitabı olmuştur.²⁵⁸

Genişliği saptanamamış olsa da filolojik araştırmalar Keltlerin ana yurdunun Ren nehri doğusu olduğunu ortaya koymuştur.²⁵⁹ En azından günümüz yerleşim yerleri olan Eisenach'tan Bohemya'ya kadar nehirlerin, dağların, yerleşim bölgelerine verilen isimlerin -daha sonraki zamanlarda Germen bölgesi içinde kalmış olsa da- Kelt kökenli olduğu tespit edilmiştir. Arkeolojik bulgulara dayanılarak bahsedilen bölgelerde başlıca iki kültür merkezi olduğu keşfedilmiştir. Bunlardan biri İÖ 8. yüzyılda ortaya çıkan ve İÖ 6. yüzyıla kadar devam eden Hallstat kültürü olmuştur. Diğerisi ise İÖ 6. yüzyılda Hallstat kültürünü takip eden ve Caesar Gallia'ya geldiğinde Keltlerin içinde

²⁵⁶ Hrd. 2.33.

²⁵⁷ Hrd. 4.49.

²⁵⁸ Tierney 1959/1960, 198.

²⁵⁹ Kaya 2016, 15.

bulunduğu La Tene kültürü olmuştur.²⁶⁰ Hallstat kültürü ile başlayan göçler ile birlikte Keltler ve dolayısıyla Keltçe isimler Fransa, Orta İspanya ve Britanya gibi çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.²⁶¹ Kelt kavimleri göçleriyle, Roma Cumhuriyeti dahil birçok medeniyetle karşılaşmış, ülkelerini talan etmiş, yerleşik oldukları esas bölgelerin dışına çıkarak yeni yaşam alanları arayışıyla Anadolu (Asia Minor) dahil birçok bölgeye göç ederek Avrupa dışında da yayılmışlardır.²⁶²

3.1.2. Britannia

Akdeniz ticaretinin, Akdeniz havzası dışında pazarları arama arayışında olan öncüleri Kartacalılar olmuşturlardır. Aynı sebeple Atlantik kıyılarını keşfe çıkan Massaliyalı denizciler de olmuştur. Bu maksatla İÖ 6. yüzyılda Yunan denizci Midakritos, havza dışına çıkan ve bunu ilk kayıt altına alan isim olmuştur.²⁶³ Verdiği bilgiler günümüze, İS 4. yüzyıl Latin şairi Avienus'un *Deniz Kıyıları* adlı eserindeki alıntıları ile ulaşmıştır.²⁶⁴ Alıntıda *İnsula Albionum* ve *Gens Hiernorum* ifadelerinin zayıf bir bağlantı ile de olsa Britannia ve İrlanda'yı kastettiği düşünülmektedir.²⁶⁵ Bu gibi bölgelere keşif ve ticari yollar bulma maksatlı deniz yolculukları, takip eden yüzyıllarda da devam etmiştir. Bu gezginlerden Massaliyalı Pytheas (İÖ350-306), *Okyanus Üstüne* adlı eserinin İÖ 2. yüzyılda Hipparkhos tarafından alıntılanan bölümlerinde, İÖ 320'lerde yerlilerini *Pretani* olarak tanımlayacağı Britannia adasına ulaşmış ve ada etrafını deniz yoluyla dolaşmıştır.²⁶⁶

Adada İÖ 4000 yılından itibaren gelen arkeolojik buluntular yer alsa da adanın en eski yerlilerini tanımlamak için yeterli derecede kanıt bulunmamaktadır. Fakat Midakritos ve çağdaşları veya Himilco'nun Albiones ve Ierneler olarak tanımladığı yerlileri, Pytheas muhtemelen anakara Keltlerinden aldığı bilgiyle Pretaniler olarak

²⁶⁰ Kaya 2016, 16. Cunliffe 2018, 106-129.

²⁶¹ Demandt 2021, 17.

²⁶² Kelt göçleri ve Anadolu'daki Keltler için bkz. Kaya, 2016.

²⁶³ Bu konuda Cunliffe 2018, 75'te Midakritos veya çağdaşlarının, Kruta 1976, 24 ise Kartacalı denizci Himilco'un İÖ 5. yüzyılda bu yolculuğu yaptığını belirtmiştir.

²⁶⁴ Cunliffe 2018, 75 ve Kruta 1976, 25'te Avienus'un yolculuğun seyir defterini alıntıldığına hemfikirdirler.

²⁶⁵ Cunliffe 2018, 89.

²⁶⁶ Cunliffe 2018, 89 ve Kruta 1976, 25. Coğrafyacı Strabon da Pytheas'tan alıntı yapmaktadır. Strabon 1.4.3. Tierney 1959/1960, 198.

adlandırmıştır.²⁶⁷ Bu üç kavramın da Keltçe bir kökten gelmesi bu gezginlerin geldiği zamanda, halihazırda adadaki Kelt varlığına kanıt olarak sunulmaktadır.²⁶⁸ Arkeolojik çalışmalarla da İÖ 7.yüzyıla uzanan ve Hallstat kültüründe görülen tepe yerleşimlerinin keşfedilmesi, adada Kelt varlığının olduğuna dair tahminleri güçlendirmektedir. Daha sonraki zamanlara tarihlendirilen buluntuların da La Tene kültüründen izler taşıması, tahminlere eklenen kanıtlar olmuştur. Bu bilgiler ışığında Caesar'ın ayak bastığı zamanda adada -en azından karşılaştığı kabileler kadarıyla- Kelt kabileler olduğunu değerlendirmek yanlış olmayacaktır.²⁶⁹ Caesar'ın Belgae topraklarından gelen kabilelerin bölgeyi işgal ettiğini ve toprağı ekip biçmeye başladıklarını söylemesi de varsayımı güçlendirmektedir.²⁷⁰

3.1.3. Germania

Hint-Avrupa dil grubunda olduğu bilinen Germenlerin de ilk yerleşimleri hakkında elimizde arkeolojik araştırmalar sonucunda ortaya çıkan varsayımlar dışında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Bu konuda modern arkeolojik araştırmalarla Germenlerin kökeni hakkında dört farklı kültür çevresi oluşturulmuştur. Bunlar İskandinav yarım adasının güneyi ve Kuzey Almanya kıyılarındaki Kuzey Deniz (Chauci, Frisii, Saxon) grubu, Ren, Saale, Weser ve Main Nehirleri arasındaki Batı grubu (Chatti, Cherusci, Bructeri, Tencteri), Elbe Nehri yatağından doğusundaki Oder Nehrine kadar uzanan Elbe grubu (Semnones, Langobardi, Hermunduri, Marcomanni) ve son olarak da Oder ile Vistül Nehirleri arasındaki Doğu grubu (Burgundi, Rugii, Vandal, Goth) olarak tanımlanmışlardır.²⁷¹ Fakat Caesar, Gallia seferine başladığında elinde köken ve yaşayışlarına yönelik fazla bilgi bulunmamıştır. Antik yazarlardan Herodotus da eserlerinde geniş bir tanımlamayla Avrupa anakarasının batısında Keltlerin, doğusunda ise İskitlerin bulunduğu belirtilmiştir fakat bir Germen varlığına değinmemiştir.²⁷² Denizci Pytheas ise Britannia adalarına yaptığı yolculuktan sonra

²⁶⁷ Cunliffe 2018, 89.

²⁶⁸ Cunliffe 2018, 89.

²⁶⁹ Webster 1993, 28-29.

²⁷⁰ Caes. *BGall.* 5.12. İlave olarak Caesar, 5.13-14'te yapıların Kelt yapılarıyla benzerliğini, Britannia adasının büyüklüğünü ve karşılaştığı kabilelerin bazı beşerî özelliklerini aktarır.

²⁷¹ Todd 1972, 9.

²⁷² Hrd. 4.49.

baltık kıyılarına -günümüz Danimarka civarlarına- ulaşmış ve burada yaşayan Teutonesden bahsetmiştir.²⁷³ Yaklaşık üç asır boyunca Roma ilgi ve etki alanına girmediği için herhangi bir Romalı tarafından da Germanler, ayrı bir çalışma alanı olmamıştır. Ancak Teutones ile Cimbri'nin büyük göç hareketiyle beraber bu durum değişmiştir.²⁷⁴ Poseidonus, bu etkileşimden sonra İÖ 1. yüzyılın ilk yarısında Germanleri, Keltler ve İskitlerden ayrı bir olgu olarak kabul eden ilk antik yazar olmuştur.²⁷⁵ Takip eden yıllarda da Germanlerin yaşayışları hakkında bilgiler, onlarla karşılaşan Caesar'ın De Bello Gallico adlı eserinde geçmiştir. Burada Caesar, Germanleri direkt olarak anlatmaktan çok Keltlerle olan farklılıklarını ön plana çıkarmış ve az da olsa German coğrafi ve beşeri hayatı ile ilgili bilgiler vermiştir.²⁷⁶ Fakat Caesar Gallia'ya geldiği zamanda elinde etnik kökenleri, kurumları ve beşeri hayatları gibi çeşitli konularda yukarıda bahsettiğimizden daha fazla bilgi bulunmamıştır.

3.1.4. Roma ile İlişkiler

Roma Cumhuriyeti'nin Keltlerle siyasi ilişkileri genellikle şiddet içeren karşılaşmalar olmuştur. Aynı durum Germanlerle de geçerli olup genel olarak İtalya yarımadasının kuzeyinde kalan ve İtalyan olmayan tüm kavimlerle silahlı mücadeleler, Roma tarihinde önemli bir yer tutmuştur. İÖ 600 civarında Insubres kabilesi önderliğinde İtalya Yarımadası kuzeyindeki Po Ovası ve güneyine Kelt göçleri başlamıştır. Sonraki iki yüzyıl boyunca Cenomani, Libui, Saluvi, Boii ve Lingones gibi kabileler de Po Ovasına göç etmişlerdir.²⁷⁷ Bölgeye öncekileri takip edip göç eden ve son yerleşen de Senones kabilesi olmuştur. Fakat Senones kabilesi, yerleştiği Kuzeydoğu İtalya topraklarından (Ravenna-Ariminum [bugün Rimini] bölgesi, İtalya) daha verimli olarak gördüğü yarımada'nın güneyindeki bölgelere ilerlemek istemiştir.²⁷⁸ Amacı kesin olmamakla birlikte, savaşçı Brennus liderliğindeki Senones

²⁷³ Todd 1972, 3.

²⁷⁴ Todd 1972, 3.

²⁷⁵ Todd 1972, 4.

²⁷⁶ Caes. *BGall.* 4.1-3.

²⁷⁷ Cornell 1995, 314.

²⁷⁸ Liv. 5.34-35. Polyb. 2.17. Burada göç hareketinin amacının daha verimli topraklar bulmak olarak tanımlanmasına karşın, hareketinin sonucunun yalnızca Roma'nın yağmasıyla

kabilesi grubu Apennine Dağlarını aşır batı'ya doğru ilerlemiştir. Grup daha sonra da güneye, Etruria'ya ilerlemiştir. Bunun sonucunda Romalıların Keltlerle ilk karşılaşmaları İÖ 18 Temmuz 390'da²⁷⁹ Allia'da (Roma'dan geçen Tiber Nehri'ne katkı sağlayan Roma şehrinin 16 km kuzeyinde bir çay ve civarı) olmuştur. Roma Cumhuriyeti ve Keltler arasındaki bu ilk karşılaşmadan Romalılar sonuçları ağır bir yenilgi alarak ayrılmışlardır. Yenilgi sonucunda Roma'nın bir kısmı yağmalanmıştır ve Roma ağır bir haraç vererek istilacılardan kurtulmuştur.²⁸⁰ Yenilgi, somut olarak haraç ve şehrin bir bölümünün yıkımı ile sonuçlanmış olsa da Roma Cumhuriyeti bundan kısa süre sonra yaralarını sarmayı başarmış ve İtalya Yarımadası ile Akdeniz'deki yayılmasına devam etmiştir. Romalıları asıl darbeyi, Keltlerin yarattıkları dehşet ile miras bıraktıkları -Caesar'ın seferlerinde dahi ona bir müddet zorluk çıkaran- korku vurmuştur. Takip eden yüzyıllarda bu korku, Romalıların Keltlerle ve genel olarak Kuzey İtalya'da yerleşik bulunan bütün "barbar" kavimlerle olan mücadelelerinde Roma halkının ve askerlerinin moraline olumsuz yönde etki etmiştir. Romalıların ve askerlerinin bu korku önyargısı zaferle sonuçlanan Caesar'ın Gallia Seferinin sonuna kadar devam etmiştir.

İÖ 4'üncü yüzyılın geri kalanında kesin olmamakla birlikte Gallialıların Roma topraklarında küçük çaplı yağma seferleri olsa kayda değer bir mücadele yaşanmamıştır.²⁸¹ Romalıların Gallialılarla ikinci büyük karşılaşması İÖ 3'üncü yüzyılın hemen başında İÖ 295'te Sentinum'da gerçekleşmiştir. Roma'nın İtalya'da yayılmasına direnç gösteren Samnit, Umbria ve Etrüsk ile Kelt kabileleri arasında bu yayılmaya karşı askeri bir müttefiklik kurulmuştur.²⁸² Koalisyon ile Romalıların mücadelesi, Roma'nın galibiyeti ile sonuçlanmıştır.

sonuçlanması ve Senones kabilesinin bu yağmadan sonra bölgeye yerleşmeyip elde ettikleri ganimetle geri dönmesi çelişkili gözükmemektedir. Yalnızca Brennus liderliğinde sefere çıkan savaşçı grubun anlatımlarda öne çıkarılması ve halkından göç için takip edenlerin akıbetinin herhangi bir kayıta geçmemesi yağma seferi ihtimalini güçlendirmektedir. Sage 2011, 26. Kelt göçleri ile ilgili ilave bilgi için bkz. Kaya 2016.

²⁷⁹ Cornell (CAH 7.2) 1989, 302. (Varro Takvimine göre diğer yıllar olarak İÖ 387 ve İÖ 386 yılları da ön plana çıkmaktadır.)

²⁸⁰ Liv. 5.38. App. Celt. 1.1.- 2.-3.

²⁸¹ App. Celt. 1.2-10.

²⁸² Liv. 21.11-15.

İÖ 284'te, yüzyıl önce Roma'yı yağmalayan Senones kabilesi bir kez daha Apennine dağlarını aşp Etruria'ya gelmiş ve önemli bir Etruria şehri olan Arretium'u kuşatmıştır. Roma kuşatmayı kaldırmak için bir kuvvet göndermişse de bu kuvvet mağlup olmuştur. Yenilgiden sonra Romalılar *Ager Gallicus* (Gallialıların Arazisi) olarak adlandırılan Senones kabilesi bölgesine bir saldırıda bulunarak, savaşı Senones bölgesine taşımış ve bölgeyi işgal etmişlerdir.²⁸³ Burayı bir sınır bölgesi olarak tanımlamış ve korunması için İÖ 283'te *Sena Gallica* adlı koloniyi kurmuşlardır.²⁸⁴ Aynı yıl Apennine Dağlarının Kuzeyinde yaşayan Boi kabilesinin de bir seferi olmuştur. Bu kuvvetle Romalılar Vladimon Gölü civarında karşılaşmışlar ve Boi kuvvetini mağlup etmişlerdir.²⁸⁵ İÖ 268'de ikinci koloni Ariminum'a kurulmuş ve *Ager Gallicus*, güzey kuzey yönünde emniyete alınarak Roma kontrolüne girmiştir.

Romalıların *Ager Gallicus*'ta koloni kurmaları ve bölgenin İÖ 232'de Gaius Flaminius isimli bir *tribunus plebis*in önerisi ve halk meclisinde yapılan oylamayla, yerleşime açılmasıyla birlikte Romalılar bölgeye iskan edilmiştir. Bu da doğal olarak Keltler tarafından tehdit olarak görülmüştür. Bölgenin iskan edilmesine ilave olarak Po Ovası'nın kuzeyinin de tehdit edilmeye başlanacağı Keltler tarafından öngörülmüştür ve bunun üzerine bu harekete karşı koymaya karar vermişlerdir. İÖ 225'te Gallialıların Po Ovası'nda yaşayan dört kabilesinin birleşik unsurları ile Romalılar Telamon'da karşılaşmışlardır. Kelt kuvvetlerinin ağır bir yenilgi almasıyla bölgedeki hakimiyet Romalılara geçmiştir. Romalılar ertesi yıl savaşa katılan Kelt kabilelerinden Boi ve İnsubres kabilelerinin topraklarına akınlar düzenlenmiştir. Bölge pasifize edilerek mücadele boyunca Roma Cumhuriyetine dost olan Cenomani kabilesi hakimiyetindeki topraklarda İÖ 218'de Placentia (bugün Piacenzia) ve Cremona adlı iki koloni kurulmuştur.²⁸⁶

²⁸³ Polyb. 2.19. App. Celt. 11.

²⁸⁴ Koloni (Latince *Colonia*), Romalıların savaş sonucu işgal ettikleri bölgeye ilk etapta işgal edilen yerin çevresini savunma amaçlı kurulan yerleşim birimleridir. Esas olarak Romalılardan seçilen koloni sakinlerine ilave olarak koloninin kurulduğu yer yıkılmamış bir şehir/kasaba ise orijinal sakinleri, yeni kurulan bir yerleşim birimi ise savaşta verdikleri katkıdan dolayı müttefik kuvvetlerin ailelerine de yer verilmiştir. Koloni sakinlerine Latin Yurttaşlık (*İus Latin*) hakları verilmiştir.

²⁸⁵ Polyb. 2.20

²⁸⁶ Polyb. 3.40.

Allia'daki ilk karşılaşmadan itibaren Keltler, tek kabile olarak, birden fazla sayıdaki Kelt kabilesinin birleşik bir güç oluşturmasıyla, İtalya'daki Roma yayılmasını durdurmak için Roma karşısı diğer İtalyan veya İtalyan olmayan kavim ve devletler ile kaolisyon kurmak yoluyla Roma ile savaşımlardır.²⁸⁷ İkinci Kartaca Savaş'ında İtalya'yı istila eden Hannibal'in ordusunda da gönüllü veya zorunlu olarak birçok Kelt, bu savaşın son muharebesi olan İÖ 202'deki Zama muharebesi dahil Roma Cumhuriyeti ile savaş meydanında karşılaşmışlardır.²⁸⁸

Keltlerle ilişkilerde İÖ 2'nci yüzyıl, Boi kabilesinin İÖ 201'de bir küçük bir Roma askeri birimine saldırması ve devamında Boi-İnsuores kabilesi kuvvetlerinin birlikte, önceki yıllarda kurulan Placentia kolonisini İÖ 200 veya İÖ 199'da ele geçirmesiyle başlamıştır.²⁸⁹ İÖ 196'da mücadele, Roma'nın kesin olmayan zaferiyle son bulmuştur.²⁹⁰ Fakat Roma lehine en büyük kazanım, İnsuores kabilesinin başkenti olan Mediolanum'un (bugün Milan, İtalya) ele geçirilmesi ve koloni statüsü verilmesiyle olmuştur.²⁹¹ Po ovasına tutunmak için direnen son Kelt kabilesi olan Boi, mücadeleye devam etmiş fakat İÖ 191'de yenilerek önce sınırlarının yarısını kaybetmiş ardından ise İÖ 183'te mağlup olarak dağlık olan Alpler bölgesine sürülmüşlerdir.²⁹²

Po Ovasının kuzeyinde Alplere kadar olan bölgede Kelt tehdidini savuşturan Roma Cumhuriyeti'nin Kelt veya Kelt kökenli yeni komşuları, Po Ovasının doğu-kuzeydoğusunda Veneti kabilesi, batısında ise Ligur kabilesi olmuştur. İkinci Kartaca Savaşı ile İtalya-İspanya arasındaki kara yolunun önemi artmıştır. Bu yolun doğu kısmında Keltlerle fazla sayıda evlilik yapmış olan Ligur kabilesi ve İÖ 600 yıllarında kurulmuş olan Yunan kolonisi Massalia kenti bulunmuştur. Alplerden doğup Akdeniz'e akan Rhone nehrinin doğusunda, Massalia ve Liguria arasında Gallia-Liguria kültürlerinin karışımı olan Salluvii, onların kuzeyinde Kelt kabileleri olan

²⁸⁷ Flor. 1.19.2-5. Flor. 1.12.1-7. Goldsworthy 2000, 32.

²⁸⁸ Goldsworthy 2000, 302.

²⁸⁹ Liv. 31.2.5-11. Liv. 31.11.3

²⁹⁰ Liv. 33.37.9-12.

²⁹¹ Sage 2011, 30.

²⁹² Liv. 36.1.8. Liv. 39.54.1-13.

Vocontii ve Allebroges kabileleri yer almıştır. Rhone nehrinin batısında ise Massalia ile Pireneler arasında kalan bölgede Kelt Volcae Tectosages kabilesi bulunmuştur.

İtalya-İspanya kara yolu ağının yanı sıra Roma'nın hem askeri müttefiki hem ticari bakımdan ortağı olan Massalia'nın varlığı Gallia Transalpina olarak adlandırılacak bölgenin öneminin her dönem üst düzeyde olmasını sağlamıştır. Massalia'nın deniz gücünde zayıflaması sebebiyle Liguria Denizi, Ligurialı korsanların ticareti aksattığı güvensiz bir rota olmaya başlamıştır. Massalia'nın karada zayıflaması ise Liguria kabilesine bağlı küçük grupların yanı sıra Salluvii kabilesinin saldırılarına ve batıdaki Volcae kabilesinin etki alanlarını Rhone nehri ve doğusuna kadar genişletmesine sebep olmuştur.

Massalia'nın zayıflaması ve hakimiyetini kaybetmesi ve çeşitli zamanlarda Roma'dan yardım istemesi, Romalıların bu bölgeye müdahale etmesini sağlamış ve Keltlerle Alp dağları ötesinde de mücadele etmeye başlamasına yol açmıştır. İlk müdahale İÖ 189 yılında olmuş fakat başarısız olunmuştur.²⁹³ İÖ 181 yılında Romalılar tarafından korsanlara karşı bir müdahalede bulunulmaya çalışılmıştır.²⁹⁴ İÖ 154 yılında ise daha büyük bir kuvvet ile müdahale edilmiş ve Massalia'nın önceki yıllarda hakimiyetini kaybettiği bir takım bölgeler tekrar egemenlik altına alınmıştır.²⁹⁵ İÖ 125'te Salluvii kabilesi, Massalia'nın egemenliğine yönelik baskılarını artırmış ve sonucunda Roma'nın tekrardan bölgeye tekrar müdahale etmesi gerekliliğini doğurmuştur. Salluvii kabilesine katılan Vocontii kabilesinin birleşik kuvvetleriyle yapılan ve yeri bilinmeyen savaş sonucunda Kelt kabileleri yenilmiştir.²⁹⁶ Roma'nın bu savaş sonucunda en büyük kazanımı, bölgeyi kontrol altında tutmak için İÖ 123 yılında muhtemelen Salluvii kabilesi ile savaşın da yapıldığı Aquae Sextiae'da bir garnizon veya koloninin kurulması olmuştur.²⁹⁷

Salluvii kabilesi, Roma Cumhuriyetine direkt olarak sorun çıkartmamışsa da savaşın sonrasında belli bir grubunun Allebrogres kabilesine sığınması ve kaçış

²⁹³ Liv. 37.57.1-2.

²⁹⁴ Liv. 40.26.

²⁹⁵ Polyb. 33.11.

²⁹⁶ Broughton 1951, 510. Plut. *G.Gracc.* 15. Plutarkhos, M. Fulvius Flaccus'un Galyalıları karşı bir zafer kazandığını yazmıştır.

²⁹⁷ Sage 2011, 37.

yolunda Aedui kabilesine saldırması, Romalıları tekrardan Transalpina Gallia'ya müdahale etmeye zorlamıştır.²⁹⁸ Romalıların Allebroges kabilesinden kaçakları istemeleri, onları Allebroges kabilesinin bağlı olduğu daha büyük ve güçlü bir kabile olan Arverni kabilesi karşı karşıya getirmiştir. İÖ 121'de yeri kesin olarak bilinmeyen Vindalium'da birleşik Arverni ve Allebroges kabilesi kuvvetleriyle savaşan Romalılar galip gelmiştir.²⁹⁹ Fakat bu galibiyet savaşı son erdirmemiştir. Toparlanan Gallialılar aynı yıl Arverni kralı Bituitus liderliğindeki Arverni-Allebroges kuvvetine ek olarak Arverniye bağlı Ruteni kabilesinin de eklenmesiyle oluşan bir kuvvetle, tekrardan Romalıların karşısına çıkmıştır. Rhone ve Isere nehrilerinin kesiştiği bir bölgede karşılaşan iki kuvvetin mücadelesinden Romalılar zaferle ayrılmıştır.³⁰⁰ Böylece Gallia Transalpina doğusundaki Salluvii, Voconti ve Allebroges kabilelerinin tehdidi, Roma egemenliği kabul ettirilerek ortadan kaldırılmıştır.

Volcae kabilesinin hakim olduğu Massalia ve Rhone Nehri batısı bölgedeki kabilelerinin direnişlerinin etkisiz hale getirilme çalışmalarıyla beraber İtalya-İspanya arası askeri ve ticari ulaşımı hızlandıracak bir yol yapımı çalışması başlatılmıştır. Adını İÖ 121'deki ilk savaşı kazanan İÖ 122 yılı consulü Gnaeus Domitius Ahenobarbus'tan alan *Via Domitia* (Domitius Yolu) İtalya'dan başlayıp Pireneleri aşarak İspanya'ya ulaşmıştır. Bu yol üzerinde İÖ 118 yılında kurulan Narbo Martius (bugün Narbonne) kolonisi de tıpkı önceki kolonilerde olduğu gibi Romalıların bölgeyi terketmeyecekleri, ilave olarak hakimiyetlerini geliştireceklerinin işareti olmuştur.³⁰¹ Fakat bu geliştirme Caesar'ın Gallia seferine kadar sınırları genişletme ve Roma hakimiyetini daha geniş topraklara yayma amacı taşımayacak bir biçimde gerçekleşmiştir. Genel olarak Roma, sonraki yetmiş yılda bölgedeki müttefiklerine yapılan müdahalelerle dolaylı yoldan,

²⁹⁸ İÖ 120'lerden birkaç yıl önce Romalıların -tıpkı Hannibal'in tehdit ettiği Saguntumlularla olduğu gibi- Aedui kabilesi ile Truva'dan gelen bir kan bağından ötürü dost ve müttefiklik bağı kurdukları bilinmektedir. Tarihsel veya mitolojik kökeni ne olursa olsun Volcae, Salluvii, Arverni, Allebroges gibi dostça olmayan kabilelerin arasında bir müttefik bulundurmak hem müdahale sebebi yaratmak hem de müdahale edildiğinde Caesar'ın Gallia seferinde gördüğümüz gibi bölgedeki askeri operasyonlarda kabilenin imkanları kullanılmak suretiyle büyük bir avantaj ve destek sağlamıştır. Sage 2011, 38.

²⁹⁹ Flor. 1.37.1-6. Caes. *BGall.* 1.45. App. *Celt.* 1.2. App. *Celt.* 12.

³⁰⁰ Holmes 1911, 3. Savaşın yaşandığı yer konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

³⁰¹ Sage 2011, 39.

Kelt kabilelerinin bazılarının isyanlarıyla veya Kelt ve Germen kabilelerinin göç hareketlerinin neden olduğu istila tehditleriyle de direkt olarak bölgede çatışmalara girmiştir. Fakat Romalılar, sınırlarını genişletme ihtiyacı hissetmemiş mevcut İspanya yolunu ve Po ovasının güvenliğini sağlamaya yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Günümüz Danimarka'sının Jutland bölgesinden çıkan iki Germen kabilesi olan Cimbri ve Teutones kabileleri, İÖ 120 yılında büyük bir göç hareketine başlamıştır. İlk hedefleri Roma egemenliğindeki bölgeler olmamasına karşın, yaptıkları mücadeleler sonucunda yenilmişler ve Roma sınırına yönelmişlerdir.³⁰² Bu durum bu iki kabilenin Romalılarla karşılaşmasına sebep olmuştur. Bu iki kabileden Cimbri, İÖ 113 yılında Roma'nın dost ve müttefiki olan Noreia Krallığına saldırmıştır. Devamında da Roma, topraklarına girmeleri endişesiyle önleyici bir saldırıya geçmiş fakat mağlup olmuştur.³⁰³ Romalılar İÖ 109 yılında Cenevre Gölü civarında yapılan muharebede Cimbri kabilesine tekrar yenilmişlerdir.³⁰⁴ İÖ 107 yılında biri Nitiobroges kabilesi bölgesinde, diğeri Aginnum (bugün Agen) kasabası yakınında yapılan muharebelerde Divico liderliğindeki Tigurini kabilesi de Roma ordularını imha etmiştir.³⁰⁵

Yenilgiler sonucunda imha olan yalnızca Roma'nın orduları olmamıştır. Germen göçüne kadar siyasi olarak hem kendi içinde hem de Roma karşısında istikrarını bir ölçüde koruyan Gallia kabileleri de endişe ve arayış içerisine düşmüşlerdir. Roma'nın aldığı yenilgelere bağlı olarak bölgedeki prestijinin ve askeri kapasitesinin düşmesi ile beraber Roma hakimiyetine direnen veya ancak anlaşma yoluyla direnme ruhları bastırılan Volcae Tectosages gibi kabileler, Roma hakimiyetine ilave darbeler vurmaya çalışmışlardır. Narbo Martius ve İÖ 120'leri takip eden yıllarda Narbo Martius'u Aquitania'ya bağlayan yolun emniyet altına almak

³⁰² Flor. 1.38.2.

³⁰³ Strabon 5.1.8. Daha verimli topraklarına ulaşma amacıyla yapılan bu göçte Romalıları mağlup ettikten sonra Cimbrilerin açılan yoldan güneye Po ovasına girmemeleri ve batıya yönelerek Ren Nehri civarına gelmeleri ve burada İÖ 110 yılına kadar kaldıktan sonra Gallia'ya geçmeleri merak konusudur. Cimbriler bu bölgede Tigurinilerle buluşmuş ve birleşmişlerdir. Sage 2011, 43.

³⁰⁴ Flor. 1.38.4.

³⁰⁵ Flor. 1.38.4. App. *Celt.* 1.3. Caes. *BGall.* 1.12.7. Aginnum muharebesinde aralarında Caesar'ın kayınbabasının büyük dedesi olacak olan Lucius Calpurnius Piso da bulunmuş ve hayatını kaybetmiştir.

amacıyla kurulan Tolosa (bugün Toulouse) garnizonu Volcae Tectosages kabilesinin saldırılarına maruz kalmış ve Tolosa garnizonu tutsak edilmiştir.³⁰⁶

Roma içinde bulunduğu tehlikeli durumdan kurtulmak için önceki girişimlerinden daha büyük bir girişimle bölgedeki istikrarı tekrar tesis etmek için harekete geçmiştir. Quintus Servilius Caepio, İÖ 106 yılında Volcae Tectosages kabilesinin isyanını bastırmaya Rhone Nehri'nin batısına gönderilmiş ve başarılı olmuştur.³⁰⁷ İÖ 105 yılında *consul* Gnaeus Mallius, Rhone Nehrin'nin doğusunda Arausio (bugün Orange) bölgesinde Caepio'nun başarısıyla tahrik olan ve İtalya Yarımadasına inme planları devam eden Cimbri kabilesini karşılamak üzere ordugâh kurarak beklemeye başlamıştır. Mallius, *legatusunun* Cimbri kabilesiyle yaşanan bir çatışmada ölmesi ve kuvvetinden bir kısmını kaybetmesi neticesinde Rhone Nehri batısında görevini tamamlayan Caepio'nun desteğe gelmesini talep etmiştir. Caepio desteğe gelmiş fakat kuvvetlerini birleştirerek Mallius'un emri altına girmek istememiştir.³⁰⁸ Bu yüzden de Mallius'un bulunduğu Rhone Nehri doğusuna ilk başta geçmemiştir. Mallius'un muhtemel zaferden en büyük payı almasını istemeyen Caepio, Rhone'u geçtikten sonra Cimbri kabilesini Mallius'tan önce karşılamak üzere Rhone Nehri ve Mallius'un ordugâhı arasında bir bölgede ordugâh kurmuştur. İki komutanın hırsından dolayı birleşmeyen iki Roma kuvveti Cimbri kabilesi için daha kolay bir hedef olmuş ve İÖ 6 Ekim 105'te Arausio yakınlarında ayrı ayrı imha edilmişlerdir.³⁰⁹

Noriea krallığındaki galibiyetten sonra olduğu gibi İtalya yolu açık olmasına rağmen Germen kabileleri başarıdan faydalanarak doğuyu takip edip oradan İtalya Yarımadasına geçmemişlerdir. Teutones, Ambrones ve Tigurini kabileleri, Belgae kabilesi bölgesine kuzeye, Cimbri kabilesi ise İspanya'ya geçmiştir. Geçen iki yılın ardından İÖ 103 yılı sonlarında göç halindeki Germen kabileleri kuzey ve batı bölgelerdeki yağmalarını tamamladıktan sonra göçlerinin nihai amacı olan güneye

³⁰⁶ Dio 27.

³⁰⁷ Dio 27. Strabon 4.1.13. Broughton 1951, 553.

³⁰⁸ Mallius normal şartlar altında o yılın *consulü* olduğu için emir komuta zincirinde Caepio'nun üstü konumunda bulunmaktadır. Fakat Caepio da komutasının bağımsız olduğunu iddia ederek Mallius'un emri altına girmeyeceğini savunmuştur. Sage 2011, 45.

³⁰⁹ Flor. 1.38.4. Plut. *Mar.* 19.2. Broughton 1951, 555. Dio 27.

yerleşmek için Rouen civarı bir bölgede harekete geçme kararını vermişlerdir.³¹⁰ Plana göre Cimbri ve Tigurini kabileleri, dağlık Alp yollarını izleyerek, Teutones ve Ambrones kabileleri de Alplerin denize bakan daha alçak yollarından geçerek İtalya'ya ulaşacaktır. Yaptıkları planlardan haberdar olan Romalılar, Germen kabilelerini karşılamak üzere Gaius Marius komutasındaki bir kuvvetle Rhone Nehri'nin doğusunda, Quintus Lutatius Catulus komutasındaki bir grupla da Cremona'da beklemeye başlamıştır. İÖ 102 yılında Gaius Marius, Teutones ve Ambrones kabilesilerini, Torse Nehri yakınlarında fakat kesin yeri ve tarihi (eylül ayı önerilmektedir) bilinmeyen bir savaşta mağlubiyete uğratmıştır.³¹¹ Su kenarında küçük bir çatışmayla başlayıp devamında büyük bir muharebeye dönen savaş Romalıların son on yılda aldıkları ilk büyük çaplı zafer olmuştur.³¹² Fakat Catulus, Cimbri kabilesini karşılamada Marius kadar başarılı olamamış ve Alp dağlarının İtalya girişinde düşmanı durduramamıştır.³¹³ Böylece Cimbri kabilesine Po Ovası yolu açılmış ve onlar da Po Ovasını yağmalamaya başlamışlardır.³¹⁴ İÖ 101'de Catulus'un mağlup olan fakat imha olmamış birlikleriyle Marius'un kuvvetleri birleştirilmiş ve komutasına daha önceki emir komuta zinciri hatasını tekrar etmeyecek şekilde Marius getirilmiştir.³¹⁵ İki ordu Po Ovası batısında Vercellae'da (bugün Vercelli) İÖ 30 Temmuz 101'de savaşmıştır. Sonucunda ise Romalılar galip gelerek büyük bir göç hareketini durdurmuş ve dolayısıyla Roma'nın gücüne darbe vurabilecek bu büyük tehlikeden zaferle ayrılmıştır.³¹⁶ Roma galibiyetinin haberiyle Alp geçitlerinde yoluna devam Tigurini kabilesi, güneye inmekten vazgeçmiş ve kuzeye geri dönmüştür.³¹⁷ Yaklaşık 300 yıl sonraki Germen göçüne kadar Roma Cumhuriyeti, sınırlarını Germen göçmen istilalarına kapatmıştır ve Caesar'ın seferine kadar Gallia Cisalpina ve Gallia Transalpina'da küçük kabilelerin isyanları hariç büyük bir başkaldırı veya savaş

³¹⁰ Flor. 1.38.2.

³¹¹ Flor. 1.38.7.

³¹² Flor. 1.38.8.

³¹³ Plut. *Mar.* 15.4.

³¹⁴ Flor. 1.38.11.

³¹⁵ Plut. *Mar.* 24.2.

³¹⁶ Flor. 1.38.14-18. Plut. *Mar.* 24-27.

³¹⁷ Flor. 1.38.18.

olmamıştır. Sertorius isimli Sulla karşıtı generalin isyan hareketini İspanya’da sürdürmesi ve dağlık kuzey batı İspanya bölgesindeki Keltiberlerin isyanı kara yolunun açık tutulması açısından Gallia Transalpina’nın öneminin üst düzeyde kalmasını sağlamıştır. İlave olarak herhangi bir Germen veya Kelt göç hareketinin Roma sınırlarına ulaşmadan engellenmesinin öneminin de farkına varılmıştır.

3.2. Caesar’ın Seferi Arifesinde Gallia: Siyasi Durum

Elimizde olan bilgiler neticesinde Caesar’ın Gallia seferine başladığı vakitte Gallia (Libera Gallia/Gallia Comata)³¹⁸, Britannia ve Germania’nın siyasi yapısı Romalıları ilgilendiren çerçevede Harita-1’deki şeklinde olmuştur. Caesar Gallia’yı, aktardığımız şekilde üç bölüme ayırmıştır.³¹⁹ Gallialıları Aquataniden Garonne Nehri’nin, Belgaedan ise Matrona ve Sequana Nehirlerinin ayırdığını belirtmiştir. Kuzey ve Batıda okyanus, güneyde Garonne Nehri ve Roma egemenliğindeki Gallia Transalpina (Provincia/Ulterior Provincia/Narbonensis Gallia- Harita-1’de Narbonensis olarak belirtilen bölge), doğuda Rhone Nehri’nin doğduğu yerden Helvetii hakimiyetindeki bölgelerin dışından Ren Nehri’ni takip ederek Belgae sınırına kadar olan alanı Gallia’nın sınırı olarak tespit etmiştir. Caesar, karşılaştığı kabilelerin isimlerini tek bir bölümde açıklamamış kitabının ilgili yerinde karşılaştıkça söz etmiştir.

İÖ 101 yılındaki mağlubiyet Germenler için her ne kadar büyük bir darbe olmuşsa da Germenlerin, Gallia bölgesine geçip yerleşme arzuları tamamen dinmemiştir. Bu bağlamda buldukları ilk fırsatta kendilerini Ren Nehri batısına geçirebilecek fırsatları değerlendirmeye çalışmışlardır. Bunlardan Roma ve dolayısıyla Caesar’ı da etkileyen en büyük göç Ariovistus liderliğindeki Germen göçü ve Gallia doğusunun işgali olmuştur.³²⁰ İÖ 71 yılı civarlarında uzun süredir devam eden Aedui ve Arverni kabileleri arasındaki gerginlik ve güç mücadelesi, savaş halini almıştır. Savaş, Arverni kabilesine bağlı olan Sequani kabilesinin Saone Nehri civarındaki bir sınır anlaşmazlığı yüzünden çıkmıştır.³²¹ Aedui kabilesi, mücadeleyi

³¹⁸ D’odge ve Eastman 1917, xxi.

³¹⁹ Buradan itibaren Kelt yerine Caesar’ın kullandığı Gallia ve Gallialı terimi kullanılacaktır.

³²⁰ Caes. *BGall.* 1.31-54.

³²¹ Mommsen 1984 Vol.5, 34.

üstün götürmesine rağmen, mücadele uzadıkça Aeduiye bağlı kabilelerin dağılmaya başlamasıyla güç dengesi aleyhine değişmeye başlamıştır. Savaş halinin başlamasıyla Sequani kabilesi, Ren Nehri doğusundan German Suevi kabilesinin kralı Ariovistus'u yardım için savaşa katılmaya davet etmiştir. Ariovistus da yaklaşık 15.000 kişilik bir kuvvetle daveti kabul edip Ren Nehri'ni geçmiştir.³²² Aedui kabilesinin üstünlüğü kaybetmesi ve Ariovistus'un başarılı olduğu bir dizi çatışma sonucunda savaşın kaderi İÖ 61/60 yıllarında Magetobriga'da çizilmiştir. Gallia kuvvetleri yenilerek muharebe meydanından ayrılmışlardır.³²³ Ariovistus, mağluplardan rehine ve haraç istemiştir. Ayrıca daha fazla German kabilesini yeni ve verimli topraklara yerleşmeye davet etmiş ve önce Sequani kabilesi topraklarının üçte birini sonra ise üçte ikisini ilhak etmiştir.³²⁴ Bir German gücünün varlığı geçmiş tecrübelerle yeteri kadar tedirgin edici iken German gücüne eklenen göç dalgası, Roma'yı ve bölgeye komşu Gallia kavimlerini daha da endişelendirmiştir.

Caesar'ın Gallia'ya gelişi öncesinin yakın tarihli bir diğer sorunu ise Allebroges kabilesinin isyanı olmuştur. İsyanın nedeni Romalı yöneticilerin bölgedeki Allebroges kabilesi hakimiyetindeki bölgeyi yönetmekte gösterdikleri açgözlü tavırla ortaya çıkan borç sorunu olmuştur.³²⁵ İÖ 66 ve 65 yıllarında Gaius Calpurnius Piso bölgede küçük çaplı bir isyanı bastırmıştır.³²⁶ İÖ 64 ve 63 yıllarına durum hassasiyetini korumuştur. Allebroges kabilesi borç yüklerindeki bir azaltmaya gidilebileceğini umarak Catalina komplocularının Roma'da darbeye eş zamanlı olarak Gallia'da bir isyan çıkarma niyetinde olduklarını, Roma yetkililerine bildirerek komplocuların planlarının ortaya çıkmasını sağlamışlardır.³²⁷ Fakat bekledikleri iyileştirme

³²² Caes. *BGall.* 1.31.

³²³ Savaşın yılı hakkında iki görüş bulunmaktadır. Holmes 1911, 554. Sage 2011, 60. Savaşın yılında olduğu gibi burada Gallia kuvvetleri denilmesinin sebebi Ariovistus'un yalnızca Aedui ve ona bağlı kabilelerle değil, Ariovistus'u Gallia'ya davet eden Sequanilerle de çatışmış olma ihtimalidir. Mommsen savaşın yalnızca Aedui ve Ariovistus arasında gerçekleştiğini savunurken, Thierry Sequanilerin yönetiminden hoşnut olmamaya başladıkları German Kralına sırt çevirip Aedui tarafından savaştıklarını savunmaktadır. Holmes 1911, 554. Caes. *BGall.* 1.31.

³²⁴ Caes. *BGall.* 1.31.

³²⁵ Sall. *Cat.* 49.2.

³²⁶ Dio 36.37.2.

³²⁷ Sall. *Cat.* 52.36. Flor. 2.12.9.

gerçekleşmeyince Valentia (bugün Valence)'da isyan etmişlerdir. İki tarafın da başarılar kazandığı mücadele, İÖ 61 yılında bugünkü yeri bilinmeyen Solonium kasabasında sonuçlanmıştır.³²⁸ İsyanın küçük çaplı katılımcıları hariç önemli bir kuvveti bu muharebede imha edilmiştir.³²⁹

Caesar'ın Gallia'ya gelişi öncesi yakın tarihli bir diğer sorun da günümüz İsviçre bölgesinde yaşayan Helvetii kabilesinin, artan Germen baskısı ve nüfusa rağmen yaşam alanlarının kısıtlı olması ile diğer Gallia kavimleri gibi etraflarında kolayca yağmalayabilecekleri komşularının olmaması gibi nedenler sonucunda Orgetoriks isimli bir soylu önderliğinde Gallia'nın batısına göç etme hazırlıklarına başlamaları olmuştur.³³⁰ Bu olası göçün Roma hakimiyetindeki veya Roma'ya dost ve müttefik (*Amici et Socii*) Gallia kabilelerinin bölgelerinden geçmesi ve yerleştiği yerlerde yaratacakları etki düşünüldüğünde son olaylarla kırılgan hale gelen Gallia'nın daha da kırılgan hale gelmesine sebep olacağı anlaşılmıştır. Helvetii kabilesi, ayrıca yaşadığı bölgeye sürekli yağma seferleri yapan Germen gruplarla mücadele etmiştir.³³¹ Bu yönüyle bir anlamda Roma için bir tampon görevi görmüştür. Göçlerinin dışında boşaltıkları bölgeye yerleşecek bir Germen kabilesi, Romayı direkt olarak Germen tehlikesiyle karşı karşıya bırakmış olacaktır. Orgetoriks'in, Sequani kabilesinden Casticus ve Aedui kabilesinden Dumnoriks'i ikna ederek tüm Gallia'nın hakimi olma düşüncesi de göçün gizli ajandası olmuştur. Yaşam alanı kısıtının yanı sıra Orgetoriks'in bu gizli planı göç için itici bir güç olmuştur. Komplonun Helvetii kabilesindeki diğer soylular tarafından öğrenilmesi ve krallığa karşı çıkmaları neticesinde Orgetoriks şüpheli bir biçimde tutsak tutulduğu yerde intihar etmiştir.³³² Fakat Helvetii kabilesi, daha iyi bir yaşam için batıya göç etmekten vazgeçmemiştir. Kabileden kimsenin geri dönmeyi düşünmemesi için 12 kasaba ve 400 köy ile diğer

³²⁸ Dio 37.47-48.

³²⁹ Dio 39.65.1-2.

³³⁰ Flor. 1.45.2. Dio 38.31.2

³³¹ Caes. *BGall.* 1.1. Caes. *BGall.* 1.28.

³³² Caes. *BGall.* 1.2-6.

bütün yapılar ateşe verilmiş, taşınabilecek kadar erzak alınmış gerisi de yakılmıştır.³³³ Raurici, Tulingi, Latobrigi ve Boii kabilelerinin de göçe katılması teşvik edilmiştir.³³⁴

3.3. Caesar'ın İlk Yılı: Helvetii Göçü ve Ariovistus

İÖ 59 yılı *consulü* Gaius Julius Caesar görevini tamamladıktan sonra proconsullüğü için ilk başta, halk tribunu (Tribunus Plebis) P.Vatius'un halk meclisinden geçirdiği yasa (*Lex Vatinia*) ile İlyricum ve Gallia Cisalpina Eyaletine atanmış ardından kendinden önceki atanmış promagistrat Q. Metellus Celer'in İÖ 59 yılı Nisan ayında şüpheli ölümü sonrasında boşalan Gallia Transalpina Eyaleti de Pompeius Magnus'un senato'ya teklifi ve kabul edilmesi ile Caesar'ın eyaletine eklenmiştir.³³⁵ Göreve başladığında emrine İlyricum sınırında Aquileia'daki 3 lejyon (Legio VII., Legio VIII., Legio IX.) ve Transalpina Gallia bölgesinde muhtemelen Narbo'da konuşlu bulunan 1 lejyon (Legio X.) verilmiştir.³³⁶

Caesar, promagistratlığının ilk zamanlarını *Pomerium*'un (Kutsal Alan Sınırları) dışında, Roma'daki türbülanslı politik olayları izleyerek geçirmiştir.³³⁷ Onu harekete geçiren şey Mart (28 Mart) sonlarında Helvetii kabilesi göçünün beklemediği kadar erken bir vakitte başlaması olmuştur.³³⁸ Vakit kaybetmeyen Caesar, 8 günde yaklaşık 800 km.'lik yolu kat ederek hızla Geneva'ya (bugün Cenevre bölgesi) varmıştır. Daha farklı rotaların da bulunduğu tartışma konusu olsa Caesar'ın

³³³ Caes. *BGall.* 1.5.

³³⁴ Caes. *BGall.* 1.5.

³³⁵ Suet. *Jul.* 22. Plut. *Caes.* 14. Cic. *Att.* 8.3.3. Broughton 1952, 187-188. Billows 2009, 122-123. *Lex Vatinia* için bkz. Cic. *Vat.* 36. Broughton 1952, 190. Plut. *Pomp.* 48.3. Plut. *Crass.* 14.3. App. *B Civ.* 2.13. Dio 38.8.5.

³³⁶ Caesar'ın emrinde olan lejyonların konuşlu oldukları yerler dikkate alındığında, kendisinin de eğilim ve niyetini herhangi bir yerde belirtmemiş olmasından dolayı İlyricum'a bir müdahale düşüncesinde olduğu izlenimi söz konusudur. Tuna boyunda genişlemekte olan bir krallığın varlığı ve yakın zamanda Roma'nın Balkanlardaki dost ve müttefiklerini tehdit etmeye başlayabileceği riski bu izlenimi desteklemektedir. Daha önce herhangi bir Romalının burada harekate girişmemesi de elde edilecek şan ve ganimetin boyutunun yüksek olması demek olduğundan, Caesar'ın bu niyetinde bir gerçeklik payı olabilir. Orgetoriks'in şüpheli ölümünün yarattığı boşluğun da Helvetileri göçten vazgeçirdiğini düşündürmüş olması ihtimal dahilindedir. Bu sebepten dolayı belki de beklemediği bir anda Roma'nın dışındaki politik süreci takip etmeyi bırakıp Transalpina Gallia'ya geçmiştir.

³³⁷ Liv. 1.44.

³³⁸ "Is dies erat a. d. v. Kal. Apr. L. Pisone A. Gabinio consulibus". Caes. *BGall.* 1.6. Sage 2011, 73. Goldsworthy 2006, 205. Holmes 1911, 46'da düzeltilmiş takvime göre 24 Mart tarihi önerilmektedir. Goldsworthy 2006, 207.

aktarımına göre göç kafilesinin izleyeceği iki yol bulunmaktadır. (Harita-2) Bunlardan biri Jura Dağları ve Rhone Nehri arasındaki geçittir. Caesar'ın ismini vermediği bu geçit, günümüzde Pas De L'Ecluse olarak bilinmektedir.³³⁹ Bu geçidin fiziki koşullarının çetinliğinin kafileyi zorlayacağını belirtmiştir. Batıya göç için en uygun ikinci rota ise güneydedir. Önce Allebroges kabilesinin toprakları ardından da Roma topraklarından geçen bu rotanın, Helvetii kabilesini hedeflerine ulaştıracak olduğu aktarılmıştır. Allebroges kabilesini de yanlarına çekebilirlerse veya en azından göçlerine müsaade etmelerine izin verirlerse, göçün daha kolay bir şekilde yapılacağı düşüncesinde oldukları aktarılmıştır.³⁴⁰ Durumun ciddiyetini Geneva'ya varana kadar tam manasıyla kavrayamayan Caesar, vardiktan sonra eyaletten (*Provincia*) yeni askere alımın yapılmasını ve Geneva'daki köprünün yıkılmasını emretmiştir.³⁴¹ Bu gelişmeler üzerine Helvetii kabilesi bir elçi heyeti göndermiş ve Caesar'dan göçlerine izin vermesini talep etmişlerdir. Caesar Helvetii heyetine düşünmek için vakte ihtiyacı olduğunu ve tekrardan 13 Nisan'da gelmelerini söyleyerek elçi heyetini geri göndermiştir.³⁴² Caesar burada karşısındaki kuvvetin büyüklüğünü gördüğünden ve kendi kuvvetinin yetersizliğinden dolayı zaman kazanmak amacıyla diplomasiyi kullanmıştır. Direk bir reddetmeyle kendisini hazırlıksız bir durumda çatışmaya sokmaktansa hiç niyeti olmadığı halde ılıman bir şekilde elçi heyetiyle görüşüp en azından kuvvetleri toparlanana kadar bulundukları bölgede tutmaya çalışmış ve başarılı olmuştur.³⁴³

Heyetin bir sonraki geliş tarihine kadar Caesar'ın istediği kuvvetler gelmiş ve bu kuvvetler, Rhone nehri kıyılarına yaklaşık 28 kmlik bir tahkimat hattı inşa etmiştir.³⁴⁴ (Harita-3) Kararlaştırılan günde Helvetii kabilesi elçi heyeti Caesar'ın kararını öğrenmeye gelmiştir. Caesar, geçişlerine müsaade etmeyeceğini, zorla

³³⁹ Holmes 1911, 47.

³⁴⁰ Caes. *BGall.* 1.6.

³⁴¹ Caes. *BGall.* 1.7. Flor. 1.45.3. Dio 38.31.3.

³⁴² Caes. *BGall.* 1.7.

³⁴³ Caes. *BGall.* 1.7. Burada Caesar İÖ 107 yılında Helvetilerin de destek verdiği Germen göçünde öldüren Lucius Cassius'u hatırlatarak ve düşman niyetli bir kabileye Roma topraklarından geçiş izni verdiği takdirde karşılaşılabilecek kötülük ve taşkınlıkları göz önünde bulundurduğunu belirterek geçişe izin vermeyeceğini belirtmiştir.

³⁴⁴ Caes. *BGall.* 1.8.

geçmeye çalışan olursa da karşılık verileceğini bildirmiştir. Helvetii kabilesi karşılık verileceğine yönelik tehdide rağmen, çoğu gece olmak üzere nehir boyunca akıntının sığ olan yerlerinden bir geçit aramış fakat başarılı olamamıştır.³⁴⁵ Bunun üzerine kolay rotayı katetme ümitleri kaybolan Helvetii kabilesi ikinci yol olan ve Pas de L'Ecluse adıyla bilinen geçitten geçerek Sequani kabilesi topraklarına inmeye karar vermiştir. Normal şartlar altında bu kadar büyük bir hareketin kendi topraklarından geçmesini Sequani kabilesi, kendi hayat ve mallarına yaratacakları tehlikeden dolayı istememişlerdir. Fakat Dumnoriks, ileride kurduğu krallık hayallerinde yerleri olan Helvetii kabilesinin, Sequani kabilesi topraklarından geçişini para ve rehine takası ile teminat altına alarak anlaşmaya varılmasını sağlamıştır.³⁴⁶

Caesar, mevcut 3 lejyona ek olarak giderlerini kendisinin karşıladığı 2 lejyon daha oluşturmuş ve Taurisia (bugün Torino) şehrinde toplamıştır. Topladığı kuvvetleri, vakit kaybına yol açmamak için Rhone Nehrinin güneyinde uzanan Alp Dağları yüksekliklerindeki geçitlerden, bölgede Roma'ya dost olmayan Ceutrones, Graioceli ve Caturiges kabileleri arasından geçirerek önce Allebroges, ardından da Seguslavi kabilesi topraklarının sınırına 7 günde ulaşmıştır.³⁴⁷ (Harita-4) Bu geçen zaman aralığında Helvetii de Sequani bölgesinden geçip Aedui bölgesine ulaşmıştır. Yapılan bir anlaşma da olsa Helvetiler, Sequani ve Aedui kabilelerinin mallarını yağmalamaya ve canlarına kastetmeye başlamıştır. Bunun üzerine Helvetii kabilesi zulmüne maruz kalan kabileler Caesar'a bir heyet gönderip yardım etmesi çağrısında bulunmuştur.³⁴⁸ Helvetii göçü Rhone Nehri güneyine geçme teşebbüsü ile Roma hakimiyetine bir meydan okumayken, göç kafilesinin batıya yönelerek Roma hakimiyeti dışındaki topraklardan amaçlarına ulaşmaya çalışması, Caesar'ın müdahale etme yetkisini aşmış bulunmaktadır. Fakat bu heyetin meseleye müdahil olması çağrısı ona istediği fisatı vermiştir.

Helvetii kabilesi batıya olan yolculuklarında Arar (bugün Saone Nehri) nehrine ulaşmıştır. Caesar, Helvetii kabilesinin nehri geçmeye başladıkları haberini alınca

³⁴⁵ Caes. *BGall.* 1.8.

³⁴⁶ Caes. *BGall.* 1.9.

³⁴⁷ Caes. *BGall.* 1.10.

³⁴⁸ Caes. *BGall.* 1.11.

zayıf oldukları anda, üçüncü gece nöbetinde baskın yapmıştır.³⁴⁹ (Harita-5) Bu çatışmanın ardından Caesar, takibe devam etmiş ve Helvetii kabilesinin yirmi gündür geçmeye çalıştığı nehri yaptırdığı köprüyle bir günde geçmiştir. Bunun üzerine de Helvetii kabilesi, liderleri olan Divico başkanlığında Caesar ile görüşmek için bir heyet göndermiştir.³⁵⁰ Fakat görüşmede Caesar'ın istediği anlaşmaya varılmamıştır.³⁵¹

Görüşmenin ardından sıcak takip yaklaşık on beş gün kadar sürmüştür.³⁵² Caesar'ı takipte zorlamaya başlayan durum lejyonerlerinin yiyecek dağıtım gününün yaklaşması olmuştur.³⁵³ Caesar ana ikmal hattı olan Arar Nehri'nden uzaklaşmıştır. Bu sebeple de dost ve müttefiği olan Aedui kabilesinden, yiyecek ikmalini temin etmelerini istemiş fakat bir terslik olduğunu sezmiştir.³⁵⁴ Aedui kabilesin *Vergobret* denen komutanları Liscus ve *Druid* denen din adamları Diviciacus dahil diğer komutanlarını yanına çağırması ve sitem etmiştir. Liscus da ikmalin gecikmesindeki en büyük problemi, Diviciacus'un kardeşi Dumnoriks çıkardığını bildirmiştir.³⁵⁵

Ariovistus'un istilası ve Allebroges kabilesinin İÖ 61'deki isyanından sonra Helvetii ile de sınır çatışmaları başlayınca, o dönemde *vergobret* denen ve seçimle elde edilen en üst kamu görevi unvanına sahip bulunan Diviciacus, yardım istemek için Roma'ya gelmiştir.³⁵⁶ Bu diplomatik girişim her ne kadar sonuçsuz kalsa da Caesar

³⁴⁹ Polyb. 6.35.6-36.9. Dio 38.32.4. Yurdakul 2013, 479. Romalılar güneşin batışından doğuşuna kadar olan süreyi *vigiliae* olarak adlandırılan dört nöbet periyoduna ayırmışlardır. Buna göre: İlk nöbet (*Prima Vigiliae*) 18.00-21.00; 2. nöbet (*Secunda Vigiliae*) 21.00-00.00; 3. nöbet (*Tertia Vigiliae*) 00.00-03.00; 4. nöbet (*Quarta Vigiliae*) 03.00-06.00 saatlerine karşılık gelmekteydi. Develi 2009, 184. Caes. *BGall.* 1.12. İÖ 107 yılı consulü Cassius ve Cassius'un *legatus*larından olan ve aynı zamanda Caesar'ın kayınbabasının büyük dedesi, Lucius Piso'nun da intikamı alınmıştır. Caes. *BGall.* 1.12. Caesar İÖ 59 yılında Calpurnia Pisonis ile evlenmişti. Billows 2009, 119.

³⁵⁰ Caes. *BGall.* 1.13. Divico, İÖ 107 yılında Aginnum'da Cassius ve Piso'nun öldürüldüğü muharebede Tigurinilerin komutanıydı.

³⁵¹ Caes. *BGall.* 1.14.

³⁵² Caes. *BGall.* 1.15.

³⁵³ Roma ordusunda yiyecek ikmal 17 günde bir yapılmaktadır. (Morrow, Hassell ve Starace 2020, 25) Caesar'ın 15 günü özellikle belirtmesinin sebebi dağıtım tarihinin yaklaştığını belirtmek içindir. Ordunun arkasından gelen erzak konvoyunda ordunun ihtiyacı olan yiyecek gibi ikmal malzemeleri bulunsun da bunların da yeni erzak temin edilmediği sürece tükenme ihtimali vardır.

³⁵⁴ Caes. *BGall.* 1.16.

³⁵⁵ Caes. *BGall.* 1.17-18.

³⁵⁶ Goldsworthy 2006, 204.

bölgede bulunduğu an itibariyle Roma yanlısı etkili biri olan *druoid* Diviciacus'u müttefik olarak saymış ve taleplerine olumsuz olmayan geri dönüşler yapmıştır. Kardeşi Dumnoriks ise abisi Diviciacus'un *vergobret* seçilmiş olmasından dolayı kendisinin *vergobret* seçilemeyeceğini bildiğinden güce ulaşmanın yolunu kendi kurgularıyla (Gallia'da olacak bir karışıklığın kendi amacına hizmet eden bir araç olarak gördüğü için) kral olmakta bulunduğu için Helvetii göçüne sıcak bakmıştır. Abisi Diviciacus'un karşıtı, Roma aleyhtarı tarafın savunucusu olmuş, direkt olarak da Romalılarla bir çatışmaya giremeyeceğinden dolayı yiyecek tedarikinde sorunlar çıkarmaya çalışmıştır.³⁵⁷ Caesar, Dumnoriks'i toplantıya çağırarak olanları anlatmış ve kendisini şüpheli hareketlerden uzak tutması konusunda uyarmıştır. Ardından Dumnoriks'i casuslara takip ettirmeye başlamıştır.³⁵⁸

Toplantının ertesi gün gözcüleri Caesar'a Helvetii kabilesinin günümüz Toulon yakınlarında olduğu tahmin edilen bir bölgede saldırmaya uygun bir tepede kamp kurduğu iletilmiştir. (Harita-6) Fakat baskın planı, keşif için görevlendirilen Publius Considius'un verdiği yanlış bilgiler üzerine iptal olmuştur.³⁵⁹ Kaçan fırsatın ardından Caesar yakın takibe devam etmiştir.³⁶⁰

Caesar, iptal olan baskın planından sonra yiyecek ikmal gününün gelmesinden dolayı Helvetii kabilesini takibi bırakmış ve bulundukları bölgeye yakın olan Aedui kabilesi şehri Bibracte'ye doğru yola koyulmuştur. Önceki başarısız girişim ve Roma kampından kaçan birkaç esirin, Romalıların takibi bıraktığını rapor etmesi Helvetii kabilesine cesaret vermiş ve geriye dönüp takip etmeye başlamıştır. Bunun üzerine Caesar, Arar Nehri yakınlarında bulunan Armecy'de uygun bir tepede birliklerini *triplex acies* düzenine sokmuştur.³⁶¹ Romalıların savaş düzenine geçtiğini gören

³⁵⁷ Caes. *BGall.* 1.18.

³⁵⁸ Caes. *BGall.* 1.20.

³⁵⁹ Caes. *BGall.* 1.21. Caesar burada Considius'un, Sulla ve Crassus'un ordularında da görev yapmış çok deneyimli bir asker olduğunu belirtmektedir. Baskının tam yeri kesin olmasa da günümüz Tours-Sur-Arroux civarında olduğu tahmin edilmektedir. Holmes 1911, 53.

³⁶⁰ Caes. *BGall.* 1.22.

³⁶¹ Caesar kendisi bir isim belirtmemiştir fakat 19. Yüzyılda Armecy'de yapılan kazılarda savaşa ait olduğu düşünülen tahkimatlar bulunmuştur. Rawlings 2017, 3. Holmes 1911, 54. Caesar, genellikle üçlü dizilimi (*acies triplex*) kullanırdı. Bu düzende savaş hattını oluşturan lejyonlar, her biri üç sıra halinde yan yana dizilirdi. Üçüncü hat diğer ikisi için bir ihtiyat olarak tasarlanmıştı. Romalıların yöntemi, düşmana karşı ilk saldırıyı birinci hatla yapmaktı.

Helvetii kabilesi de kabileyi durdurup savaş düzeni almış ve saldırıya geçmiştir.(Harita-7)

Caesar, düşmanın cesaretle mahkum konumda olmalarına karşın saldırıya geçtiklerini ve bu ilk saldırıyı ve onun etkisini Roma askerlerinin *pilum*larıyla karşılık vererek kırdığını aktarmıştır. İlk şoku atlatan Romalılar, Helvetii'nin kayıp vermesiyle ilerlemeye başlamıştır. Romalılar düşmanı karşıladıkları tepeden Helvetii kampına kadar, çatışarak ilerlemiştir. Helvetii kabilesi kfilesinde göç eden çok fazla sayıda insan bulunduğu ve kfileleri çok uzun bir mesafeye yayıldığı için, savaşa henüz bazı kabileler katılamamıştır. Bu kabilelerden Boii ve Tulingi, (normalde Helveti yürüyüş kolunun öncüleriydiler) savaşın olduğunu anlamış ve geriye dönerek savaşa katılmışlardır. Caesar, bunu farkederek *triplex aciesteki* üçüncü sırayı onları karşılamakla görevlendirmiştir.³⁶² Boii ve Tulingi kabilesi saldırısından tekrar cesaret alan Helvetii kabilesinin geri çekilmekte olan ana kısmı da taaruzunu yenilemiştir. Uzun süren bir çarpışma sonucunda Romalılar Helvetii kampını ele geçirmiş ve savaşı kazanmıştır.³⁶³

Muharebe çok çetin geçtiği için Caesar, başarıdan faydalanmak için takibe hemen girişememiş, ölülerin gömülmesi ve ordunun kendini toparlayabilmesi için üç günlük bir gecikme yaşamıştır. Bu fırsattan istifade ile yenilen Helvetii kabilesi, civardaki Lingones kabilesinin bulunduğu bölgelere kaçmaya başlamış fakat Caesar, Helvetii kabilesi yardım edilmemesi yönünde bölgeyi tehdit etmiştir.³⁶⁴ Umutları kalmayan Helvetii kabilesinden sağ kalanlar, Caesar'ın şartlarını kabul ederek göçe başladıkları bölgelere tekrar geri dönmek zorunda kalmışlardır. Caesar, göçe dahil olmuş 368 bin kişiden yalnızca 110 bin kişinin hayatta olduğunu tespit edildiğini

Bu saldırı yeterli olmazsa veya ilk hat tükenirse, ikinci hat saldırıyı üstlenirken, birinci hat boşluklar arasından geri çekilip dinleniyordu. Böylece iki hat, düşman kırılana kadar dönüşümlü olarak düşmana saldırırdı. Bu sırada üçüncü hat ihtiyatta bekletilirdi. Düşman bir kanat hareketi girişiminde bulunursa, bu hat onu karşılamak için sola veya sağa konuşlandırılırdı. Düşman böyle bir girişimde bulunmazsa veya onu karşılamak için diğer yardımcı birlikler mevcutsa, üçüncü hat savaşın kriz anı gelene kadar yedekte tutulurdu. Zafer kesinleşince de bu son hat dinç ve dinlenmiş bir şekilde hücumla katılırdı. Birinci ve ikinci hattın çatışmada olduğu zamanlarda bazen üçüncü hat tahkimatla uğraşırdı. Judson 1903, 55.

³⁶² Caes. *BGall.* 1.25.

³⁶³ Caes. *BGall.* 1.26. Flor. 1.45.3. App. *Celt.* 1.3.

³⁶⁴ Caes. *BGall.* 1.26.

aktarmıştır. Boii kabilesi, Aedui kabilesinin ricasıyla Caesar tarafından kendi topraklarına yerleştirilmiştir. Ayrıca erzakı kalmayan Helvetii kabilesine bir iyi niyet göstergesi olarak Allebroges kabilesinden erzak yardımı yapılmasını emretmiştir.³⁶⁵

Helvetii göçünün durdurulmasıyla beraber haberi alan diğer Gallia kabileleri Caesar'ı kutlamak ve başka bir sorunu çözmesini talep etmek için bir toplantı yapmak istemişlerdir. Caesar, teklifi kabul etmiştir. Ariovistus önderliğinde gelen Germanlerin yardım ettikten sonra işgale başladıklarını her gün yeni German kabilelerin Gallia'ya göç ettiklerini aktarmışlardır. Bölgede zorbalıklar yaparak aldıkları rehinelerle ilgili yaşanan olumsuz gelişmeleri iletmışler ve Caesar'dan da bu işgale son vermesi için talepte bulunmuşlardır.³⁶⁶

Caesar, Gallia'da halihazırda edindiği diplomatik üstünlüğü ve Galliaların koruyucusu ve dostu olma mertebesini bırakmak istememiş ve Germanlerin yaklaşık elli yıl önce yarattıkları tahribatı düşündüğünde benzer bir tehdidi, daha da büyümeden engellemek istemiştir. Ariovistus ile öncelikle diplomatik olarak müzakere etmeye çalışmış ve Ariovistus'a elçiler göndermiştir. Caesar, Ariovistus halihazırda Roma dostu ve müttefiki olduğu için bu yolu kullansa da görüşmeler sürekli olarak anlaşmazlıkla sonuçlanmıştır.³⁶⁷ Caesar, Aedui ve Treveri kabilelerinden gelen elçiler vasıtasıyla bir German kabilesi olan Suebi kabilesinin bir kısmının Ren Nehri'ni geçmeye hazırlığında olduğunu öğrenince bunlar Ariovistus'a katılmadan harekete geçmeye karar vermiştir.³⁶⁸

Ariovistus'un ikmal bakımından kıymetli olan Sequani kabilesinin tahkimatlı kenti Vesontio'ya (bugün Besançon) ilerlediğini öğrenen Caesar, şehri Ariovistus'tan önce ele geçirmek için ordusunu uzun ve hızlı yürüyüşlere zorlamıştır ve sonunda amacına ulaşmıştır.³⁶⁹ (Harita-8) Fakat Caesar Vesontio'da ikmalini tamamlayıp harekete geçmek için birkaç gün oyalanmıştır. Bu oyalanma esnasında lejyonerleri kasabadaki tüccar ve kasaba sakinlerinden, Germanler hakkında korkutucu hikayeler

³⁶⁵ Caes. *BGall.* 1.28. Dio 38.33.6. Liv. *Per.* 103.10.

³⁶⁶ Caes. *BGall.* 1.31.

³⁶⁷ Caes. *BGall.* 1.36. Flor. 1.45.11. Dio 38.34.3-5.

³⁶⁸ Caes. *BGall.* 1.37.

³⁶⁹ Dio 38.34.6.

duymaya başlamışlardır. En üst rütbeli subaylarla başlayan bu korku sırasıyla en alt rütbedeki askere sirayet etmiştir. Bunun topyekün bir isyana ve muharebeye isteksizliğe dönüşme sürecine girmekte olduğunu sezen Caesar, korkuyu defetmek ve cesaret vermek için lejyonerlere en yakın subaylar olan *Centurio*'larıyla -çünkü bu meseleyi daha büyük bir topluluk içinde konuşmak istememiştir- toplantı yapmıştır.³⁷⁰ Germen korkusunu, Germenleri geçmişte amcası Gaius Marius'un yendiğini belirterek aşmaya çalışmış, Romalıların dost ve müttefik herhangi bir ulusu kaderine terketmeyeceğini, bunun bir Romalıya yakışmayacağını anlatmıştır. Yiyecek tedarikiyle ilgili eleştirileri de bunun kendi işi olduğunu, bununla ilgili eleştiride bulunanların ya kendinden şüphe ettiklerini ya da komutanlığı lendisinden almak istediklerini belirterek hadlerini aştıklarını söylemiştir. Caesar, bütün bunları söyledikten sonra hiçbir lejyon gelmezse bile X. Lejyonla yola devam edeceğini çünkü onların sadakatinden şüphe etmediğini söyleyerek toplantıyı sonlandırmıştır.³⁷¹

Bir Romalı olarak komutanlarına yaptıkları büyük saygısızlıktan utanç duyan lejyonerler, bu kara lekeyi silmek için bir an önce savaşa girmeye ve çatışmaya can atmaya başlamışlardır. Bütün lejyonlar Caesar'a *Askeri Tribunus*'ları ve *Centurio*'ları vasıtasıyla savaşa hazır olduklarını bildirmişlerdir. Caesar da bütün askerlerin özrünü kabul etmiştir.³⁷²

Bu büyük sorunu çözdükten sonra Caesar, Ariovistus ile karşılaşmak için ilerlemeye devam etmiştir. Caesar'ın yakına geldiğini öğrenen Ariovistus, bir görüşme teklif etmiştir. Fakat Caesar'dan görüşmeye piyade getirmemesini yalnızca süvari birlikleri ile katılmasını istemiştir. Ariovistus'un uzlaşmaya varacağına dair umutlanan ve meseleyi savaşız çözümleyebilecekse bu yoldan ilerlemeye çalışan Caesar, bu teklifi kabul etmiştir. Ancak Caesar, bildiği için mi yoksa sezdiği için mi açıklamadığından süvari kuvvetlerini oluşturan Gallialıların eskortluğunda değil,

³⁷⁰ Dio 38.35. Flor. 1.45.12. App. *Celt.* 17.

³⁷¹ Caes. *BGall.* 1.40. Dio 38.36.1-38.46.4.

³⁷² Caes. *BGall.* 1.41. Dio 38.37.1-4.

güvendiği X. lejyon askerlerini süvari olarak kullanmaya karar vermiştir.³⁷³ Fakat bu görüşme de olumsuz bir şekilde neticelenmiştir.³⁷⁴

İki gün sonra Caesar'a Ariovistus'un tekrar görüşmek isediğini ileten elçiler gelmiştir. Caesar, bir tuzak şüphesinden veya gerçekten sonuç vermeyeceğini düşünmesinden dolayı görüşmeyi kabul etmemiştir. Fakat adeti olduğu üzere diplomatik yolun tıkanıdığı ana kadar bu yolu denemeye çalışmıştır. Bu sebepten dolayı da özellikle seçtiği iki elçiyi -Gaius Valerius Procillus ve Marcus Mettius- Ariovistus'a göndermiştir. Ariovistus iki elçiyi casuslukla suçlayarak alıkoymuş ve Caesar'a yaklaşık 10 km bir mesafede ordugâh kurmuştur.³⁷⁵

Ariovistus, Caesar'ın ordusunun ikmal hattını kesmek için Caesar'ın yakınında ordugâh kurmuştur. Ertesi gün de Vesontio ile arasındaki yolu engelleyecek şekilde ordugâhının yerini değiştirmiştir. İkmal hattını kaybeden Caesar, Ariovistus da kesin sonuçlu bir muharebeye girmediğinden önceliğini kesilen ikmal hattını yeniden tesis etmeye vermiştir. Bunun için Ariovistus'un ordugâh kurduğu bölgeden daha ileriye bir küçük ordugâh kurmaya karar vermiştir. Böylece ikmal hattını emniyete alarak düşmana daha yakın ikinci bir tahkimatının olmasını tasarlamıştır. Ariovistus neler olduğunu anlayınca engellemek için hafif piyade ve süvarisini gönderse de başarılı olamamıştır. Küçük ordugâh kurulduğunda Publius Crassus'u ordugâh komutanı olarak tayin edip, iki lejyonunu burada bırakarak ana ordugâhına geri dönmüştür. Ariovistus, küçük ordugâha saldırırsa da istediğini elde edemeyerek birliklerini geri çekmiştir.³⁷⁶

Caesar, sürekli taciz etmesine rağmen Germenlerin neden savaşa girmediğinin cevabını esir edilen Germenlerden almıştır. Germen adetlerine göre kehanet veren

³⁷³ Caes. *BGall.* 1.42. Equites (Tekil: Eques) hem süvariler hem de şövalyeler anlamına gelmektedir.

³⁷⁴ Caes. *BGall.* 1.46.

³⁷⁵ Caes. *BGall.* 1.48. App. *Celt.* 17.

³⁷⁶ Caes. *BGall.* 1.49. Savaşın kaçınması ve aldığı yenilgi ile Ariovistus'un birliklerinin moralinin düşmüş olma ihtimali vardır. Ariovistus bir anlamda manevrayla savaşı kazanmaya çalışmıştır. Fakat yaptığı her manevrada ordusunu içine soktuğu durum gibi daha kötü bir durumda olacağını hesaplayamamıştır. (Sage 2011, 87) Ayrıca daha disiplinli ve teşkilatlı Roma ordusuna karşı böyle bir harpte ordusunun yetenekli olmaması sonuç vermeyen bir kumar olarak düşünülebilir.

kadınlar, dolunaydan önce savaşa girdikleri takdirde sonucun zafer olmayacağını öngörmüşlerdir. Caesar bunu öğrendikten sonra ertesi gün (18 Eylül tarihi önerilmektedir), ana ve küçük ordugâhındaki bütün unsurları savaş dizilimine sokarak Germanlere saldırmıştır.³⁷⁷(Harita-9) Muharebe devam ederken Roma sağ kanadı bir miktar ilerleme sağlamış fakat Roma sol kanadı da ağır baskı altına girmiştir. Bu noktada savaşın kaderini süvari komutanı Publius Crassus tayin etmiştir. İhtiyat olarak bekleyen sırayı baskı gören Roma kanadına göndererek savaşın her iki kanatta da Roma lehine dönmesi sağlamıştır. Devam eden çatışma sonucunda Germanler yenilerek kaçmaya başlamış, Roma süvarileri kaçanları takibe başlamışlardır. Caesar, Ariovistus'u muharebe sonrası ele geçirememiş ve Gallia Seferi boyunca yakalayamamıştır. Mağlubiyetin haberini alan Suebi kaiblesi de Ren Nehrini geçmekten vazgeçmiştir.³⁷⁸

Bir sefer döneminde zaferle sonuçlanan iki büyük savaş sonrasında askerlerini Labienus komutasında Sequani topraklarındaki kış ordugâhlarına çeken Caesar, Gallia Cisalpina'ya dönmüştür. Gallia Cisalpina'daki karargahını hem vali olarak idari ve adli görevlerini yerine getirmek için hem de savaş arasında Roma'daki siyasi ortamı daha kolay yönetebilmek için kullanmıştır.³⁷⁹

Sefer döneminin sonu itibarıyla Caesar, Tuna ve Balkanlarda bir hazırlık içerisindeyken olaylar onu Gallia'ya çekmiştir. Kendi tasarısı olmayan, çözüme kavuşturması için davet edildiği iki meseleyi hem askeri hem de diplomatik olarak başarıyla çözmüştür.³⁸⁰ Roma'daki güçlü akranları -veya rakipleri- arasında kendini kanıtlamadığı askeri alanda bir üne sahip olmuştur. Hem Gallia'nın en çetin savaşçıları olarak anılan Helvetii'yi hem de çok korkulan Germanleri sayıca eşit olmadığı bir savaşta bozguna uğratmıştır.³⁸¹ Böylece ilk yılında Gallia'daki kabilelerin ve Dumnoriks gibi şahsiyetlerin yeni hayatlar ve siyasi kariyer fırsatları için ortaya çıkan fakat Roma için zararlı olabilecek inancı (*persuasio*) kendi ustalığı ve mahareti

³⁷⁷ Dio 38.49.1-6. Holmes 1911, 66.

³⁷⁸ Caes. *BGall.* 1.53. App. *Celt.* 1.3. Dio 38.50.5. Liv. *Per.* 104.2. Sage 2011, 90.

³⁷⁹ Plut. *Caes.* 20.

³⁸⁰ Sage 2011, 90.

³⁸¹ Billows 2009, 137.

(*calliditas*) yıkmış ve birliklerinin korkularını (*timor*) yenmelerini sağlayarak Germen tehlikesini savuşturmuştur.³⁸² İlave olarak Gallia Narbonensis'in kuzeyinde, Gallia Comata'da Diviciacus gibi liderlerle kurduğu diplomatik ilişkiler ile gelecek yıllar için kullanabileceği bir ileri üsse sahip olmuştur.³⁸³ Caesar, *proconsulluğ*ünün ilk yılında - şimdilik dört senesi daha vardır- istediğinin belki de bir adım ötesinde işler başarmıştır.

3.4. Belgae Kabileleri: Tarafların Güçleri ve Savaş Planları

Caesar, Gallia Cisalpina'da kışı geçiriyorken Gallia'dan Belgae'daki kabilelerinin bir hazırlık içinde olduğu haberini almıştır. Buna göre Roma'nın Gallia'daki varlığından, çeşitli kabileler ve kabilenin önde gelenleri farklı sebeplerle hoşnut olmamıştır. Roma ordularının normalde savaş bittikten sonra çekileceğini ve davet edilene kadar geri gelmeyeceklerini ummuşlardır. Fakat Romalıların Sequani kabilesi topraklarında kışlaması, Belgae'da kendilerine yönelik eninde sonunda bir müdahale olacağı korkusunu uyandırmıştır. Caesar, siyasi hırsları olan birtakım kabile önderlerinin de kendilerini Orgetoriks ve Dumnoriks gibi ön plana çıkarma ve bu karışıklıktan bir krallık çıkarma planlarının olduğunu da belirtmiştir.³⁸⁴

Gelen raporlar sonucunda Caesar, iki yeni lejyon daha oluşturmuş ve Vesontio'daki birliklerinin yanına gitmiştir. Burada Belgae sınırına yakın yerlerde yaşayan kabilelerden ve Senones kabilesinden, Belgae bölgesinde yaşanan gelişmelerle ilgili bilgi toplamalarını ve kendisine iletmelerini istemiştir. Gelen raporlarla da Belgae kabilelerinin savaş hazırlıklarının son aşamalarına geldiğini öğrenince harekete geçmiş ve Belgae sınırına varmıştır.³⁸⁵

Caesar'ın ulaştığı bölgedeki Belgae'nın Remi kabilesi, Caesar'a elçiler göndererek yardım etmek istediklerini iletmışlerdir. Remi kabilesinin bulunduğu bölge, güneyde Roma kontrolünde bulunan bölgeyle bir ikmal bağlantısı kurmakta ve stratejik açıdan hem doğuya hem de batıya bir kavşak konumunda bulunmaktadır.

³⁸² Murphy 1977, 234-235.

³⁸³ Holmes 1911, 69.

³⁸⁴ Caes. *BGall.* 2.1.

³⁸⁵ Caes. *BGall.* 2.2. Caesar'ın mali olarak kendi sorumluluğunda iki yeni lejyon oluşturabilmesi, önceki sefer döneminde elde ettiği maddi gelirin boyutunu açıklayabilir. Sage 2011, 91. Çünkü şimdi elinde parasını ve ücretlerini kendisinin ödediği 4 lejyon bulunmaktadır ki bu büyük bir mali yüküdür. Caesar'ın İÖ 57 yılı başlangıcında toplamda 8 lejyonu olmuştur.

Ayrıca Remi yardımlarına yiyecek ikmalı de dahil olmuştur ki bu da tıpkı Aedui kabilesinde olduğu gibi bir ileri üs kurma imkanı yaratmakta fırsat sunmuştur. Bu da Caesar'ın elini kuvvetlendirmiştir. Güncel durumla alakalı olarak Caesar, yaklaşan savaş için Bellovaci, Suessiones, Nervi, Atrebat, Ambiani, Morini, Menapi, Caleti, Vellocasses, Viromandui ve Aduatuci kabilelerine ek olarak Germen olarak anılan Condrusi, Eburones, Caerosi ve Paemoni kabilelerinden toplam 296 bin kişilik bir kuvvet toplandığı bilgisini almıştır.³⁸⁶ Bu büyük kuvvetin başına Suessiones kabilesinin kralı olan Galba getirilmiştir. Caesar, emrindeki Aedui kabilesi savaşçıları düşman ordusuna en çok katkıyı sağlayan Bellovaci kabilesinin düşman ordusundan ayrılmasını sağlamak amacıyla ailelerini ve evlerini bıraktıkları bölgelere yağma yapmakla görevlendirmiştir.

Caesar, bu planları yaptığı sırada birleşik Belgae kuvvetlerinin toplanıp yürüyüşe başladığı ve Remi kabilesi sınırındaki Axona Nehri (bugün Aisne)'ne ulaştığı bilgisini almıştır. Bunun üzerine Caesar, stratejik üstünlüğü ele geçirmek ve muharebe yapılacaksa bile kendi şartlarında bunu yapmak için harekete geçmiş ve Axona nehrine ulaşarak ikmal hattını tesis etmek için uygun bir yerde güney-kuzey istikametindeki geçişi emniyete alacak şekilde bir ordugâh inşa ettirmiştir. Nehrin kuzeyindeki uygun bir bölgeye de asıl ordugâhını inşa etmiş ve çevresini de güçlü bir şekilde tahkimatlandırarak emniyete almıştır. Caesar'ın bulunduğu bölgeye doğru ilerleyen Belgae birleşik ordusu yol üstünde bulunan Remi kabilesinin bir kasabası olan Bibrax'a saldırmıştır. İlk saldırıya karşı koyan Bibrax kasabası aynı saldırıya bir daha karşı koyamayacaklarını belirterek Caesar'dan yardım istemiştir. Caesar da Remi kabilesini yalnız bırakmadığını ve mücadelede beraber olduklarını göstermek için okçu ve sapancılarından oluşan yardımcı birliklerini göndererek cevap vermiştir. Destek Bibrax halkına direnmek için umut vermiş ve kasabayı ele geçiremeyeceğini anlayan Belgae kuvvetleri Caesar'a karşı ilerlemiştir.³⁸⁷

Caesar, düşmanın sayısı ve savaştaki üstün yetenekleri hakkında bilgisi olduğundan saldırıya karşı koymak üzere ilave hendekler kazdırıp bunların en uç

³⁸⁶ Caes. *BGall.* 2.4.

³⁸⁷ Caes. *BGall.* 2.7.

kısnlarına da mancınıklarını yerleştirdiği hisarlar inşa ettirmiştir. Düşman savaş hatlarını oluştururken, Caesar da kendi ordusununun en kıdemli altı lejyonunu savaş nizamına sokmuş, kalan iki lejyonunu da ihtiyat olarak ana kampta bırakmıştır. Roma ve Belgae kuvvetlerinin arasında olan Miette Çayı, iki ordunun birbirine daha fazla yaklaşmasını engellemiştir. İki ordu da nehir geçişinin ardından yapılacak yokuş yukarı bir taaruzun dezavantajını yaşamamak için ileri harekete geçmemiştir ve Caesar askerlerini ordugâha geri götürmüştür.³⁸⁸ Bunlar olduğu sırada Caesar, ikmal hatlarını koruyan köprüye bıraktığı muhafız birliğinin komutanı Quintis Titurius Sabinus'tan, Belgaeların bir kısmının Miette ve Axona nehirlerinin birleştiği yerdeki sığ kısımlardan, güneye geçmeye çalıştıkları haberini almıştır.³⁸⁹ Caesar, nehir geçişi yaptıkları sırada Belgae birliklerini yakaladığından, onlara ağır kayıplar verdirmiş ve umutlarını kaybettirerek geri çekilmelerini sağlamıştır. (Harita-10) Belgae birlikleri ikmalle ilgili başlayan sıkıntılardan dolayı savaşı her kabilenin kendi topraklarında kabul etmesine yönelik bir kararın alındığı bir toplantı yapmış ve geri çekilmiştir.³⁹⁰ Alınan kararın gecesinde Belgae ordusu büyük bir düzensizlik içinde ve gürültüyle ordugâh bozup dağılmıştır. Caesar gecenin karanlığı ile bunun bir tuzak olduğu düşüncesiyle harekete geçmemiştir fakat gün aydınlandığında gözcülerin de durumu teyit etmesiyle takip etmesi için birlikerini görevlendirmiştir.³⁹¹

3.4.1. Belgae Kuvvetlerinin Geri Çekilmesi ve Caesar'ın Takibi

Korku içinde kaçan düşmana bir darbe daha vurmak için Caesar ordusunu ertesi gün vakit kaybetmeden harekete geçirmiştir. Remi sınırına yakın bölgede bulunan Suessiones kabilesine ait Noviodunum kasabasını baskınla ele geçirmeye çalışmış fakat başaramamış ve kuşatmaya karar vermiştir. İnşa ettirdiği *ager, vinea* ve kuşatma kuleleri, daha önce böyle bir kuşatma yöntemi görmeyen Noviodunum halkını dehşete düşürmüş ve teslim olmaya ikna etmiştir.³⁹² Caesar, devamnında

³⁸⁸ Caes. *BGall.* 2.9. Dio 39.1.3.

³⁸⁹ Caes. *BGall.* 2.10. App. *Celt.* 1.4.

³⁹⁰ Caes. *BGall.* 2.10.

³⁹¹ Caes. *BGall.* 2.11.

³⁹² Caes. *BGall.* 2.12. *Ager*: Tahtadan veya tahta bulunmadığı zaman taştan yapılan, katlar halinde inşa edilerek düşman kentinin surlarını aşmaya çalışan bir kuşatma yapısı. Judson

Bellovaci kabilesinin birliklerinin toplanma yeri olan Bratuspantium'a ilerlemiştir. Buradaki kasaba sakinleri de Roma ordusunu kasabanın dışında gördüklerinde teslim olmuşlardır. Ardından Caesar, Ambiani kabilesi bölgesindeki Samarobriua (bugün Amiens) kasabasına ulaşmıştır. Onlar da Caesar'a koşulsuz teslim olmuşlardır. Ambiani kabilesinin ardından, komşuları Nervi kabilesine sıra gelmiştir.³⁹³ (Harita-11)

3.4.2. Nerviler ve Aduatuci Kuşatması

Nervi, Caesar'ın aldığı bilgiye göre Boduognatus önderliğinde Atrebates ve Viromandui kabilesi ile direnmeyi seçmiş ve takviye olarak Aduatuci kabilesinden savaşçıları beklemektedir. Kasabaların uğradığı akıbete kendi ailelerinin yaşamaması için de yaşlı ve kadınlarını orduların giremeyeceği bataklıkların içlerine göndermişlerdir.³⁹⁴ Düşmana yaklaşan Caesar, Neuf-Mesnil kasabası güneyindeki Sabis Nehrine doğru ordusuyla ilerlemeye başlamıştır. Caesar, burada teslim olan Belgae gözcülerinin ve Romalıları eşlik eden diğer Gallialıların, Roma ordusunun ilerleyiş düzenini dikkatle takip edip, incelediklerini ve bu bilgileri Nervi birliklerine aktardıklarını ifade etmiştir.³⁹⁵ Caesar, içinde bulunduğu durumda saldırı tehlikesi büyük olduğu için yürüyüş kolunun dizilimini değiştirmiştir.

Ordugâh kurulacak bölgeye ulaşırken Caesar süvarilerini ve hafif piyadelerini öncü olarak Sabis Nehri'nin Belgae kuvvetlerinin bulunduğu tarafına göndermiş ve gelen 6 lejyon ordugâh inşa etmeye başlamıştır. Nervi kabilesi, Romalıların yürüyüş kolu düzenindeki değişikliği farketmedikleri için burada yaptıkları plana sadık kalarak ordu yüklerini taşıyan yük katarını beklemişlerdir.³⁹⁶ Nervi kabilesi kuvvetleri, yük

1903, 92. *Vinea: Ager* gibi kuşatma veya tahkimat işlerini yapan askerlere korunak sağlaması için inşa edilen küçük hareket edebilir kulübe. Judson 1903, 98.

³⁹³ Caes. *BGall.* 2.15. Dio 39.2.2.

³⁹⁴ Caes. *BGall.* 2.16

³⁹⁵ Caes. *BGall.* 2.17. Hesaplamalara göre 520 yük hayvanı tek bir lejyonun yükünü taşımaktadır. Roth 1999, 115'te bu sayının 1400 katır olduğunu belirtmiştir. Bu yük katarı, ait olduğu lejyonu arkasından takip etmektedir. Bir sonraki lejyon da bir miktar mesafeden aynı düzende önündeki lejyonu takip etmektedir. Bu sebepten dolayı Nervi kabilesi bölgeye gelecek ilk lejyona saldırmaya karar vermiştir. Böylece hem bir lejyonu ani bir saldırıyla imha etmiş olacak hem de Roma yük katarını yağmalama fırsatı bulmuş olacaklardır. Arkadan takip eden lejyon da aradaki mesafeden dolayı yardıma gelmekte geç kalacağı için Nervi kabilesi, günün sonunda galip ayrılacaktır. Yürüyüş kolu ve yük katarı hakkında ilave bilgi için bkz. Judson 1903, 46-49 ve 62-70.

³⁹⁶ Caes. *BGall.* 2.19

katarını görmüş ve kararlaştırdıkları gibi savaş dizilimine geçip saldırıya başlamışlardır. Belgae kuvvetleri, Sabis Nehri'ni geçip aradaki düzlüğü çok hızlı bir şekilde katederek ordugâh inşasıyla meşgul olan lejyonerlere saldırmıştır. Roma ordusu bu ani ve beklenmedik derecede hızlı gelişen saldırıya, inşaat işleriyle uğraştıkları ve yakındaki bölgelere inşaat malzemesi temin etmek için giden gruplar olduğundan hazırlıksız yakalanmıştır. Fakat eğitilmiş ve tecrübeli askerler ile yetenekli ve inisiyatifli generalleri ile paniğe kapılmayan ordusu kendi lejyonu olmasa bile Sancak (*Signum*) gördüğü ilk safta savaş diziliminde yerini almış ve saldırıyı karşılamıştır. Caesar'ın aktarımına göre muharebe o kadar hızlı gelişmiştir ki lejyonerler kalkanlarının kılıflarını bile çıkarmaya vakit bulamamışlardır.³⁹⁷ (Harita-12)

Muharebe devam ederken Roma sol kanadı ve merkezi düşman saldırısını kırmış ve ilerlemeye başlamıştır. Fakat Roma sağ kanadındaki lejyonlar daha kalabalık olan Nervi kabilesi kuvvetlerine direnmekte zorlanmaya başlamıştır. Burdaki zor durumdan dolayı Romalıların müttefiki olan Treveri kabilesi süvari kuvvetleri, savaşın kaybedildiğini düşünüp yurtlarına kaçmaya karar vermiştir.³⁹⁸ Durumun kritikliğinin farkına varan Caesar, bölgeye ulaşarak arka saflardan bir askerin kalkanını almış ve birliğe cesaret vermek için ön saflara hareket etmiştir. Düşman baskısından kılıç kullanamayacak kadar sıkışan lejyonerlere, safları kılıç kullanabilecek alan yaratacak kadar açmaları emrini vermiştir.³⁹⁹ Bunalımlı durum devam ederken muharebenin haberini alan artçı iki lejyon, yürüyüş hızlarını artırarak muharebe alanına gelmeye başlamıştır. Gelen takviyelerle beraber savaşın bu kesimdeki seyri de Roma lehine gelişmeye başlamış ve günün sonunda galibiyet Romalıların olmuştur.⁴⁰⁰ Belgae kuvvetlerine takviyeye gelen Atuatuci kabilesi de mağlubiyetin haberini alınca geriye dönmüştür.⁴⁰¹ Nervi kabilesinin teslimini kabul eden Caesar merhamet göstererek

³⁹⁷ Caes. *BGall.* 2.21-22.

³⁹⁸ Caes. *BGall.* 2.24.

³⁹⁹ Flor. 1.45.4. Taylor 2014/2015'e göre lejyonerler *Gladius*'larını (kılıç) yukarıdan aşağı olacak şekilde bir kamçılama darbesi yaparak kullandıklarından, safların açılması kılıç kullanımını kolaylaştırmak için olmuştur.

⁴⁰⁰ Caes. *BGall.* 2.27. App. *Celt.* 1.4. Dio 39.3.2. Liv. *Per.* 104.5.

⁴⁰¹ Caes. *BGall.* 2.29.

içine düştükleri zor durumdan dolayı komşu kabilelere Nervi kabilesine herhangi kötü bir davranışta bulunulmamasını emretmiştir.⁴⁰² (Harita-13)

Mağlubiyet haberiyle beraber sıranın kendilerine geldiğini bilen Atuatuci kabilesi, bütün kasabalarını boşaltıp, çok korunaklı ve savunması kolay olan bir kasabaya (Caesar tarafından ismi verilmemiş olan bu kasabanın Belçika'nın Huy kentinin merkezinde olduğu tahmin edilmektedir) çekilmiştir. Caesar da kasabayı kuşatmıştır. Kuşatma hazırlıkları devam ederken Atuatuci kabilesi, kuşatma hazırlıklarını bozmaya yönelik huruç hareketleri yapmışlarsa da başarılı olamamışlardır. Kuşatma hazırlıkları son aşamasına geldiğinde Caesar'a teslim olma tekliflerini sunmuşlardır.(Harita-14) Caesar koçbaşı surlara değene kadar kasaba halkının silahlarını teslim etmesini istemiştir. Atuatuci kabilesi teklifi kabul etmiş ve silahlarını, inşa edilmiş olan *ager* ile kasaba suru arasındaki boşluğa atmaya başlamıştır.⁴⁰³ Kasaba, kapılarını Romalılara açmış fakat silahların bir kısmı Romalılara teslim edilmemiştir. Teslimin akşamında Romalıların dağınık ve düzensiz bir halde olacağını düşünerek Romalıları yenebileceklerini ve kurtulabileceklerini tasarlamışlardır. Atuatuci kabilesi, planladıkları gibi gece yarısı bir huruç hareketiyle Roma tahkimatlarına saldırmıştır. Fakat saldırı istedikleri gibi gelişmemiş ve kasabaya geri çekilmişlerdir. Bunun üzerine Caesar, ertesi gün kasabanın kapısını kırarak içeri girmiş ve direnmenin cezasını göstermek için hayatta kalan bütün kabile üyelerini köle olarak satmıştır.⁴⁰⁴

Kuzeydeki bu savaş bitince Caesar, Gallia'nın kuzey batısına Publius Crassus komutasında bir lejyon göndermiştir. Bölgede bulunan Veneti, Venelli, Osismi, Curiosalites, Esubi, Aulerci ve Redones kabileleri de teslim olduklarını bildirmişlerdir.

⁴⁰² Caes. *BGall.* 2.28. Caesar savaş sonunda Nervi'nin koşulsuz teslim olduklarını, savaşa katılan altı yüz önderden yalnızca üç tanesinin kurtulduğunu ve savaşa katılan 60 bin kişiden eli silah tutabilecek yalnızca 5 bin kişinin kaldığını belirtmiştir. Caesar eserinin 2. kitabında özellikle Sabis muharebesinin anlatımında Nervilerin üstün savaş yeteneklerini ve cesaretlerini çok sık anlatmıştır ve saygı duymuştur. Muhtemelen merhamet göstermesinin sebepleri arasında duyduğu saygı da yer almaktadır.

⁴⁰³ Caes. *BGall.* 2.32. O kadar çok silah atılmıştır ki biriken silahlar neredeyse inşa edilen *ager* ile sur arasındaki yüksekliğe ulaşmıştır

⁴⁰⁴ Caes. *BGall.* 2.33. Dio 39.4.4.

Caesar Ren Nehri ötesinden dahi başarılarından dolayı tebrik mesajları aldığını bildirmiştir.⁴⁰⁵

Gallia'ya barışın geldiğini düşünen Caesar, lejyonlarını savaşların yaşandığı bölgelere yakın yerlerdeki kışlık ordugâhlarına dağıtmıştır. Batıdan gelen Publius Crassus komutasında bir lejyon Andes kabilesi bölgesine, iki lejyon Carnutes kabilesi bölgesine ve dört lejyon da Belgae bölgesine konuşlandırılmıştır. Kalan bir lejyon ve süvari kuvvetleri Galba komutasında Alp dağlarına, günümüzde ismi St.Bernard geçidi olan ve İtalya yarımadasını Gallia'ya bağlayan yolu açmak ve bu yolu tutmak üzere görevlendirilmiştir fakat görev kuvveti başarılı olamamıştır.⁴⁰⁶ Caesar da tüm bu gelişmelerin ardından Gallia Cisalpina'nın yolunu tutmuştur.⁴⁰⁷

Caesar seneyi Belgae kabilelerinin yetenekli savaşçılarından (furor) yararlanarak onları yaşanan muharebede bozguna uğratmış ve takip eden bir dizi askeri başarı sonucunda Belgae topraklarına hakim olarak kapatmıştır.⁴⁰⁸ Roma'da kendisinin zafer haberleri üzerine on beş günlük şükran törenleri düzenlenmiştir. Ayrıca aktardığına göre Gallia'nın kuzey batısı da Romalılara savaşız teslim olmuştur. Aedui kabilesi ile ilişkilerini sağlamlaştırmış ve ayrıca onların otoritelerini kendi çıkarına olacak şekilde Gallia'da güçlendirmiştir. Remi kabilesiyle de diğer Belgae kabilelerine nazaran daha iyi ilişkiler geliştirerek Belgae bölgesinde yaşanabilecek herhangi bir olumsuz durumda ileri bir üs kazanmıştır. Caesar, Gallia ve Belgae'ı Roma egemenliği altına almış, Germanleri bölgeden kovmuş ve Alp Dağları yollarını bir derecede açmıştır. Bu sebeplerden dolayı da senenin başarıyla kapandığını düşünmüştür.⁴⁰⁹ Caesar'ın *proconsullüğün* bitmesine üç yıl kalmıştır.

3.5. Veneti ve Aquatani Kabileleri: Kara ve Deniz Savaşları

İÖ 56 yılı olayları Andesler bölgesinde kış geçirmekte olan Publius Crassus komutasındaki lejyonun erzak yetersizliğinden dolayı bölgedeki kabilelerden bunu

⁴⁰⁵ Caes. *BGall.* 2.35.

⁴⁰⁶ Caes. *BGall.* 3.6. Dio 39.5.3-4.

⁴⁰⁷ Caes. *BGall.* 3. Kitap, İÖ 56 yılı ve deniz kıyısı kabilelere karşı yapılan seferi konu almaktadır. Galba'nın operasyonu 3. kitapta yer alsa İÖ 57 yılında yapıldığı için burada anlatılacaktır.

⁴⁰⁸ Murphy 1977, 236.

⁴⁰⁹ Caes. *BGall.* 3.7.

temin etmek istemeleri ile başlamıştır. Veneti kabilesi isteği reddettiği gibi kendilerine gönderilen elçileri tutsak etmişlerdir⁴¹⁰

Caesar, Crassus'un bildirmesiyle yaşanan hadiselerden haberdar olmuştur. Caesar haberi aldığıında Ligur Nehrinde gemilerin yapılmasını ve Gallia Narbonensis'ten mürettebat, tayfa ve dümencilerin görevlendirilmesi emrini vermiştir.⁴¹¹ Gallialıların özgürlüğe kavuşmak için çaba harcamaya başlayacağı bilgisini almış ve Gallia'dan kovduğu Germenlerin, tekrardan bu sefer Romalılara karşı Gallialılara yardım etmeleri için davet edildiğini öğrenmiştir. Caesar büyük bir isyanın başlamak üzere olduğunu farkına varmıştır ve bunun üzerine ordusunu bölme kararı almıştır.⁴¹² (Harita-15) Labienus'u Treveri bölgesine konuşlandırmış ve Belgae halkına yükümlülüklerini hatırlatması ve Ren nehrini geçmeye çalışan bütün Germen unsurlara karşı koyması emrini vermiştir.⁴¹³ Publius Crassus, Aquitani bölgesine görevlendirilmiş ve Veneti kabilesine operasyon icra edilirken bölgeden takviye gönderilmesini engellemek ve herhangi bir isyan hareketi için bu bölgedeki kabilelerin kendi aralarında kurabileceği bir ittifakı engelleme görevini vermiştir. Quintus Titurius Sabinus'u da Venelli, Curiosolites ve Lexovi kabileleri bölgelerine göndererek, Veneti kabilesi ile olacak mücadeleye katılımlarını engelleme görevi vermiştir. Caesar da kalan ordusuyla Veneti kabilesinin bölgesine doğru yola çıkmıştır.⁴¹⁴

Veneti kabilesi, Caesar'ın donanma inşa edilmesi için emir verdiğini öğrendiğinde, çevre kabilelerden mücadele için mümkün olduğunca çok gemi

⁴¹⁰ Caes. *BGall.* 3.8. Dio. 39.40.1. Strabon'a göre gerginliğin çıkmasının altındaki sebeplerden biri de Caesar'ın Britannia'ya sefer yapmak niyetinde olduğunu öğrenmeleri olmuştur. Strabon 4.4.1. Caesar kendi eserinde herhangi bir plan belirtmese de Strabon, Venetinin Caesar'ın bu planını bildiklerini ima eder. Caesar, Britannia seferinden önce yalnızca (Caes. *BGall.* 2.4)'te Britannia'dan söz etmiştir. Veneti uzun senelerdir zenginliklerini adayla yaptıkları ticaret sayesinde sağlamışlardır ve adaya yapılacak herhangi bir müdahale gelirlerini düşürmüş olacaktır. Ayrıca Romalıların egemenliği altına girmektense özgürce yaşamak için mücadele etmeye karar vermişlerdir.

⁴¹¹ Yeni gemiler inşa edildiği gibi çeşitli bölgelerden gemiler de müttefiklerden temin edilmiştir ve Decimus Brutus'a bunları da emri altına toplayıp Ligur nehri bölgesine getirmesi emredilmiştir. Caes. *BGall.* 3.11.

⁴¹² Caes. *BGall.* 3.10.

⁴¹³ Caes. *BGall.* 2.24. Treverilerin Neuf-Mesnil'deki kaçışları muhtemelen sadakatleri hakkında soru işaretleri uyandırmıştır.

⁴¹⁴ Caes. *BGall.* 3.11.

toplamaya çalışmıştır. Veneti kabilesi kara savaşında Roma ordusunu yenemeyeceklerini düşündükleri için bir yıpratma savaşı uygulamaya karar vermiştir. Şehirlerinin konumu denize uzanan burunların en ucundaki korunaklı bölgelerde olduğundan kuşatılması Romalıları zorlayacaktır. Kuşatılsalar bile denize açılan limanları ve müttefiklerinden topladıkları büyük filo sayesinde kayıp vermeden mücadeleye başka bir yerde devam etmek üzere geri çekileceklerdir. Romalıların da bölgedeki gelgite karşı tecrübesiz olmalarını ve bölgenin denizini kendileri kadar iyi bilmemelerini kendi açılarından avantaj olarak görmüşlerdir.⁴¹⁵

Caesar, Veneti'nin kendisine karşı kullandığı taktiklerin işe yaradığını belirterek uzun sürede çok az ilerleme kaydedebildiğini ve kesin sonuçlu bir deniz muharebesine ihtiyacı olduğunu anlamıştır.⁴¹⁶ İki yüz yirmi parçadan oluşan donanması Ligur Nehri'nin denizle birleştiği bölgede gecikmeli de olsa toplandığında, Veneti de Roma donanması karşısında yerini almıştır.⁴¹⁷

Romalıların gemileri ile Venetinin gemileri arasındaki farklılıklar bu deniz muharebesinde sorunlar olmasına neden olmuştur. Romalıların gemileri *quinqueremis* [*(quīnque* (beş) + *rēmus* (kürekçi)] olarak adlandırılan beş sıralı kürekçilerin olduğu bir gemiydi. Bu geminin özelliği seyir esnasında yelken ile rüzgar gücüyle hareket etmesi ve muharebe anında da kürekçilerin gücüyle hareket etmesiydi. Bu özelliğine göre bu gemilerin iki türlü saldırı şekli vardı. Duruma göre ya burunlarındaki pirinç veya bronzdan düşman gemilerini delmek için imal edilmiş koçbaşıyla tosluyorlardı veya saldırılan geminin yanına gelip bordalayararak gemiyi ele geçirmeye çalışıyorlardı. Akdeniz'e uygun olarak yapıldıkları için de daha kısa boyda ve omurgası kıvrımlı şekilde inşa ediliyorlardı.⁴¹⁸ Veneti'nin gemileri ise çetin Atlantik okyanusu dalgalarından daha az etkilenmek için yüksek ve gelgitlerde de kullanılması için düz omurgalı inşa ediliyor ve yalnızca yelkenle hareketini sağlıyordu.⁴¹⁹ Bu durumda

⁴¹⁵ Caes. *BGall.* 3.9.

⁴¹⁶ Caes. *BGall.* 3.14. Dio 39.40.4.

⁴¹⁷ Caes. *BGall.* 3.12. Caesar'ın ifadesine göre deniz muharebesi yapılmadan önce bir süre Roma donanması fırtınadan dolayı Ligur Nehri ağzında beklemek zorunda kalmıştır.

⁴¹⁸ Goldsworthy 2006, 266. Billows 2009, 14. Sage 2011, 114. Antik dönem gemileri için bkz. Rouge 1981.

⁴¹⁹ Caes. *BGall.* 3.13.

Romalıları endişelendiren şey yüksek gemilere kendi gemilerinin kısılgından dolayı bordalayamayacakları veya bunu yaparken mahkumda kaldıkları için çok fazla zaiyat verecekleri ve Veneti kabilesi gemileri meşeden yapıldıkları için toslamanın istedikleri etkiyi yapamayacak olması olmuştur.⁴²⁰ Fakat Romalılar mühendislikleri ile bu sorunun üstesinden gelmişlerdir. Yapılan bir teçhizat yardımıyla yalnızca yelkenle çekilen düşman gemilerinin, yelkenlerini ana direğe bağlayan halatları kesilecek ve gemiler önce hareketsiz bırakılacak ve ardından birden çok geminin saldırısıyla Veneti kabilesi gemileri teker teker ele geçirilecektir.

Savaş için iki donanma, Morbihan Körfezi'nde karşı karşıya geldikten sonra Romalılar icat ettikleri kanca ile Veneti gemilerinden birkaçını savaş dışı bırakınca, Veneti kabilesi donanması savaşın kaybedildiğini düşünüp geri çekilmeye başlamıştır. Geri çekilmeye başladıkları esnada tek seyir güçleri olan rüzgar da kesilmiştir. (Harita-16) Veneti kabilesi gemileri bunun üzerine Roma gemileri için kolay hedef olmuşlardır. Böylece Romalılar kesin bir zafer kazanmışlardır.⁴²¹ Veneti kabilesi koşulsuz olarak teslim olmuştur. Caesar içinde ufak bir isyan kıvılcımı gördüğü için önceki senelerde Atuatuca halkına yaptığından daha fazlasını yaparak isyana karar veren yaklaşık 600 kabile önde gelenini idam ettirmiş ve kalan bütün Veneti halkını da köle olarak satmıştır.⁴²²

3.6. Aquitani'nin Diğer Bölgeleri

Veneti isyanı bastırıldıktan sonra Caesar'ın *legatus*ları da görevlendirildikleri farklı bölgelerde operasyonlara girişmiştir. İlk olarak Sabinus Venelli kabilesi topraklarına varmıştır. Burada Venelli kabilesi lideri Viridoviks önderliğinde çevredeki Aulerci, Eburovices ve Lexovi kabilelerinden savaşçılarla beraber Gallia'nın dört bir yanından haydut ve katiller savaş için toplanmıştır. Sabinus savaş hilesi ile Viridoviks'i tuzağa düşürmüş ve yenmiştir. Bölgedeki tüm kabileler bu mağlubiyetin ardından Sabinus'a teslim olmuşlardır.⁴²³

⁴²⁰ Caes. *BGall.* 3.13. Sage 2011, 114. Rouge 1981, 112.

⁴²¹ Liv. *Per.* 104.8.

⁴²² Caes. *BGall.* 3.16. Flor. 1.45.5. Dio 39.43.5.

⁴²³ Caes. *BGall.* 3.19. Dio 39.45.1-7.

Publius Crassus da Aquitani bölgesinde operasyonlarına başlamıştır. İlk olarak Sotiates kabilesi bölgesine doğru ilerlemeye başlamıştır. Sotiates unsurları Romalılara yürüyüş kolundayken saldırmış fakat uzun ve şiddetli bir çarpışmadan sonra alan kaybedince günümüzde Ciron Nehri'nin doğduğu yerdeki Sos (Bugün Lot-et-Garonne) isimli kentin bulunduğu bölgedeki kasabalarına kaçmaya başlamış ve burada Romalılara direnmeye çalışmışlardır. Her türlü çabaya rağmen ve destek olarak gelenlerin de yenilmesiyle Sotiates kabilesi de egemenlik altına alınmıştır.⁴²⁴ Crassus'un bir sonraki hedefi Vocates ve Tarusates kabileleri olmuştur. Crassus'un başarılarını duyunca bu iki kabile, etraflarındaki ve İspanya kuzeyindeki kabilelere elçiler göndererek yardım çağrısında bulunmuşlardır. Sertorius savaşlarının tecrübesi ile Aquitani kabileleri, Romalılarla direk bir çarpışmadan çok yıpratma savaşı yürütmeye karar vermişlerdir.⁴²⁵ Yıpratma savaşı ile olumsuz bir duruma gireceğini anlayan Crassus, Aquitani ordusuna saldırmış ve mağlup etmiştir.⁴²⁶ Bu mağlubiyetle beraber mağlup olan kabilelerin dışında içinde umut kıvılcımı olan Tarbelli, Bigerriones, Ptiani, Elusates, Gates, Ausci, Garumni, Sibuzates ve Cocosates kabileleri de rehine göndererek teslim olmuşlardır ve Aquitani bölgesi Roma egemenliğine girmiştir.⁴²⁷

Caesar, senenin son operasyonunu Belgae bölgesinde olmasına karşın silahlarını bırakmaya yanaşmayan ve barış için elçi göndermemiş olan Menapi ve Morini kabilelerine yapmıştır. Diğer Belgae kabilelerinin akıbetlerini bildiklerinden savaşmayan bu iki kabile orman ve bataklıkların en derinlerine saklanmışlardır. Kabilelerin sakladığı yükler ve besi hayvanlarına ulaşılmasına rağmen sonuç alınamaması ve çıkan bir fırtına ve uzun süren yağmurlardan dolayı Caesar, operasyona son vermiştir.⁴²⁸ Kabilelerin kasabalarını, tarlalarını ve bütün yapılarını yıktıktan sonra Caesar, ordusunu Aulerci, Lexovi ve savaşa girmiş olan diğer kabilelerin topraklara dağıtarak İÖ 56 yılındaki faaliyetlerini tamamlamıştır.⁴²⁹

⁴²⁴ Caes. *BGall.* 3.20-22.

⁴²⁵ Flor. 2.1-9. Sertorius ve isyanı için bkz. Plut. *Sert.*

⁴²⁶ Caes. *BGall.* 3.26.

⁴²⁷ Caes. *BGall.* 3.27. Flor. 1.45.6. Dio 39.46.1-4.

⁴²⁸ Dio 39.44.2.

⁴²⁹ Caes. *BGall.* 3.29. Flor. 1.45.6.

Caesar, önceki senelerde Merkez Gallia ve Balgae bölgelerini hakimiyeti altına almıştır. İÖ 56 yılında ise Kuzeybatı Gallia'nın denizci kavimleri ile Gallia'nın üçüncü parçası olarak nitelendirdiği Aquitania'yı hakimiyeti altına alarak Gallia'nın işgalini tamamlamak istemiştir. Başarısız ve zorluklar (*difficultas*) içeren girişimlerinin ardından kesin sonuçlu bir deniz savaşı ile Kuzeybatı Gallia'ya boyun eğdirmiş ve *legatus*larının başarılı operasyonları ile de Kuzeybatı Gallia'nın uç kısımları ve Aquitania'yı Roma hakimiyeti altına almıştır.⁴³⁰

3.7. Germania Seferi: Ren Nehri'nin İlk Defa Aşılması

İÖ 55 yılı, Germania'dan gelen Usipetes ve Tencteri kabilelerinin Gallia kuzeydoğusundaki Menapi kabilesine karşı bir işgal girişiminde bulunması ile başlamıştır. Bu iki Germen kabilesi, Gallia'ya Germenlerin en büyük kabilesi olan Suebi kabilesinden gördükleri baskı sebebiyle geçmeye karar vermişlerdir. Bulundukları Ren Nehri'nin denize döküldüğü yerdeki bataklıklardan, Menapi kabilesi topraklarına geçerek yerleşmeye karar vermişlerdir. Menapi kabilesi iki kabilenin geldiği haberiyle beraber savunmaya geçse de yalancı bir geri çekilmeyle beraber ihtiyatsız davranıp Usipetes ve Tencteri kabilelerine yenilmişler ve bütün yerlerini kaybetmişlerdir.⁴³¹

Caesar, bu gelişmelerle ilgili haberleri alınca vakit kaybetmeden müdahale etmeye karar vermiştir. Gallia'ya yapılan bir Germen girişiminin Ren'in ötesindeki diğer baskı gören kabilelere örnek olup daha çok Germen getireceğini ve eninde sonunda Aedui-Arverni mücadelesinde olduğu gibi zayıf tarafta olan bir Gallia kabilesinin Germenleri yardıma çağırmak isteyeceğini tahmin etmiştir. Ama bu durumda Gallialılar tarafından yardım istenilme niyetleri, Romalılara karşı çıkmak için olacaktır. Bazı kabileler tarafından gerçekten davet de edilmişler ve Menapi kabilesi bölgesini yağmaladıktan sonra da Treveri kabilesinin müttefikleri olan Condursi ve Eburones kabilesi topraklarına varmışlardır.⁴³²

⁴³⁰ Murphy 1977, 237.

⁴³¹ Caes. *BGall.* 4.4.

⁴³² Caes. *BGall.* 4.6.

Caesar, Gallialı komutanları toplayarak onlara gelişmeleri anlatmıştır. Kabilelerden süvari kuvveti toplayıp, tahıl tedarikini de temin ettikten sonra vakit kaybetmeden Germanlerin üzerine yürümüştür. Caesar'ın harekete geçmesi üzerine Germanler elçi göndererek bir görüşme talep etmişlerdir. Ayrıca Caesar'dan görüşme süresince ordugâhlarına belli bir mesafeden daha fazla yaklaşmamalarını istemiştir. Caesar, Germanlerin sözde görüşme niyetlerinin altında başka bir neden yattığını hem tecrübe ederek hem de kendisine verilen raporlar sayesinde öğrenmiştir. German kabileleri birkaç gün önce yağma ve erzak yapmaları için büyük bir süvari grubunu Ambivariti bölgesine göndermişlerdi ve onların gelmesine kadar Caesar'ı oylamaya çalışıyorlardı. Caesar durumun farkında bir şekilde yaklaşık 7 km.den fazla yaklaşmayacağını belirtmiş ve ateşkesi kabul ederek görüşmeyi sonlandırmıştır.⁴³³ Caesar süvarisine herhangi çatışmaya girmemeleri emrini vermiştir fakat zorunda kalırlarsa kendisini beklemelerini, geçen vakitte direnebildikleri kadar direnmelerini talep etmiştir. Ateşkes ilan edilmesine rağmen aynı gün Germanlerin ordugâhta kalan küçük bir süvari grubunun Roma süvarisine saldırması Caesar'ı ciddi bir reaksiyon almaya sevk etmiştir.⁴³⁴ Çünkü, beklemesi ve Germanlerin aldığı sözde zafer, Caesar'ın yanındaki Gallialıları çelişkiye düşürmeye başlamıştır. Caesar ertesi gün Germanlerden beklemediği bir elçi heyetinin gelmesiyle kararını kesin olarak savaşmaktan yana vermiştir. Gelen elçileri alıkoymuş ve elçi heyetinde olan bazı önderlerinden yoksun olarak Germanlere saldırmıştır. Romalıların korktukları için saldırmadıklarını düşünen Gallialılara da geriden takip etmeleri emrini vermiştir.⁴³⁵ German ordugâhına herhangi bir gelişmeden haberi yokken saldırmış ve yaratılan bu şok etkisi ve önderlerinin de olmayışıyla Germanler bozguna uğramışlardır.⁴³⁶ Ordugâhtaki çatışmadan kaçabilenler Ren Nehri'ne doğru kaçmış, nehri geçmeye çalışırken hayatlarını kaybetmişlerdir.⁴³⁷(Harita-17)

⁴³³ Caes. *BGall.* 4.11.

⁴³⁴ App. *Celt.* 18.

⁴³⁵ Caes. *BGall.* 4.13. Caesar'ın Gallialılara geriden takip etme emri vermesinin sebebi onları rencide etmektir.

⁴³⁶ Dio 39.48.2.

⁴³⁷ Caes. *BGall.* 4.14-15.

Germen savaşı bittikten sonra Caesar, Germanlerin Gallia'ya gelmeye çok çabuk ikna olduklarını ve her geldiklerinde de çıkarttıkları sorunlardan dolayı daha önce hiçbir Romalının denemediği bir hareket yapmaya ve Ren Nehri'ni geçmeye karar vermiştir. Böylece Ren nehrinin geçilmez olmadığını gösterecek ve istediği zaman Germanlere de müdahale edilebileceğinin sinyalini vererek gözdağı vermiş olacaktır. Zaferden sonra kendisine elçiler gönderen Ubi kabilesine de herhangi bir zor durumda kaldığında desteğe gelebileceğinin güvenini vermek istemiştir.

Caesar, günümüz Koblenz şehri kuzeyinde bulunan Andernach ve Neuwied kasabalarının bulunduğu fakat yeri kesin olarak bilinmeyen bir yerden 10 günde bir köprü inşa ettirerek Ren Nehri'ni geçmiştir.⁴³⁸ Ubi kabilesi botlarla Romalıları Ren Nehri karşısına geçirmeyi teklif etmişse de Caesar, hem Roma mühendisliğini göstermek hem de bir Romalıların başka bir milletin, özellikle barbarların -ki Caesar'a göre ayrıca güvenilmezlerdi- yardımına muhtaç olamayacağını belirterek köprünün inşa edilmesini istemiştir.⁴³⁹ Ren Nehri bu bölgede 400 metre uzunluğunda ve yer yer 6 metre derinliğe ulaşmaktadır. Caesar inşa edilen köprüden ordusunu geçirdikten sonra herhangi bir düşman kuvvetiyle temas sağlayamadığı için bütün yapıları ile kasabaları yakmış, ekinlerini biçmiş ve bölgeden ayrılmıştır. 18 günlük bu Ren Nehri geçişinin ardından Gallia topraklarına geri dönen Caesar, istediği zaman Ren'i geçebileceğini göstermek için köprüyü yıktırmıştır.⁴⁴⁰

3.8. Britannia Seferleri

3.8.1. İlk Britannia Seferi

Caesar'ın İÖ 55 yılı için son planı ise mevsim geç olsa da Britannia adasına bir sefer yapmak olmuştur. Caesar amacının, zaman zaman Britannia adasındaki bazı savaşçıların Gallia'daki isyanlara yardıma geldiklerini bildiğini ve bunun engellenmesi olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴¹ Ada hakkında bilgisi olsa da çıkarma

⁴³⁸ Flor. 1.45.14. App. *Celt.* 1.5. Dio 39.48.4. Sage 2011, 115. Liv. *Per.* 105.5.

⁴³⁹ Caes. *BGall.* 4.17'de köprünün inşası hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.

⁴⁴⁰ Caes. *BGall.* 4.19.

⁴⁴¹ Suet. *Jul.* 47.

yapılacak yerler hakkında keşif yapması ve diplomatik girişimde bulunmak için ayrı heyetler göndermiştir.⁴⁴²

Caesar, buraya geçişin en uygun olduğu Morini kabilesi bölgesinde ismini belirtmediği bir liman bölgesine gelmiştir. Gelişiyile beraber Morini kabilesi önceki senelerdeki düşmanlıklarından dolayı af dileyip teslim olmuştur. Böylece Caesar, arkasında düşman bırakmamıştır. Keşfe gönderdiği heyet de dönmüş ve Caesar'a elde ettiği bilgileri aktarmıştır. Bir önceki sene Veneti kabilesine karşı kullanılan filodan yaklaşık seksen nakliye gemisinin gelmesiyle bunlara iki lejyonu nakletmiş ve denize açılmıştır. Yaşanan bir fırtınadan dolayı geç gelen 18 parça gemiyle de süvari kuvvetlerine havanın uygun olduğu ilk fırsatta geçiş emri vermiştir. Ordusundan geriye kalanlarından bir kısmını Publius Sulpicius Rufus'a geriye dönüşlerine kadar limanı tutması, diğer kısmını da Quintus Titurius Sabinus ve Lucius Aurunculeius Cotta'ya vererek kendisine boyun eğmeye direnen Morini kabilesi unsurlarına ve Menapi kabilesine karşı harekete geçmeleri için görev vermiştir.⁴⁴³

Caesar adaya vardığı zaman adadaki kabilelerin kendisine karşı koymak için hazır olduklarını görmüştür. Ulaştığı ilk bölgede araziden dolayı buraya düşman baskısı altında yapılacak hazırlıksız çıkarmanın uygun olmadığını düşünerek filounun toplanmasını beklemeye başlamış ve bu gerçekleşikten sonra filonun toplandığı bölgenin ilerisindeki düz bir araziye çıkarma hareketına başlamıştır. Çıkarma hareketi, adalıların araziye bilmesi, Romalıların gemilerinin özelliklerinden dolayı sahilde uygun sığlığa kadar gidememesi, lejyonerlerin denizin içinde savaş için gerekli olan teçhizatlarıyla birlikte hareketlerinin kısıtlanması gibi nedenlerden dolayı güçlükler içinde başlamıştır. Olumsuzluklara rağmen Caesar'ın gözdesi olan X. Lejyon *Aqualiferi*⁴⁴⁴ sancağıyla beraber düşmana doğru koşarak lejyonerleri hücumla geçirmiş, lejyonerlerin gayretleriyle ilerleme kaydedilmiş ve Britannialılar teması kesip geri

⁴⁴² Caes. *BGall.* 4.21.

⁴⁴³ Caes. *BGall.* 4.22.

⁴⁴⁴ Caes. *BGall.* 4.25. Sancaktarın burada sancaktarın ismi anılmamıştır. Bir lejyonun sancağını kaybetmesi bu bir utanç kaynağıydı. İleri atılan sancaktar, sancağı düşmana doğru taşıyarak sancağın düşmanın eline geçmesini istemeyecek lejyonerlerin de düşmana doğru ilerlemesini sağlamıştır.

çekilmişlerdir.⁴⁴⁵ Caesar'ın adaya çıkmasının ardından savaşan kabileler, ateşkes yapılması ve teslim şartlarını görüşmek için Caesar'a elçiler göndermiştir. Caesar, Gallia'dayken verilen sözlerin tutulmamasından dolayı adalılara sitem etmiş ve rehinelere istemiştir. Britannialılar da bir kısım rehine verip diğer bir kısmını da sonradan getireceklerini vaadinde bulunarak barışı sağlamıştır.⁴⁴⁶

Caesar'ın fırtınadan dolayı geç kalan süvari kuvvetleri, Caesar'ın görüş mesafesine kadar yaklaşmış fakat birdenbire çıkan bir fırtınayla sürüklenmiş ve Gallia'ya geri dönmüştür. Aynı gece Romalılar, bölgedeki gelgitin şiddetini bilmedikleri için gemilerini buna hazırlıksız halde bırakmıştır. Fırtınanın da etkisiyle gemilerden bir kısmı onarılamayacak derecede hasar almıştır. Caesar tamir edilebilecek derecede olan gemilerin tamamen tahrip olan gemilerin parçalarıyla tamir edilmesini emretmiştir. Ayrıca uzun bir süre yetecek kadar ikmal malzemesi de getirilmediğinden ordusunu hem kereste, bakır gibi malzemeleri temin etmek hem de çevreden tahıl temin etmek için görevlendirmiştir.⁴⁴⁷ Bütün bu olan bitenin farkına olan Britannialılar, Roma ordusunun bu durumunun bir fırsat olduğunu değerlendirmiş ve mümkün olduğunca Romalıları oyalayarak ve özellikle malzeme temini ile uğraşan birliklere saldırarak kısa kadar adada tutmaya yönelik bir plan yapmışlardır. Böylece imha olan bir Roma ordusundan sonra hiçbir düşman Britannia adasına ayak basmamış olacaktır.⁴⁴⁸

Caesar verilen rehinelere verilmemesiyle durumda bir tehlike sezmiştir. Endişeleri tahıl bulmak için görevlendirilen askerlerinin gittiği bölgeden toz ve dumanın yükselmesiyle de gerçekliğe kavuşmuştur. Caesar ordugâhta bir kısım asker bıraktıktan sonra süratle yardıma gitmiş ve birliğini kurtararak ordugâhına geri dönmüştür. Tekrar bu sıralarda çıkan bir fırtınadan dolayı iki taraf arasında herhangi bir çarpışma sonraki birkaç gün boyunca yaşanmamıştır. Fakat Britannialılar bu boşluktan yararlanarak, Romalıların sayısının az olduğunu ve zafer elde etmeleri halinde çok büyük ganimet elde edileceğini duyurarak civardaki kabileleri savaş dahil

⁴⁴⁵ Caes. *BGall.* 4.24-26. Flor. 1.45.16-17.

⁴⁴⁶ Caes. *BGall.* 4.27. Dio. 39.51.3.

⁴⁴⁷ Caes. *BGall.* 4.31.

⁴⁴⁸ Caes. *BGall.* 4.30.

olmaya teşvik etmişlerdir. Bu çağrıya cevap veren Britannia kabileleri Roma ordugâhının bulunduğu bölgeye gelmiş ve saldırıya geçmişlerdir. Caesar ve askerleri bu saldırıya karşı koyarak günü galibiyetle tamamlamıştır. Bunun üzerine barış için gelen elçilere önceden istediğinin iki katı rehine istediğini belirtmiş ve Gallia'ya gönderilmelerini emretmiştir.⁴⁴⁹

Fırtınanın ara verdiği ilk fırsatta Caesar, ordusuyla beraber Gallia'ya geçmiştir.⁴⁵⁰ Dönüşünde Morini kabilesi verdikleri sözlere rağmen bir çatışma çıkarmışlardır. Bunun üzerine de Caesar, Labienus'u Britannia'dan getirdiği lejyonları ile birlikte Morini kabilesi bölgesine göndermiştir. Tekrar bataklıklara kaçan Morini kabilesi bu sefer bataklıkları kurduğu için korunkalı bölgelerini kaybettiklerinden teslim olmuşlardır. Menapi kabilesi üzerine gönderilen Sabinus ve Cotta da Menapi kabilesi çok sık ormanlarda saklandıklarından dolayı kasabalarını ve arazilerini yakıp, ekinlerini biçtikten ve tahrip ettikten sonra Caesar'ın yanına dönmüşlerdir. Caesar da yılın sefer döneminin sonu geldiği için bir sonraki yıla yönelik planı için *legatus*larına inşa edebildikleri kadar çok gemi inşa etmeleri emrini vererek Cisalpina Gallia'ya dönmüştür.⁴⁵¹

Caesar bu yıl belirgin bir başarı kazanamasa da daha önce hiçbir Romalı'nın yapmaya cesaret edemediği iki harekat gerçekleştirmiştir. Sene Germanlerin ateşkese rağmen ateşkes şartlarına uymarak gösterdikleri haince davranışlar (*perfidia*) neticesinde Ren Nehri'nin ilk defa Romalılar tarafından geçilmesi ile başlamış, devamında ise Britannia çıkarması ile bir dizi karışıklık ve düzensizlik (*perturbatio*) yaşamıştır.⁴⁵² Bunların gerçek etkileri sınırlı olsa da kendisinin Roma'daki ünü için büyük katkıları olmuştur. Haberleri alan senato, Caesar'ın başarıları için on günlük şükran törenleri düzenlemiştir. Fiili durumda ise Germania'ya Ren Nehri'ni geçerek girişi istediği caydırıcılığı sağlamamış ve Britannia harekatı onu imha olmaya yaklaştıracak kadar zor durumda bırakmıştır.

⁴⁴⁹ Caes. *BGall.* 4.36.

⁴⁵⁰ Dio 39.53.1. Liv. *Per.* 105.5.

⁴⁵¹ Caes. *BGall.* 4.38.

⁴⁵² Murphy 1977, 238.

3.8.2. İkinci Britannia Seferi: Gallia'da İlk Direnişlerin Başlaması ve Dumnoriks'in Öldürülmesi

Caesar, ikinci bir Britannia seferi için önceki senenin tecrübesiyle gemilerinin, Britannia'nın gelgitlerine uygun ve çıkarma yapmaya elverişli olacak şekilde daha alçak, mümkün olduğunca fazla birlik bindirmek için ise daha geniş inşa edilmesini istemiştir. İÖ 54 senesinin başlangıcında Gallia Cisalpina'da vali olarak yürütme ve yargı işleriyle meşgulken İllyricum'dan Pirustae kabilesinin çıkardığı sınır olaylarını da bastırmıştır.⁴⁵³

Gallia Cisalpina'daki meseleler çözüme kavuşunca Caesar, Gallia'ya geçmiştir. Caesar burada önceki kitabında belirtmediği şekilde Portus Itius'a (bugün Boulogne şehri civarında bir liman, Fransa) geldiğini ve bindirmenin buradan yapılacağını belirtmiştir. Caesar'a 600 yük ve 28 savaş gemisinin hazır olduğu fakat gemilerin suya indirilmesi için bir miktar sürenin daha geçmesi gerektiği söylenmiştir. Caesar bu boşluğu hareketsiz geçirmemiştir. Çünkü yaptığı toplantılara katılmayan Treveri kabilesi ile ilgili kuşku içerisine düşmüştür. Söz konusu kuşkusunu da ilk olarak Nervi kabilesi ile yapılan Neuf-Mesnil savaşında söylemiştir. Büyük bir kuvvetle de Britannia'ya yelken açacakken Gallia'da kendisinin yokluğundan yararlanılıp bir karışıklık çıkarılmasını istememiştir.⁴⁵⁴

Caesar, Treveri topraklarına geldiğinde İÖ 58 yılında Diviciacus-Dumnoriks çekişmesinde olduğu gibi bir iç mücadelenin yaşandığını görmüştür. Cingetoriks Roma yanlısı tarafın, Indutiomarus ise Gallia yanlısı tarafın önderleri olmuşlardır. Cingetoriks, Caesar'ı karşılamış ve Indutiomarus'un hareketleri ile ilgili bilgi vermiştir. Caesar, diplomatik olarak rehin alarak meseleyi çözmeye çalışmış ve sorunların bir aşamaya kadar çözüldüğünü düşününce, vakti de kısıtlı olduğundan Portus Itius'a dönmüştür.⁴⁵⁵

Caesar, Portus Itius'a döndükten sonra esen rüzgarları değişmesini beklerken geçen 25 günlük süre boyunca bir başka sorunla daha ilgilenmek durumunda kalmıştır.

⁴⁵³ Caes. *BGall.* 5.1.

⁴⁵⁴ Caes. *BGall.* 5.2.

⁴⁵⁵ Caes. *BGall.* 5.3-5.

Caesar'ın ifade ettiğine göre Dumnoriks'in kral olma planları devam etmiştir ve her fırsatta buna yönelik girişimlerde bulunmuştur. Caesar, kendisi Britannia'da olacağı süre içerisinde bir karışıklık çıkmasını önlemek için, bu tür sorunlar çıkarma ihtimali olan Gallialıları da yanında götürmek isteyince zaten gergin olan ilişkilerini Dumnoriks daha da kötü hale getirmiştir. Dumnoriks, denizden korktuğu ve dinsel vazifeleri gibi çeşitli bahaneler öne sürerek ve destekçilerine de Caesar'ın içinde özgürlük kıvılcımı olan bütün Gallialıları Gallia'da öldüremeyeceği için Britannia'da öldüreceği haberlerini yayarak gitmeyi reddetmiştir. Uzlaşma ve ikna etme süreci devam ederken, Romalıların gemilere binmekle meşgul olduğu bir vakit Dumnoriks, Aedui süvarileriyle beraber ordugâhtan kaçmıştır. Bunu öğrenen Caesar, bindirme işini askıya almış ve büyük bir süvari birliğine Dumnoriks'i yakalamalarını eğer direnirse de öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine yapılan akında Dumnoriks öldürülmüştür. Dumnoriks ile beraber kaçan Aedui süvarileri de daha sonra verilecek bir cezadan korktuklarından Caesar'a tekrar teslim olmuşlardır.⁴⁵⁶

3.8.3. Caesar'ın Britannia'dan Gallia'ya Dönüşü

Caesar'a göre arkasında başka düşman veya bozguncu kalmadığından çıkarma için bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Bindirme yaptığı limana 3 lejyon ve 2000 kadar süvariyle bıraktıktan sonra kalan 5 lejyonu ve süvari birliğiyle beraber demir almıştır. Caesar filosuyla ertesi gün bir önceki sene çıkarma yaptığı yere bu sefer bir direniş olmadan ulaşmıştır. Caesar'ın sonradan öğrendiğine göre 800 savaş gemisini bir arada gören adalılar direniş yapmaktan vazgeçmiş ve Romalıları adanın derinliklerinde karşılamaya karar vermiştir.⁴⁵⁷ Çıkarmayı tamamlayıp uygun bir yere ordugâh inşa ettikten sonra Caesar, harekete geçmiştir. Ufak çatışmalarla ilerlemiş fakat kıyıbaşındaki *legatus*'u Quintus Atrius'tan önceki yılda olduğu gibi çıkan fırtınada birçok geminin hasar aldığını öğrenmiştir. Bunun üzerine sahildeki garnizona geri dönüp tamir işlemleri için gerekli hazırlıkların yapılmasını istemiştir. Bu hazırlıklar sırasında Britanniialılar bir soluk almış ve direnişe katılımı artırmak için çevredeki

⁴⁵⁶ Caes. *BGall.* 5.6-7.

⁴⁵⁷ Dio 40.1.3.

diğer kabilelere haber göndermişlerdir.⁴⁵⁸ Caesar yeniden ada içlerine ilerlemek için yola çıktığında Cassivellaunus liderliğinde daha büyük bir Britannia kuvvetinin kendisini beklediğini görmüştür. Vur-kaç taktikleriyle Romalılara zaiyat verdimeye çalışan Britanniialılar başarılı olamamış ve çatışmalarda umduklarından fazla kayıp vererek vur-kaç taktiklerini terketmişlerdir.⁴⁵⁹

Caesar, direnişin örgütleyicisi olarak gördüğü Cassivellaunus'u ele geçirip, etkisiz hale getirebilirse direnişi de kırabileceğini düşünmüştür. Bu sebepten dolayı da Cassivellaunus'un Tamesis Nehri (bugün Thames Nehri) kıyısındaki kasabasına doğru hareket etmiş ve vardığında, nehrin karşı kıyısının tahkimatlarla güçlendirilmiş olmasına ve düşmanın karşı koymak için hazır beklemesine rağmen saldırmaya karar vermiştir. Bu hızlı ve etkili taaruza Cassivellaunus ve kuvvetleri karşı koymamış ve kaçmışlardır.⁴⁶⁰ Ertesi gün Trinobantes kabilesinden Mandubracius isimli bir soylu, Caesar'a gelerek yardım teklif etmiş ve Cassivellaunus'un olduğu söylendiği tahkimatlı bölgenin bilgisini vermiştir. Caesar, buraya (bugün St. Albans Dağı) saldırmış ve ele geçirmiştir fakat Cassivellaunus'u ele geçirememiştir. (Harita-18) Cassivellaunus küçük çaplı bir direniş daha gösterse de devamında Caesar'a teslim olmuştur. Caesar da Gallia'dan olumsuz raporlar aldığından meseleyi fazla uzatmamış ve dönüş için hazırlıklara başlamıştır. Caesar, ordusunu gemilerinin tahrip olması ve Labienus'a yaptırdığı gemilerin gelememesinden dolayı iki kfile halinde Gallia'ya geri götürmeye karar vermiştir. İlk kfileyi gönderdikten sonra tekrardan yaşanan aksaklıklar ve hava şartları yüzünden giden gemiler dönemeyince, elinde olan gemilere ordusunun kalanını bindirip Eylül civarlarında Gallia'ya ulaşmıştır.⁴⁶¹

3.9. Gallia'da İsyanlar: Senones, Carnutes, Menapi ve Treveri Kabilleri

İ.Ö. 58 yılının Eylül ayında Gallia'ya dönen Caesar, Ambiani kabilesine ait bir kasaba olan Samarobriua'da Gallia'nın bütün önde gelenlerini çağırarak bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıyı, kurak geçen yıl dolayısıyla lejyonlarını bölge halkının destekeleyebileceği oranda daha seyrek dağıtacağına dair kararını iletmek üzere

⁴⁵⁸ Caes. *BGall.* 5.8-11.

⁴⁵⁹ Caes. *BGall.* 5.17.

⁴⁶⁰ Caes. *BGall.* 5.18.

⁴⁶¹ Caes. *BGall.* 5.22-23. Flor. 1.45.18-19. Dio 40.3.2-40.4.1Sage 2011, 143.

yapmış ve birliklerini görevlendirmiştir. (Harita-19) Caesar, Gallia'daki durumu kırılgan olarak gördüğü için kışı Gallia'da geçirmeye karar vermiştir. Emrettiği hazırlıkların tamamlanması sonrasında da bütün birliklerden geri bildirim istemiştir.⁴⁶² Caesar'a bütün birliklerden kışlık hazırlıkların tamamlandığı yönünde haber verildikten on beş gün sonra, Eburones kabilesinin önde gelenlerinden Ambioriks ve Catuvolcus önderliğinde bir isyan çıkmıştır. Ambioriks ve Catuvolcus'un asi birlikleri, Romalıların Atuatuca'da konuşlu *legatus* Sabinus ve Cotta'nın emir komutasındaki kışlıklarına saldırmış ve pusu kurarak imha etmişlerdir.⁴⁶³

Zaferle beraber cesaretlenen Ambioriks ve takipçileri vakit kaybetmeden olayı anlatmak, takipçi kazanmak ve isyan kıvılcımını alevlendirmek için önce Aduatuci kabilesi topraklarına ardından da Nervi kabilesi bölgesine gitmişlerdir. Haberleri alan ve de umutlanan Nervi'ye bağlı Ceutrones, Grudi, Levaci, Pluemoxi ve Geidumni kabileleri de isyana katılmış ve aynı pusu planıyla *legatus* Cicero'nun ordugâhına saldırmaya karar vermişlerdir. Fakat Cicero'nun başarılı direnişi ve pusuya düşmemesi asilerin planını bozmuştur.⁴⁶⁴ Mücadele devam ederken Cicero, saldırıdan önce yanına kaçan Vertico isimli bir Nervi soylusunun kölesini, Gallialı savaşçılar kılığına bürünerek Caesar'a haber iletmesi için özgürlüğünü verme vaadi ile ikna etmiştir.⁴⁶⁵ Caesar, kendisine kölenin getirdiği haber ile yaşananları öğrenmiş ve derhal Nervi kabilesi topraklarına intikal etmiştir. Caesar büyük mükafatlarla ikna ettiği bir Gallialıya Yunanca yazılmış bir mesaj vererek kendisi ordugâha giremeye bile bir mızrağın ucunda iliştip atmasını öğütleyerek Cicero'ya geldiğinin haberini vermeye çalışmıştır. Gallialı, Caesar'ın dediği gibi mızrağı ordugâh kulesine fırlatmıştır. Fakat fırlattığının üçüncü günü ancak bir lejyonerin dikkatini çekmiş ve Cicero'ya ulaştırılmıştır. Cicero haberi askerlerine okumuş ve çok geçmeden de takviyeye gelen Caesar ve Romalıların ordugâh ateşlerinin dumanları görülmeye başlamıştır. Nervi gözcüleri de Caesar'ın yaklaştığını kendi ordugâhına haber vermiştir. Bunun üzerine Nervi kabilesi bütün kuvvetlerini Cicero'nun kampından çekip Caesar'ın üzerine

⁴⁶² Caes. *BGall.* 5.24.

⁴⁶³ Caes. *BGall.* 5.37. Flor. 1.45.7-8. Dio 40.6.3. Liv. *Per.* 106.2-3.

⁴⁶⁴ Caes. *BGall.* 5.43-44.

⁴⁶⁵ Dio 40.9.1.

yürümüştür. Cicero bu haberi aynı şekilde Vertico'nun başka bir kölesi ile Caesar'a iletmiştir.⁴⁶⁶

Caesar haberi aldıktan ve bir miktar ilerledikten sonra Nervi kabilesi kuvvetlerinin büyüklüğünü bizzat görmüştür. Cicero'nun kuşatmadan kurtulduğunu haber alınca da bulunduğu bölgede uygun bir mevzide düşmanın saldırmasını beklemek üzere ordugâh kurdu muştur. Caesar ordugâh inşa ettirirken birliklerine toplam mevcutlarını gizlemek için normal ölçülerinden daha küçük yapmalarını ve inşa işine çalışırken de korkmuş insanların telaşı içinde bir görüntü vermelerini emretmiştir. Tahkimatını güçlendiren Caesar, çıkan bir süvari çatışmasında da bilerek birliklerinin geri çekilmesi emrini vererek korkmuş olduğu izlenimini güçlendirmeye çalışmıştır. Bunlardan cesaret alan Nervi kabilesi kuvvetleri Romalılarla olan mesafeyi azaltmışlar ve uygun olmayan bir yerde savaş için düzen almıştır. Ardından hazırlıksız bir saldırıyla tüm güçleriyle hücum etmişlerdir. Bu saldırı devam ederken Caesar beklediği bu fırsatı değerlendirerek bir huruç hareketi icra etmiş ve yapılan bu karşı taaruzla direnemeyen Nervi kabilesi güçlerini bozguna uğratmıştır.⁴⁶⁷ Düşmanı civarda bulunan orman ve bataklıklardan dolayı çok fazla takip etmeyen Caesar o günün akşamında Cicero'nun kampına varmıştır.⁴⁶⁸

Caesar, Gallia'da durum diken üstünde olduğu için kışı Samarobriua'da geçirmeye karar vermiştir. Güncel duruma göre Gallia'nın her köşesinde bir isyan çıkma ihtimali olduğu için buradaki varlığının daha önemli olduğu kanaatine varmıştır. Caesar diplomatik olarak girişimlerini sürdürmeye devam ederken yaptığı toplantılarla Gallia önderlerini teşvik ve tehdit etmeye çalışmıştır.⁴⁶⁹

İndutiomarus, Nervi kabilesinin yenilgisi ardından saldırmaktan vazgeçtiği Labienus'un ordugâhına, yılın devamında birliklerinin toplanması üzerine saldırmaya karar vermiş fakat başarılı olamayarak bozguna uğramıştır.⁴⁷⁰ İndutiomarus da kaçmaya çalışırken öldürülmüştür. Bu haber üzerine aldıkları yenilgiye rağmen tekrar

⁴⁶⁶ Caes. *BGall.* 5.48-49.

⁴⁶⁷ Caes. *BGall.* 5.51. Dio 40.10.3.

⁴⁶⁸ Liv. *Per.* 106.4.

⁴⁶⁹ Caes. *BGall.* 5.54.

⁴⁷⁰ Dio 40.11.2

toplanmayı başarabilen ve isyana devam etme niyetinde olan Nervi ve Eburones kabileleri de herhangi bir girişimde bulunmadan dağılmışlardır.⁴⁷¹

İÖ 54 senesi Caesar'ın kendisi şahsen almasa da yenilgi aldığı ve felaket yaşadığı ilk yıl olmuştur. Yıl içerisinde yaptığı Britannia seferi ise zorlu bir mücadele ve kovalamaca (*fugo*) ile geçmesine rağmen umduğunu vermemiştir.⁴⁷² Caesar, İÖ 57 yılında Gallia'nın Roma hakimiyetine girdiğini söylese de, bir kıvılcımın aniden herşeyi yakabilecek bir yangına dönüşebileceğini bu sene görmüştür. Bu sebepten dolayı da Caesar, kışı geçirmek için Gallia Cisalpina'ya dönmemiştir.⁴⁷³

Caesar, önceki senelerdeki başkaldırıların yayılmasından dolayı ve de Sabinus-Cotta'yla beraber bir lejyon kaybetmesinden dolayı güç tazelemeye ihtiyaç duymuştur. Bu sebepten, Gallia Cisalpina'dan asker toplamış ve o yılın *proconsulü* Pompeius'tan da ilave bir lejyon talep etmiştir. Pompeius'un ödünç verdiği bir ve *legatusları* tarafından toplanan iki lejyonla beraber Caesar, kaybettiği bir lejyonun yerini üç lejyonla doldurmuştur.⁴⁷⁴

Treveri kabilesi bir önceki sene Indutiomarus'un öldürülmesine rağmen direnişi bırakmamış ve hem civardaki ve hem Germania'daki kabileleri direniş için örgütleme çalışmalarına devam etmiştir. Bu örgütlenme çalışmalarında Nervi katkısının da olduğunu haber alan Caesar, yıl içinde erken bir dönem olmasına rağmen en yakınındaki dört lejyonla Nervi kabilesi üzerine yürümüş ve Nervi birlikleri toplanmaya fırsat bulamadan kaçmaya başlamıştır. Ele geçirilen bütün malları ve insanları askerlerine ganimet olarak dağıtmış ve bütün arazilerini yağmalayarak kabileyi teslim olmaya mecbur bırakmıştır. Ardından da topladığı lejyonlarını kışlıklarına geri göndermiştir.⁴⁷⁵

Her yıl yaptığı gibi ilkbaharın başında Gallia kabile önderleriyle bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıya Senones, Carnutes, Treveri ve Menapi-ki daha önce de hiçbir toplantıya elçi göndermemişlerdi- kabileleri katılım sağlamamışlardır. Toplantıya

⁴⁷¹ Caes. *BGall.* 5.58.

⁴⁷² Murphy 1977, 239.

⁴⁷³ Sage 2011, 157.

⁴⁷⁴ Caes. *BGall.* 6.1.

⁴⁷⁵ Caes. *BGall.* 6.3.

katılım sağlamadıkları için bu kabilelerin savaş başlattığına karar vermiştir. Senones ve Carnutes kabilelerini hızlı müdahalelerle etkisiz hale getirmiştir. Böylece batıdaki görüş ayrılıklarını çözdüğünü düşünen Caesar, kuzeydeki Menapi ve doğudaki Treveri kabilesi sorununun üzerine yürümeye karar vermiştir. Ayrıca Senones kabilesinin karışıklık çıkarmasını öngördüğü lideri olan Cavarinus ve iki bin kadar süvarisini de Britannia seferinde olduğu gibi yanına almıştır.⁴⁷⁶

Caesar, bir önceki senede Sabinus ve Cotta'nın birlikerinin imha eden Ambioriks'in Treveri kabilesi ile beraber bir hazırlık içerisinde olduğu, önceki senelerde olduğu gibi Germanleri de ikna etmeye çalıştığını ve kendisine sığınmak için yardım eden Menapi kabilesinin orman veya bataklıklarında hazırlıklarına devam ettiğinin haberini almıştır. Bunun üzerine Caesar, Menapi kabilesinin yurtlarını yağmalamış ve zarar vermiştir. Menapi kabilesi Caesar'a elçiler göndererek teslim olmak istediklerini iletmiştir. Ambioriks'i sakladıkları takdirde tekrardan onları düşman olarak göreceğini ifade edip rehinelerini kabul ettikten sonra Atrebat kabilesinden Commius'u bölgede bırakmış ve Treveri kabilesi bölgesine yürüyüşe geçmiştir.⁴⁷⁷ (Harita-20)

Caesar'ın Menapi kabilesi bölgesinde olduğu ve Labienus'un da ona takviye kuvvet gönderdiği haberini alan Treveri kabilesi güçleri bu fırsattan yararlanarak tekrardan Labienus'a saldırmayı planlamıştır fakat Labienus önceki sene olduğu gibi Treveri kabilesi kuvvetini imha etmiştir.⁴⁷⁸ Takviye gelmesi beklenen Germanler kaybedilen savaşa girmemiş ve geri çekilmişlerdir.⁴⁷⁹

3.10. Ren Nehri'nin İkinci Defa Geçilmesi: Ambioriks ve Sugambri Kabileleri

Caesar, Germanlerin sürekli Gallia'daki hareketlere yardımcı birlik göndermesi ve sığınmacılara yardım etmesinden dolayı gözdağı vermek için Ren Nehri'ni ikinci defa geçmeye karar vermiştir. İlk yaptırdığı köprünün olduğu bölgenin kuzeyine ikinci bir köprü inşa ettirmiş ve Ren'i geçmiştir.⁴⁸⁰ Treveri hakkında hala

⁴⁷⁶ Caes. *BGall.* 6.4.

⁴⁷⁷ Caes. *BGall.* 6.5.

⁴⁷⁸ Dio 40.31.6.

⁴⁷⁹ Caes. *BGall.* 6.8.

⁴⁸⁰ Dio 40.32.1. Liv. *Per.* 107.1.

şüphesi olduğu için de Treveri topraklarında köprü başına muhafız birliği yerleştirmiştir. Germen topraklarına girdikten sonra Caesar'a, Ubi kabilesinden kendilerinin hiçbir Gallia hareketine destek vermediklerini belirtmek ve Suebi kabilesinin bu harekete yardımcı birlik gönderdiklerini bildirmek için elçiler gönderilmiştir. Caesar Suebilerle müdahale etmeyi planlamıştır fakat Ubilerden aldığı bilgiler neticesinde Suebilerin Bacenis ormanlarına tüm mallarını ve hayvanlarını alıp kaçtığını öğrenmiştir.⁴⁸¹ Kendi tahıl tedarikini halledip Ubilere de mallarıyla beraber kasabalarına sığınmaları emrini verdikten sonra Caesar, Suebi topraklarına saldırmak için ilerlemiş ve ileri bir bölgede ordugâh inşa ettirmiştir. İlerleyiş esnasında da Seubi topraklarındaki taşınmazları ve bulabildiği bütün malları birliklerine yağmalatmıştır. Suebi kabilesini toplandığı yere kadar ilerleyemeyeceğini anladıktan sonra da durmuş ve Gallia'ya geri dönmüştür. Fakat bu sefer köprünün tamamını yıktırmamış daha sonra da kullanabilmek üzere yalnızca Germen tarafından 60 mlik bir kısmını yıktırmış ve dört katlı bir kule inşa ettirip bir lejyondan biraz büyük bir kuvveti de muhafız olarak bırakmıştır.⁴⁸²

Caesar verdiği gözdağını yeterli bulduktan sonra Ambioriks'i ve takipçilerini bulmaya geri dönmüştür. Bu insan avında kaçmaktan yorulan Ambioriks'in destekçisi Catuvolcus yaşından ve yorulduğundan dolayı inithar etmiştir.⁴⁸³ Romalılar, etkili operasyonlarıyla beraber üç koldan Ambioriks'i aramaya devam etmiştir. Üç Lejyonu Labienus'a vererek bulunduğu yerden Menapi kabilesi bölgesinin içinden okyanus'a doğru göndermiş, üç lejyonu Gaius Trebonius'a tahsis ederek Atuatuci topraklarında arama ve yağma yapmaya göndermiş ve son olarak da kendisi de üç lejyonla beraber Scaldis Nehri'nin denize döküleceği yere doğru Arduenna ormanı içlerine ilerlemiştir. (Harita-21) Caesar ayrılırken her bir komutanına tahıl dağıtım günü olan yedinci günde tekrar buluşmalarını emretmiştir.⁴⁸⁴

⁴⁸¹ Caes. *BGall.* 6.10. Bacenis ormanlarının günümüze kadar eski ihtişamı kalmamış Thüringen ormanları ve Harz Dağı ve çevresi olduğu düşünülmektedir. Sage 2011, 162.

⁴⁸² Caes. *BGall.* 6.29. Flor. 1.45.15.

⁴⁸³ Caes. *BGall.* 6.31.

⁴⁸⁴ Caes. *BGall.* 6.32.

Yedinci gün yaklaşırken Caesar arama planlarını güncellemek için Cicero'yu bıraktığı Atuatuca'ya geriye dönüş hazırlıkları tamamlamıştır. Bu sırada Caesar'ın davetiyle Ambioriks'i aramaya gelen Sugambriler de yurtlarına geriye dönüşe başlamışlardır. Fakat Sugambriler aldıkları esirlerden Caesar'ın ormanın içlerinde olduğunu, Atuatuca'ya bütün ordu yüklerini ve elde edilen ganimeti depoladığını ve orayı garnizonu ancak tutabilecek sayıda adam bıraktığını öğrenmişlerdir. Bunun üzerine Caesar'ın çağrısıyla gelen grup Cicero'nun ordugâhına saldırmaya karar vermiştir.⁴⁸⁵

Cicero yedinci günün yaklaşması fakat herhangi bir Roma lejyonunun belirmemesi üzerine tahıl ikmali yapmak için Caesar'ın kesin emirlerine rağmen askerlerinin yarısını ordugâh dışına göndermiştir. Bu hareket Sugambri kabilesinin planına ilave bir avantaj getirmiştir. Ordugâh kapısına ani bir saldırı ile girmeye çalışan Sugambri birlikleri bunu Romalıların zor da olsa gösterdikleri direnişiyile başaramamışlardır. Ordugâh içinde Caesar'ın öldürüldüğüne ve onun üzerine Sugambri'nin ordugâha saldırmaya karar verdiğine yönelik dedikodular telaşı ve paniği artırmıştır. Ayrıca lejyonierlerin acemi olması ve önceki sene imha edilen bir lejyonun olduğu yerde bir baskına uğraması, yaşanan panikte bir kuvvet çarpanı olmuştur. Ordugâha girme umutları tükenen ve daha fazla bir şey elde edemeyeceklerini anlayan Sugambri kabilesi bölgeden ayrılmış ve Ren Nehri'nin ötesine geçmiştir.⁴⁸⁶

Caesar'ın öncülerinin nehrin ötesine gelişi bile hakkındaki söylentilerin önü kesmemiş, yalnızca kendisinin gelişiyle ordu rahat bir nefes almıştır. Caesar'ın çağrısıyla gelen Germenlerin yaptıkları bu girişim onu hayrete düşürmüş olsa da Ambioriks'i aramaya devam etmiştir. Ambioriks'in sığınma ihtimali olan her bölgeye süvariler gönderilmiş, yakalanmasa bile istifade edebileceği her türlü kaynak tahrip edilerek ava devam edilmiştir. Fakat asi elebaşı yakalanamamıştır.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ Caes. *BGall.* 6.35.

⁴⁸⁶ Caes. *BGall.* 6.41.

⁴⁸⁷ Caes. *BGall.* 6.43.

Caesar için İÖ 53 senesi bir devriye senesi olmuştur. Büyük bir savaşa girmeden Ambioriks'i yakalamak için belirli bir arazi kesiminde sürekli onu aramış, fakat ele geçirememiştir. Caesar'ın Ambioriks'i yakalayamaması isyan ateşini diri tutmaya devam etmiştir ki Caesar bunun olmasını isemediği için onu yakalamak istemiştir. Ambioriks'i yakalayamadığı için Gallialılara gözdağı vermek amacıyla başka bir -daha önce uygulamadığı- yönteme başvurmaya karar vermiştir. Caesar ordusunu Durocortorum'a götürmüş ve orada bir toplantı yaparak sene başlangıcında Senones ve Carnutes kabilelerinden yaptıklarının hesabını sormuştur. Bu hazırlığa önderlik ettiğini tespit ettiği Acco'yu da örnek olması için Aedui ve Remi kabilelerinin arabuluculuğuna rağmen idam ettirmiş, destekçilerini de kaçmaları üzerine kaçak olarak ilan etmiştir. İdamın bir gözdağı olmasını istemiştir de isyan ateşini körükleyen bir etki yarattığını sonraki sene yaşananlardan dolayı anlamıştır. Gallia'nın bütün bu olanlarla yatıştırıldığını düşünen Caesar (İÖ 56 yılında da böyle düşünmüştü), yıl bitiminde iki lejyonu Treveri kabilesi topraklarında, iki lejyonu Lingones kabilesi topraklarında, geriye kalan altı lejyonu da Senones kabilesi topraklarındaki Agendicum'da konuşlandırarak ayrı kaldığı hukuki ve idari işleri için Gallia Cisalpina'ya ayırmıştır.⁴⁸⁸ (Harita-22)

3.11. Büyük Gallia İsyanı ve Vercingetoriks

Caesar İÖ 52 yılına girildiğinde Gallia Cisalpina'daydı. Roma'daki birkaç iç karışıklıkla uğraşmak ihtiyacı onun Cisalpina Gallia'da kalmasını gerektirmiştir. Caesar'ın ilgisinin Gallia'dan geçici olarak uzaklaşması ve Acco'nun idamından sonra Romalıların bölgede olduğu sürece günün birinde sıranın kendilerine geleceğini düşünen Gallialılar, daha öncekinden daha fazla katılımcı sayısı ile gizli toplantılar yapmaya başlamışlardır.⁴⁸⁹

3.11.1. Vercingetoriks'in Lider Seçilmesi

Toplantılarda herhangi bir girişimde önderliği, Acco'nun yasını tutan Carnutes kabilesi üstlenmiştir. Öncelikli planları Caesar'ın birliklerinin başına geçmeden

⁴⁸⁸ Caes. *BGall.* 6.44.

⁴⁸⁹ Caes. *BGall.* 7.1.

yakalanması olmuştur. İlk girişim Romalı tüccarların yerleşmeye başladığı ve ordunun erzak işlerinin de yürütüldüğü Cenabum kasabasında yaşanmıştır Romalılara karşı girişilecek bir harekette Romalıların sayıca fazla bulunduğu bir kasaba özellikle seçilmiştir. Buraya bir akın düzenleyen Cotuatus ve Conconnetodummus liderliğindeki Carnutes kabilesi, kasabayı ele geçirip bütün Romalıları öldürmüş ve kasabayı yağmalamıştır. Caesar, akşam olmadan haberin yaklaşık 300 km ötedeki Arverni kabilesi topraklarına ulaştığını ifade etmiştir.⁴⁹⁰

Caesar'ın Arverni kabilesi toprakları demesinin sebebi Vercingetoriks'i vurgulamak olmuştur. Vercingetoriks, bir süre Arverni kabilesine yöneticilik yaptıktan sonra krallık yapmak istediği için diğer Arverni önderleri tarafından öldürülen Celtillus'un oğludur ve yayılan haberleri alınca çevresindeki yandaşlarıyla beraber bu harekete katılımcılar aramaya başlamıştır. Arverni kabilesinin halihazırdaki yöneticileri ile bu konuda fikir ayrılığına düşen Vercingetoriks kabileden kovulmuştur. Fakat hırslarını takip eden Vercingetoriks fazla sayıda yandaş bularak Arverni kabilesinin en büyük kasabası Gergovia'da (bugün Clermont-Ferrand şehrinde bulunan Gergovie isimli yerleşim yeri) yönetimi ele almış ve kendisini kovanları Arverni kabilesi topraklarından sürmüştür. Ardından Senones, Parisi, Pictones, Cadurci, Turoni, Aulerci, Lemovices, Andes ve toprakları denize kadar uzanan her bölgedeki kabilelerden büyük isyana katılım sağlanmasını istemiştir ve isyanın başkomutanı seçilmiştir.⁴⁹¹

Vercingetoriks, Caesar'ın ordusuna ulaşmasını engellemek için harekete geçmiş ve Gallia Narbonensis'i tehdit etmiş, Caesar'ın bölgedeki en büyük destekçisi olan Aedui kabilesinin müttefiki Bituriges kabilesinin bölgesine doğru ilerlemeye başlamıştır. Caesar'ı engellemenin yanı sıra birden fazla bölgede aynı anda meşgul ederek isyanı yaymaya çalışmış ve Romalıların isyanı bastırmaya yönelik hareketlerini olabildiğince sınırlandırmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur.

3.11.2. Gallia'da İsyanın Büyümesi: Caesar'ın Hamleleri ve Fetihleri

⁴⁹⁰ Caes. *BGall.* 7.3.

⁴⁹¹ Caes. *BGall.* 7.4. Flor. 1.45.21.

Caesar, kötü haberler ulaştığında öncelikli olarak en yakın problemi olan Gallia Narbonensis'e gitmiş ve bir savunma hattı oluşturmuştur. Caesar'ın ordusuna ulaşmak için elinde iki seçenek bulunmaktadır. Ya birliklerini 7 yıl önce başladığı yere geri çekip herşeye baştan başlayacak veya tarafsız olarak gözükmelerine rağmen güvenmediği Gallia kabilelerinin arasından yalnızca muhafız birliği ile geçerek Gallia'daki ordusuna ulaşmaya çalışacaktır. Caesar bir aldatmaca ile beraber ikinci seçeneği uygulamaya karar vermiştir.⁴⁹²

Yılın o döneminde karla kaplı yollarından dolayı hiçbir Arverni kabilesinin muhafız bırakmadığı bir bölge olan Cevennes (bugünde aynı isimle anılmaktadır) Dağları'ndan 2 metrelik kar birikintileri içinden bir geçit açarak Arverni kabilesi yerleşim yerlerine baskınlar düzenlemiştir. (Harita-23/1) Böylece Vercingetoriks'in kendi yolunu kesmesine engel olmuş ve onu Bituriges kabilesi topraklarını terkederek kendi bölgesine geri çekilmeye mecbur bırakmıştır. Böylece Caesar, emniyetli bir şekilde Vienna'ya (bugün Vienne kasabası, Fransa) ulaşmıştır. (Harita-23/2) Ardından kışlıklarında dağılmış ordusunun Vercingetoriks'in haberi olmadan toparlanmasını istemiş ve onlarla Agendicum'da buluşmuştur.⁴⁹³

Vercingetoriks, Caesar'ı ele geçirmek olan ana planı olumsuz sonuç verince ve Caesar birlikleriyle buluşunca Roma'nın Gallialı müttefiklerine saldırmaya karar vermiştir. Böylece Caesar herhangi bir şekilde buralara yardım göndermezse müttefik kabilelerin desteği azalmış olacaktır. Vercingetoriks, bunun için Helveti kabilesi savaşından sonra Aedui kabilesinin isteğiyle Gallia'ya yerleşen Boi kabilesinin Gorgobina kasabasına ilerlemiştir.⁴⁹⁴ Bu adım Caesar'ın stratejisini bozmuştur. Çünkü yardıma giderse yılın erken bir zamanı olduğu için tahıl ikmali konusunda sıkıntı yaşayacaktır fakat gitmezse de Vercingetoriks'in umduğu durum ortaya çıkacaktır. Caesar açlığa veya kıtlığa rağmen bölgede destek kaybetmemek için Boi kabilesine yardıma gitmeye karar vermiş, Agendicum'a (bugün Sens Şehir) iki lejyon ve ordu

⁴⁹² Caes. *BGall.* 7.7. Flor.1.45.22.

⁴⁹³ Caes. *BGall.* 7.10.

⁴⁹⁴ Caes. *BGall.* 7.9.

yüklerini bıraktıktan sonra kalan birlikleriyle Boi kabilesi topraklarına ilerlemiştir.⁴⁹⁵(Harita-23/3)

Caesar Gorgobina'ya ilerlerken geri bölgesinde düşman kalmamasını sağlamak için yol üstündeki Senones kabilesine ait Vellaunodunum kasabasına saldırmıştır.(Harita-23/4) İlk saldırıda şehri ele geçiremeyen Caesar iki günlük bir kuşatma sonucunda üçüncü gün şehri ele geçirmiştir. Ardından sürat kesmeden Cenabum'a doğru yola çıkmıştır. (Harita-23/5) Cenabum halkı Vellaunodunum kasabası kuşatmasının haberini alınca kasabaya yardım göndermek için hazırlık yaparken Caesar'ı karşılarında görmüşlerdir. İlk isyan ateşinin yakıldığı kasabayı zaptederek askerlerine yağmalatmış, ele geçirdiği ganimetin hepsini askerlerine dağıtmıştır. Bir nebze olsun askerlerine vatandaşlarının öcünü aldirmiştir.⁴⁹⁶

Caesar'ın süratli ve civardaki kasabaları ele geçirerek geldiğini gören Vercingetoriks, Gorgobina kuşatmasından vazgeçmiş ve Caesarla karşılaşmak için ilerlemeye başlamıştır. Caesar ise yol üstündeki diğer bir asi kasaba olan Noviodunum'a varıp bu kasabaya saldırmaya karar vermiştir. (Harita-23/6) Kasaba halkı ilk başta dirense de umutları kalmayınca direnişi başlatanlar olarak suçladıkları önde gelenleri Caesar'a göndererek teslim olmak istemişlerdir. Caesar bu teklifi kabul etmiştir.⁴⁹⁷ Devamında Caesar vakit kaybetmeden Avaricum'a yol çıkmıştır. (Harita-23/7)

3.11.3. Vercingetoriks'in Yeni Stratejisi

Vercingetoriks uğranılan başarısızlıklar sonucunda stratejisini değiştirmek zorunda kalmıştır. Caesar'ı zor durumda bırakmaya çalışırken kaybettikleri kasabalar ve müttefiklerle kendisi zor durumda kalmıştır. Bu sebepten dolayı kendilerine de zararı olacak olsa da asilerle yaptığı bir toplantıda tüketme stratejisi izlemeye karar verdiğini açıklamıştır. Buna göre tüm kasabalarda ve içindeki depolarda kasabalıların taşıyamayacağı herşey yakılacaktır. Tarladaki bütün ekinler taşınabilenler hariç imha edilecek, Romalılara yiyecek ve yararlanılacak hiçbirşey bırakılmayacaktır. Böylece

⁴⁹⁵ Caes. *BGall.* 7.10.

⁴⁹⁶ Caes. *BGall.* 7.11.

⁴⁹⁷ Caes. *BGall.* 7.13.

Romalılar kıtlık çekmemek için geri çekilmeye zorlanmış olacaktır. Romalıları köle olmaktansa kıtlığın katlanılabilir bir acı olarak kabul etmeleri gerektiğini iletmiştir.⁴⁹⁸ Caesar Avaricum'a yola çıkarken tüm Gallia kasabalarının yakıldığını görmüştür. Fakat Avaricum halkı, kasabanın pozisyonu sebebiyle ele geçirilmesinin imkansız olduğunu düşündükleri için kasabanın uygulamadan hariç tutulmasını istemiştir. Vercingetoriks, yaptığı toplantıda bu konuda olumlu görüş bildirilerek Avaricum'u hariç tutmuştur.

3.11.4. Avaricum ve Gergovia Kuşatmaları

Vercingetoriks, Caesar Avaricum'a vardktan sonra emniyetli bir bölgede ve uzak bir mesafeden Caesar'ın kuşatma hazırlıkları ve diğer faaliyetlerini gözetlemeye başlamıştır. Romalıların erzak toplamak için bölgeye dağılan askerlerine zaiyat verdimiş ve Romalılar tedarik sıkıntısı yaşamaya başlamıştır. Caesar'ın askerlerine kuşatmayı tahıl sıkıntısından dolayı dilerlerse kaldırabileceğini söylemiştir fakat lejyonerleri Roma'nın yüz karası olmamak için teklifi kabul etmemiş ve kuşatmaya devam etmiştir.⁴⁹⁹ (Resim-1) Caesar yalnızca yiyecek eksikliğiyle değil Avaricum halkının yoğun direnişiyle de mücadele etmiştir. *Ager* inşa edilirken kasabalı direnişçiler, lağımlar açarak *agere* zarar vermeye çalışmış, bir gece bir huruç harekatiyle *ageri* ateşe vermeye çalışmış ve başarılı olmaya çok yaklaştırlardır. Kasabanın yoğun gayreti Caesar'ın da takdirini kazanmıştır.⁵⁰⁰ Fakat yoğun direnişe rağmen Romalılar fırtınalı bir günde, hızlı ve ani bir şekilde şehre saldırmış ve ele geçirmiştir.⁵⁰¹ (Harita-24)

Caesar, Avaricum'da oyalanarak askerlerinin tazelenmesini ve dinlenmesini sağladıktan sonra yola çıkmak üzere hazırlık yaparken, Aedui kabilesinden olumsuz haberler gelmiştir. Elde ettiğı seri başarılarla harekatta üstünlüğü ele geçirmiş olarak yoluna devam etmek isterken, Aedui kabilesinin iç işlerine bölgedeki otoritesini kaybetmemek için müdahil olmak zorunda kalmıştır.⁵⁰² Hızı kesilen Caesar, buradan

⁴⁹⁸ Caes. *BGall.* 7.14.

⁴⁹⁹ Caes. *BGall.* 7.17.

⁵⁰⁰ Caes. *BGall.* 7.25.

⁵⁰¹ Caes. *BGall.* 7.28. Flor. 1.45.23. Liv. *Per.* 107.6.

⁵⁰² Caes. *BGall.* 7.33.

itibaren kuvvetlerini ikiye bölmüştür. Dört lejyonla *legatus* Labienus'u arkalarında kalan fakat tehdit olmaya devam eden Parisi bölgesine göndermiş kendisi de Elaver (bugün Allier nehri) nehrini takip ederek Arvernilerin en büyük kasabası olan Gergovia'ya ilerlemeye başlamıştır. (Harita-23/8) Vercingetoriks planı anladığında köprüleri tahrip etmiş ve nehrin karşı kıyısından Romalıları takip etmeye başlamıştır.⁵⁰³

Caesar nehir geçişinde mevsim yaz olduğu için nehrin debisinin yüksek olmasından dolayı zorlanmıştır. Köprü inşasını da yakın olan düşmanlar mümkün kılmamıştır. Sığ bir yer bulmak için keşif yaptıysa da böyle bir bölge bulamamış bunu denese bile vereceği zaiyattan dolayı çekinmiştir. Fakat aradığı fırsatı yakın zamanda tahrip edilmesine rağmen bir kısmı sağlam kalmış bir köprü ile yakalamıştır. Savaş hilesi ile düşman gözcülerini aldatmış ve Elaver nehrini geçmiştir.⁵⁰⁴ Aldatılan Vercingetoriks saldırmamış ve mesafeli yürüyüşüne devam etmiştir.

Beş günlük bir yürüyüşten sonra Caesar Gergovia'ya varmıştır. Gergovia'nın fiziki yapısının gücü karşısında Caesar, umutsuzluğa düştüğünü itiraf etmiştir.⁵⁰⁵ Caesar durumu değerlendirdikten sonra Gergovia'ya çıkış yolunda kasabanın su ve yiyecek tedarikine zarar verebilecek bir tepeyi ele geçirmiş ve ana ordugâhı ile tepe arasına siper hattı inşa ettirmiştir.⁵⁰⁶ Kuşatma hazırlıkları sürerken Caesar'ın kısa süre önceki Aedui kabilesinin iç anlaşmazlığında yönetici atamış olduğu Convictolitavis ve Aedui soylusu Litaviccus'un gizlice Arverni direnişçileri ile görüşüğünü öğrenmiştir. Litaviccus bir asılsız iddialarla bir bozgun tertip etmiş ve bunda başarılı olmuştur. Caesar böyle bir gelişmeyle can damarı tıkanacağı için tereddüt etmeden kuşatmaya rağmen müdahale etme kararı vermiştir. Elindeki 6 lejyondan ikisini Gergovia'da ordugâh ve tahkimatlara muhafız birliği olarak bırakmış ve kendisi hafif teçhizatlı hiçbir ilave ağırlık taşımayan 4 lejyonla beraber yürüyüşe başlamıştır. Yaklaşık 45 km

⁵⁰³ Caes. *BGall.* 7.34.

⁵⁰⁴ Caes. *BGall.* 7.35.

⁵⁰⁵ Caes. *BGall.* 7.36.

⁵⁰⁶ Caes. *BGall.* 7.37.

ilerledikten sonra bozguncu gruba müdahale etmiş ve tertibi boşa çıkarmıştır. İhaneti ortaya çıkan Litaviccus ise Gergovia'ya kaçmıştır.⁵⁰⁷

Askerlerine üç saatlik bir mola veren Caesar geri dönüş için yürüyüşe başlamıştır. Yürüyüşün ortasında Gaius Fabius'tan düşmanın mevcuttaki değişimin farkına vardığını ve durumun tehlikeli bir hal aldığını bildiren haberciler gelmiştir. Bunun üzerine Caesar askerlerinin yoğun gayretiyle Gergovia'ya yetişmiştir. Caesar kuşatmanın başarıya ulaşma ihtimali çok düşük olarak gördüğü için kaldırmaya karar vermişken bir fırsat görmüştür. Vercingetoriks, kasabanın batısındaki bir bölgenin Romalılar tarafından kasabanın girişinde olduğu gibi ele geçirilmesinden çekiniyordu çünkü burası yiyecek temini için elinde kalan son yola çıkıyordu. Bu sebepten dolayı burayı tahkim etmeyi ve buraya bir güç kaydırmayı planlıyordu. Bunu gözcüleri vasıtasıyla öğrenen Caesar, buraya kuvvet gönderiyormuş gibi yaparak ana kampa saldırıyı planlamıştır. Fakat plan hassas olduğundan her bir *legatusuna* istediği şeyi istediği zamanlarda yapmalarını ve askerlerine sahip çıkmalarını, yağma umuduyla hevese kapılıp planı bozmalarına sebep olmamalarını emretmiştir. Planına göre bir birlik Vercingetoriks'in çekindiği bölgeye, Gergovia'nın hakim konumdaki yerine rağmen farklı yollar izleyerek ve görünmeden yaklaşacaktır. Ardından bu kuvvet sanki buraya saldırılacakmış gibi gözükecek, ses çıkaracak ve Vercingetoriks'in tüm gücünü buraya kaydırmasını sağlayacaktır. Böylece ana kamp boş kalacak ve Caesar da elindeki kuvvetle ana kampa saldırıyı başarmış olacaktır. Katırların dahi semerleri çıkarılıp üzerine miğferler giydirilen askerler ile süvari gibi gözükererek aldatmacanın inandırıcı olması sağlanmaya çalışılmıştır. Kalan askerlerini küçük kampına görünmeden götürmüş ve orada beklemelerini emretmiştir. Baskının olabildiğince etkin olması için askerlerini yaklaştıran Caesar, aldatmacasının işe yaramasını beklemiştir.⁵⁰⁸ (Harita-25)

Arazinin dik, mesafenin 1200 adım ve yolun çeşitli engeller ve tahkimatlarla donatılmış olmasına karşın Caesar, saldırı emrini vermiştir. Lejyonerler atılganlıkla Caesar'ın hedeflediği yerleri ele geçirmiştir ve ilerleyerek düşmanın Gergovia

⁵⁰⁷ Caes. *BGall.* 7.40.

⁵⁰⁸ Caes. *BGall.* 7.45.

kasabası önündeki ana kampına ulaşmıştır. Bu ani baskından sonra hedefine ulaşan Caesar, birliklerine geri çekilmeleri emrini vermiştir. Fakat durumun iyiye gitmesinden ve önceki baskınlarında aldıkları zaferlerin de güveniyle uzun günlerden sonra kasaba kapılarına gelen lejyonerler, savaşın kargaşasıyla da emredilen yerde durmamışlardır. Kasabanın surlarına dahi tırmanan Romalı asker olmuştur. Caesar'ın emrini yalnızca yanında bulunduğu X. lejyon uygulamış, diğer lejyonlar çıkan kargaşadan dolayı ilerlemeye devam etmiştir. Bu esnada diğer kanada bir saldırı bekleyen Vercingetoriks gelen bağırışmalar ve verilen raporlar üzerine durumu anlamış ve müdahale etmek için birliklerini buraya sevk etmiştir. Caesar'ın tepeye çıkan üç lejyonu ancak çok ilerledikten sonra durumun farkına varmış fakat geç kalınmıştır. Geri çekilmeye başlayan lejyonlar farklı yerlerden baskı görmeye başlamış ve kayıplar vererek geri çekilmiştir. Gün Romalıların başarısızlığı ve verilen kayıplar ile sona ermiştir.⁵⁰⁹ Ertesi gün yenilgiyi kabul eden Caesar askerlerini açgözlülüklerinden ve komutanlarının verdiği emirlere uymamalarından dolayı azarlamıştır.⁵¹⁰

Caesar, dönüş yolunda bir sorunla daha karşılaşmıştır. Aedui kabilesi için yaptıklarına rağmen kendi seçtiği Convictolitavis ve Litaviccus, Caesar'ın ordu ağırlıkları, hazinesi, rehineleri ve arşivlerini bıraktığı Noviodunum kasabasına gitmiş oradaki Romalı tüccarları katlederek bütün mallara el koymuş ,tahılı gemilerle taşımış ve taşıyamadığı bütün yararlı olabilecek malzemeleri de yaktırmıştır. İlave olarak Caesar'ın Ligur Nehri'ni geçmesi gerektiğini bildikleri için bu nehrin karşı tarafına da garnizonlar kurdurmuş ve süvarileriyle gözdağı vermeye yönelik manevralar yaptırmıştır. Caesar istemese de yeniden toparlanıp mücadeleye girmek için bir şekilde kendisini ve ordusunu Narbonensis Gallia'ya geçirmek zorunda olduğunu düşünmüştür. Fakat 7 yıllık bir süreçte çabaladığı büyük zaferin elinden kaybolup gitmesini istememiştir. Ayrıca bunu yapması halinde 4 lejyonluk bir kuvvetle Parisi üzerine gönderdiği Labienus'u da Gallia'nın ortasında tek başına bırakmış olacaktır.⁵¹¹

⁵⁰⁹ Flor. 1.45.24. Dio 40.36.5.

⁵¹⁰ Caes. *BGall.* 7.52.

⁵¹¹ Caes. *BGall.* 7.56.

Caesar cebri yürüyüşlerle kuzeye doğru ilerlemiş ve düşman baskısına rağmen Britannia'daki gibi bir nehir geçişi yaparak Ligur nehrini katetmiştir. (Harita-23/9) Bu sırada kuzeydeki Labienus ise Parisi kabilesinin kasabası olan Lutetia'ya kadar ilerlemiş ve operasyonlarına başlamıştır. Parisi kabilesi, birlikleri Aulerci kabilesinden Camulogenus önderliğinde karşı koymak için bir kuvvet toplamışlardır. Labienus, Caesar'ın Gergovia'da mağlubiyetini, Ligur nehrini geçmekte zorlandığını ve Aedui kabilesinin de saf değiştirdiğini öğrenmesiyle, durumunun hassas hale geldiğini anlamış bir an önce sonuç almaya yönelik bir girişimde bulunup Caesar'ın yanına dönmeye çalışmıştır. Savaş aldatmacaları ve başarılı bir nehir geçiş hareketiyle karşısındaki direnişi kıran Labienus, önce Agendicum'a ardından Caesar'ın yanına ulaşmıştır.⁵¹² (Harita-26)

3.11.5. İsyanın Bütün Gallia'yı Sarması

Aedui kabilesinin taraf değiştirmesi Remi ve Lingones hariç bütün kabileleri isyana katılmaya teşvik etmiştir. Treveri kabilesi ise Germen baskısından dolayı kuvvet gönderemeyeceğini belirtmiştir. Aedui kabilesi Gallialılar arasındaki eski gücüne kavuşmak için Vercingetoriks'i Bibracte'ye savaş planları yapmak için çağırılmış ve ordunun yönetimini almak istemiştir fakat teklifleri oy çoğunluğu ile reddedilmiş ve Vercingetoriks direnişin lideri olarak seçilmiştir. Caesar, Aedui kabilesinin bu şekilde geri plana itilmesinin Aedui'de bir gücenme yarattığını ve yaptıklarından pişmanlık duymaya başladıklarını ifade etmiştir.⁵¹³

Vercingetoriks sadece kendisinin belirlediği bir yerde muharebeye gireceğini belirterek emirlerinin harfiyen uygulanmasını talep etmiştir. Ayrıca yaptıkları gibi Romalılara umut olabilecek her yerleşimi, tahıl ve ekini özgürlükleri için imha etmelerini bir kez daha emretmiştir. Savaşı Roma sınırına dayandırmak için Allebroges kabilesi topraklarına bir kuvvet göndermiştir. Bütün bu zor durumların içinde süvari kuvveti de Aedui kabilesinin ihaneti ile azalan Caesar, Germenlere haber göndererek süvari birlikleri talep etmiştir. Onun çağrısına cevap verenler toplandığında atlarının

⁵¹² Caes. *BGall.* 7.62.

⁵¹³ Caes. *BGall.* 7.63.

kötü durumundan dolayı bütün iyi atlara sahip komutan ve eski askerlerden atlarını alarak daha etkin olmaları için onlara tahsis etmiştir.⁵¹⁴

Caesar, Lingones kabilesi topraklarından Sequani kabilesi bölgesine geçip Gallia Narbonensis'e geçiş fırsatı bulmaya çalışırken bunu fırsat olarak gören Vercingetoriks, Vingeanne Nehri civarlarında Caesar'ın yürüyüş koluna üç farklı noktadan bir süvari saldırısı yaparak zaten morali bozuk ve tahıl ikmalî kritik olan Romalıları bozguna uğratmak istemiştir. (Harita-23(9)) Caesar düşmanın üç koldan saldırdığını farkedince -ki dost bölgelerden geçtiği için bir saldırı beklememiştir- kendi süvarilerini de üçe bölmüş ve lejyonların ağırlıklarını her bir lejyonun ortasına alarak savunma düzenine geçirmiştir. Caesar'ın doğru konumlanması ve takviye gelen Germen süvarilerinin üstünlüğü ve düşman çok yaklaştığında lejyonların atılganlıkla süvarilere desteğe gitmesi sayesinde baskın Vercingetoriks için bir bozguna dönüşmüştür. (Harita-27) Yenilgiyle beraber Vercingetoriks bölgedeki Mandubi kabilesinin kasabası olan Alesia'ya çekilmiştir. (Harita-23/10) Fırsatı kaçırmak istemeyen Caesar iki lejyonluk bir kuvveti uygun bir mevzide ordu yükleriyle beraber bırakarak takibe geçmiştir.⁵¹⁵

3.11.6. Alesia Kuşatması

Alesia'ya geldiği zaman araziye inceledikten sonra Caesar, kasabanın hızlı bir saldırıyla ele geçirilemeyeceğini değerlendirmiş kuşatma hazırlıklarına başlamıştır. Kuşatma hazırlıklarının farkedince Vercingetoriks, henüz kasabanın içine girmemiş ve dışında ordugâh kurmuşken süvarileriyle bir huruç hareketi yapmaya çalışsa da Caesar'ın Germen süvarilerinin karşı koymasıyla başarılı olamamış ve kasabanın kapılarının kapatılmasını emredip kuşatmayı kabul etmiştir.⁵¹⁶ (Harita-28/1) Fakat kuşatma hatları tamamlanmadan son bir gayretle bütün Gallia'nın kendisini kurtarmaya gelmesi için ordu toplanmasını emrettiği mesajını her yere ulaştırmaları için habercilerini göndermeyi başarmıştır. Vercingetoriks'in kuvvetlerinin kasabanın içine girmesiyle Caesar da birliklerini kasabaya yakınlaştırmıştır. Vercingetoriks bu

⁵¹⁴ Caes. *BGall.* 7.65.

⁵¹⁵ Caes. *BGall.* 7.68.

⁵¹⁶ Dio 40.39.3.

aşamadan sonra kasabadaki tüm yiyecek malzemelerinin toplatmış ve uygun bir yemek planı hazırlayarak kasabalıları kurtarma ordusu gelene kadar kasabayı ayakta tutmaya çalışmıştır.⁵¹⁷

Caesar öncelikle kasabayı kuşatmak için araziden de yararlanarak yaklaşık 20 km uzunluğunda bir hat oluşturmuş ve bu hatta 23 hisar inşa ettirmiştir. İç kuşaktan yani kasabadan gelebilecek bir saldırıya karşı derinlikleri değişen iki sıra hendek kazdırmış ve kasabanın yanından geçen suyun (Ose ve Ozerain Nehirleri) erişebileceği yerleri suyla doldurtmuştur. (Harita-28/2) ve Resim-5) İç kuşaktaki ilk sıra hendeklerin önüne de 120 metre genişliğinde birer tahkimat hattı daha inşa ettirerek düşmanlardan gelecek atışlı saldırıları engellemeyi amaçlamıştır. Aynı şekilde iç kuşak ikinci sıra tahkimatın önüne de üzerleri kapatılarak gizlenen kazıklı çukurlar inşa ettirmiştir. (Resim-2, Resim-3) Kaçarken yakalanan süvarilerden alınan bilgilerle de bir kurtarma ordusunun toplanacağını öğrenen Caesar, gelecek düşmandan korunmak için ikinci bir tahkimat hattı inşa etmeye karar vermiştir. Bir nevi kendisini de kuşatma altına almıştır. Dış kuşağa da yaklaşık 22 kilometrelik bir duvar inşa ettiren Caesar, bu duvarın önüne genişliği 6 metre olan bir hendek daha kazdırmış ve bu hattı da kazıklarla güçlendirmiştir. (Resim-4.) Dış hattaki duvara 24 metrede bir olacak şekilde kuleler inşa ettirmiştir. (Harita-28/3) Birliklerini uygun yerlere dağıtarak burada ordugâhlarını kurdurmuş, komutanlarını görev yerlerine atamış ve birliklerin herhangi bir saldırıya yemek dağıtımını esnasında yakalanmaması için lejyonerlerine 30 günlük yiyecek dağıtmıştır.⁵¹⁸ (Harita-28/Castralar)

Bu faaliyetler devam ederken Vercingetoriks'in habercileri ulaşabildikleri bütün kabilelere ulaşmış ve haberlerini iletmiştir. Kabile önderleri bir toplantı yaparak eli silah tutuabilen herkesi değil her kabilede belli sayıda birlik tahsis edilmesini kararlaştırmışlardır. Vercingetoriks'in emrettiği gibi eli silah tutan herkes çağrılrsa o kadar büyük bir grubun savaş anındaki emir komutası, disiplini ve ikmal sıkıntısına düşeceğinden önderler bu şekilde bir karar vermişlerdir. Caesar, Gallialı önderlerin kararlarıyla toplam 46 kabilede 8 bin süvari ve 250 bin piyadenin oluşturduğu bir

⁵¹⁷ Caes. *BGall.* 7.71.

⁵¹⁸ Caes. *BGall.* 7.74.

kuvvet toplandığını ifade etmiştir.⁵¹⁹ Emir ve komuta Atrebates kabilesinden Commius, Aedui kabilesinden Viridomarus ve Eporedoriks ve Arverni kabilesinden Vercingetoriks'in yeğeni Vercassivellanus arasında paylaştırılmıştır.⁵²⁰

Kurtarma ordusu Alesia'ya geldiğinde Caesar'ın saldırıyı bekledikleri yerlerde mevzi almıştır. Commius'un önderliğini yaptığı bir grup tahkimatların batısındaki bir tepeye ordugâh kurmuştur. (Harita-28/5) Bunu gören Alesia'daki birlikler de sevinçle önlerinde kazılan tahkimatları doldurmak için çalı gibi malzemeler toplamaya gayret etmiştir. İlk çatışma iki tarafın da cesurca ve dirençli gayretleriyle mevcut durumda herhangi bir değişiklik yapmadan, öğle vaktinden akşama kadar devam etmiştir. Verdiği kayıplar ve saldırılarının sonuçsuz kalmasıyla Gallialılar geri çekilmiştir. Bu sırada ani bir huruçla Germen süvarileri Gallialı okçulara ve geri çekilen Gallialara ilave kayıp verdirmişlerdir. Gallialılar ertesi gün kuşatmayı yarmak için yapılar inşa etmiş ve karanlıktan faydalanarak bir saldırı yapmışlarsa da bu saldırı başarılı olmamıştır. Saldırı vaktinde kasabadan çıkıp yardımcı saldırı yapmak isteyen Vercingetoriks, hazırlıklarında geç kaldığı için geri çekilip tekrar kasabaya dönmüştür.⁵²¹

Son savaş ise Vercassivellanus'un bölge halkından öğrendiği kadarıyla Rea Dağı civarındaki görece daha zayıf olan bir noktaya gece intikal etmesiyle başlamıştır. Arazi arızalarından dolayı tahkimatları zayıf kalan bu bölgeye altmış bin kişilik seçilmiş bir kuvvetle saldırı planlanmıştır. (Harita-28/4) Bu bölgeden yapılan saldırı, başladıktan sonra Vercassivellanus'un da öngördüğü gibi Gallialılar bir ilerleme kaydetmiştir. Fakat Caesar, bulunduğu yerden cereyan eden olayları rahatça izleyebildiği için kararlar vermekte gecikmemiştir. Caesar, zorda kalmaya başlayan bölgelere peşpeşe takviyeler göndermiş, en son ise kendisi çatışmanın olduğu bölgeye

⁵¹⁹ Caes. *BGall.* 7.75. Sırasıyla, Aedui ve onlara bağlı Seguslavi, Ambivareti, Aulerci Brannovices, Blannovi kabileleri, Arverni ve onlara bağlı Eleuteti, Cadurci Gabali ve Velavi kabileleri, bağımsız Sequani, Senones, Bituriges, Santoni, Ruteni, Carnutes, Bellovaci, Lemovices, Pictones, Turoni, Parisi, Helveti, Suessiones, Ambiani, Mediomatrici, Petrocori, Nervi, Morini, Nitobriges, Aulerci Cenomani, Atrebates, Velioçassi, Lexovi, Aulerci Eburovices, Rauraci, Boi, Curiosalites, Redones, Ambivari, Caletes, Osismi, Veneti Lemovices ve Venelli kabilelerinin isimleri sayılmıştır.

⁵²⁰ Caes. *BGall.* 7.76.

⁵²¹ Caes. *BGall.* 7.82.

gelmiştir. Savaşın kaderini ise süvarilerini düşmana farketirmeden Rea Dağı bölgesindeki bir kapıdan çıkartarak, Gallialılar tahkimatlarda çatışırken arkalarına sızdırarak değiştirmiştir. Günün sonunda kazanan Caesar ve Romalılar olmuştur. Ertesi gün yapılan bir toplantı ile Vercingetoriks'e kalanların selameti için teslim olması tavsiye edilmiş ve Vercingetoriks silahlarını ve teçhizatını yere atarak teslim olmuştur.⁵²²

Caesar, Gallialıların teslim olmalarını kabul ettikten sonra Aedui topraklarında tekrar kendi hakimiyetini sağlamış ve her kış olduğu gibi ordusunu kışlık ordugâhlarına göndermiştir. Caesar, önceki sene bölgede bulunmamasından dolayı yaşanan karar verme sürecindeki aksaklıkların olmaması için kışı Bibracte'de geçirmeye karar vermiştir.⁵²³ (Harita-29)

3.12. Caesar'ın Gallia'daki Son Yılı⁵²⁴

Gallia'da, Alesia'da alınan ağır yenilgiye rağmen Roma garnizonlarından uzak kalan bölgelerdeki kabileler arasında isyan görüşmeleri ve bunun için birlik toplama faaliyetleri devam etmiştir. Bu sırada Bibracte'de olan Caesar, gelişmelerden haberdar olur olmaz önceki yıl geç kalmasından dolayı yaşanan hataların tekrar yaşanmaması için hızlı davranmaya karar vermiştir. İsyanı bastırmak için toplanılacak bölgenin Bituriges toprakları olmasına karar vermiştir. Caesar'ın gelişi o kadar ani olmuştur ki Bituriges kabilesi halkı tarlalarındayken Caesar'a yakalanmış ve haberi alıp kaçabilenler dışında kimse bu baskından kurtulamamıştır. Komşu kabileleri de kaçan Bituriges kabilesi birliklerinin teslim edilmesi için tehdit etmiştir. Caesar, hızlı cebri yürüyüşlerle her yerde aniden belirerek hızlı bir şekilde Bituriges bölgesine komşu kabilelerdeki isyan için hazırlık yapanları da teslim olmaya zorlamış ve Gallia'nın bu kesimindeki isyanı bastırmıştır.⁵²⁵

⁵²² Caes. *BGall.* 7.89. Flor. 1.45.25-26. Dio 40.41.2. Liv. *Per.* 108.1.

⁵²³ Caes. *BGall.* 7.90.

⁵²⁴ Caesar'ın kendi yazdıklarıyla aktarılan ve yaşananlar hakkında günümüze ışık tutan aktarımları, Vercingetoriks'in ele geçirilmesiyle son bulmaktadır. İç savaşa kadar geçen süre boyunca Caesar çalışma yapmış olsa da yaptıklarını yayınlamamıştır. Onun yerine *legatusu* Aulus Hirtius tarafından Caesar'ın yakın arkadaşı Balbus'un ricaları üzerine tamamlanıp yayınlanmıştır. Caes. *BGall.* 8. Suet. *Jul.* 56. Sage 2011, 190. Caes. *BGall.*(çev.S.Özgüler) 267-268.

⁵²⁵ Caes. *BGall.* 8.3.

40 gün içinde Bibracte'ye dönen Caesar, buradaki idari görevlerini sürdürdüğü sırada Bituriges halkının Carnutes kabilesine karşı yardım talebiyle, gelişinin 18'inci gününde tekrardan haekete geçmiştir. Cenabum'u operasyonlarının merkezi olarak belirleyen Caesar süvari ve yardımcı kuvvetlerini Carnutes kabilesi topraklarına yağmaya göndermiştir. Evlerinden ve yurtlarından kovulan Carnutes birlikeri de komşu kabilelere kaçarak dağılmışlardır. Buradaki sorunu çözdüğünü düşünen Caesar, Cenabum'a getirdiği lejyonları Gaius Trebonius'un komutasında bırakarak başka kötü haberlerin geldiği Remi kabilesi topraklarına doğru yola çıkmıştır.⁵²⁶

Remi kabilesi gelen habere göre Bellovaci kabilesinden Correus ve Atrebates kabilesinden Commius'un önderliğinde bir ordu toplanmış ve bu ordu ile Suessiones kabilesi topraklarına yapılacak bir saldırı hazırlığına başlamışlardır. Haberi alır almaz yola çıkan Caesar, Bellovaci kabilesi topraklarına ulaşmıştır. Bölgede bilgi toplamak amacıyla esirler yakalanmasını isteyen Caesar, esirlerden gelen bilgilere göre de Bellovaci, Ambiani, Aulerci, Caleti, Vellocasses ve Atrebates kabilelerinden silah taşıyabilen herkesin ordugâh için uygun olan bir bataklığın ortasında toplandıkları haberini almıştır. Commius'un da Germenlerden yardım almak için gittiğini öğrenmiştir. Caesar, süren çatışmalar sonunda Correus'a pusu kurmuş ve Bellovaci kabilesinin lideri bu pusuda öldürülmüştür. Bellovaci kabilesinin birliklerinin savaşta yenilmesi ile umutları kırılan gruplar Caesar'a teslim olmuştur. Commius ise çareyi kaçmakta bulmuştur.⁵²⁷

Caesar, Commius ve Correus'un etkisiz hale getirilmesiyle yarım kalan Ambioriks avına tekrar başlamıştır. Eğer Ambioriks yakalanamayacak olursa, onun hakimiyetindeki tüm herşeyi tahrip edecek ve Ambioriks'in barındığı bölgelerde nefret edilmesini sağlayamaya çalışacaktır. Planladığı gibi Ambioriks'in topraklarına yıkımı getiren Caesar, ardından da baskı altında tutmak için *legatusu* Labienus'u Treveri kabilesi topraklarına göndermiştir. Gaius Fabius ve Gaius Caninius Rebilus adlı

⁵²⁶ Caes. *BGall.* 8.6.

⁵²⁷ Caes. *BGall.* 8.23. Dio 40.43.3.

*legatus*larını da Aquitania'ya göndermiş ve buradaki bir isyan da böylece bastırılmıştır.⁵²⁸

Caesar gelen bilgilere göre Belgae topraklarında bir huzursuzluğun olduğunu öğrenmiş ve takviyeli bir lejyonluk bir kuvvetle *legatusu* Marcus Antonius'u Bellovaci bölgesine göndermiştir. Kendisi de Carnutes kabilesi bölgesine varmış ve Büyük İsyanı katılımı teşvik eden Gutruatus'un yakalanmasını istemiştir. Geçen yılın kayıplarından dolayı daha fazla kayba ve bölgelerinin tahribata uğramasını istemeyen Bellovaci kabilesi halkı da Gutruatus'u yakalamış ve idam etmiştir.⁵²⁹

Caesar, Gutruatus sorununu çözdükten sonra Aquitania'da Uxellodunum'da bir direnişin olduğunu öğrenmiştir. Bunun önceki sene olduğu gibi direnişte olan Gallialılar'a cesaret vermemesi için bölgeye süratle hareket etmiştir. Caesar kasabaya vardığında bölgede bulunan *legatus*ları tarafından kuşatmanın tamamlandığını fakat bu arada düşmanın da iyi bir yiyecek stoğu depoladığını öğrenmiştir. Ayrıca kasabanın kolay ulaşabileceği kuşatma içindeki bir bölgeden su temin edebildiğini görmüştür. Buraya ulaşımı engellemek için 20 m yüksekliğinde bir *ager* ve üzerine de 10 katlı bir kule inşa ettirmiştir. Kasaba halkı inşa edilen bu yapıları bir huruç hareketi ile imha etmeye çalışmış ve yangın çıkarıcı malzemeleri *ager* ve kulenin üzerine yuvarlayarak başarılı olmuştur. Kule yanarken ve düşman birlikleri bu bölgede yoğunlaşmışken, Caesar lejyonerlerine duvarlara saldırı hazırlığı yapmaları için kasabaya giden kayalık bölgelere tırmanmalarını emretmiştir. Bunu gören düşman kuvvetleri de kasabayı savunmak için kule bölgesini terketmiş ve yangın böylece söndürülmüştür. Caesar, düşmanın kuvvetlerinin dikkatini dağıtmak için böyle bir emir vermiş ve başarılı olmuştur. *Ager* ve kulenin tamamlanmasıyla suya ulaşma imkanı kalmayan Uxellodunum halkı bunun üzerine teslim olmuştur. Caesar teslim olduktan sonra diğer tüm asi şehirlere gözdağı vermek için şehirde direnişe katılmış olan herkesin ellerini kestirmiştir. Labienus da kuşatma devam ederken Treveri ve Germanlerle Treveri kabilesi bölgesinde başarılı bir şekilde mücadele etmiştir.⁵³⁰ Kış devam ederken Caesar,

⁵²⁸ Caes. *BGall.* 8.29.

⁵²⁹ Cenabum'un yakılmasını Gutruatus istemiştir. Caes. *BGall.* 8.38.

⁵³⁰ Caes. *BGall.* 8.44.

birçok kabile farklı bölgelerde bulunarak kalıcı barış için görüşmeler yapmıştır. Lejyonlarını her sene yaptığı gibi uygun yerlere konuşlandırmış ve İtalya'ya doğru yola çıkmıştır.⁵³¹

3.13. Caesar'dan Sonra Gallia

Caesar'ın Gallia'dan ayrılışından sonra İç Savaş boyunca, Roma içerisinde çalkantılar olması rağmen Gallia'da bu düzensizlikten yararlanmaya çalışan herhangi bir kabile ve lider çıkmamıştır. İÖ 46 yılından, Caesar'ın suikaste uğradığı İÖ 44 yılına kadar Bellovaci kabilesi arasında küçük çaplı bir hoşnutsuzluk olsa da Gallia'nın dikkati sürekli artan Germen tehdidine kaymıştır.⁵³² Gallia artık içerisinde savaşılan ve elde edilmek istenen bir eyalet olmaktan çıkıp Ren Nehri'nin sınırı belirlediği, muhafaza edilmeye çalışılan bir yer olmuştur.⁵³³ İÖ 39 yılında İmparator Augustus'un görevlendirmesiyle Marcus Agrippa bölgeye gelmiş ve devam eden bir isyanı İÖ 38 yılında bastırmıştır.⁵³⁴

Öncesinde tek bir eyalet olarak tasarlanan Gallia, Augustus'un İÖ 27 yılındaki yeniden organizasyonu ile Belgae, Aquitania ve Narbonensis olarak üçe bölünmüştür.⁵³⁵ Germen tehdidine karşı ve bölgede Roma kültürünün yaygınlaşması için koloniler kurulmuştur. Germen tehdidinin yarattığı vergi baskısından dolayı - çünkü bu tehlide Gallialıların vergileriyle karşı konuluyordu- İS 21'de Aedui ve Treveri kabileleri bir huzursuzluk yarattılsa da bu bastırılmıştır.⁵³⁶ İS 68'de de iktidar mücadelesi kaynaklı bir karışıklık olsa da Gallia sükunetini korumuştur.⁵³⁷ Gallia, İS 260 yılında Roma'dan bir kopma süreci yaşamış, İS 406 yılındaki Germen istilasından sonra ise Roma ile olan bağıını kaybetmiştir.⁵³⁸ Fakat aradan geçen yaklaşık beş yüz yıl boyunca Gallia genel olarak sakin, Romalılaşmaktan ve Roma'nın sundukları neticesinde zenginleşmekten memnun olmuş gibi gözükmektedir.

⁵³¹ Caes. *BGall.* 8.55.

⁵³² Broughton 1952, 301. Drinkwater 2014, 120.

⁵³³ Drinkwater 2014, 19.

⁵³⁴ App. *B Civ.* 5.92.

⁵³⁵ Drinkwater 2014, 21.

⁵³⁶ Drinkwater 2014, 27-29.

⁵³⁷ Drinkwater 2014, 40-50.

⁵³⁸ Drinkwater 2014, 218.

SONUÇ:

“Roma bir günde kurulmadı” sözü Roma’nın Gallia’yı fethetmesi ile sonuçlanan sefer için de geçerlidir. Seferin başarısını yalnızca başında bulunan liderin yetenekleri ile ilişkilendirmek veya yalnızca Roma ordusunun sahip olduğu yetenekler ile bu sonuca ulaştığını düşünmek yeterli bir sonuç olmayacaktır ki bu durumda bile başta bulunan liderin hayatının geçmişindeki çalkantılar veya Roma ordusunun Gallia seferine çıktığı durumdaki halini alana kadar geçirdiği değişimler de göz ardı edilmiş olacaktır. Bu sebepten dolayı teze bir süreç olarak yaklaşmaya gayret edilmiştir. Sürecin de doğru anlaşılması için Roma ordusunun kuruluşuna, Caesar’ın hayatı ve Roma’nın genel siyaset ortamının kavranılması için İÖ 2. yüzyıla, Roma-Gallia ilişkileri için ise ilk Kelt isminin geçtiği ilk eserin yazıldığı zamana kadar olan bir zaman dilimi ayrıntılandırmaya çalışılmıştır.

Roma ordusunun yakın çevresini yağmalamaya yetecek kadar bir şehir olmaktan çıkıp Akdeniz’i avucu içine alan bir güç olması da tek bir değişim veya olayla olmamıştır. Roma ordusu, kuruluşu ve organizasyonu ile vatandaşlarını sürekli bu çabaya ortak olmayı sağlayabilmiş büyük bir başarıdır. Bu kapsamda Servius ve Camillus reformları, kökenleri, statüleri ve mali durumları farklı olan toplulukları yavaş ilerleyen bir süreç içerisinde Romalı yaparak, bu topluluktan oluşan Roma ordusunu Akdeniz’in her köşesine hakim olabilen bir kurum haline getirmiştir. Her dönemde ortaya çıkan problem sahalarına çözüm bulmasıyla Roma ordusu, geleneğin dinamizmle beraber uygun oranlarda karışımıyla elde edilebilecek iyi sonuçlar hakkında günümüze ışık tutmaktadır. Marius düzenlemeleri gelenekleri koruyarak ve günün ihtiyaçlarını da göz ardı etmeden getirdiği yeniliklerle Roma ordusunu bir ileri seviyeye taşımıştır. Organizasyonun yanında bunu desteklemek için kurulmuş olan yüksek makamlar ve hiyerarşi her adımda olmasa bile Roma ordusunu başarıya götüren yolda gücünü pekiştirmiştir. Düzgün bir organizasyon ve iyi örülmüş bir emir-komuta zinciri ile askere alınan vatandaşlarını Roma’nın uğrunda katlanılabilecek en kötü şartlara göğüs germesini sağlayan bir alt komuta kademesi ve oluşturulan sosyal yapı da her türlü mücadelede Roma ordusunun kuvvet çarpanı olmuştur. Harekatlarının gerektirdiği durumlara göre mevcut yapısını koruyarak farklı satırlarda, coğrafyalarda ve iklimlerde teknolojik olarak üstünlüğünü koruyarak bu hareketleri

lojistik olarak destekleyebilme kapasitesi de Roma ordusunun kuruluşundan itibaren Roma'nın sınırlarını büyük bir alana yaymasının kilit bir unsuru olmuştur.

Galya seferinde Roma ordusu organizasyon veya teşkilat olarak Marius düzenlemelerindeki şeklindedir. Bu muharebe için teşkilatlanmanın başarısı Galya seferi boyunca meydan savaşı kaybetmemesi ile kanıtlanmıştır. Yardımcı kuvvetler bakımından Caesar'ın Galya kabileleri arasındaki güç dengelerini lehine kullanarak elde ettiği, özellikle süvari kuvvetleri, seferin en kritik ve hayati anlarında Caesar'ı ipten almış ve gelecek dönemde Caesar'ın ordusunun önemli bir parçası olmuştur. Germen süvarileri, yardımcı kuvvetlerin Roma ordusu içindeki kullanımına uygun bir örnek olmuştur. Bibrax savunmasında okçuluk ve sapancılık alanlarda ustalaşmış Roma müttefiki devletlerin gönderdiği yardımcı kuvvetler de üzerlerine düşeni yaparak yardımcı kuvvetlerin etkinliğinin diğer bir örneği olmuştur. Caesar mevcut emir komuta yapısındaki *legatus*larını ve *centurioları*nı etkin bir şekilde kullanmıştır. Galya'nın çeşitli bölgelerinde konuşlanan birliklerin başına veya münferit görevler vererek *legatus* makamının uygun bir şekilde kullanmıştır. Titus Labienus, Caesar'ın astı olarak Galya seferinde büyük başarılarla imza atmış, aldığı kararlarla seferin seyirine katkıda bulunmuştur. Caesar'ın *Centurioları* ise lejyonerlere örnek olan davranışları veya olumsuz bir durumdaki olumlu tepkileriyle Galya seferinde Caesar'ın ihtiyaç duyduğu her anda küçük birlik komutanları olarak üzerlerine düşen her görevi yerine getirmiştir. Caesar'ın *Bellum Gallicum*da isimlerini vererek *centurioları*nı anması bir nevi bu küçük birlik komutanlarının gösterdiği gayretlere duyduğu şükranın yansıması olmuştur. Roma ordusunun geliştirdiği lojistik düzen de büyük çaplı bu seferin gelişimine katkıda bulunmuştur. Yaklaşık on yıl boyunca sahada olan bir orduyu destekleyen Roma ikmal sistemi, düşman baskısı veya Caesar'ın cüretli planlamalarıyla yeterli önem gösterilmediğine Galya seferini olumsuz şartlar içine sürüklemiştir. Bu bakımdan kesildiğinde etkisi hissedilen Roma ikmal sistemi, açık tutulmaya gayret etmiştir.

Caesar'ın hayatı da Gallia'ya giden yolda kendisinin doğumundan önce başlayan uzun bir politik sürecin eseri olarak görülebilir. Doğumundan önce Gracchus Reformları ile başlayan Roma siyasi hayatındaki kutuplaşmalar, devamında yaşanan sosyal değişim istekleri, Sulla-Marius iç savaşı, yabancı devletlerle savaşlar, Caesar'ın kendisini sürekli olarak eğitmesine, gelişmesine ve kendi yolunu aile bağlarını

terketmeden hazırlamasına sebep olmuştur. Caesar, olağan dışı karakterinin ilk hareketini Sulla'ya karşı gelerek yapmış ve sonucunda bir dönem acılı bir sürgün hayatı yaşamıştır. Roma'dan uzaklaşarak Mytilene Kuşatması gibi askeri faaliyetler, adının yalnızca sürgün edilmiş asi bir genç olarak değil, askeri kabiliyeti olan biri olarak tanınmasını sağlamıştır. Eğitim için gitmek istediği Rodos Adası yolunda kaçırılması, sıra dışı bir şahsiyet olarak genç yaşta bile zorluklar karşısında gösterdiği kararlılığının en erken örneklerinden biri olmuştur. Eğitimini devam ettirdiği sırada küçük çaplı yürüttüğü askeri sefer de inisiyatif kullanma konusundaki olumlu örneklerden biri olmuştur. Rodos dönüşünde Roma siyasetine girdiği andan itibaren yaptığı *populares* yanlısı seçimler, avukat olarak adından söz ettirmek istediği erken dönem davaları, dava ettiği kişiler, safında durduğu kamplar ve *aedilis curulis* ve *curator* olarak icraatlarıyla vatandaşların ve mevkidaşlarının bir kısmının saygısını kazanırken diğer bir kısmının da nefretini üstüne çekmiştir. Siyasî arenada yaşanan bütün değişimlere, bir kaç gelişme hariç, tutarlı yaklaşımıyla ayak uydurmuş ve devamında usulüne uygun olarak basamaklarını tırmandığı uzun bir kariyer sonucunda politika belirleyici bir şahsiyet olmuştur. *Praetorluğu* sırasında yeterli gücü elde etmeden yaptığı uç bir çıkışın tıpkı kendisinden önceki örneklerde olduğu gibi politik kariyerine ve daha önemlisi hayatına mâl olabileceğini tecrübe etmiştir. Bu bağlamda devamında güçlü şahsiyetlerden teşkil edilmesine ön ayak olduğu *Triumvirlik*, politik kariyerinin Roma politikasını belirleyici önemli bir kurumu olmuştur. Elde ettiği *consullük* hayatı boyunca emek verdiği ve elde etmeye gayret ettiği bütün gücü yönetmesine imkan vermiştir. Caesar, yalnızca *consullüğü* ile dahi adını, Roma'nın çözüme muhtaç kalan problemlerine çözüm bulmasıyla tarihe yazdırmıştır. Fakat daha büyük işler yapmak için yalnızca bir basamak olarak kullandığı *consullüğünün* devamındaki Gallia Seferi onu müstesna bir şahsiyet olarak anılmasını sağlamıştır. Siyasi kariyeri içerisinde ve sonrasında hedeflerine ulaşmak için olumsuz durumlarda dahi gösterdiği gayret ve hırs ile geliştirdiği yeteneklerini birleştirmesi, Caesar'ı, soyadı kendisinden sonraki tarihi süreç içerisinde bir unvan olarak kullanılan tek devlet adamı yapmıştır.

Gallia Seferi, uzun bir süreçte yaşanan büyük ve yoğun bir mücadele olmuştur. Seferi sadece Caesar ile sınırlandırmak da hata olacaktır. Çünkü Roma'nın Gallia ve Keltler ile olan ilişkileri ve mücadelesi yalnızca İÖ 58-50 yılları arasında gerçekleşen

bir süreç değil, geçmişi İÖ 390 yılına kadar uzanan eski bir çatışmanın devamı olmuştur. Bu bağlamda Caesar, atalarına felaketler ve büyük kayıplar da yaşatan bu karşılaşmalar, Galya savaşlarıyla büyük bir oranda sonlandırmıştır. Caesar'ın Gallia Seferiyle, Helvetii göçünün Roma'ya doğrudan bir tehdit oluştururken bu tehdidi ortadan kaldıran Caesar, Gallialılar tarafından kendisine Gallia'ya kalıcı olarak adımını atma şansı veren Ariovistus sorununu İ.Ö. 58 çözmüştür. Böylece Caesar, kendisini bir fatih yapacak fırsatı değerlendirmeye yönelik bir girişimde bulunmuştur. Gallia'nın güney doğusunda askeri ve diplomatik olarak hakimiyetini kuran Caesar, burayı daha büyük kurguları için kullanmış ve İ.Ö. 57'de ilk olarak Gallia'nın kuzey doğusundaki Belgae bölgesini egemenliği altına almaya gayret etmiştir. Bu gayreti de olumlu sonuç veren Caesar takip eden İ.Ö. 56 yılında Gallia'nın kuzey batısını egemenlik altına almıştır. İki sefer döneminde kara ordusuyla büyük işler başaran Caesar, yalnızca karada değil denizde de kabiliyetli bir general olduğunu ve çok yönlülüğünü bu dönemde kanıtlamıştır.

Caesar, Gallia'nın egemenlik altına alınmasının yanında daha önce hiçbir Romalının cesaret etmediği iki harekâtla da cesaretini ve hırsını hiçbir şeyin kırmayacağını göstermiştir. Bu bağlamda Ren Nehri'ni geçmesi Roma ordusunun yanı sıra Roma teknoloji ve mühendisliğinin gelişmişliğinin de kanıtı olmuştur. Devamında gerçekleştirdiği iki Britannia çıkarması da bilinmeze yapılan ürkütücü bir sefer olmasına karşın, sonuçları Caesar'ın istediği neticeyi vermese de yapılan önemli bir harekât olmuştur. Büyük bir kara parçası üzerinde ve geniş bir yabancı nüfusu boyunduruk altına almayı çalışması elbette Roma'ya karşı hiziplerin olduğu bir durum yaratmıştır. Özellikle İÖ 54 yılında başlayan direniş hareketleri Caesar'ın emir komutasında yaşanan ilk büyük felakete yol açmış (Sabinus ve Cotta'nın birliklerinin imha edilmesi), ikinci felaket (Cicero'nun ordugahının kuşatılması) yaşanmadan ordusunun ancak imdadına yetişebilmiştir. Caesar'ın bu olumsuz durumdan toparlanmış ve ileri hareketleriyle Gallia'da egemenliğini sağlamlaştırma girişimlerine devam etmiştir. Bu gayret onu karşılaştığı en çetin komutanlardan olan Vercingetoriks ile bir mücadeleye girişmesine sebep olmuştur. Vercingetoriks gerçekten de Caesar'ı, ordusu ile imha edilebileceği bir süreç içerisine sokmuştur. Bıçak sırtı bir dengede yürütülen mücadelede Caesar, kendini kurtarmasını bilmiş ve en olumsuz andayken Vercingetoriks'i teslim olmaya zorlamıştır. Bu bağlamda Alesia kuşatması, bir

komutanın düşmanı kuşatırken kendisinin de bilerek ve isteyerek kuşatılmasına izin vermesiyle bütün sonuçlarına katlanacağı bir harekât olarak tarihteki sayılı muharebelerden biri olmuştur.

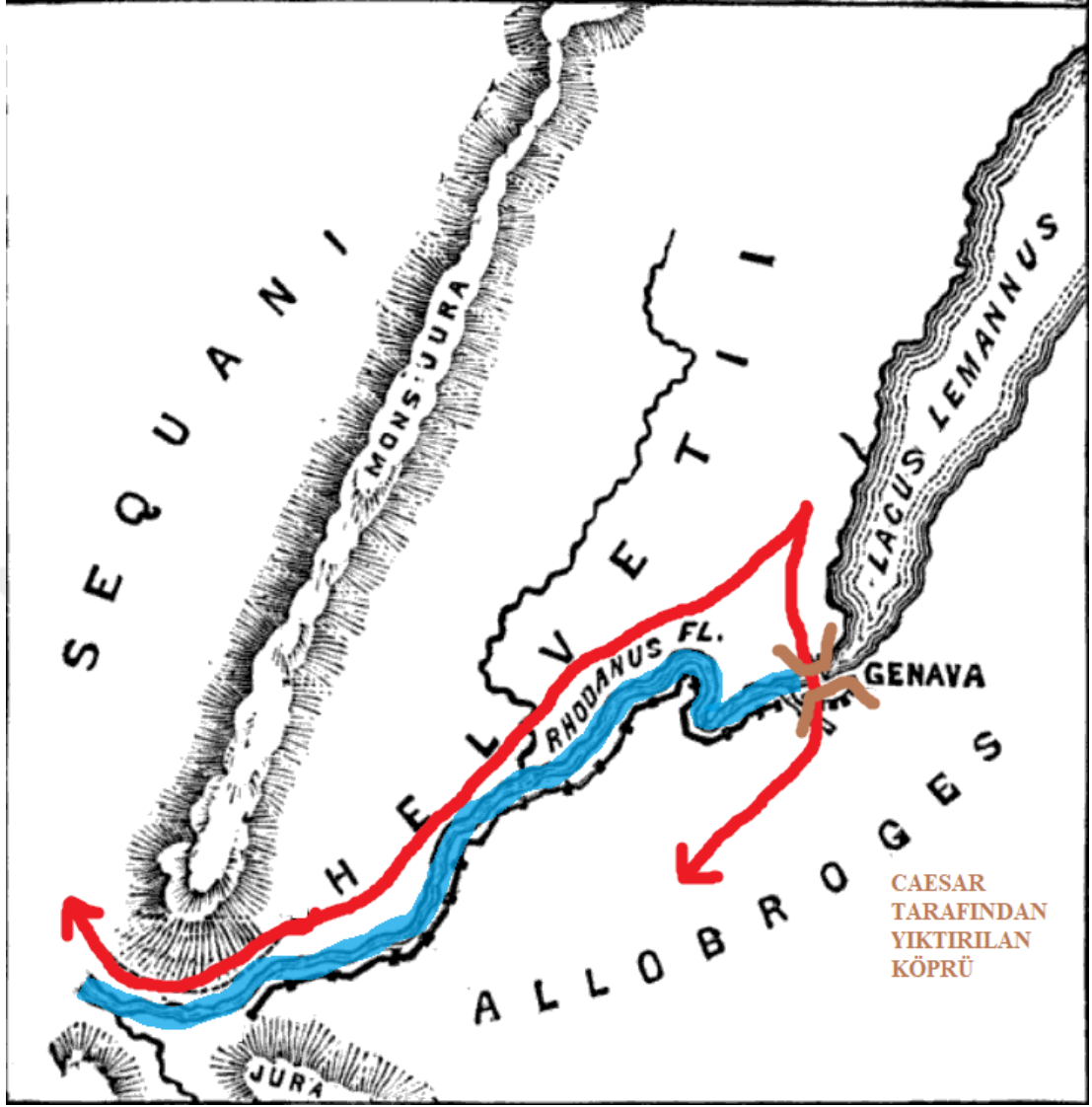
Gallia seferi ve nihayetinde başarılı bir şekilde sonuçlanması, Roma ordusunun ve Caesar'ın yeteneklerinin birleşimi ile mümkün olmuştur. Roma ordusunun geçmişinden sahip olduğu gelenekleri ile her türlü şartta Caesar'ın emirlerini uygulaması ve bu konudaki bitmek bilmeyen kapasitesi on yıllık bir süreçte Gallia'yı Roma toprağı haline getirmiştir. Roma toprağı olduktan sonra Romalılarla yaşadıkları 4 yüzyıllık süreçte sürekli alan kaybetmeleri ve son seferle yaşadıkları birbirinden ağır mağlubiyetler Gallialıları yıpratmıştır. Roma, askeri bir fetih olarak başlattığı Gallia'nın etki ve ilgi alanı içine alma gayretinin devamında beşeri olarak da her türlü alanda fetihe devam etmiş ve Gallia, Roma egemenliği içinde kaldığı süre boyunca "Romalı" olmak veya "Romalılaşmak"tan geniş bir yelpazede yararlanmıştır. Tekrar direnecek gücü bulamayan veya artık direnmeyerek Roma üstünlüğüne boyun eğen Gallia, Roma'nın kültürel, askeri ve beşeri olarak ihraç ettikleriyle günümüz Batı tarihi ve medeniyetini yaratan gelişmelerin temellerini atmıştır. Britannia adasındaki topluluklar da ilk başta yoğun olarak direndikleri bu temellere önce uyum sağlamış, devamında ise benimseyerek günümüz tarihinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Daha öncesinde sivil makamlarda gösterdiği yönetim, devlet adamı olarak ve siyasî bir şahsiyet olarak kabiliyetleri hakkında bir miktar ipucu vermiş olsa da Caesar, Gallia seferinde verdiği ve her biri askeri liderlik ders kitaplarında olumlu veya olumsuz ders olabilecek kararları ile günümüz dahil bütün liderlere örnek olmuş bir komutan olarak da kendisini kanıtlamıştır. Tüm bu elde ettiği başarılar onu hüküm süremeyeceği bir imparatorluk için daha büyük mücadeleler içine sürüklemiş olsa da Caesar ve Gallia seferi her sivil veya askeri yönetici için her yönüyle incelenmesi ve örnek alınması gereken bir şahsiyet olmuş ve olmaya da devam edecektir.

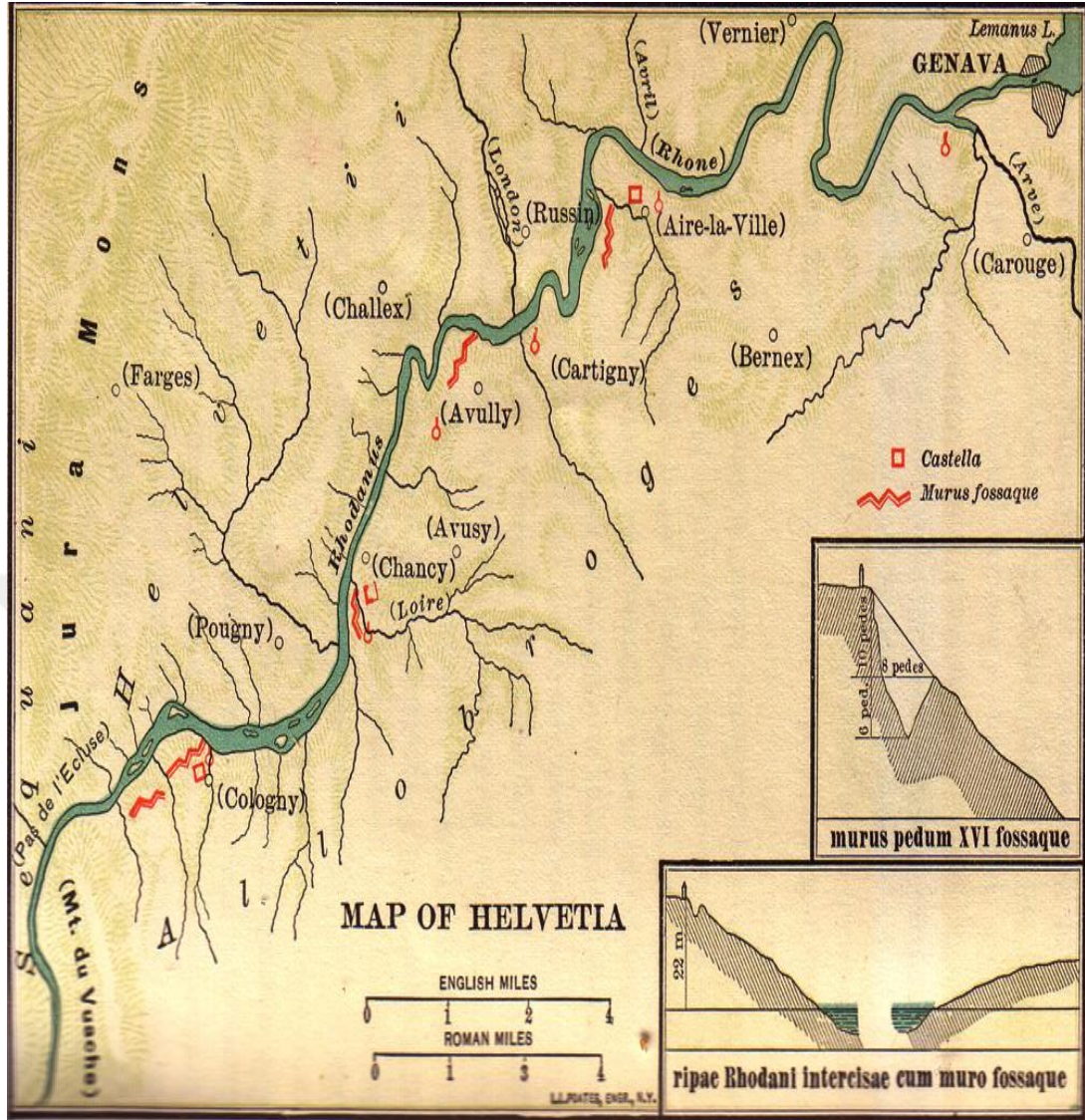
EKLER
HARİTALAR

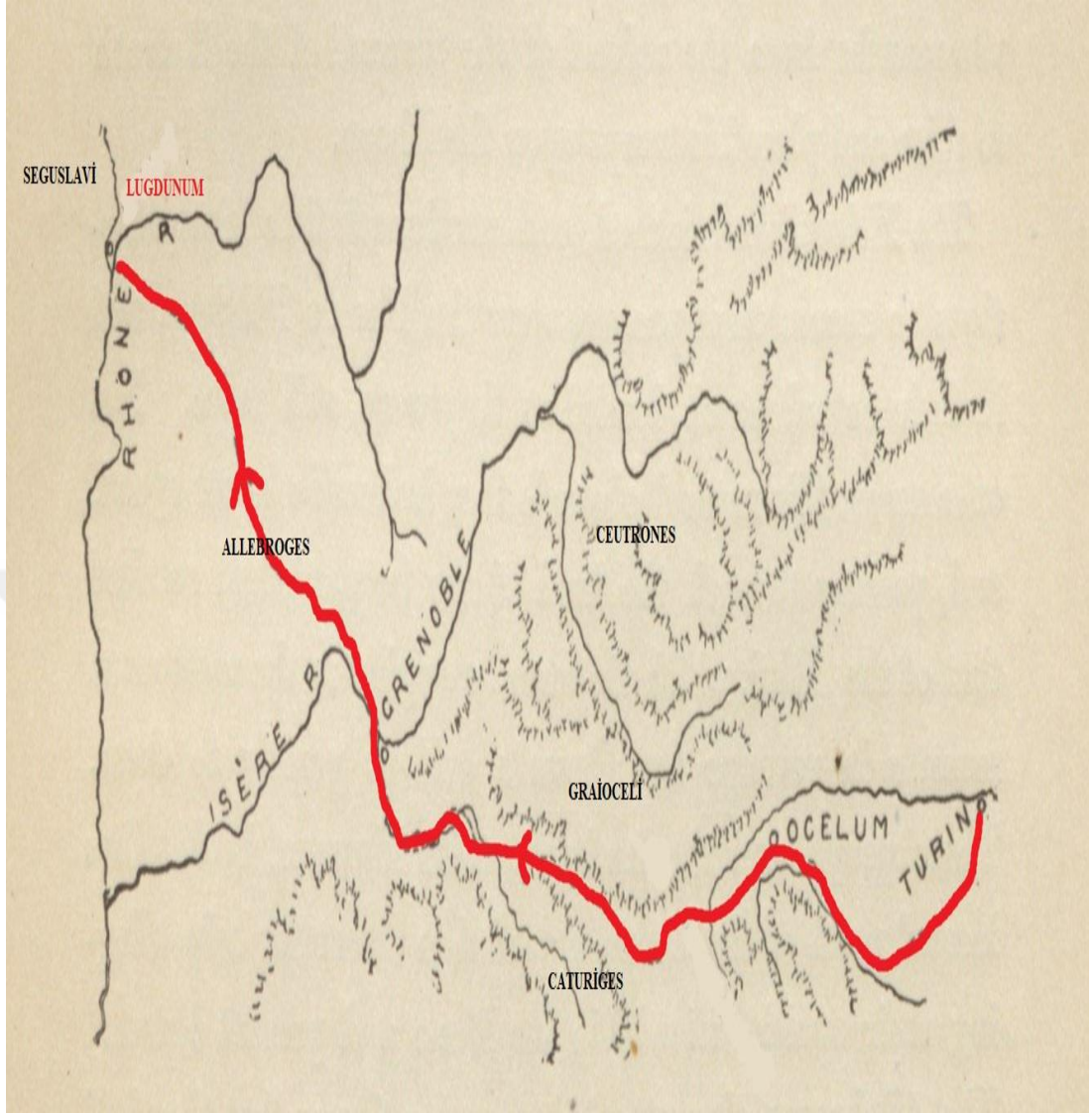
Harita-1 Caesar'ın Gallia Seferi Öncesi Gallia, Britannia ve Germania
Siyasi Durumu (Feitscherg, "Map of Gaul")

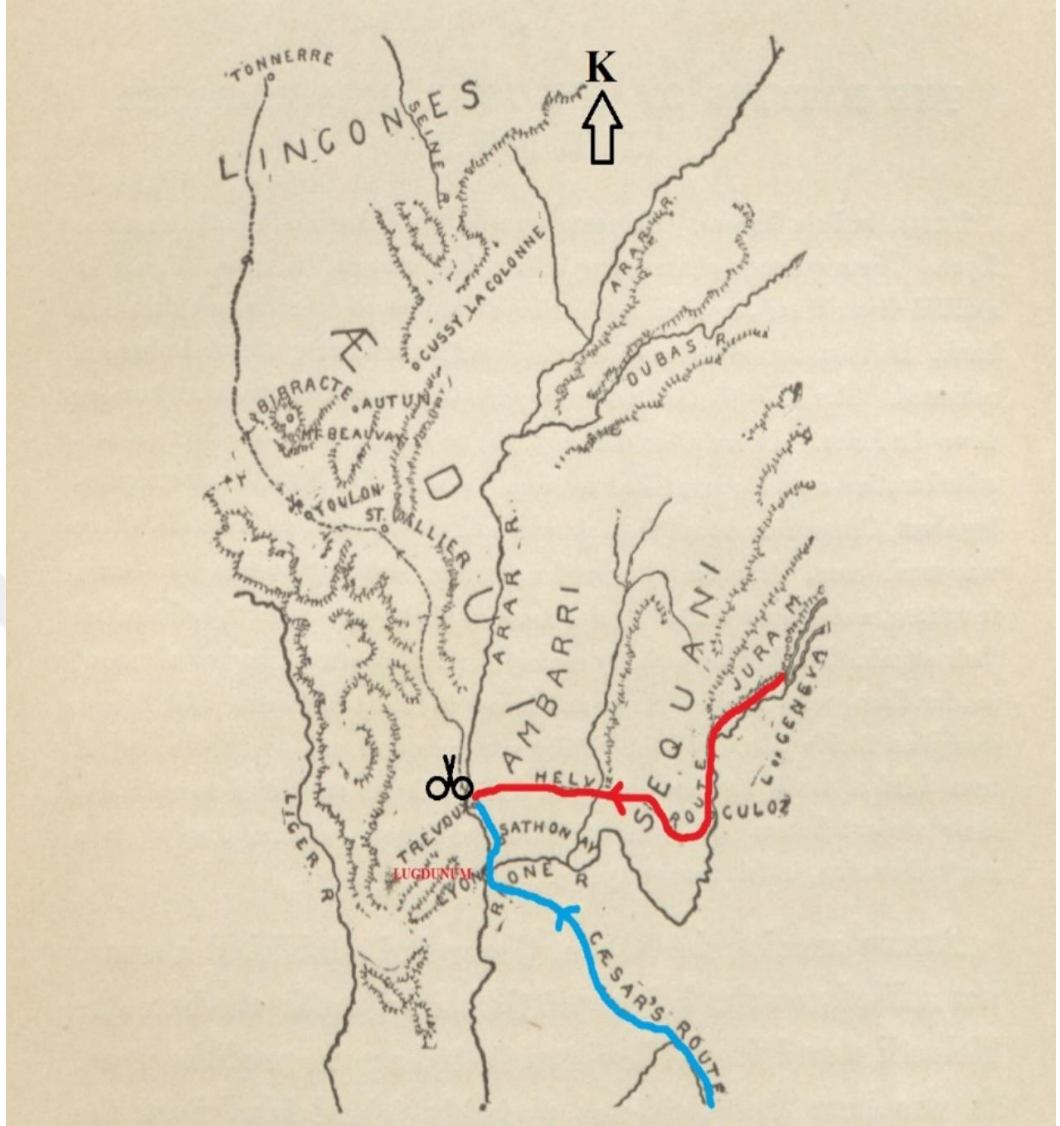
Harita-2 Helvetilerin Muhtemel Göç Yolları (Harkness 1883, 175)

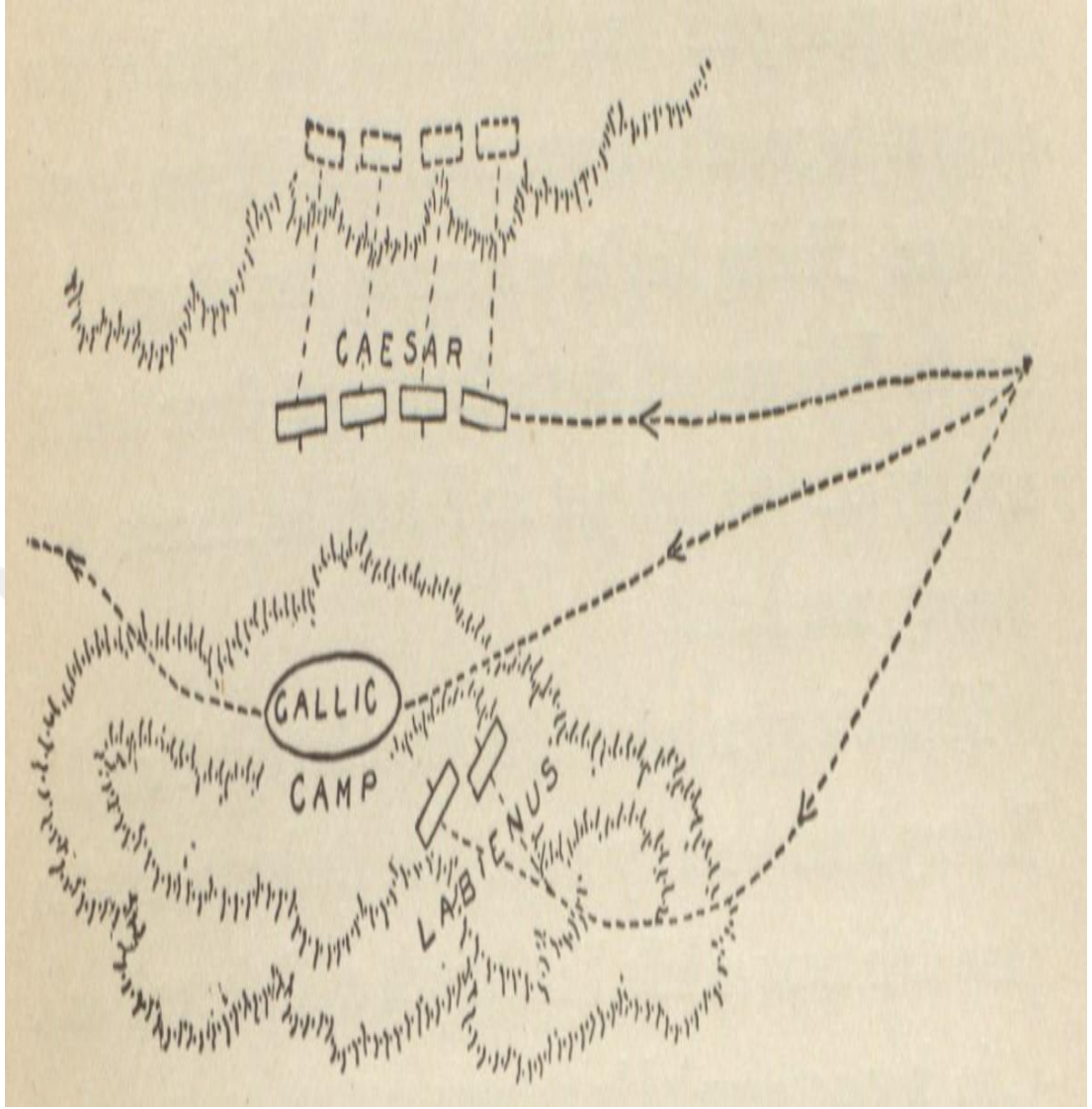
Harita-3 Caesar'ın İnşa Ettirdiği Tahkimatlar (Towle ve Jenks 1903, 16)

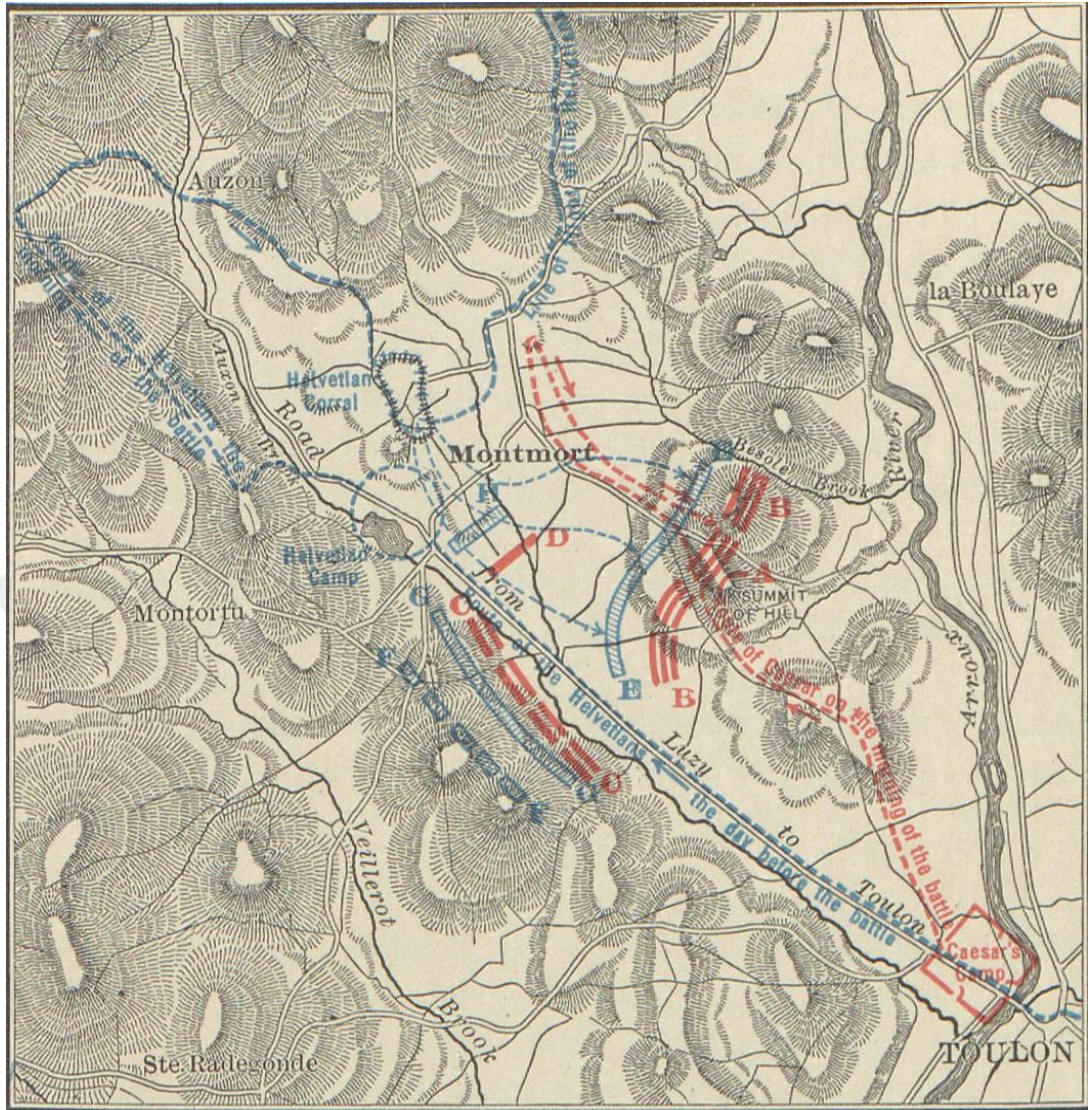
Harita-4 Caesar'ın Takviyeler ile Transalpina Gallia'ya Geri Dönüşü (Dodge 1892, 65)

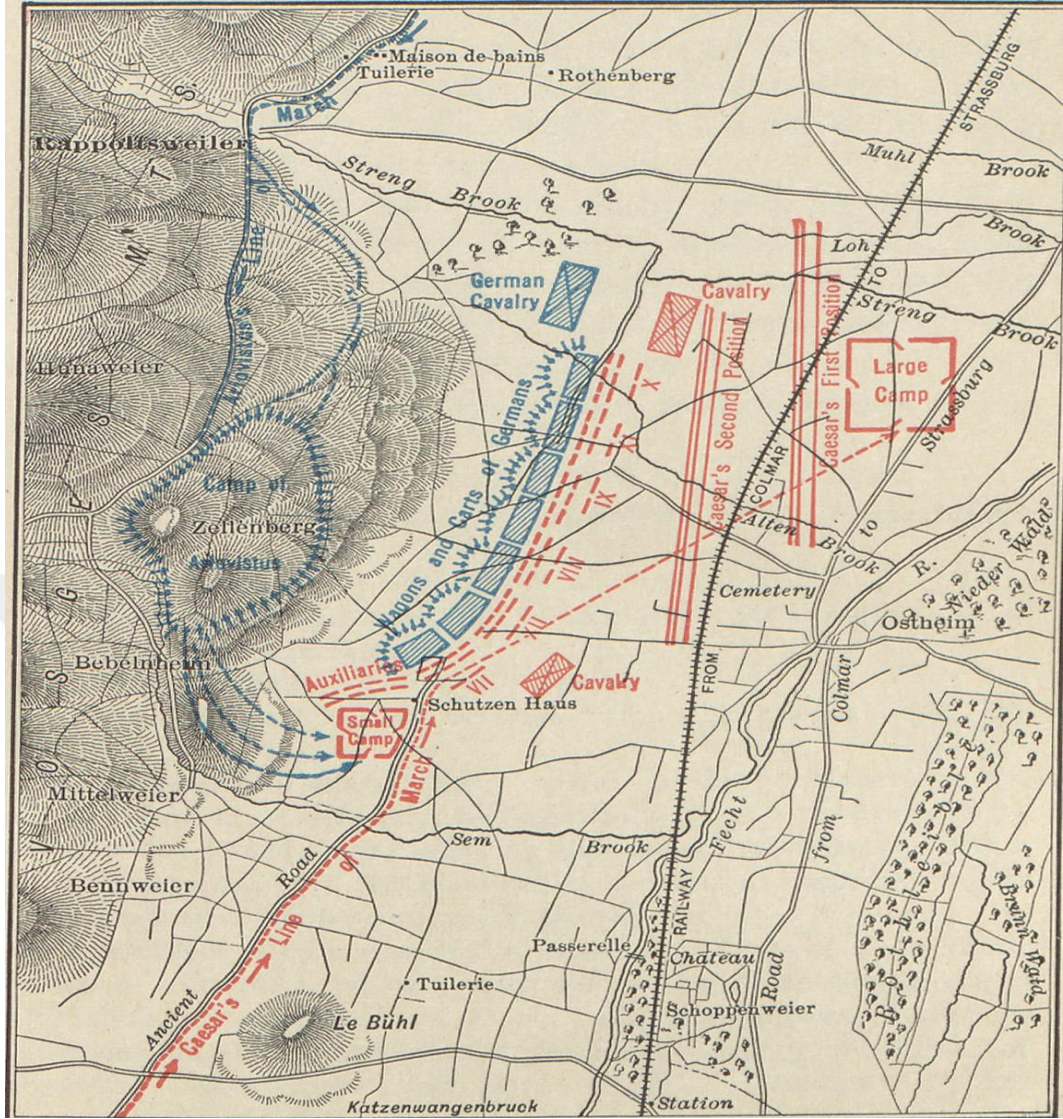
Harita-5 Arar Nehrindeki Roma Baskını (Dodge 1892, 67)

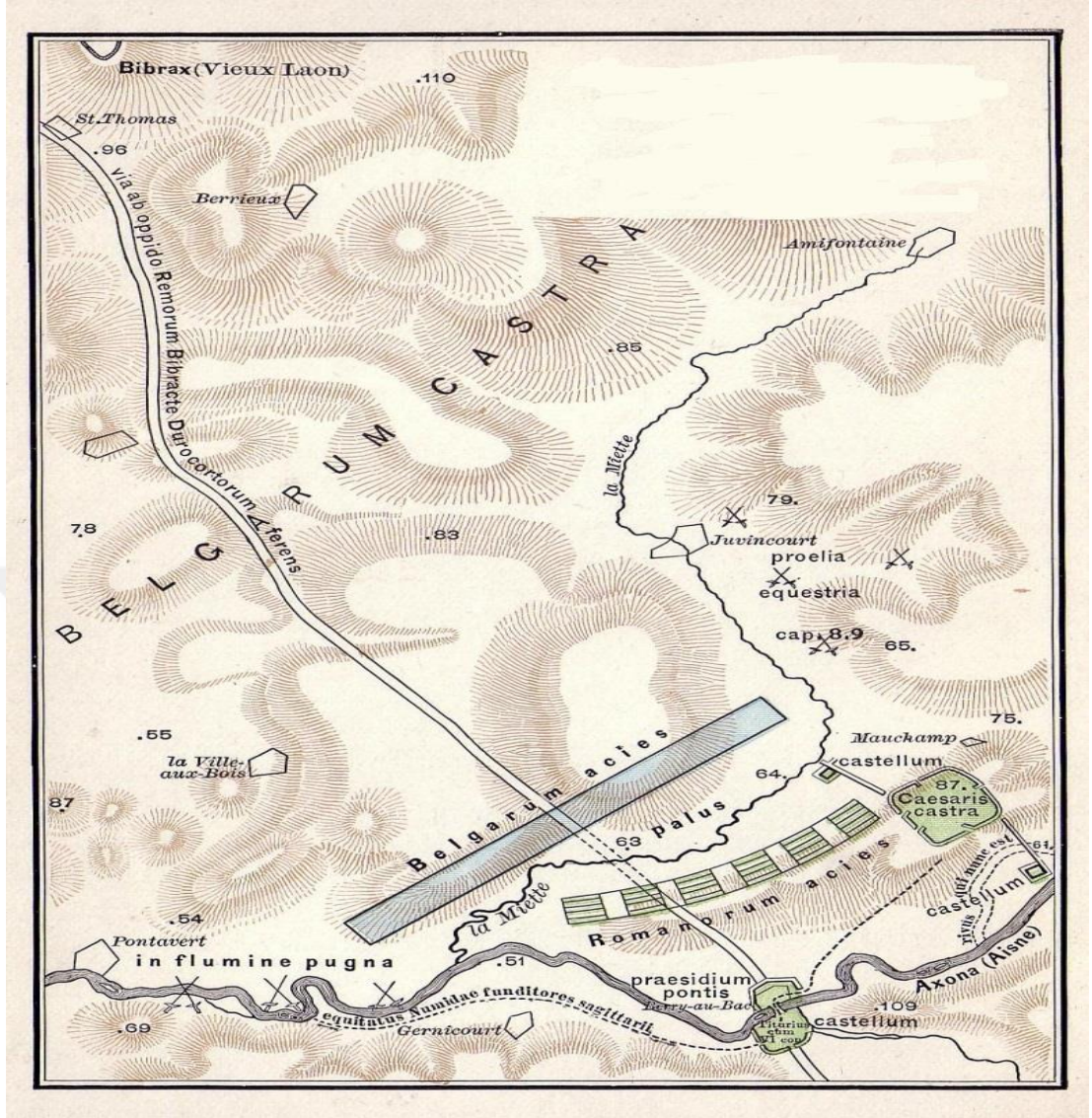
Harita-6 Caesar'ın Başarısız Baskın Girişimi (Dodge 1892, 73)

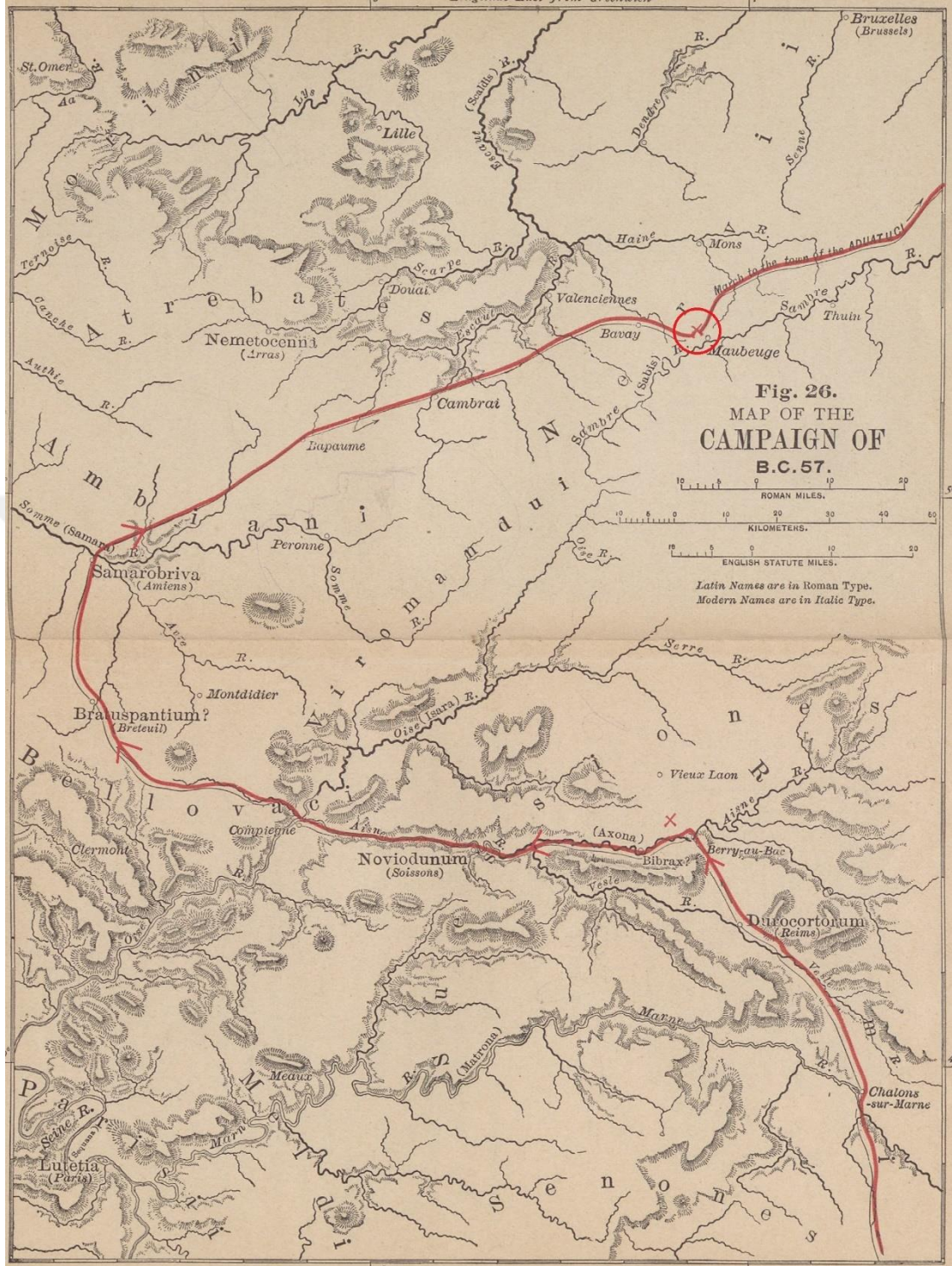
Harita-7 Armecy Muharebesi (Kelsey 1918, 60)

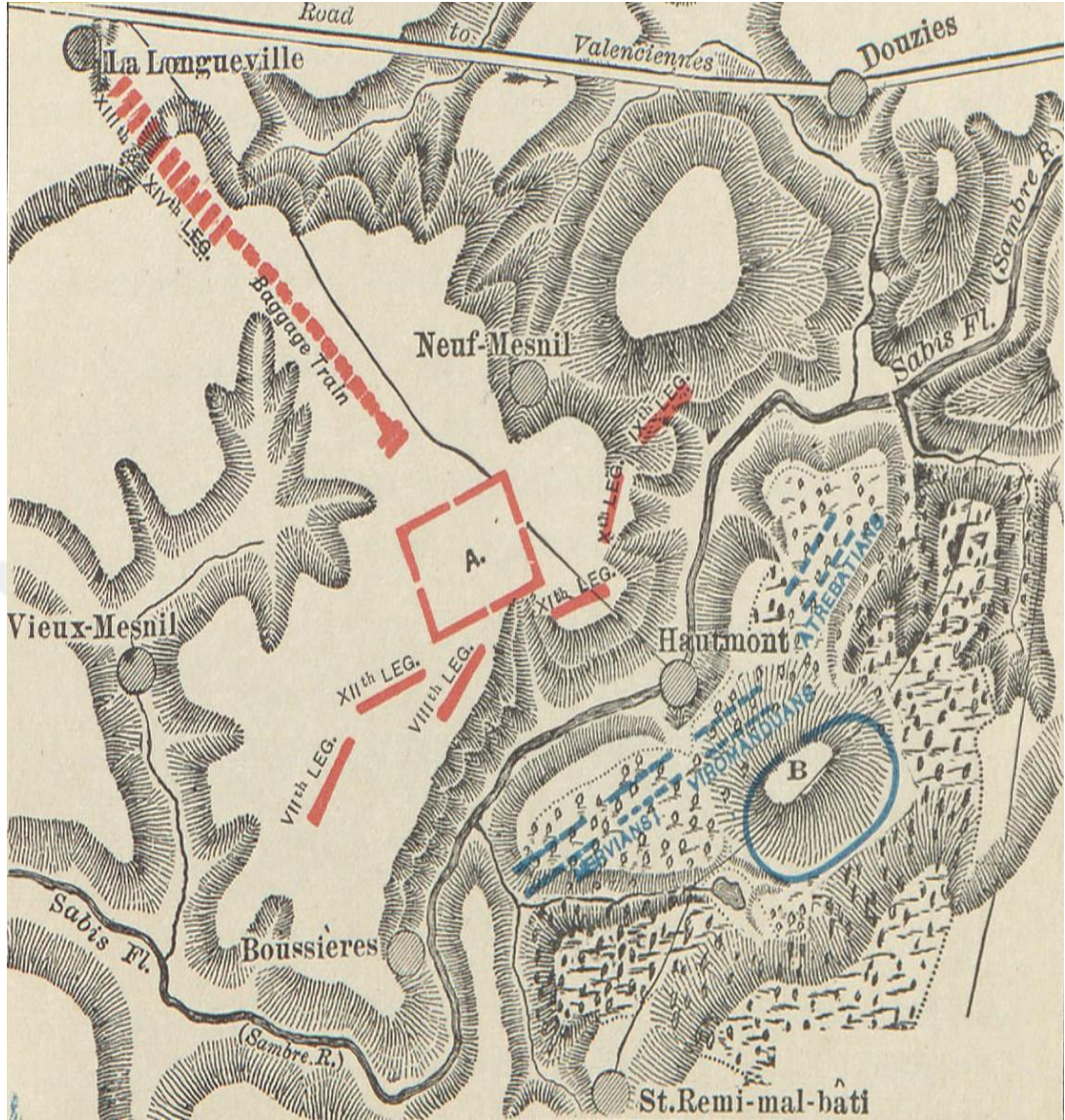
Harita-9 Ariovistus ile Savaş (Kelsey 1918, 120)

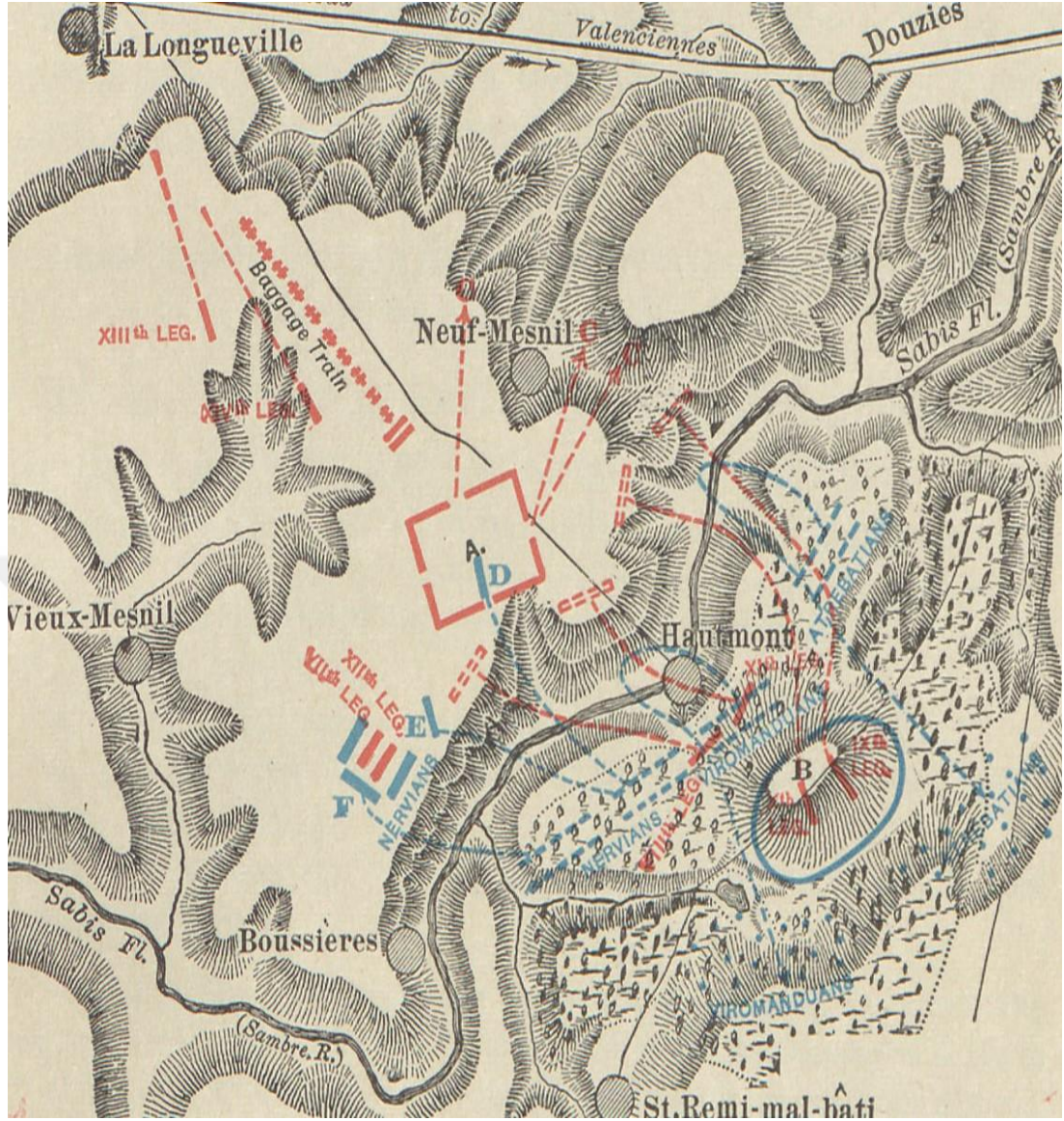
Harita-10 Axona Savaşı (Harper ve Tolman 1891, 119)

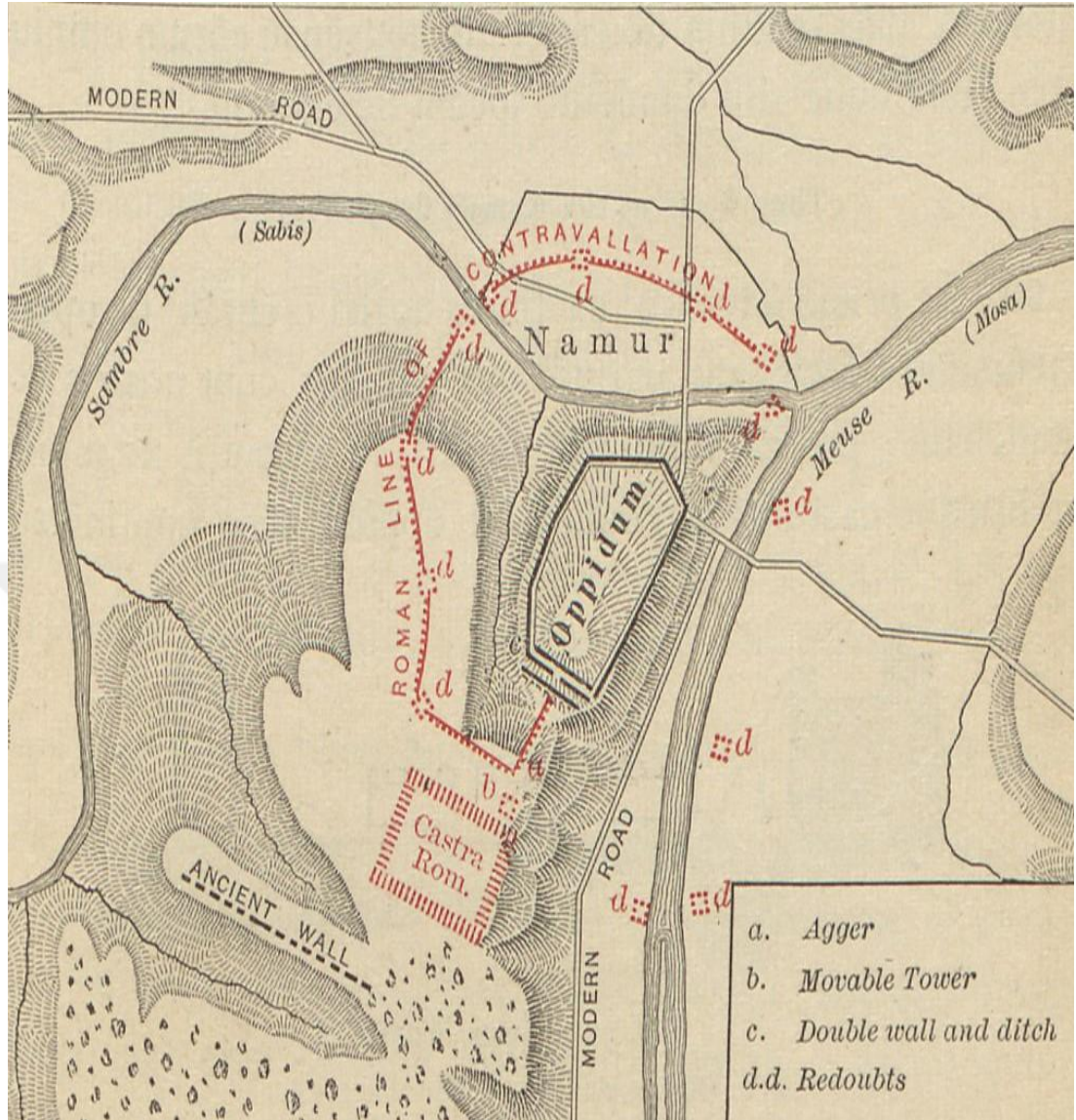
Harita-11 Caesar'ın Belgae'da İlerleyişi (Greenough, D'ooge ve Daniell 1898, 48)

Harita-12 Nervilerle Savaşın İlk Gelişimi (Kelsey 1918, 164)

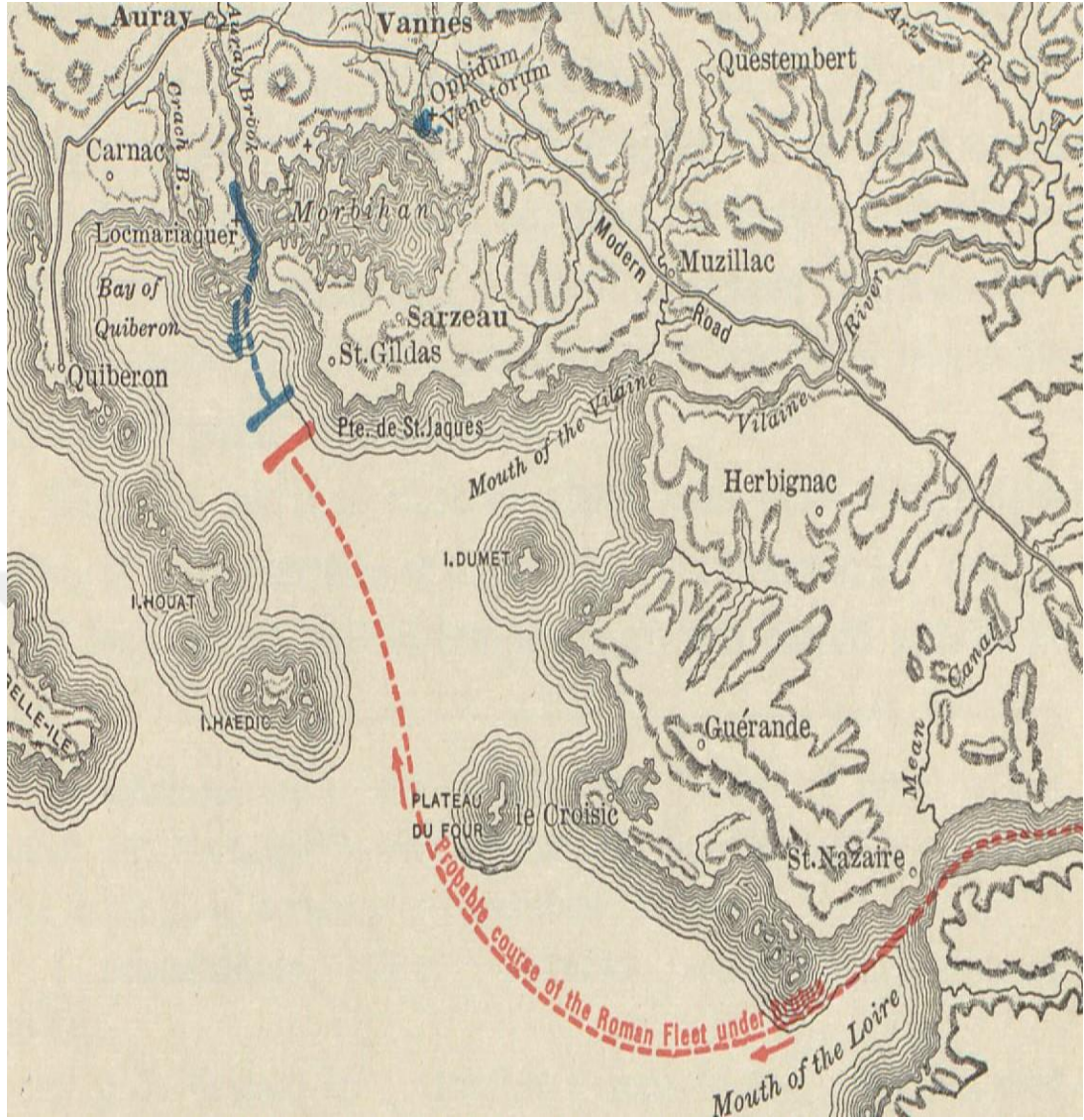
Harita-13 Nervilerle Savaşın Devamındaki Manevralar ve Sonuçlanması (Kelsey 1918, 172)

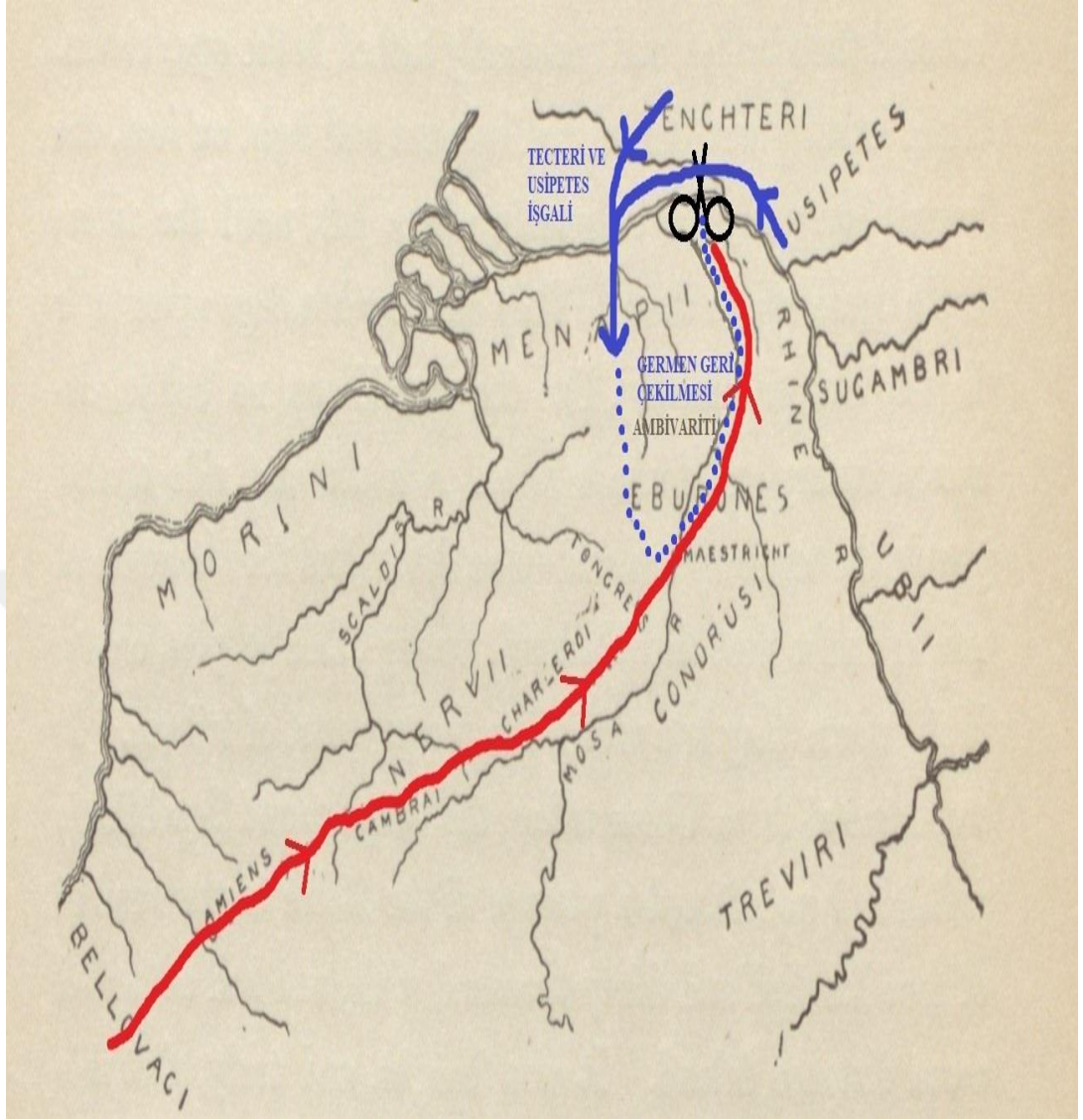
Harita-14 Atuatuci Kuşatması (Greenough, D'ooge ve Daniell 1898, 69)

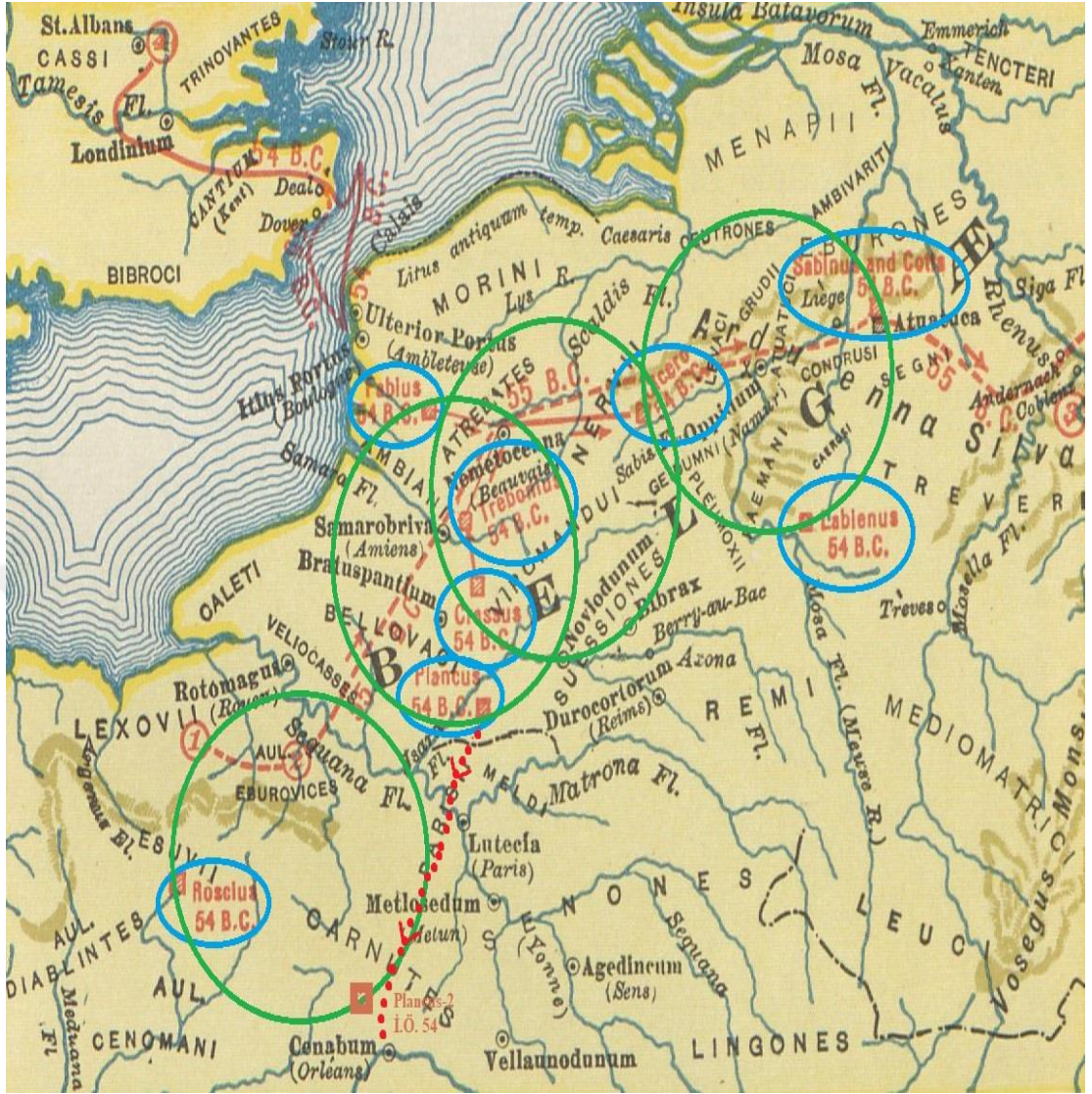
Harita-15 Caesar'ın Orduyu Dağıtması (Kelsey 1918, 198)

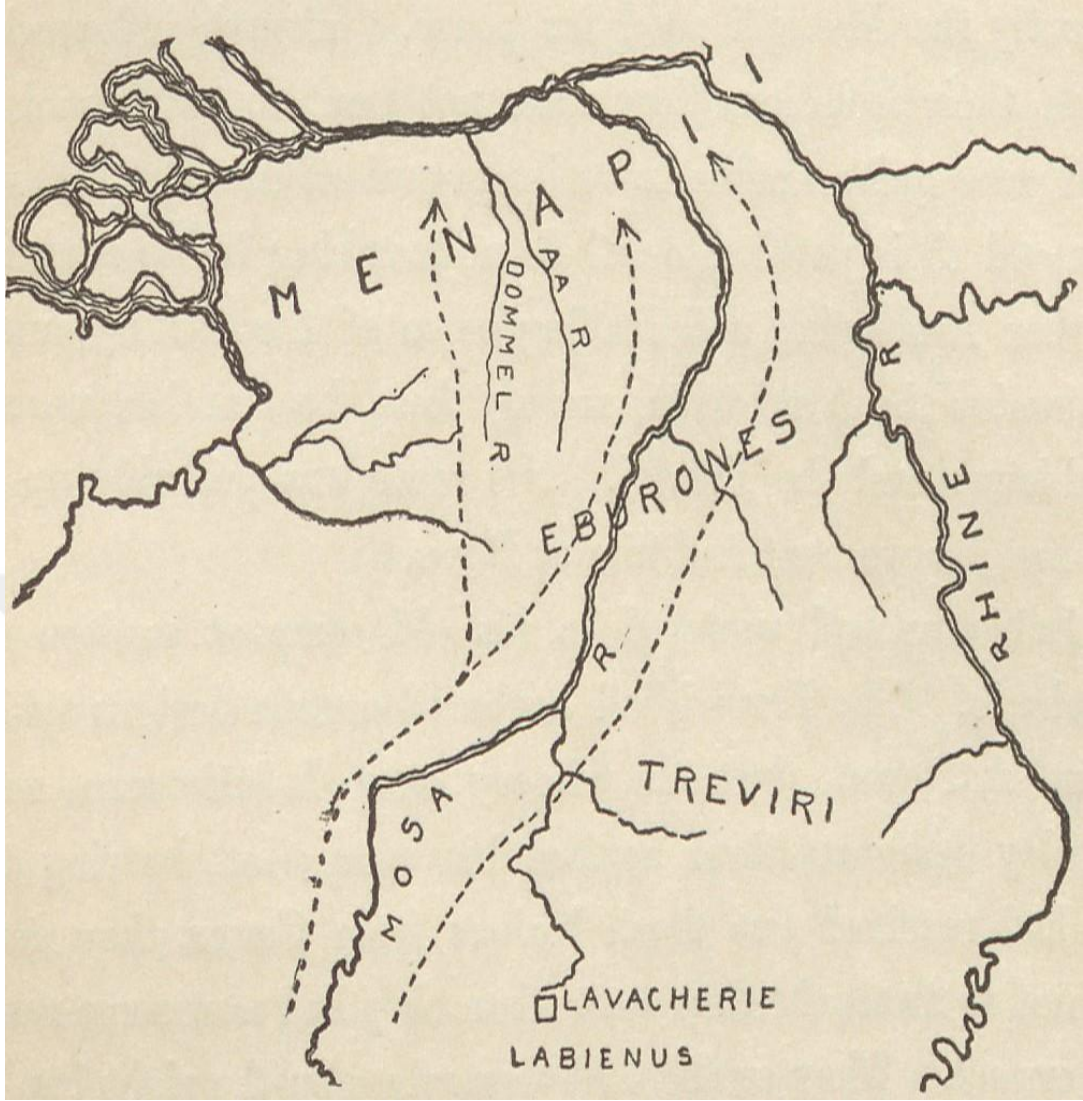
Harita-16 Venetilerle Deniz Savaşı (Kelsey 1918, 208)

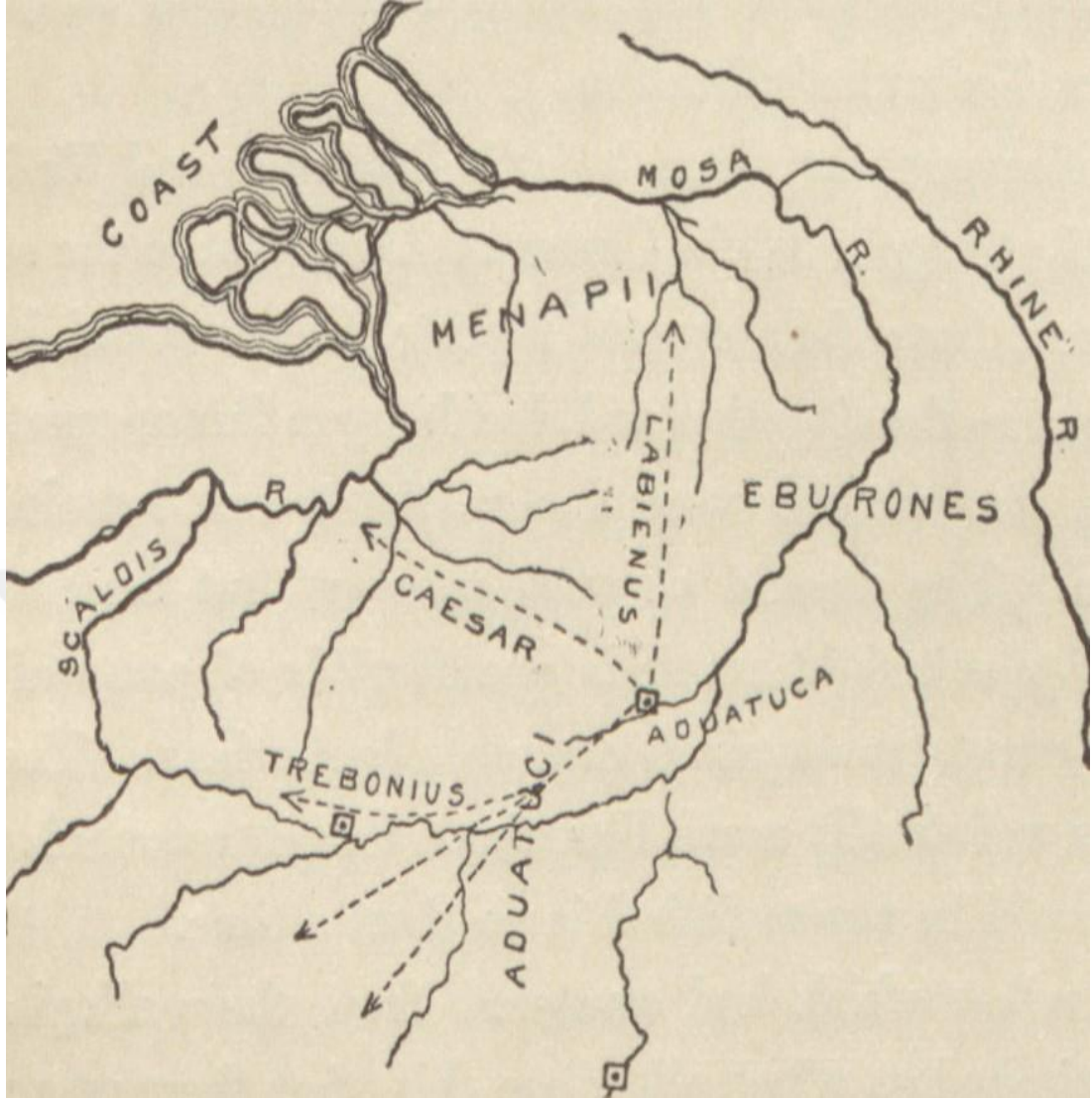
Harita-17 Tencteri ve Usipetes ile Savaş (Dodge 1892, 152)

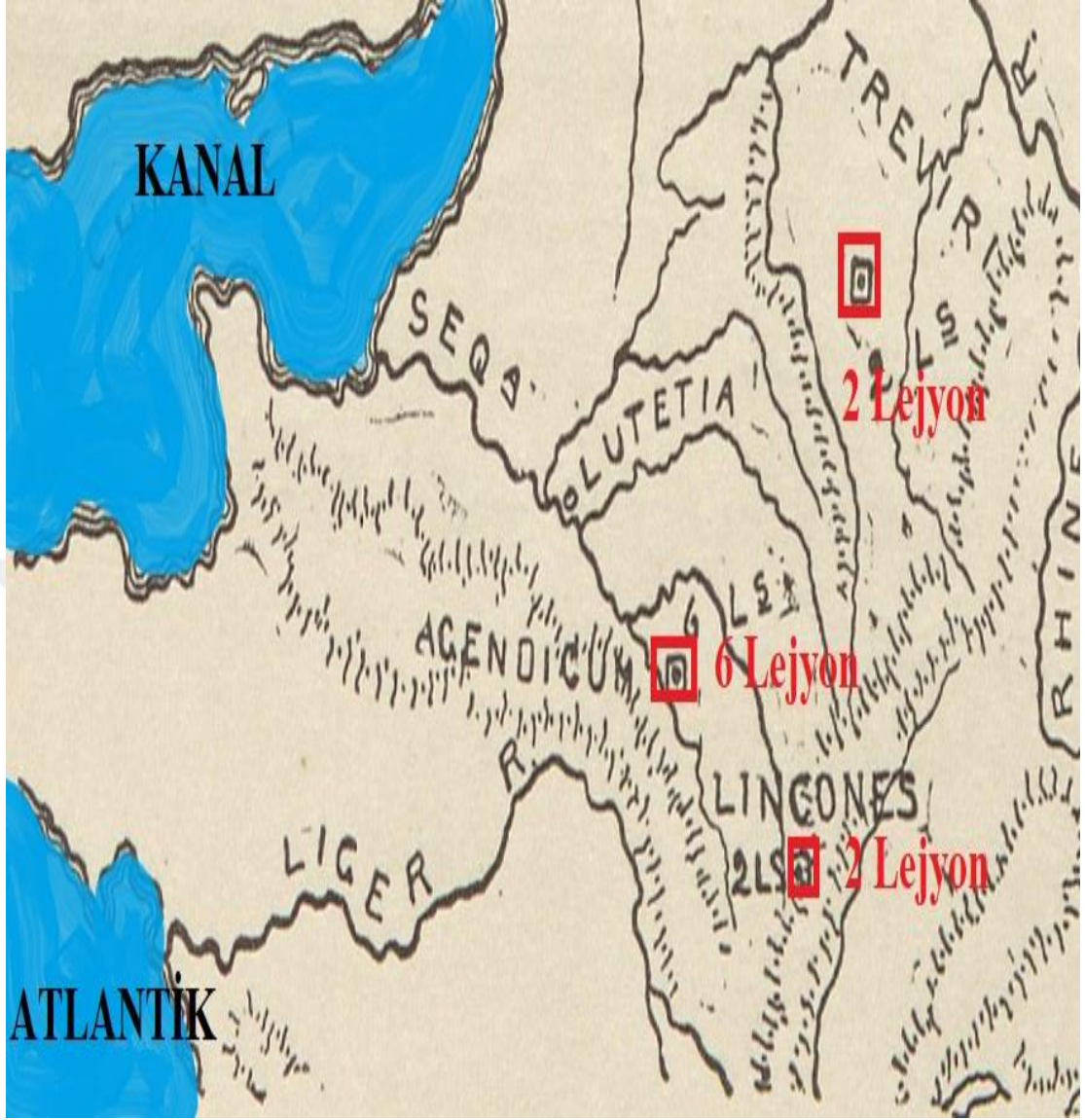
Harita-19 Caesar'ın İ.Ö. 54 Yılı İçin Kış Tertiplenmesi (Kelsey 1918, 232)

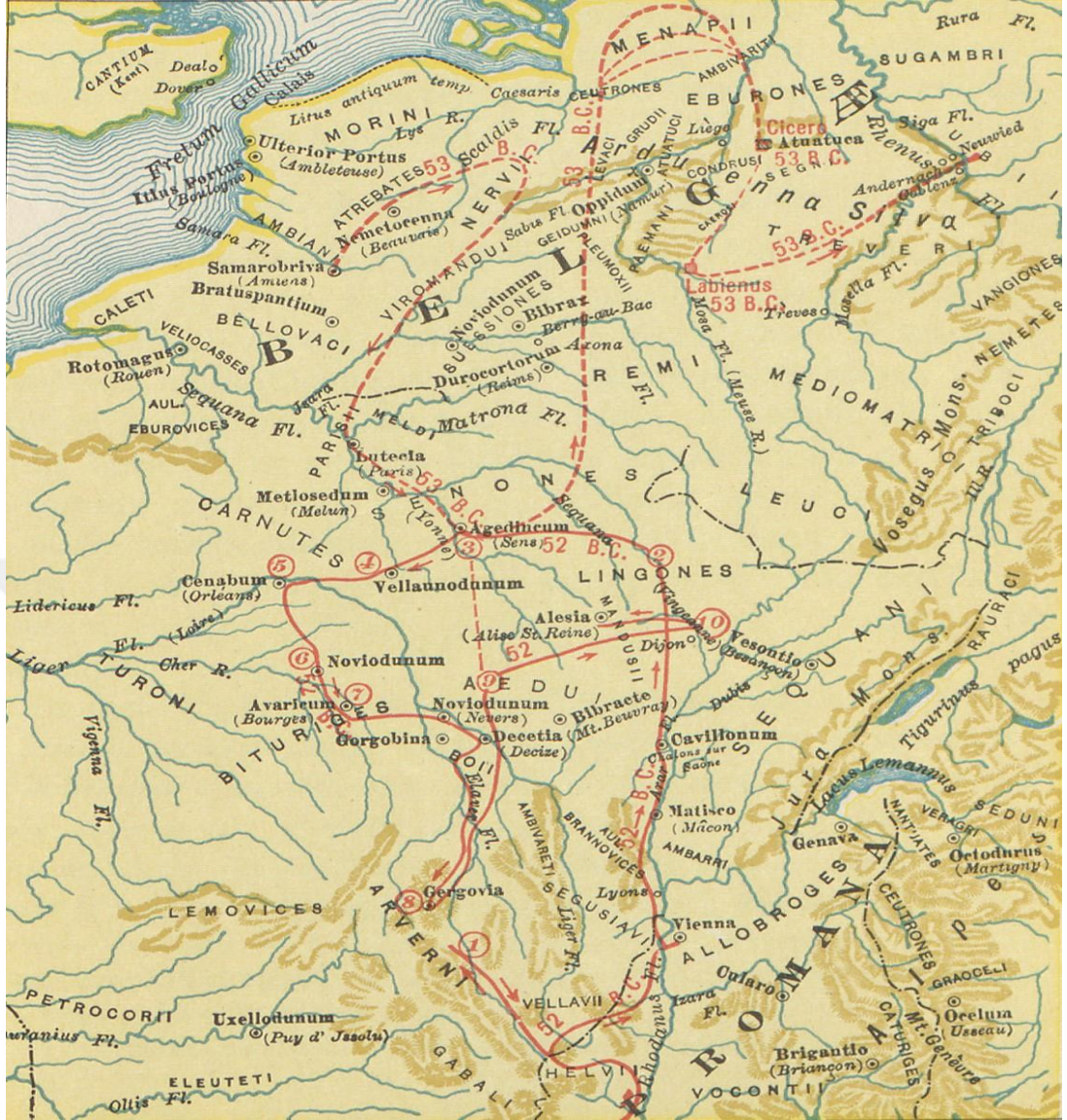
Harita-20 Menapi Direnişinin Kırılması (Dodge 1892, 213)

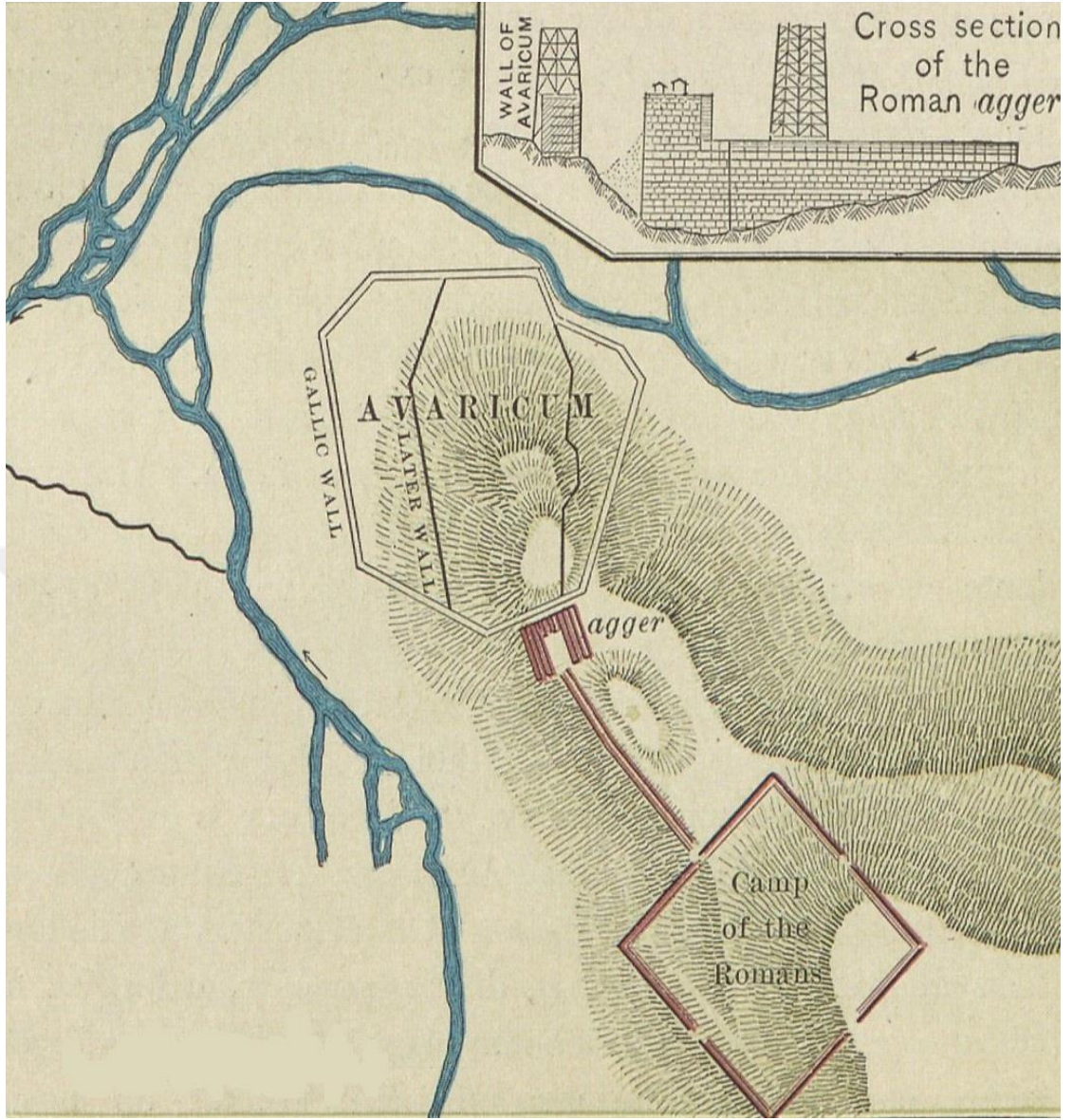
Harita-21 Üç Koldan Ambioriks'in Aranması (Dodge 1892, 219)

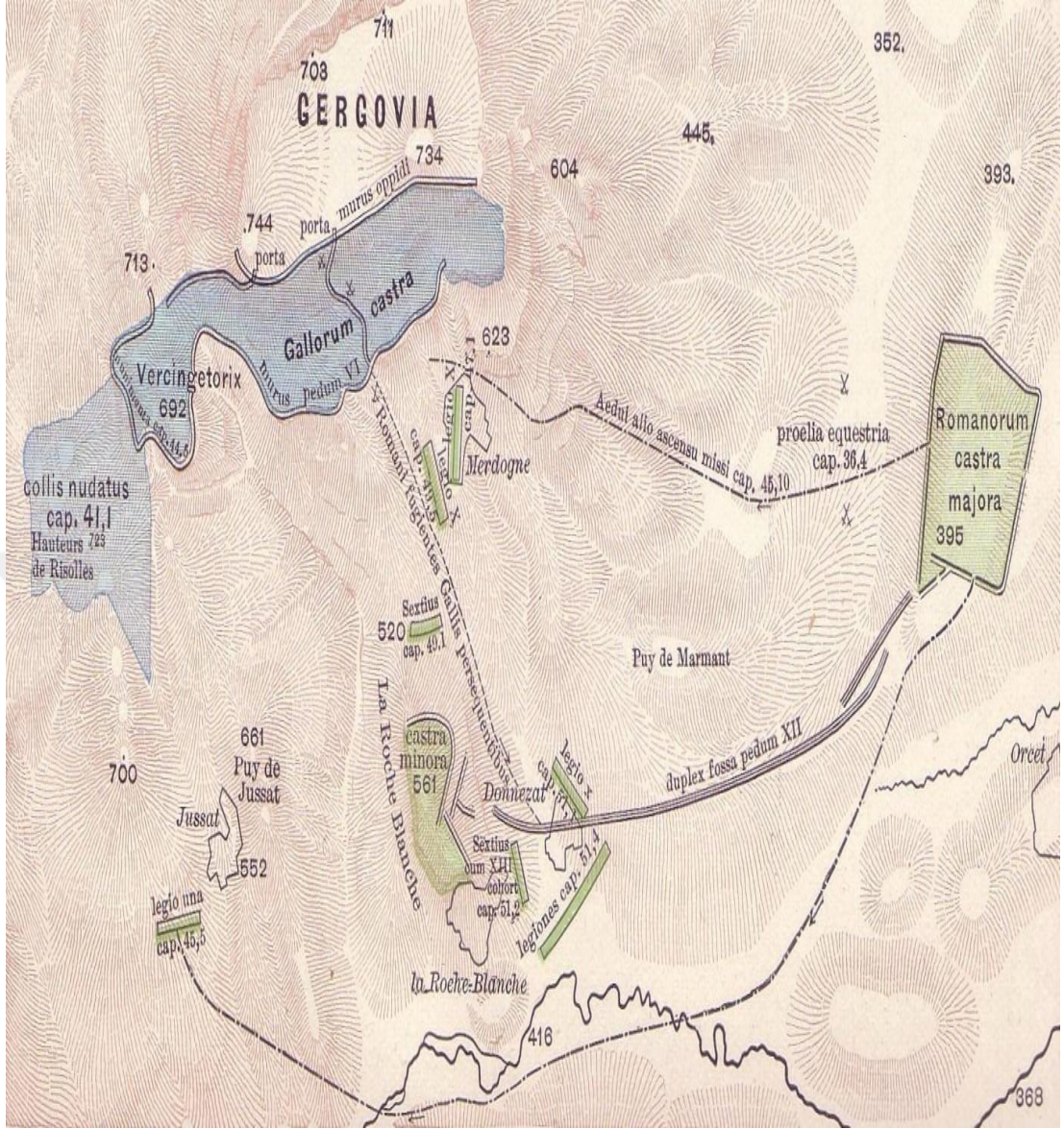
Harita-22 İ.Ö. 53-52 Kış Tertiplenmesi (Dodge 1892, 225)

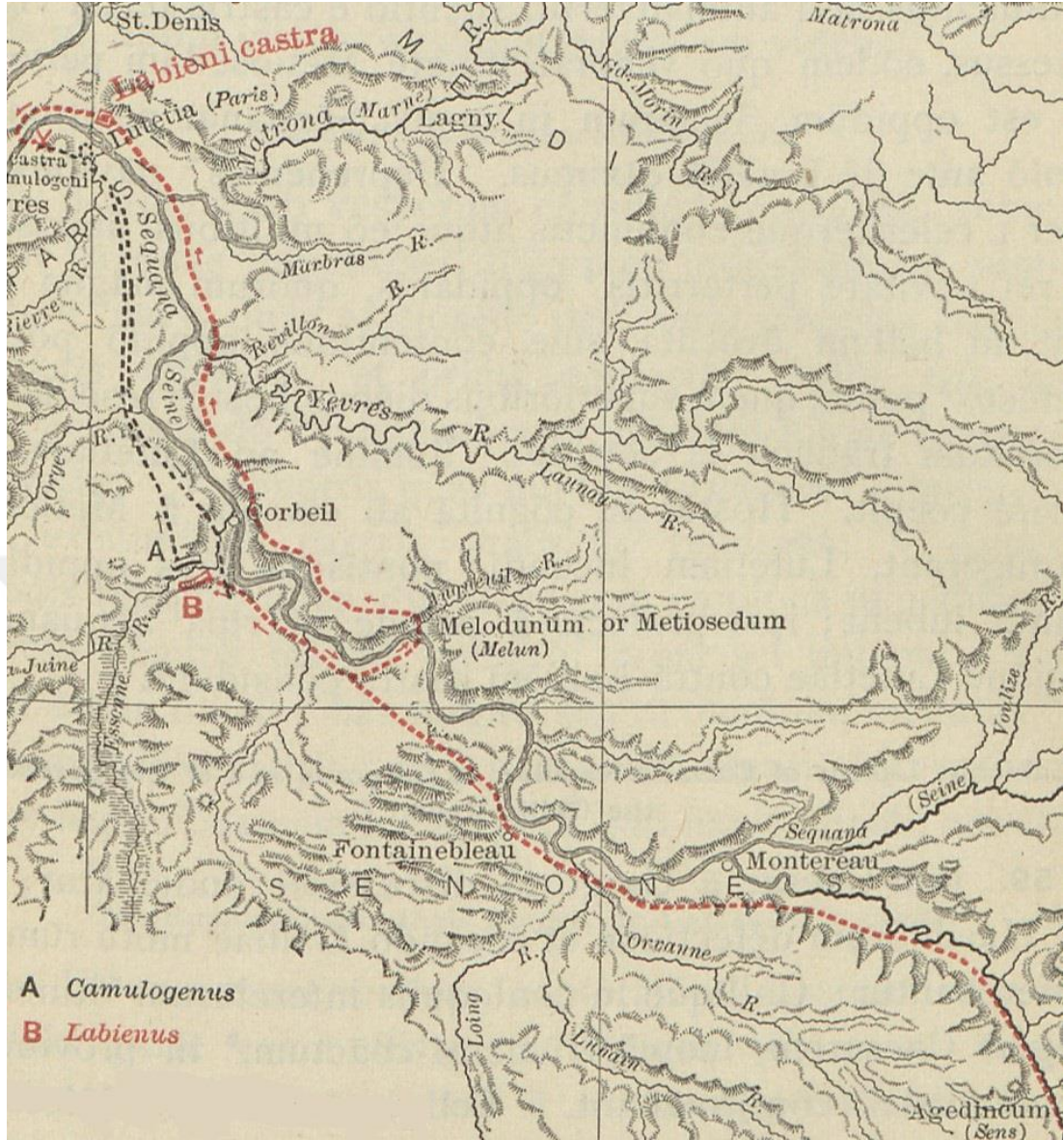
Harita-23 Büyük İsyân ve Caesar'ın İlerleyiş Yolu (Kelsey 1918, 338)

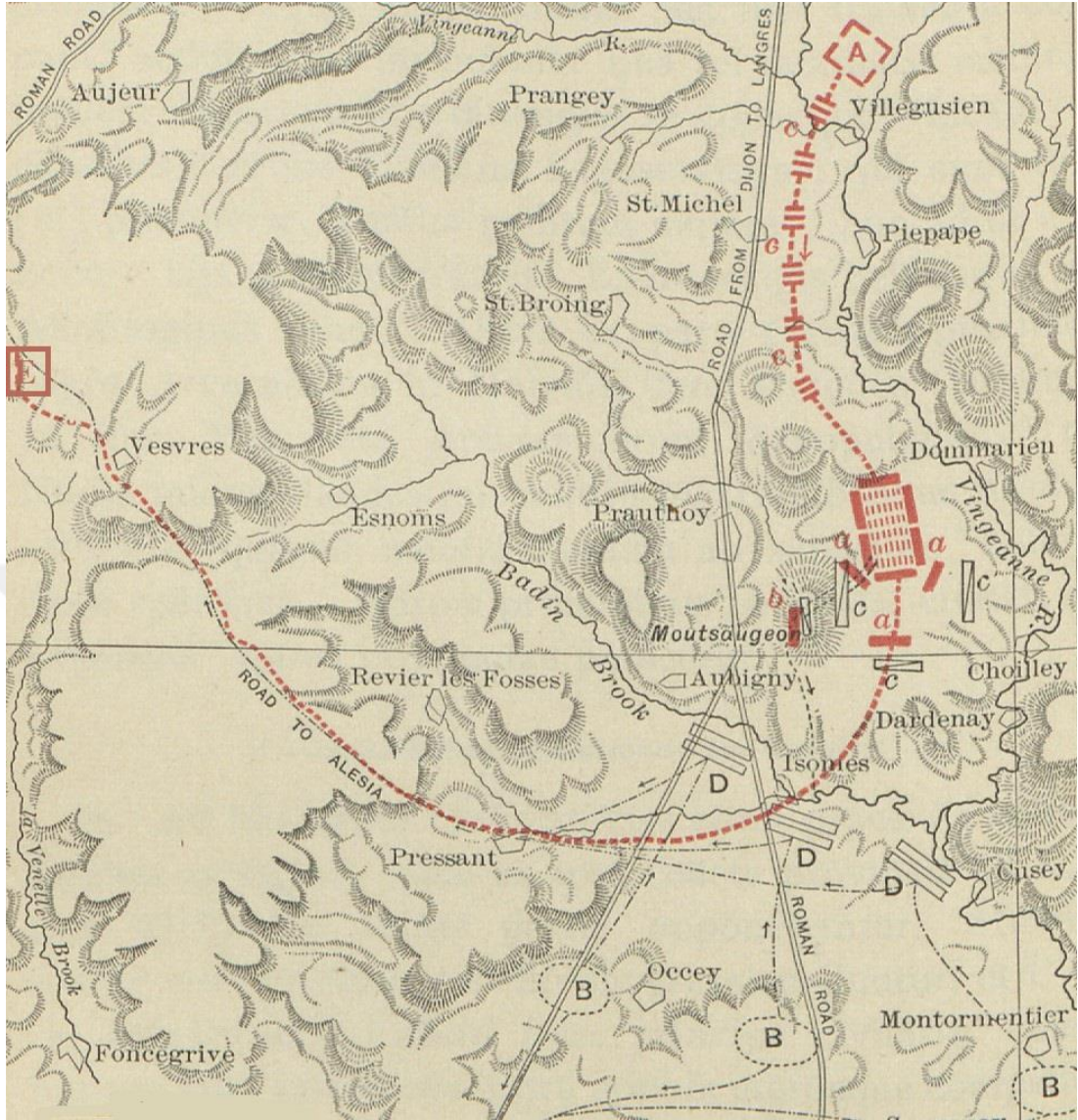
Harita-24 Avaricum Kuşatması (Hodges 1920, 207)

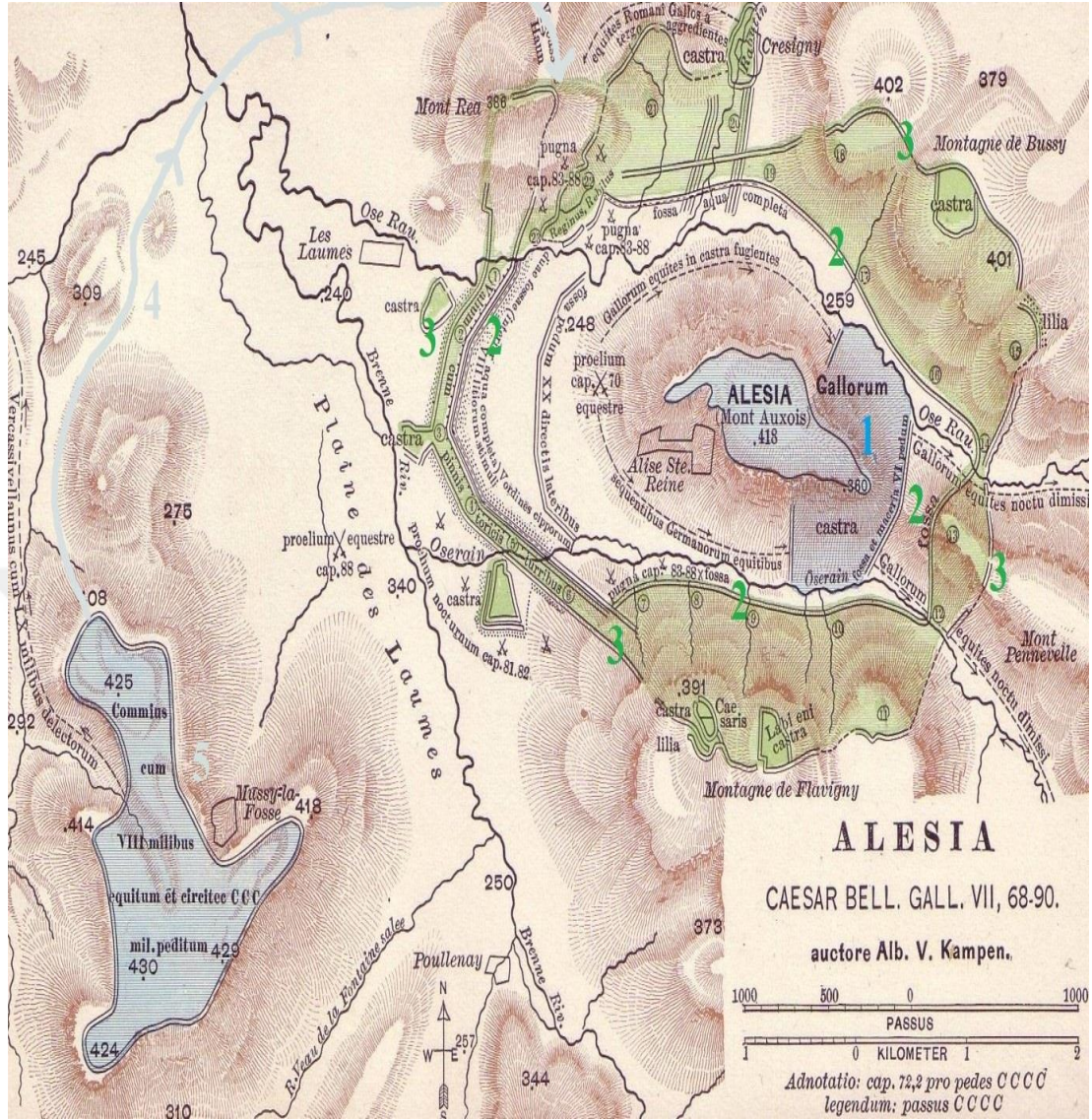
Harita-25 Gergovia Kuşatması ve Caesar'ın Planı (Harper ve Tolman 1891, 263)

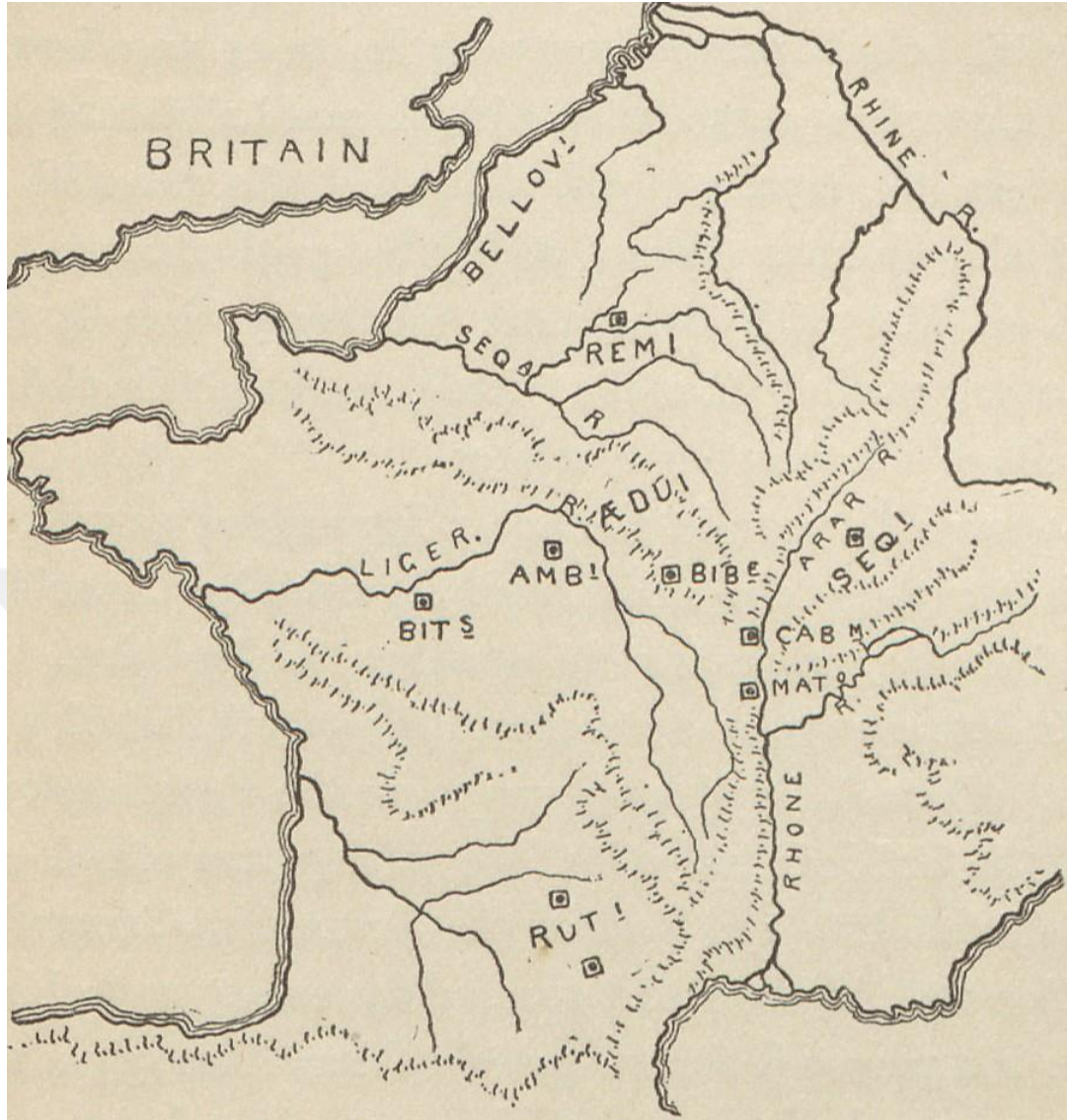
Harita-26 Labienus'un Parisi Operasyonu (Harkness 1883, 150)

Harita-27 Vercingetoriks'in Vingeanne'daki Başarısız Taaruzu (Greenough, D'ooge ve Daniell 1898, 231)

Harita-28 Alesia Kuşatması (Harper ve Tolman 1891, 277)

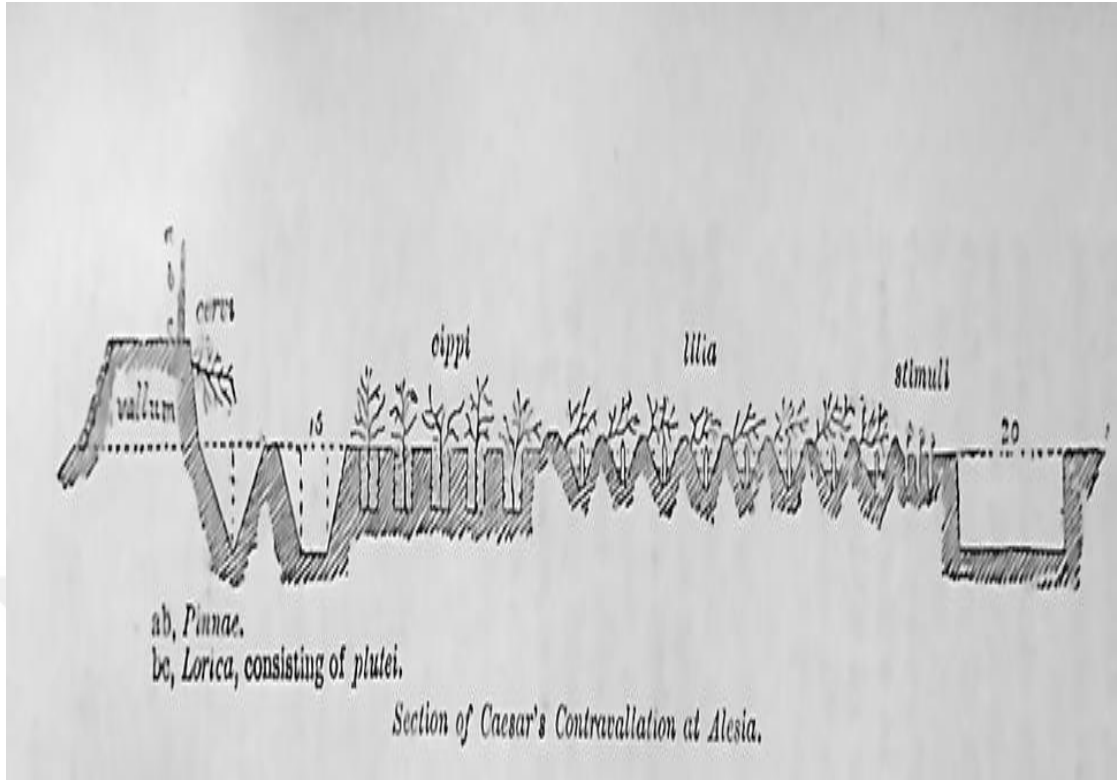

Harita-29 İ.Ö. 52-51 Yılı Kış Tertiplenmesi (Dodge 1892, 307)

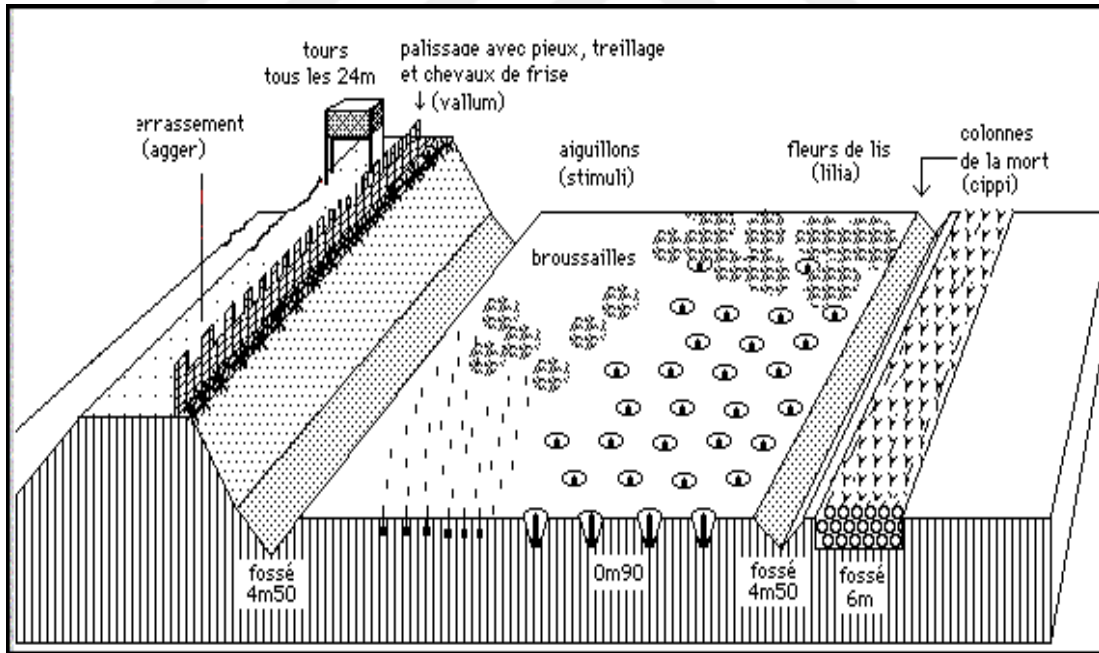
RESİMLER

Resim-1 Avaricum Kuşatması Ager, Vinea ve Kuşatma Kuleleri (Mülle 2006)

Resim-2: Alesia İç Tahkimları 1 (22Ar)

Resim-3: Alesia İç Tahkimları 2 (Caesar Alesia (AH))

Resim-4: Alesia Dış Tahkimtları 3 (Prosopée 2012)

Resim-5: Alesia Suyuyla Doldurulan İç Tahkimtları (Michael 2016)

Kaynakça

Antik Kaynaklar

- Appianos. *Bellum Civile. Kullanılan Metin: The Civil Wars (with an English transl. John Carter)*. Londra: Penguin Books, 1996.
- . *Rhomaika. Kullanılan Metin: Appian's Roman History I-IV, (with an English transl. H. White)*. Cambridge: LOEB, 1912-1913.
- Athenaeus. *The Deipnosophists. Kullanılan Metin: Athenaeus The Deipnosophists, (with an English transl. C.B. Gulick)*. Londra: LOEB, 1928.
- Caesar, Gaius Julius. *Bellum Alexandrum. Kullanılan Metin: Caesar, Alexandrian, African and Spanish Wars (with an English transl. A. G. Way)*. Londra-Cambridge: LOEB, 1955.
- . *Bellum Civile. Kullanılan Metin: Caesar, The Civil Wars (With an English Transl. A. G. Peskett)*. Cambridge-Londra: LOEB, 1957.
- . *Bellum Gallicum. Kullanılan Metin: Caesar, The Gallic War (with an English transl. H. J. Edwards)*. Cambridge-Londra: LOEB, 1958.
- . *Commentarii de Bello Gallico. Kullanılan metin: Notlar-Galya Savaşı Üzerine (çev. S. Özgüler)*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Cicero. *De Officiis. Kullanılan Metin: Cicero, De Officiis (With an English transl. W. Miller)*. Londra: LOEB, 1913.
- . *Epistulae ad Atticum. Kullanılan Metin: Cicero, Letters to Atticum, I-III (with an English transl. E. O. Winsted)*. Londra-New York-Cambridge: LOEB, 1913, 1919, 1961.
- . *Oratio Pro P.Sestio. Kullanılan Metin: Cicero, The Speeches, Pro Sestio and in Vatinius (With an English transl. L.G.H. Greenwood)*. Londra-New York: LOEB, 1968.
- Dio, Cassius. *Rhomaika. Kullanılan Metin: Cassius Dio, Roman History, I-IX, (ed. & transl. E. Carry)*. Londra: LOEB, 1914-1927.
- Dionysios, Halikarnasseos. *Rhomaikes Arkhaiologias. Kullanılan metin: The Roman Antiquities of Dionysius Halicarnassus, I (with an English transl. E. Carry)*. Londra: LOEB, 1960.

- Florus, Lucius Annaeus. *Epitome de Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCC Libri II. Kullanılan Metin: Kısa Roma Tarihi*(çev. L. Keskin). Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2022.
- Herodotos. *Historiai. Kullanılan Metin: Herodotos, Tarih*, (çev. M. Ökmen). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Livius. *Ab Urbe Condita. Kullanılan Metin: Livy, from the founding of the City*, (ed. & transl. E. T. Page). Londra: LOEB, 1961.
- . *Periochae. Kullanılan Metin: Livy, From the Founding of City, Summaries (With an English Transl A.C. Schlesinger)*. Londra: LOEB, 1952.
- Macrobius. *Saturnalia. Kullanılan Metin: Macrobius, The Saturnalia*, (with an English transl. P. V. Davies). New York-Londra: Columbia University Press, 1969.
- Plutarkhos. *Bioi Paralelloi. Kullanılan Metin: Plutarch's Lives I-XI*, (with an English transl. B. Perrin). Londra: LOEB, 1932, 1954-5, 1959, 1967-8.
- Polybios. *Historiai. Kullanılan Metin: The Histories I-VI*, (with an English transl. W. R. Paton). Londra: LOEB, 1960.
- Sallustius. *Bellum Catilinae, Bellum Jugurthinum, Historiae. Kullanılan Metin: Catiline's Conspiracy, The Jugurthine War, Histories* (with an English transl. W. W. Batstone). New York: Oxford University Press, 2010.
- Strabon. *Geographika. Kullanılan Metin: The Geography of Strabo I-VIII*, (with an English transl. H. L. Jones.). Londra: LOEB, 1949.
- Suetonius. *De Vita Caesarum. Kullanılan Metin: On İki Caesar'ın Yaşamı*, (çev. Ü. F. Telatar; F. G. Özaktürk). Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019.
- . *De Vita Caesarum. Kullanılan Metin: The Lives of the Caesars I-II*, (with an English transl. J. C. Rolfe). Londra: LOEB, 1959.
- Vegetius. *Roma Savaş Sanatı*. Çeviren Kutsi Aybars Çetinalp ve Samet Özgüler. İstanbul: Kronik Kitap, 2021.

Kaynak Eserler

- Adcock, F. E. *The Roman Art of War Under The Republic. Martin Classical Lectures Volume VIII*. Cambridge: Harvard University Press, 1940.
- Armstrong, Jeremy. *Early Roman Warfare*. South Yorkshire: Pen&Sword Military, 2016.

- . *War and Society In Early Rome*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- Armstrong, Jeremy, ve Michael P. Fronda. *Romans At War*. Oxford: Routledge, 2020.
- Billows, Richard A. *Julius Caesar: The Colossus Of Rome*. Londra ve New York: Routledge, 2009.
- Bishop, M. C., ve J.C. N. Coulston. *Roman Military Equipment*. Exeter: Oxford Books, 2006.
- Braudel, F. *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, Çev. M. A. Kılıçbay. İstanbul: Eren, 1989.
- Broughton, T.R.S. *Magistrates Of The Roman Republic, vol.I*. New York, 1951.
- . *Magistrates Of The Roman Republic, vol.II*. New Yotk, 1952.
- Bruun-Edmondson. *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*. New York: Oxford University Press, 2015.
- Burckhardt, Leonhard. *Antik Çağ Askeri Tarihi*. Çeviren Hakan Arslanbaba. İstanbul: Runik Kitap, 2021.
- Casson, Lionel. *Ship and Seamanship In The Ancient World*. New Jersey: Princeton University Press, 1971.
- Connolly, Peter. *Greece And Rome At War*. Chicago: Frontline Books, 2016.
- Cornell, T. J. *The Beginnings of Rome*. Oxford: Routledge, 1995.
- . *The Cambridge Ancient History*. Düzenleyen: F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen ve R. M. Ogilvie. Cilt The Rise of Rome to 220 BC. 2nd ed. CAH 7.2. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Crawford, Michael H. *Roman Republic Coinage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1974.
- Cunliffe, Barry W. *The Ancient Celts*. Londra: Oxford University Press, 2018.
- Dando-Collins, Stephen. *Legions Of Rome*. New York: Quercus, 2010.
- Demandt, Alexander. *Die Kelten (Keltler, Çeviri: Arif Ünal)*. İstanbul: Runik Yayınları, 2021.
- Demircioğlu, Halil. *Roma Tarihi I. Cilt Cumhuriyet*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Develi, Özgür. *Antikçağ'da Kuşatmalar*. Düzenleyen: N. Başgelen. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009.
- D'odge, Benjamin L., ve Frederick J. Eastman. *Caesar In Gaul*. Boston: Ginn and Company, 1917.

- Dodge, Theodore Ayrault. *Caesar: A History of the Art of War Among the Romans Down to the End of the Roman Empire, with a Detailed Account of the Campaigns of Caius Julius Caesar*. Boston: Houghton Mifflin, 1982.
- Drinkwater, J.F. *Roman Gaul*. Oxford: Routledge, 2014.
- Drogula, Fred K. *Cato The Younger*. New York: Oxford University Press, 2019.
- Durant, Will. *The Story Of Civilization: III. Caesar and Christ*. New York: Simon and Schuster, 1944.
- Erdkamp, Paul. *A Companion To The Roman Army*. Malden-Oxford: Wiley-Blackwell, 2008.
- Flower, Harriet I. *The Cambridge Companion To The Roman Republic*. New Jersey: Cambridge University Press, 2004.
- Goldsworthy, Adrian. *Caesar Life Of A Colossus*. New Haven ve Londra: Yale University Press, 2006.
- . *Roman Warfare*. Londra: Cassell, 2000.
- . *The Complete Roman Army*. Londra: Thames&Hudson, 2003.
- . *The Fall of Carthage The Punic Wars 265-146 B.C*. Reading: Cassell, 2000.
- Greenough, J.B., B.L. D'ooqe, ve M.G. Daniell. *Caesar's Gallic War*. Boston: Ginn & Company, 1898.
- Griffin, Miriam. *A Companion To Julius Caesar*. Malden ve Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.
- Gruen, Erich S. *The Last Generation Of The Republic*. Berkeley-Los Angeles-Londra: University Of California Press, 1974.
- Harkness, Albert. *Caesar's Commentaries on the Gallic War*. New York: D. Appleton and Company, 1883.
- Harper, William Rainey, ve Herbert Cushing Tolman. *Eight Books of Caesar's Gallic War*. New York: American Book Company, 1891.
- Hodges, A.L. *Caesar: The Gallic War*. New York: The Macmillan Company, 1910.
- Holmes, T. Rice. *Caesar's Conquest of Gaul*. Oxford: Clarendon Press, 1911.
- İplikçioğlu, Bülent. *Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1990.
- Judson, Harry Pratt. *Caesar's Army*. boston: Ginn&Company, 1903.

- Kaya, Mehmet Ali. *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2016.
- . *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2018.
- . *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi III*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2021.
- Kelsey, Francis W. *Caesar's Commentaries*. New York: Allyn and Bacon, 1918.
- Keppie, Lawrence. *The Making Of The Roman Army From Republic To Empire*. Londra: Routledge, 1984.
- Kruta, Vincelas. *Les Celtes (Keltler, Çeviri: İsmail Yerguz)*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1976.
- McNab, Chris. *The Roman Army*. Oxford: Osprey Publishing, 2010.
- Merrow, Alexander, Agostino von Hassell, ve Gregory Starace. *Caesar's Great Succes Sustaining The Roman Army On Campaign*. South Yorkshire: Pen&Sword Ltd., 2020.
- Mommsen, Theodor. *The History of Rome*. Çeviren William Purdie Dickson. Londra: Richard Bentley&Son, 1894.
- Parker, H.M.D. *The Roman Legions*. Bath: Cambridge W. Heffer & Sons; New York, Barnes & Noble, 1971.
- Peddie, John. *The Roman War Machine*. Pennsylvania: Combined Books, 1996.
- Rawlings, Louis. *The Encyclopedia of Ancient Battles*. Düzenleyen: Michael Whitby ve Harry Sidebottom. Oxford: John Wiley & Sons Ltd., 2017.
- Roth, Jonathan P. *The Logistics Of The Roman army At War (264 B.C. - A.D. 235)*. Boston: Brill, 1999.
- Rouge, Jean. *Ships and Fleets of the Ancient Mediterranean*. Middletown CT: Wesleyan University Press, 1981.
- Sage, Michael M. *Roman Conquests: Gaul*. South Yorkshire: Pen & Sword Books, 2011.
- . *The Army Of The Roman Republic*. South Yorkshire: Pen&Sword Books, 2018.
- Sekunda&Northwood. *Early Roman Armies*. Oxford: Osprey Publishing, 2001.
- Southern, Pat. *The Roman Army: A Social And Institutional History*. California: ABC-CLIO, 2006.
- Todd, Malcolm. *Everyday Life Of The Barbarians*. Londra-New York: Fletcher&Son Ltd., 1972.

Towle, H.F., ve P.R. Jenks. *Caesar's Gallic War*. Boston: D.C. Health&Co., 1903.
Webster, Graham. *The Roman Invasion of Britain*. Londra ve New York: Routledge, 1993.

Williams, Rose. *Julius Caesar: Master Of Surprise*. İllinois: Bolchazy-Carducci Publishers, 2013.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Aydoğdu, Murat. «Roma Hukukunda Toprak Sistemi ve Tarım Reformu Girişimleri.» *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2016: 375-382.

Clark, Jessica H. «Were Tribuni Militum First Elected in 362 or 311 BCE?» *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 65, H. 3, 2016: 275-297.

Çil, Sait. «Tiberius Gracchus'un Hayatı ve Roma'da Toprak Reformu.» İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Demir, Okan. «Roma Cumhuriyeti'nde İki Kutuplu Siyaset: Senatus-Populares (İ.Ö. 509-İ.Ö.109).» İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Evans, Richard J. «Rome's Cimbric Wars (114-101 BC) and Their Impact On The İberian Peninsula.» *Acta Classica*, 2005: 37-56.

Evans, Richard J., ve Marc Kleijwegt. «Did the Romans like Young Men? A Study of the Lex Villia Annalis: Causes and Effects.» *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 1992: 181-195.

Glinister, Fay. «Kingship and Tyranny in Archaic Rome.» *Lewis*, 2006: 17-32.

Murphy, Paul R. «Themes of Caesar's "Gallic War".» *The Classical Journal* Vol. 72, no. No. 3 (Feb. - Mar., 1977) (Feb. - Mar. 1977): 234-243.

Radin, Max. «The Promotion of Centurions in Caesar's Army.» *The Classical Journal*, Apr., 1915, Vol. 10, No. 7, 1915: 300-311.

Rawson, Elizabeth. «The Literary Sources for the Pre-Marian Army.» *Papers of the British School at Rome*, Vol. 39, 1971: 13-31.

Sabin, Philip. «The Face of Roman Battle.» *The Journal of Roman Studies*, 2000, Vol. 90, 2000: 1-17.

Taylor, Lily Ross. «Caesar's Early Career.» *Classical Philology* 36, no. 2 (1941): 113-132.

- Taylor, M.J. «Visual Evidence For Roman Infantry Tactics.» *Memoirs of the American Academy in Rome* 59/60 (2014/2015): 103-120.
- Tierney, J. J. «The Celtic Ethnography of Posidonius.» *Proceedings of the Royal Irish Academy: Archaeology, Culture, History, Literature*, 1959/1960: 189-275.
- Ward, Graeme A. *Centurions: The Practice of Roman Officership*. Chapel Hill: University of North Carolina , 2012.
- Yurdakul, Şenol. *Roma Askeri Sistemi (M.Ö. 753 - M.S. 476)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

İnternet Kaynakları

- «Caesar Alesia (AH).» *abovethefields*. tarih yok.
http://www.abovethefields.com/wargame/top_cae/index.htm (erişildi: Aralık 28, 2022).
- Feitscherg. «Map Of Gaul.» *World History Encyclopedia*. Last Modified 26 April 2012. <https://www.worldhistory.org/image/343/map-of-gaul/> (erişildi: Kasım 12, 2022).
- Michael, Adrian. «Alésia Befestigung.» *Wikimedia*. 17 Temmuz 2016.
https://en.wikipedia.org/wiki/File:A1%C3%A9sia_Befestigung1.jpg (erişildi: Aralık 28, 2022).
- Mülle, Rolf. «File:Avaricum westpoint july 2006.jpg.» *Wikimedia*. 15 Temmuz 2006.
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/68/Avaricum_westpoint_july_2006.jpg (erişildi: Aralık 26, 2022).
- Prosopée. «Alesia Fortifications.» *Wikipedia*. 24 Nisan 2012.
https://en.wikipedia.org/wiki/File:Mus%C3%A9oparc_d%27A1%C3%A9sia_fortifications.JPG (erişildi: Aralık 28, 2022).